

MUGUR ANDRONIC

EVOLUȚIA HABITATULUI UMAN ÎN BAZINUL HIDROGRAFIC SOLONEȚ DIN PALEOLITIC PÂNĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

MUZEUL NAȚIONAL AL BUCOVINEI

MUGUR ANDRONIC

Coperta : MUGUR ANDRONIC

MUZEUL NAȚIONAL AL BUCOVINEI

MUGUR ANDRONIC

**EVOLUȚIA HABITATULUI UMAN ÎN BAZINUL
HIDROGRAFIC SOLONEȚ DIN PALEOLITIC
PÂNĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA**

TIPOGRAFIA „DOSOFTEI“

IAȘI — 1997

S U C E A V A
ANUARUL MUZEULUI NAȚIONAL AL BUCOVINEI
XXII – XXIII
SUPLIMENT VI

1995—1996

MUZEUL NAȚIONAL AL BUCOVINEI

MUGUR ANDRONIC

**L'EVOLUTION DE L'HABITAT HUMAIN DANS
LE BASSIN HYDROGRAPHIQUE DE SOLONETZ
DU PALEOLITHIQUE JUSQU'A LA FIN DU
XVIII – EME SIECLE**

EDITE PAR S.C. „DÔSOFTEI“ S.A.

IAȘI — 1997

ROMÂNIA

ISBN 973—0—00390—4

Înehinare părinților mei,

*Valeria (Bondar-Tăutu) și Anton Andronie,
din Comănești și Căciea, fii ai acestor
sate bucovinene cu oameni harnici, simpli
și frumoși.*

ABREVIERI (ABEVIATIONS)

AAR	— <i>Analele Academiei Române</i>
ActaMN	— <i>Acta Musei Napocensis</i> , Cluj-Napoca
AIHA	— <i>Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, Iași</i>
ArhMold	— <i>Arheologia Moldovei</i> , Iași
BMC	— <i>Britisch Museum coinages</i> , London
BSRG	— <i>Buletinul Societății române de geografie</i>
Carpica	— Muzeul județean de istorie „Iulian Antonescu”, Bacău
GG	— Codrul Cosminului, Cernăuți
CDM	— <i>Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a statului</i> , București
DIR	— <i>Documente privind istoria României</i> , București
DRH	— <i>Documenta Romaniae Historica</i> , București
File de istorie „Bistrița”	— Muzeul județean de istorie Bistrița
Hierasus	— Muzeul județean Botoșani
Ilfov — file de istorie	— Muzeul județean Giurgiu
JBLM	— <i>Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums</i> , Cernăuți
MemAntiq	— <i>Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis</i> , Piatra Neamț
RIC	— <i>The Roman imperial coinage</i> , London
SCIV(A)	— <i>Studii de Istorie Veche (și Arheologie)</i> , București
SCN	— <i>Studii și cercetări de numismatică</i> , București
Studia antiqua et archaeologica	— Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Suceava	— <i>Suceava. Anuarul Muzeului Național al Bucovinei</i>
TDS	— <i>Din tezaurul documentar sucevean — Catalog de documente (1393—1849)</i> , București
Thraco-Dacica	— Institutul de tracologie, București
Ziridava	— Muzeul județean Arad

SUMAR

Abrevieri	8
Cuvânt înainte — prof. univ. dr. Dan Gh. Teodor	11
1. Introducere	13
2. Aspecte ale geografiei fizice a bazinului hidrografic Soloneț	17
3. Repertoriul descoperirilor arheologice din bazinul hidrografic Soloneț :	
3.1. Comuna Todirești	24
3.2. Comuna Cajvana	41
3.3. Comuna Botoșana	47
3.4. Comuna Pârteștii de Jos	53
3.5. Comuna Cacica	64
5.6. Teritoriul suburban Solca (Poieni și Racova)	71
4. Din istoria medievală a așezărilor rurale din bazinul hidrografic Soloneț :	
4.1. Pârhăuți	75
4.2. Todirești	83
4.3. Soloneț	91
4.4. Cajvana	99
4.5. Comănești	104
4.6. Botoșana	110
4.7. Humoreni	116
4.8. Pârtești (Pârteștii de Jos)	119
4.9. Deleni	131
4.10. Pârteștii de Sus	133
4.11. Solonețu Nou și Maidan	135
4.12. Cacica	137
4.13. Poieni	141
5. Constatări arheologice, istorice și demografice privind evoluția habitatului uman în bazinul Soloneț	143
L'évolution de l'habitat humain dans le bassin hydrographique de Solonetz du paléolithique jusqu'à la fin du XVIII-ème siècle (résumé)	170
L'explication d'illustration	171
Planșe și hărți	173

SOMMAIRE

Abréviations	8
Avant propos — prof. univ. dr. Dan Gh. Teodor	11
1. Introduction	13
2. Aspects de la géographie physique du bassin hydrographique de Solonetz	17
3. Répertoire des découvertes archéologiques du bassin hydrographique de Solonetz :	
3.1. La commune Todirești	24
3.2. La commune Cajvana	41
3.3. La commune Botoșana	47
3.4. La commune Pârteștii de Jos	58
3.5. La commune Căciua	64
3.6. Le territoire suburbain Solca (Poieni et Racova)	71
4. De l'histoire médiévale des établissements ruraux du bassin hydrographique de Solonetz :	
4.1. Părâuți	75
4.2. Todirești	83
4.3. Solonetz	91
4.4. Cajvana	99
4.5. Comănești	104
4.6. Botoșana	110
4.7. Humoreni	116
4.8. Pârtești (Pârteștii de Jos)	119
4.9. Deleni	131
4.10. Pârteștii de Sus	133
4.11. Solonețu Nou et Maidan	135
4.12. Căciua	137
4.13. Poieni	141
5. Conclusions archéologiques, historiques et démographiques sur l'évolution de l'habitat humain dans le bassin Solonetz	143
Résumé	170
L'explication d'illustration	171
Planches et cartes	173

CUVÂNT ÎNAINTE

Alături de marele număr de săpături arheologice sistematice, de mai mare sau mai mică întindere, sondaje de verificare sau intervenții de salvare, în ultima jumătate de secol arheologia românească, în general și în special aceea de la est de Carpați, a beneficiat, cu aceleași remarcabile rezultate și de aportul cercetărilor de suprafață.

Inițiate de institutele de arheologie, catedrele de istorie veche și arheologie ale universităților sau de muzeele de istorie județene sau municipale, ca o acțiune comună de amploare, care să contribuie în final la alcătuirea unor repertorii arheologice naționale, provinciale sau județene, vizând înregistrarea corectă a cât mai multe vestigii străvechi din diferite epoci sau grupate cronologic și cultural pe unele din aspectele principale ale evoluției civilizației autohtone, în decursul ultimelor decenii cercetările arheologice de suprafață s-au extins treptat în toate zonele geografice ale țării, reușindu-se elaborarea unor importante și extrem de utile lucrări de specialitate. Ca urmare a acestei ample activități de investigare au putut fi tipărite repertorii provinciale, județene sau pe culturi, care au relevat nu numai numărul considerabil al vestigiilor scoase la iveală, din paleolitic și până în evul mediu inclusiv, ci și marea lor varietate. În felul acesta, s-a putut aduna o zestre de informații deosebit de bogată, care a permis în timp identificarea unor aspecte de civilizație noi, precizarea conținutului altora mai puțin studiate altădată, mai buna cunoaștere a evoluției civilizației autohtone în general, concomitent cu evidențierea diferitelor culturi vehiculate de unele populații alogene pătrunse aici și stabilite temporar sau definitiv în mediul etno-cultural local.

Deși nu au mai înregistrat ritmul și amploarea aceloraltădată, cercetările arheologice de suprafață au continuat totuși să fie întreprinse în ultimii ani de unii pasionați muzeografi și oameni de cultură. Cu aceleași benefice rezultate, evidențiind constant importanța aparte a acestui gen de investigații care, așa cum s-a dovedit în repetate rânduri, sunt singurele care pot spori, uneori spectaculos, alături de cele sistematice, patrimoniul vestigiilor arheologice, contribuind în același timp temeinic la înțelegerea corectă a evoluției umane din diferite epoci de pe întreg cuprinsul spațiului carpato-dunăreano-pontic.

În contextul acestei largi și atât de utile activități de cercetare a trecutului se înscrie, ca o deosebită reușită și lucrarea arheologului Mugur Andronic, de la Muzeul Național al Bucovinei din Suceava, intitulată *Evoluția habitatului uman în bazinul hidrografic Soloneț, din paleolitic până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care ne înfățișează multiplele rezultate ale investigațiilor sale arheologice, coroborate cu informațiile izvoarelor scrise medievale dintr-o microzonă a Bucovinei, aparte ca structură geografică și interesantă și bogată în vestigii ale trecutului.*

Trebuie arătat că, în microzona cercetată sunt situate câteva localități în care, în ultimele decenii s-au întreprins săpături arheologice de amploare, cu rezultate deosebite, cunoscute deja în literatura de specialitate din țară și de peste hotare, autorul adăugând, nu numai descoperirile sale de suprafață, ci și informațiile obținute ca urmare a propriilor sale săpături arheologice.

Este interesant de reținut și constatarea că în bazinul hidrografic al râului Soloneț locuirea umană este atestată încă din paleolitic și că densitatea așezărilor și necropolelor de-a lungul diferitelor epoci istorice a fost permanent deosebit de mare până astăzi, fapt explicat nu numai prin marea rodnicie a pământului, ci și prin existența în zonă a depozitelor de sare sau a surselor de apă sărată de la suprafață, bogăție naturală care a avut un important rol în dinamica așezărilor și necropolelor autohtone dar și a unora aparținând alogenilor.

După cum reiese limpede din conținutul prezentei lucrări autorul a depus de-a lungul anilor, cu pasiune și competență, o susținută activitate în direcția depistării unor mărturii ale trecutului, efectuând sondaje și săpături arheologice mai ample, perieghize și intervenții în teren necesare scoaterii la iveală a unor noi mărturii sau a salvării de la distrugere a unui patrimoniu arheologic bogat și extrem de variat din punct de vedere cronologic și cultural. Adăugând descoperirilor arheologice din fiecare localitate cercetată și informațiile oferite de izvoarele scrise medievale, Mugur Andronic a reușit astfel să alcătuiască un valoros repertoriu al zonei, realizând în același timp adevărate mici monografii ale comunelor investigate. În acest sens, desigur, lucrarea de față nu constituie numai o temeinică și necesară contribuție la îmbogățirea repertoriului arheologic al județului Suceava, ci și un consistent aport adus înțelegerii evoluției umane din regiunile est-carpătice ale României în general, care, după cum se știe, în ansamblul spațiului de locuire autohtonă și veche românească este poate cel mai bine cercetat arheologic până în prezent. De aceea, lucrarea muzeografului Mugur Andronic merită o evidențiere în plus, punctele sale de vedere, interpretările și reconsiderările cronologice și culturale propuse oferind un cadru mai larg de discuție, menit să faciliteze încercările de reconstituire a trecutului cât mai aproape de realitățile străvechi.

Felicitându-l pe autorul prezentei lucrări pentru realizarea ei, credem că ea poate constitui un nou început în intensificarea cercetărilor arheologice de suprafață cu rezultate fructuoase pentru zona bazinului hidrografic al Solonețului în special și al județului Suceava, în general și dincolo de ele, așa cum am mai arătat, chiar a întregii regiuni de la est de Carpați. De aceea subliniem din nou constatarea că lucrarea elaborată de muzeograful Mugur Andronic este extrem de utilă pentru specialiști, pentru toți cei ce cercetează istoria și doresc să cunoască mai bine trecutul atât de bogat și interesant al acestui străvechi colț de țară românească.

Directorul Institutului de Arheologie — Iași
Prof. univ. dr. Dan Gh. Teodor.

1. INTRODUCERE

Deși oricine recunoaște necesitatea stringentă a cunoașterii pe teren și a publicării microzonale, județene și în final la nivel național a tuturor vestigiilor arheologice, pentru o repertoriere patrimonială a lor în scopul protecției prin lege de la distrugere totală, dar și pentru demersul cognitiv al epocilor istorice îndepărtate, unde aproape numai arheologia este în măsură să ne aducă noi informații utile în cercetare, finalizarea unor astfel de lucrări la scară macrozonală și la cea națională — cu doar prea puține excepții de regulă pe areale mai restrânse¹ — rămâne pe mai departe un deziderat al viitorului, într-o vreme când în țările cele mai civilizate ale lumii aceste eforturi au fost deja materializate până la capăt, văzând și lumina tiparului.

Pornind de la acest imperativ, am ales drept una dintre temele de cercetare ale anilor 1985—1995, studiarea cât mai amănunțită a între-

¹ D. Gh. Teodor, I. Ioniță, *Cercetări arheologice în Podișul Sucevei*, în *Arh. Mold.*, V, 1976; N. Zaharia, M. Petrescu-Dâmbovița, Eu. Zaharia, *Așezări din Moldova din paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1976; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1976; Gh. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980; V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984; I. H. Crișan, M. Bărbulescu, E. Chirilă, V. Vasiliev, I. Winkler, *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj, 1992; Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice din N-E județului Neamț*, în *Mem. Antiq.*, XVIII, 1992; St. Cucos, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Neamț*, în *Mem. Antiq.*, XVIII, 1992; M. Florescu și V. Căpitanu, *Cercetări arheologice de suprafață în județul Bacău*, în *Arh. Mold.*, VI, 1969, și altele.

Pentru județul Suceava s-au tipărit: N. Ursulescu, *Recunoașteri arheologice în comuna Verești (județul Suceava)*, în *Suceava*, VI—VII, p. 21—27; N. Ursulescu, St. Manea, *Evoluția habitatului din bazinul Șomuzului Mare în zona comunei Preutești*, în *Suceava*, VIII, p. 169—181; N. Ursulescu, M. Andronic, Fl. Hău, *Contribuții la cunoașterea așezărilor de pe teritoriul Siretului înainte de constituirea orașului medieval și M. Andronic, Repertoriul arheologic al comunei Grămești (jud. Suceava) ambele în Suceava*, XIII—XIV, p. 85—101, respectiv 75—83; M. Andronic, P.V. Batariuc, *Contribuții la cunoașterea evoluției habitatului uman în zona limitrofă a orașului Suceava*, în *Suceava*, XVII—XVIII—XIX, 1990—1991—1992, p. 9—24 și P.V. Batariuc, M. Andronic, *Descoperiri arheologice la Suceava — contribuții la cunoașterea topografiei orașului medieval*, în același volum, p. 36—61; M.D. Matei și E.I. Emnadi, *Noi puncte arheologice pe harta județului Suceava (Bazinul Șomuzului Mare)*, în *SCIIVA*, 27, 1, 1976, p. 97—101. La acestea se mai adaugă și M. Andronic, *Repertoriul arheologic al comunei Zamostea (jud. Suceava)*, în *Suceava*, XXI, 1994, p. 11—19, cât și prezenta lucrare.

gului teritoriu inclus în arealul bazinului hidrografic al râului Soloneț, cu atât mai mult cu cât microzona nu se bucurase încă de cercetări arheologice sistematice de teren.

În ceea ce privește istoricul descoperirilor arheologice, trebuie să menționăm că primele semnalări ale unor astfel de descoperiri, fortuite, aparțin perioadei administrației austriece a Bucovinei, la care ne vom referi la timpul potrivit pe parcursul lucrării, semnalate de R.F. Kaindl și D. Olinescu.

Mai târziu, perioada interbelică va aduce și prima săpătură arheologică propriu-zisă, la Vârvata, în punctul numit semnificativ „Cetățica” (cultura Cucuteni și Hallstatt)².

După anii celui de-al doilea război mondial, pornindu-se de la unele descoperiri arheologice izolate, făcute de obicei de către elevi, datorită inițiativelor unor cadre didactice, încep să se formeze treptat unele colecții cu caracter școlar, inițiativă dezvoltată în chip deosebit de merituos la Botoșana într-un muzeu sătesc și datorită amploarei care au luat-o acolo, începând cu anul 1962, săpăturile arheologice sistematice și cu simplu caracter de sondaj, pentru mai multe epoci istorice distincte, în mare parte editate³.

Seria cercetărilor de săpătură a continuat mai recent cu efectuarea unor sondaje, în majoritate încă inedite, la Todirești (punctul „Săliște” — sec. II—III, IV—V și XIV și punctul „La Nuci” așezare din veacurile V—VI — M. Andronic, 1988—1989, 1992—1995), cu inițierea săpării necropolei tumulare din punctul „La Codru” — Cajvana, datată în Hallstatt-ul târziu (M. Ignat, 1989—1990) și cu efectuarea unor prime sondaje în incinta salinei din Cacica (M. Andronic, I. Mareș, 1995—1996, eneolitic).

La toate acestea se mai adaugă doar unele recunoașteri arheologice pe suprafețe restrânse care s-au desfășurat pe cuprinsul comunelor Pârteștii de Jos și Cacica (M. Ignat și N. Gostar — 1965), Botoșana (Dan Gh. Teodor, S. Teodor, M. Bitiri — în vremea cunoscutele săpături din localitate), Todirești, Comănești, Humoreni, Pârteștii de Jos, Cacica (V. Butnaru — 1977—1979), ale căror rezultate au rămas însă inedite, aproape în totalitate.

În fine, ultima etapă, distinctă, a cercetării microregiunii în studiu se încadrează, cu unele intermitențe, în cursul anilor 1985—1995, perioadă în care s-au cercetat majoritatea formelor de teren de către autor aparținând teritorial comunelor Todirești, Cajvana, Botoșana, Pârteștii de Jos și Cacica, cât și a satelor Poieni-Solca și Racova, aparținând administrativ de Solca.

În cadrul cercetării noastre un prim principiu general a fost acela al *revenirii periodice*, măcar o dată, pe locul descoperirilor deja făcute,

² Em. Săhleanu, *Săpăturile neolitice în Ilișești, județul Suceava*, comunicare la congresul de arheologie și numismatică, Cernăuți, 1935, în N. Grămadă, *Al treilea congres de arheologie și numismatică de la Cernăuți*, în *Glasul Bucovinei*, IX, 1935, p. 334.

³ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romană la est de Carpați în secolele I—VII e.n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984; S. Teodor, *Vestigii sporadice din epoca bronzului și a fierului la Botoșana (jud. Suceava)*, în *Suceava*, VI—VII; eadem, *Contribuții la cunoașterea ceramicii din secolele III—II î.e.n. din Moldova*, în SCIV, 19, 1, 1967; eadem, *Unele date cu privire la cultura geto-dacică în nordul Moldovei în lumina săpăturilor de la Botoșana*, în SCIV, 20, 1, 1969; eadem, *Așezare de epocă La Tène de la Botoșana*, în SCIVA, 31, 1980, 2.

pentru o datare cât mai sigură a lor și pentru surprinderea unor eventuale noi niveluri de locuire. Pornindu-se de la natura tipului de cercetare perieghetică, în această ordine de idei, trebuie subliniată *inevitabilitatea caracterului relativ al exactității unor datări*, cât și *imposibilitatea surprinderii complete de la început a tuturor nivelurilor de locuire umană pe un loc dat*⁴. Aceste carențe impun deci cu necesitate obiectivă — așa cum s-a arătat — revenirea perieghetică de cât mai multe ori la acele puncte de interes științific. Astfel, este absolut normal în deceniile viitoare ca noi săpături și cercetări de teren să aducă multe alte clarificări și completări la acest *prim stadiu de repertoriere și analiză*. De asemenea, la aceste inconveniente mai adăugăm și dificultatea cercetării în zonele intime ale vetrelor actuale de sat, pricinuită de aglomerarea construcțiilor civile și a împrejurimilor.

Ținem să subliniem și faptul că în cercetarea de teren am acordat o atenție deosebită și încercării de *surprindere nuanțată a gradului de locuire* a unui teren, practic sesizat prin densitatea și răspândirea în arătură a vestigiilor de interes arheologic, dar mai ales prin *prezența aproape hotărâtoare a obișnuințelor bulgărași de chirpic* provenind de la lutulala pereților locuințelor incendiate. Specificăm aceste aspecte deoarece, în publicarea rezultatelor unor astfel de investigații din păcate adesea se omit informații necesare privind descrierea amplasării pe teren a punctului, prezentarea cantitativă a repartizării pe teren a materialului ceramic fragmentar observabil, cât și existența chirpicului.

Intenționând deci să surprindem cât mai concludent și nuanțat — în timp și spațiu — fenomenul demografic din bazinul hidrografic Sologheț, microzonă de 217 km², care de altfel considerăm că poate fi luată, până la un punct, drept eșantion de analiză pentru părțile de nord ale Moldovei, am apelat și la folosirea interdisciplinară a documentului arheologic cu cel istorico-documentar, cartografic și toponimic. În acest sens, pe lângă numeroasele culegeri de documente medievale, binecunoscute specialiștilor și studiile de toponimie ale zonei publicate deja de către filologul Ilie Dan de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași — pe care le vom aminti la locul cuvenit — notabile rămân și cele câteva monografii sătești și comunale, rod ale eforturilor meritorii ale unor intelectuali, care au consemnat astfel și unele informații de real interes istoric și arheologic. Ne referim în primul rând la monografia preotului N. Cojocaru — *Pirtești de Sus, o așezare din Bucovina*, București, 1980, care a avut șansa publicării, și mai ales la voluminoasa *Cartea satului Botoșana, monografie folclorică*, 1974, lucrare dactilografiată ce însușește eforturile de aproape o viață a profesorului Vasile Boca, înteme-

---

⁴ Spre exemplificare, iată numai două situații concludente: în punctul nr. 12, unde perieghetic se identificase ceramică tipică Hallstatt și Sântăna de Mureș (sec. IV d.H.), numai după demararea săpăturilor arheologice sistematice s-au descoperit materiale și complexe și din următoarele două veacuri ale erei noastre; în sectorul vestic al țarinei Săliște din Todirești (punctul 16 B), prin efectuarea unui sondaj au fost surprinse urmele unei locuințe dacice de epocă romană (sec. II–III) și ale altora medievale, din prima parte a veacului al XIV-lea, fără ca perieghetic materialele din aceste timpuri să fi fost în prealabil identificate.

ietorul muzeului sătesc menționat deja⁵. La aceeași categorie de surse informative mai amintim și cronicile parohiale din satele zonei de referință.

În ceea ce privește aspectele cartografice studiul nostru se bazează pe izvorul cartografic din anii 1773—1775 (harta Büschel), pe harta întocmită la 1790 de Hora von Otzellowitz, cât și pe altele de ordin secundar⁶.

În încheiere, și nu în ultimul rând, ținem să adresăm cuvenitele noastre mulțumiri colegiale domnului Mora Dionisie, doamnelor Irina Țibulcă și Lăcrămioara Huțuleac care au executat majoritatea ilustrațiilor grafice, o mică parte fiind și aportul autorului. În același timp, ne exprimăm speranța că această lucrare se constituie și ca un serios îndemn, perpetuu, către intelectualii avizați din localitățile cercetate de-a continua cu perseverență investigațiile de teren pentru îmbogățirea datelor arheologice prezentate în repertorierea de față.

---

⁵ La acestea se cuvin a mai fi menționate: Solovăstru Flutur, *Monografia satului Poieni-Soica*, mss., 1975; Vasile Săhleanu, *Din trecutul sălinei și comunei Cacica*, mss., 1939; Ilie Țabrea, *Monografia comunei Pîrtești de Jos — județul Suceava*, mss., f.a.; colectiv nenominalizat, *Pîrtești de Jos. O așezare din Țara de Sus (scurtă monografie)*, mss. dactilografiat cu ocazia aniversării centenarului școlii din localitate (1975); Constantin Milici, *Monografia comunei Soloneț, București*, 1937; I. V. Răchieru, *Soloneț — o așezare din Bucovina*, Timișoara, 1995.

⁶ *Plans des Bukowiner Districts bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774 und 1775 von einem Departement des K.K. General Staats geometrisch aufgenommen worden*, sc 1 : 57.600, realizată de maiorul Büschel, cât și cea, inedită, a maiorului Hora von Otzellowitz pentru Bucovina propriu-zisă. La acestea se mai pot adăuga: Bibl. Acad., H/III, 438, Josef Liesganig, *Regna Galiciae et Lodomeriae Joseph II et M. Theresiae Augg. IVSSU. Methodo astronomico-trigonometrico nec non Bukowina geometrica dimensa*, Wien, 1790; Bibl. Acad., D/XVII, 84, J.F. Carl, *Mappa nova Principatus Moldaviae & Bucovinae, cum finitissimis Regionibus MDCCCLXXXIX*, Augsburg, 1789; Bibl. Acad., D/XVII, 86, fără autor, *Carte de la Moldavie pour servir à l'histoire de la guerre entre les Russes et les Turcs*, Amsterdam, 1783; Bibl. Acad., D/XXVII 4, fără autor cunoscut, *Plans — Der Moldau, Bessarabien und Walacheij, nebst angränzenden Theilen von Pohlen und Bulgarien*, c. 1790; Bibl. Acad., H/II 900, *Detaill Karte von Nord-Rümenien (Moldau) und der Bukovina* — Marstab 1 : 400.000, Wien, 1916.

2. ASPECTE ALE GEOGRAFIEI FIZICE A BAZINULUI HIDROGRAFIC SOLONEȚ

Afluent de ordinul I al râului Suceava pe partea dreaptă, al doilea ca importanță după Sucevița, Solonețul măsoară de la locul izvorului său din Obcina Cacica și până la vărsare 31 km, posedând un bazin hidrografic cu o suprafață de 217 km², a cărui lungime este de aproximativ 28 km, lățime maximă de circa 17 km, iar cea medie de aproximativ 9 km¹.

Izvorând de la o altitudine de 850 m, râul Soloneț colectează apele de pe versantul nordic al Masivului Ciungi-Socu, de pe rama externă a culmii deluroase Cacica (ramificație secundară a Obcinei Mari) și de pe o suprafață considerabilă a Podișului Sucevei, unde se și plasează în zona sa de nord-vest. Deci bazinul său hidrografic este desfășurat în principal în podișul menționat și mult mai puțin în Obcina Mare.

Coordonatele sale geografice ($N = 47^{\circ} 42' 42''$ lat. nordică ; $S = 47^{\circ} 35' 24''$ lat. nordică ; $V = 25^{\circ} 47' 24''$ long. estică ; $E = 26^{\circ} 05' 30''$ long. estică) îl situează în cadrul județului Suceava, într-o poziție central-estică².

Limitele arealului bazinului ating punctele de altitudine maximă care, de altfel, mărginesc bazinele hidrografice din vecinătate : Dealul Crâncești (480,1 m), Dealul Cajvanii (465,8 m) și Dealul Lupului (507,5 m) — pe interfluviul Soloneț — Solca, Vârful Custura (933 m), Vârful Moșneaga (851 m), Vârful Chevenecea (919 m), Vârful Călugărița (805,2 m) și Vârful Cacica (803,4 m) — pe interfluviul Soloneț — Moldova și Dealul Salciei (527,5 m), Dealul Cetățuia (519,4 m), Dealul Muncelul (484,7 m), Dealul cu Rupturi (475,8 m) și Dealul Osoi (424,3 m) — pe interfluviul Soloneț — Lișasca³.

Din punct de vedere geologic valea Solonețului suprapune două unități geologice distincte : unitatea de platformă, pe o suprafață mai mare și orogenul carpatic, în mai mică măsură. Aceasta din urmă (Obcina Cacica, ramificație a Obcinei Mari) este plasată peste fundamentul Platformei Moldovenești, care se întinde în estul Carpaților Orientali și

¹ I. Tofan, *Valea Solonețului. Studiu fizico-geografic*, lucrare de gradul I didactic, manuscris dactilografiat, Iași, 1993, p. 74—75.

² *Ibidem*, p. 4. Majoritatea datelor de specialitate au fost preluate din această lucrare sintetică, care însumează și o bogată bibliografie de referință.

³ P. Spănu, *Factorii potențiali ai declanșării proceselor geomorfologice în bazinul morfohidrografic Soloneț*, în manuscris, p. 1.

este parte a platformei est-europene. Conexiunea dintre orogenul carpatic și unitatea de platformă se produce în lungul faliei pericarpatic pe o direcție ce atinge Vicovul de Sus, Solca, Solonețu Nou și Cacica, Pătinoasa, Târgu Neamț⁴.

Compoziția petrografică a zonei este deosebit de diversă, remarcându-se trei sectoare distincte : în partea orogenului, roci flișoide ; în microzona miocenului pericarpatic depozite de molasă, reprezentate de straturi de marne, argile, argilo-marne vinete, de vârstă helveto-tortoniană și gresii friabile cu intercalații de lufuri și lentile de gips și de sare, de vârstă levantivă și tortoniană ; iar în sectorul de platformă — depozite de suprafață, reprezentate de straturi de argile nisipoase și nisipuri.

Cea mai estică culme deluroasă dintre Obcinile Humorului, dar și cea mai scundă, Obcina Cacica, prezintă versantul său frunte dinspre podiș cu declivități de 25—30°. Cele mai multe înălțimi maxime ale sale variază în jurul cotei de 800 m, ea ridicându-se astfel cu 300—500 m deasupra limitei vestice a Podișului Sucevei. Practic, altitudinea formelor de relief coboară, de la înălțimea de 951 m din Dealul Pleșa din obcină, la circa 300 m, în punctul de confluență a Solonețului cu Suceava.

Pe trepte hipsometrice situația se prezintă astfel :

a) altitudinile de peste 900 m (suprafețe extrem de reduse, pe arealul Dealului Pleșa, la izvoarele Solonețului) ;

b) altitudini de 900—800 m (în același sector, cu areal tot foarte restrâns) ;

c) altitudini de 800—700 m și 700—600 m (o răspândire considerabil mai mare, pe tot sectorul vestic al bazinului) ;

d) altitudini de 600—500 m (caracterizează o parte a zonei submontane, ocupând cele mai întinse suprafețe în bazinul hidrografic al Solonețului propriu-zis, dat fiind prezente și pe rama sudică a zonei, respectiv în bazinele superioare ale Blândețului și Vârvatei (dealurile Cetățuia, Zamca și Sâlciei) ;

e) 500—400 și 400—300 — (preponderente în sectorul de podiș, acolo unde de altfel se constată și prezența celor mai multe situri arheologice).

Prin activitatea neîncetată de eroziune a apei, văile au ajuns să fragmenteze adânc zona, atât în sectorul de orogen, cât și în cel de platformă. La ieșirea din primul sector, valea Solonețului este prin excelență o vale de tip subsecvent, care prezintă pe partea dreaptă un larg front de custe, atacate și fragmentate de numeroase văi obsecvente, cu un pronunțat caracter de torențialitate. Platourile plasate pe partea dreaptă a Solonețului fac parte din culmea deluroasă ce se desfășoară în dreptul localității Pârteștii de Jos până aproape de vărsarea râului în Suceava și care se termină cu versanți mai abrupti spre N-NV și cu pante mai domoale spre S—SE, diferențiere datorată poziției de înclinare a straturilor și orientării spre N—NV a văii subsecvente. Pe această culme deluroasă, cu înălțimi în jur de 400—500 m, care a fost inițial împădurită total, se mai păstrează doar unele sectoare cu pădure : Dealul cu Rupuri, Dealul Bădigani, Dealul Brădățel, Dealul Cetățica ș.a.

---

⁴ N. Popp, I. Iosep, D. Paulencu, *Județul Suceava*, București, 1973, p. 34—35.

Pe partea stângă a Solonețului se situează o serie de platouri structurale, de suprafețe mai extinse și fragmentate de mai mulți afluenți de tip consecvent ai Solonețului. Un prim platou este cel care are coordonatele Dealul Cojocului — Pârteștii de Sus — Rodina, unde altitudinea medie este de 450 m. Urmează, spre N-E, platoul Săliștea — Dealul Gherman, a cărui extremitate spre Poieni — Solca este reprezentată de Dealul Lupului (507 m). Între afluenții Solonețului Mic (sau Botoșana) și Cajvana urmează o astfel de unitate, cu înălțime medie de peste 400 m ((dealurile Pușcărelul — 463 m și Beldeanu — 458 m). De la pâraul Cajvana și până-n valea Sucevei se desfășoară cel mai estic platou, unde se remarcă — ca altitudine — Dealul Crâncești (480 m).

O caracteristică a acestor platouri este aceea că ele se prelungesc spre albia majoră a Solonețului cu versanți puțin înclinați, ceea ce adesea a oferit condiții prielnice de viațuire. Și în cazul acestor platouri, majoritatea suprafețelor lor a fost acoperită cu vegetație de pădure ; din cauza acțiunilor antropice, mai ales în ultimele secole, zona a suferit foarte mult, reușind să păstreze doar unele parcele : pădurea Sârghești, pădurea Todirești, pădurea Humoreni sau pădurea Tonog. Cu toate acestea, terenurile platourilor au rămas, cu mici excepții, terenuri stabile, cu apă subterană la adâncimi mijlocii și mari.

Râul are o vale de tip consecvent până la confluența cu Blândețul. iar după aceea — așa cum s-a mai spus — de tip subsecvent, cu preponderența sectoarelor pe dreapta abrupte și a versanților conform cu structura pe partea stângă.

Din punct de vedere al interesului cercetării arheologice, terasele se impun, în primul rând, între toate formele de relief. Dacă, în zona montană ele sunt cu totul neglijabile în întreg peisajul morfologic, fiind mici, cele din sectorul de podiș sunt mult mai reprezentative, deși și aici nu pot fi urmărite totdeauna în serie completă (excepție pe partea stângă pe teritoriul satelor Pârteștii de Sus și de Jos, Humoreni, Comănești, Soloneț și Todirești). Terasa mai bine evidențiată se pot observa și de-a lungul afluenților de stânga ai Solonețului, cu precădere în Comănești, Botoșana sau Poieni-Solca. Cele mai multe așezări rurale ocupă un amplasament de pe podul lor. O parte a satului Cacica și a satului Pârteștii de Sus s-a localizat pe terasa de 20—25 m, bine individualizată în peisaj unde de altfel, s-au făcut și repetate descoperiri arheologice.

De-a lungul timpului, valea Solonețului s-a adâncit, migrând spre sud și lăsând astfel terasele pe partea stângă. Fenomenul s-a produs datorită înclinării straturilor monoclinului sarmatic, de la N-NV spre S-SE, dar și ca efect al Legii Coriolis (potrivit căreia toate râurile din emisfera nordică înregistrează o abatere constantă spre dreapta).

Podișul teraselor — în general suprafață plană — oferă soluri bune pentru agricultură. Un alt factor favorizant pentru locuire umană îl reprezintă orizonturile acvifere cu apă subterană, de bună calitate, care s-au format la baza depozitelor de terasă.

O ultimă formă de relief care trebuie menționată sunt albiile. Albiile majore, în sectorul montan, lipsesc sau sunt foarte înguste. În zona de podiș ele se largesc continuu până la o lățime de circa 200 m, în zona confluenței cu Suceava. Fiind suprafețe ușor inundabile, se înțelege de la sine că ele nu au constituit subiect al cercetării noastre de teren. De

asemeni menționăm și faptul că în valea Solonețului se pot observa și urmele unor foste cursuri plasate, de regulă, mai spre N sau N-E.

Panta curgerii apei râului, în regiunea de orogen este mare, de peste 15‰, iar la ieșirea din depresiunea Soloneț — Cacica, de circa 4,8‰. După datele culese la punctul hidrologic Părâuți, pe anii 1950—1990, Solonețul se alimentează din ploii în proporție de 65,4‰, din zăpadă 20,2‰ și subteran 14,4‰. Deci regimul său de alimentare este pluvial moderat și subteran moderat, caracteristic și celorlalți afluenți de dreapta ai Sucevei (Sucevița, Solca ș.a.). Alimentarea din sursele de suprafață se reduce la aproximativ 70‰, în sectorul montan, în favoarea surselor subterane (sub 30‰).

În ceea ce privește regimul debitului de scurgere, pentru aceeași perioadă de observații statistice, la Părâuți, s-a constatat un debit mediu de 1,15 m³/s, cu variații care au oscilat de la 0,25 m³ în 1990, la 2,72 m³ în 1970. În timpul primăverii debitul este de aproximativ trei ori mai mare decât cel de iarnă. Temperatura medie anuală a apei este de 8,2 °C (la punctul Părâuți) iar mineralizarea de 727,13 mg/litru⁵.

Bazinul hidrografic al Solonețului se compune, în principiu, din două bazine microdepresionare. Cel vestic, mult mai restrâns, Cacica — Soloneț, se suprapune pe văile pâraielor Cacica și Blândeț, în zona de contact cu muntele. Celălalt, Cacica — Costăna, este dezvoltat pe valea râului și văile afluenților săi de stânga unde, în realitate, se plasează în totalitate atât urmele arheologice ale așezărilor dispărute de-a lungul timpului, cât și satele actuale.

Solonețul colectează apele de pe o suprafață considerabilă a podișului sucevean, de pe rama externă a Obcinei Cacica și de pe versantul de miazănoapte al masivului Ciungi-Socu. Pe partea dreaptă vin afluenții Blândeț cu pârâul Cacica, Vârvata, Snida și Chervanca, ultimii doi cei mai modești. Pe cealaltă parte se varsă în râul Neagra, Saca, Racova (sau Ihnata), Botoșana (sau Solonețul Mic), Cajvana, Rostușa (Ruscanu), Răstoci, Pietroasa și Valea Popii — pentru a nu aminti decât cele mai importante pâraie. Dintre acestea, mai importante sunt : Racova (13 km lungime, 28 km² bazin hidrografic), Botoșana (10 km, 25 km²), Vârvata (7 km, 12 km²), Cajvana (7 km, 10 km²), și Blândețul (6 km, 25 km²).

Cu totul temporar, pentru perioadele de precipitații abundente, pe ambele părți ale râului se formează mici cursuri de apă.

În sectorul obcinei, densitatea rețelei hidrografice este mai mare, de aproximativ 0,7 km/km², iar în rest de peste 0,5 km/km², ca la toate bazinele hidrografice din Podișul Sucevei (media pe țară este de 0,49). Pârâul Botoșana se evidențiază cu media de 2,04 pentru bazinul său hidrografic.

Din punct de vedere climatologic, în această microregiune se remarcă, pe timpul verii, predominarea maselor de aer venite dinspre Oceanul Atlantic, de regulă umede, cât și extinderea anticiclonei tropicale africane sau a celei est-europene, care determină umiditate puțină

---

⁵ V. Băcăuanu, N. Barbu, M. Pantazică, Al. Ungureanu, D. Chiriac, *Podișul Moldovei*, București, 1980, p. 110—111, 114—116, pentru bilanțul hidrologic al Solonețului și modul scurgerii sale.

și temperaturi ridicate. Iarna se remarcă influența maselor de aer polar sau siberian, cu vânturi de la N-E și N-V, iar primăvara și toamna pătrunderea efemeră a maselor de aer tropical și polar, care determină stări foarte variate ale vremii.

Datorită apropierii lanțului muntos, în condițiile declanșării vânturilor de N-E și N, scăderea temperaturii aerului în altitudine se produce mai rapid din cauza faptului că masele de aer sosite aici își reduc viteza sau staționează temporar în fața barajului carpatic, ceea ce generează călduri vara și geruri prelungite iarna.

Cuprinsă într-un interval de la 951 la circa 300 m, altitudinea își spune și ea cuvântul în ceea ce privește diferențierea locală a temperaturii, constatându-se astfel pe acest interval al gradientului termic o diferență de 4,5°C.

Temperatura medie anuală pe anii 1971—1990 la Suceava a fost de 7,3 °C, iar la Rădăuți de 7,1 °C; media multianuală a precipitațiilor la cele două stații meteorologice a fost cuprinsă între 600 și 800 mm — date în care trebuie să le includem și pe cele vizând bazinul hidrografic Soloneț⁶.

În privința dinamicii atmosferei, trebuie prezentată și frecvența unor vânturi care, adeseori determinau și anumite preferințe pentru stabilirea amplasării unor așezări umane. În acest sens se remarcă preponderența circulației maselor de aer dinspre N—V (26,7%), care aduc precipitații abundente în perioada primăvară — vară. Urmează apoi cele dinspre S—E (10,1%), S (8,4%), S—V (5%), V (4,8%), N (3%), E (2,7%) și N—E (1,4%).

Clima este deci temperată, de nuanță continentală, caracterizând în general părțile apusene ale podișului sucevean, unde temperaturile medii din timpul iernii ating adesea sub — 20 °C, în vreme ce în lunile călduroase urcă până spre + 33 — 34 °C.

De o deosebită importanță pentru apariția și evoluția habitatului uman au fost și elementele biogeografice. În ultimii 2 000 de ani, clima subborealului fiind mai umedă și mai rece, pădurile central europene s-au extins în detrimentul unei părți considerabile a silvostepii din zona de podiș, fenomen stopat din cauza începerii continentalizării climatei. În holocenul superior, fagul și bradul se instalează din nou în obcine, definitivându-se compoziția pădurilor în funcție de zonalitatea altitudinală. În partea de podiș, fagul, nesemnificativ în etapa caldă anterioară, se dezvoltă intens, alături de gorun, fără însă să egaleze prezența stejărilor mixte.

Astăzi se cunosc trei etajări ale pădurilor: păduri de conifere, cele de amestec (conifere — fag) și cele de foioase. Etajul pădurilor de conifere caracterizează întreg ansamblul muntos estic al Obcinei Mari. Deși

---

⁶ *Ibidem*, p. 226, unde se dau și multe alte date referitoare la climă. Pentru evoluția condițiilor bioclimatice în holocen cf. O. Mădruțiu, E. Grănescu, A. Ardelean, *Rolul condițiilor fizico-geografice în evoluția populației și așezărilor umane în județul Arad*, în Ziridava, X, 1978, p. 175—188. Alte date suplimentare privind condițiile geofizice de referință pentru valea Solonețului sunt reproduse după prof. univ. dr. Ilie Turculeț, în Ioan V. Răchieru, *Soloneț — o așezare din Bucovina*, Timisoara, 1995, p. 14—31.

altitudinea (500—1 000 m) corespunde etajului fagului, esențele de bază sunt fagul (*Fagus Silvatica*) și bradul (*Abies Alba*), alături de care — o caracteristică a pădurilor de aici — participă intens și molidul, ce reușește pe alocuri să creeze molidișuri. Proporțiile celor trei specii rămân foarte variate de la un loc la altul. Cu o distribuție sporadică se constată și prezența paltinului, frasinului, ulmului, scorușului, mesteacănului etc., iar la contactul cu podișul, a carpenului, arțarului, gorunului, teiului parfumat și chiar a stejarului.

Cea de-a doua etajare corespunde dealurilor premontane din sectorul de contact dintre orogenul carpatic și podiș, fiind reprezentat de unele fragmente de păduri din fag, molid și brad, la care se mai adaugă, sporadic, alte specii foioase.

În sfârșit, ce-a de-a treia etajare cuprinde cea mai mare parte a bazinului aflat în studiu, de la dealurile piemontane până la confluența cu Suceava, unde se distinge subetajul făgetelor (altitudine peste 400 m) și cel al gorunului și stejarului (sub 400 m). Despre existența unor foste astfel de păduri amintesc încă o serie de toponime, precum „Poiana”, „Mestecenii”, „Dumbrava” ș.a.

De o deosebită importanță în viața comunităților umane din cele mai vechi timpuri s-au bucurat și pajiștile. Dacă, pentru zona obcinilor bucovinene se apreciază că ele dețin o suprafață de circa 22%, în micro-regiunea noastră ele acoperă un areal de aproximativ 10%, plasate în pante pe terase joase, între loturi agricole, vetre de sat și căi de comunicație, dar mai ales pe locul pădurilor defrișate unde nu s-au introdus plante de cultură. Defrișările — la care ne vom referi în amănunt mai târziu — s-au desfășurat în cel mai alert ritm în perioada anilor 1800—1950.

Alături de aceste acțiuni antropice, care au schimbat constant și tenace peisajul mediului înconjurător de viațuire umană, au existat și alte intervenții în urma cărora a rezultat relieful antropic. Ne referim la unele terasări, șanțuri și îndiguiri pentru agricultură, dar mai ales la modificările aspectului natural al reliefului care s-au petrecut o dată cu realizarea căii ferate Dărmănești-Cacica-Păltinoasa, inițiată înainte de prima conflagrație mondială de administrația austriacă. Cu acest prilej, suntem convinși — pornind de la traseul ales al liniei ferate — că au fost afectate și unele situri arheologice, situații despre care nu avem însă informații decât cu două excepții. Acțiunea antropică s-a concretizat în principal prin excavarea a mari cantități de pământ. În multe sectoare s-au amenajat ramblee, în special la construirea podurilor, deblee în special în sectorul dintre stațiile Cacica-Vârful Dealului și pe teritoriul satelor Părhăuți și Todirești.

Pe de altă parte, în urma defrișărilor masive, și parțial și din cauza pășunatului, multe terenuri în pantă s-au degradat până la obișnuitele alunecări de teren; exemplele sunt deosebit de numeroase dar nu este aici cazul să le amintim.

Un ultim factor, care a influențat într-o anumită măsură aspecte ale vieții demo-economice, îl reprezintă resursele subsolului. Ne referim în principal la rocile de construcție, dar mai ales la zăcămintele de sare prezente în zona Cacica sub forma a două lentile situate la adâncimi de

17—50 m. Zăcămintul este marcat la suprafață de prezența a mai multe izvoare de apă sărată (slatini), care au reprezentat, în mod cert, încă din preistorie, un punct de atracție deosebită pentru om.

Astăzi, zona bazinului Solonețului reprezintă un landsaft agricol-pomicol și de fâneață, cu o densitate de locuire destul de mare, de circa 140 locuitori pe km². În funcție și de specificul solurilor (podzolice, argiloiluviale mai ales pe poalele dealurilor și pe platformele medii și cernoziomice levigate și erodate de-a lungul rețelei hidrografice), de vegetație și de factorii subiectivi umani, cele 19 localități contemporane au o economie agricolă complexă, zootehnică, cerealieră și de plante tehnice.

3. REPERTORIUL DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE DIN BAZINUL HIDROGRAFIC SOLONEȚ :

3.1. COMUNA TODIREȘTI

Satul Părâuți

- 1) *Punci locuit paleolitic, descoperire izolată Criș, așezare Cucuteni, descoperire izolată din Hallstatt* ¹

În extremitatea sud-estică a dealului Muncel, care se termină brusc cu lunca râului Soloneț din apropierea confluenței sale cu Suceava, s-au descoperit, de-a lungul timpului, numeroase vestigii arheologice. Din cele relatate de unii localnici, în ultimele decenii marginea acestui deal a suferit ruperi și prăbușiri de teren succesive pe o lungime de circa 40 m. În terenul arabil de aici s-au găsit unele unelte de silex patinat, databile în *Gravetianul timpuriu* (circa 23 000—20.000) și care actualmente aparțin colecției școlii generale din localitate ². Alături de mai multe așchii, fragmente de lame și lamele, unele cu retușe fine, altele neretușate, din silex de Prut, cu patină pronunțată (sau foarte pronunțată) albă sau alb-albăstrie, ne-au reținut atenția următoarele piese :

a) racloar dublu drept, cu retușe semiabrupte, pe așchie, din silex de Prut, patinat puternic alb-albăstrui ($8,2 \times 4,6 \times 0,8$ cm) — pl. I 7 ;

b) burin diedru pe lamă lungă și zveltă, din silex tipic de Prut, cu patină ușor alburie, care a suferit ulterior o retușare și o rulare ($8,3 \times 1,9 \times 1$ cm) — pl. I 6 ;

c) burin transversal pe așchie, cu „enche” directă la bază, cu retușe pe laturile lungi, din silex de Prut, puternic patinat ($5,8 \times 3,8 \times 1,1$ cm) — pl. I 9 ;

d) burin de trunchiere oblică retușată, din silex de Prut de foarte bună calitate, albăstrui, cu ușoară patină alb-albăstruie ($5,9 \times 2,2 \times 0,9$ cm) — pl. I 5.

Mult mai multe materiale ce apar aici aparțin culturii eneolitice *Cucuteni*. Materialul litic, realizat tot din silex de Prut, se remarcă printr-o varietate tipologică deosebită : vârfuri de săgeată de formă triunghiular-prelungită, mijlocii sau microlitice, cu baza dreaptă, ușor

¹ Numărul de ordine din text coincide cu cel identic din hărți.

² Mulțumim și acum profesorului Mihai Bocancea de la școala din Părâuți, care ne-a pus la dispoziție unele descoperiri făcute ocazional de-a lungul timpului în acest sit arheologic, piese păstrate în colecția școlară din localitate. În același timp ne exprimăm gratitudinea cercetătorului dr. Alexandru Păunescu de la Institutul de arheologie „V. Pârvan” din București, care ne-a oferit un sprijin concret cu datarea unor materiale litice.

convexă, sau ușor concavă, vârfuri de săgeată cu baza pronunțat concavă, scoțându-se astfel în evidență cele două „aripioare“ tipice culturii Cucuteni (la toate tipurile remarcându-se retușele „empelure“ pe ambele fețe, inclusiv în zona bazei — pl. III/3, 7, 11), gratoare pe lame retușate (pl. III/3, 13 ; pl. II/6), străpungătoare (pl. III/1, 2, 5), racloare (pl. III/4 ; II/8), lame simple neretușate, lame denticulare (pl. III/9). La acestea se adaugă un gratoar simplu pe așchie masivă (pl. II/10), o dăltiță (pl. II/5), două toporase trapezoidale din marnă calcaroasă (pl. II/11) și un vârf bifacial de suliță, din silex negricios de Prut, nepatinat, parțial distrus (pl. III/8). Vârful a fost realizat prin desprinderi largi pe ambele fețe. Fața dorsală prezintă în secțiunea plan-convexă porțiuni lise prin șlefuire. Piesa se poate data chiar și mai târziu de neolitic, la începutul perioadei de tranziție spre epoca bronzului și provine, după cât se pare, dintr-o daltă șlefuită și apoi refolosită prin recondiționare sub forma unui vârf de suliță.

Considerăm că toate aceste materiale litice au fost, în mod normal, prelucrate în cadrul așezării, după cum indică, de altfel, și descoperirea unui galet de silex cenușiu spre negru în spărtură.

Ceramica descoperită aici a fost realizată dintr-un lut cu granulație foarte fină, uneori cu particule mici, cărămizii-gălbui, rezultate din pisarea unor fragmente ceramice. Nu a apărut, în schimb, ceramică de tipul zis „de bucătărie“, care prezintă în componența sa o cantitate considerabilă de granule ceramice pisate la dimensiuni mult mai mari.

Urme ale unei ornamentări picturale (în două nuanțe apropiate — roșcat și maro foarte închis — sau numai într-una) dispuse în arce de cerc succesive și relativ paralele, s-au putut observa numai pe trei fragmente provenind de la vase de dimensiuni mai mari, pe care s-a aplicat înainte un strat destul de considerabil de angobă. Ele pot fi atribuite ceramicii de tip Cucuteni B₂ (stilul 7).

Singura formă ceramică reconstituită total aparține unui pahar bitronconic (pl. II/7).

Plastica antropomorfă descoperită aici este reprezentată printr-un mic idol feminin păstrat aproape în totalitate (pl. II/4), ce a conservat urme evidente ale unui decor reprezentând poate tatuajul corporal al personajului și, prin două fragmente componente, ale altor două piese asemănătoare (pl. II/1—2).

În rest, alături de un singur fragment ceramic cenușiu ce conține pleavă (*cultura ceramicii liniare* sau *cultura Criș* ?), au mai apărut, izolat, alte câteva fragmente ceramice ce s-ar putea data în *Hallstatt*.

După urmele identificate până acum la suprafața solului, așezarea cucuteniană pare să se fi înscris printre cele mai mari din regiunea nordică a Moldovei, fiind, cu siguranță — așa cum ne-au demonstrat cercetările noastre de teren — cea mai însemnată așezare neolitică din bazinul hidrografic al Solonețului. Urme ale locuințelor sale, în principal chirpic zgurificat, se găsesc în mod abundent spre marginea de S—E a dealului menționat, ele răsfrîndu-se treptat spre N—V pe marginile de N—V și S—V ale culmii. În acest sens, ele se întind spre N—E până la circa 100 m S—V de gospodăria lui Pentilescu Gavril din satul Sârghești, iar spre S—V au fost identificate pe o distanță de

încă circa 500 m dincolo de ultimele case actuale ale Părhăuțiului care au fost construite pe această margine de deal.

2) Așezare aparținând culturii Noua

Pe partea dreaptă a Solonețului, la circa 80 m N—E de locul numit de săteni „Pe Beci“, pe marginea unei terase secundare, pe o distanță de circa 150 m, au apărut în terenul arabil bucăți de chirpic și ceramică tipică perioadei târzii a epocii bronzului (*cultura Noua*), între care se remarcă cea care posedă în componență microprundișuri pisate.

3) Descoperire izolată Noua (?)

În apropierea cunoscutului monument istoric, biserica ctitorită de logofătul Gavril Totrușan s-a descoperit un vârf de opal cu lustru datorat folosirii îndelungate și o așchie atipică din silex patinat.

4) Descoperire izolată Noua ; vatră de sat medieval și curte boierească

Pe aceeași terasă secundară menționată mai înainte au fost surprinse mai multe puncte de interes arheologic, după cum urmează :

a) în dreptul marelui cot pe care Solonețul îl face spre a curge spre N—E a fost descoperită ceramică fragmentară databilă în veacurile XIV—XVI ;

b) în spatele terenului de fotbal, la circa 120 m S—SV de punctul anterior au apărut mai mulți bulgărași de zgură cu conținut metalic, fragmente de lupe metalifere, ceramică databilă în același interval de timp și un mic fragment de cahlă acoperit cu smalt verde care a aparținut, după toate probabilitățile, tipului de cahlă cu cavaler în turnir și portal gotic cu decoruri de arce de cerc. Piesa se datează în sec. al XV-lea ;

c) în apropierea școlii generale, în spatele casei sătencei Bădălută Aurelia, s-au observat la suprafața solului mai multe bucăți de zgură și de lupe metalifere, ceramică din veacurile XIV—XVIII (incluzând aici și un colț de cahlă pătrată cu fața deschisă) și câteva fragmente de vase din caolin ;

d) la circa 150 m E de școală, în spatele casei lui Ianovici Constantin, în locul „Pe Beci“, s-au descoperit următoarele materiale de interes arheologic :

— câteva fragmente ceramice *Noua*, a căror prezență accidentală poate fi pusă în legătură cu așezarea de la punctul 2 ;

— material ceramic din veacurile XIV—XVII (inclusiv caolin smălțuit în verde oliv sau galben-marونی, pictat uneori la exterior cu vopsea cărămizie) și două bucăți de lupe de fier ;

— numeroase fragmente de cahle nesmălțuite, cu decor de baghete proeminente încrucișate în romburi mult alungite (a doua jumătate a sec. al XV-lea — prima jumătate a sec. al XVI-lea)³ ;

³ Nu ne propunem să exemplificăm cu analogii de gen pe plan zonal sau național, deoarece s-ar depăși intențiile lucrării.

— altele cu angobă albă și cu rețea de baghete încrucișate ce delimitează romburi apropiate de forma unui pătrat (aceeași datare), cu două variante : cu creștele baghetelor înalte și destul de ascuțite și cu creștele joase și aplatizate ;

— partea superioară a unei cahlă de coronament cu angobă albă, reprezentând creneluri de cetate (a doua parte a sec. al XV-lea) — pl. VII/7 ;

— două fragmente ce ilustrează tipul de cahlă datat în epoca lui Ștefan cel Mare în care sunt redată două personaje masculine de curte încadrate într-un decor gotic cu arce în acoladă și ferestre ajurate susținute de colonete în torsadă ⁴ ;

— trei fragmente ce-au aparținut tipului de cahlă cu angobă albă ce reprezintă un cavaler în galop spre stânga, deasupra fiind redată o fațadă de clădire gotică cu ferestre înalte ⁵ ;

— un mic fragment cu traforuri în formă de arce care ar putea să fi aparținut unei variante cu fața traforată a tipului de mai sus ;

— fragmente de cahlă cu angobă albă și scut asimetric în care sunt încrucișați doi pești ;

— cahlă aproape întreagă, smălțuită în galben, cu scut asimetric în care sunt redată un leu și, probabil, o pasăre în zbor. Scutul este timbrat de un coif „bacinet“, deasupra sa plasându-se un cerc despicat de o săgeată.

După relatările sătenilor, pe acest teren, unde într-un timp existau indicii ale existenței unui spațiu gol subteran, se descopereau mai demult în urma arăturilor adânci, plăci pătrate de lut ars cu un chenar simplu incizat marginal, încadrat la fiecare colț al său de câte o amprentare digitală. Astfel de piese proveneau poate din structura unor sobe, fie de la un pavaj sau de la alte elemente constructive. Tot de aici provine și un vârf de sulită, aflat acum în colecția școlară din sat (pl. VII/1).

5) Descoperire izolată neolitică (?)

Pe vârful Dealului Osoi (sau Osoiu — 424 m) a fost descoperită, în terenul arat, o așchie de silex, foarte subțire, atipică și ușor patinată.

6) Punct locuit în Hallstatt și în secolul al IV-lea d.H.

La circa 300 m V—NV de halta Părâuț, pe-o formă de teren plată amplasată la poalele dealului Muncel (în zona lotului și casei lui Trandafir Ion) s-au identificat câteva bucăți de zgură cu un bogat conținut metalic, chirpic și ceramică fragmentară arsă, oxidat incomplet.

⁴ P. V. Batariuc, *Cahle din secolul al XV-lea decorate cu scene inspirate din viața cavalească*, în Suceava, XIII—XIV, 1986—1987, p. 150, fig. 5/2.

⁵ Tipul se datează spre sfârșitul secolului al XV-lea și în prima jumătate a celui următor. În cazul nostru, cavalerul poartă un coif cu pană masiv. Pentru amănunte dar și alte informații legate de repertoriul tipologic al cahlilor din acest punct de vedere cf. *ibidem*, p. 147—148 și mai ales eadem, *Ceramica monumentală descoperită la curțile boierești din județul Suceava*, în SCIVA, 45, 1994, 1, p. 76—79, unde ceramica ornamentală de aici a fost publicată cu acordul autorului.

cu cioburi pisate în compoziție, dintre care unele cu suprafața exterioară lustruită și neagră. Ea datează cel mai sigur în Hallstatt.

De aici, la circa 150 m spre vest, pe loturile lui Leahu Gheorghe și Boghean Vasile, s-au descoperit mici bucăți de chirpic și ceramică din ambele categorii principale de pastă aparținând culturii *Sântana de Mureș*, cât și alți câțiva bulgărași de materie feroasă (în apropierea casei lui Boghean V.).

7) *Descoperire izolată Sântana de Mureș ; punct locuit sec. XIV—XV*

În capătul primei terase a Solonețului, formă ce se aplatizează treptat în spatele stației C.F.R., în terenul arabil al grădinii profesorului Bocancea Mihai, s-a descoperit un destul de numeros material ceramic aparținând veacurilor XIV—XV. Ceramica cea mai timpurie se caracterizează prin aspectele ceramicii de tip Lunca—Dorohoi, fiind asemănătoare și cu cea de secol XIV identificată în apropierea punctului „Pe Beci”.

Alături de aceste vestigii, au mai apărut două lupe de fier, două fragmente ceramice de tip *Sântana de Mureș* și două așchii de silex cenușiu de Prut.

8) *Punct locuit Criș (?), așezare Noua, Hallstatt, Poienesti-Lukašovka, sec. II—III d.H. și Sântana de Mureș*

A) Începând de la tarlăua de lângă Ulița Boierului (casa Hodoroabă Gavril) și până spre malul stâng al pârâului Valea Popii, s-au găsit în pământul arat bulgărași de chirpic și următoarele materiale arheologice :

a) câteva așchii de silex alburii nepatinat (se pot asocia cu descoperirile *Noua*) ;

b) două fragmente ceramice cu pleavă în compoziție ce ar putea aparține culturii *Criș*. Unul are suprafața exterioară cărămie și un șir de alveole digitale, iar celălalt este ars complet la cenușiu ;

c) o cantitate apreciabilă de ceramică de tip *Noua* ;

d) ceramică hallstatt-iană (inclusiv cu exterior negru lustruit) ;

e) material ceramic de tip *Poienesti-Lukašovka* (buze fațetate, decorare prin barbotinare — pl. V/1—2). Nu este însă exclus și faptul că o parte din ceramică de tip *La Tène* de aici să dateze din secole anterioare culturii arheologice citate ;

f) mai multe fragmente din pastă fină, lucrate la roată și angobate (sec. II—III d.H.) ;

g) puține materiale ceramice *Sântana de Mureș*, inclusiv pastă zgrunțuroasă și fragmente de amfore din pastă albicioasă și roziu-cărămizie, resturi de import ce se pot include însă și orizontului veacurilor II—III d.H.

B) Pe malul drept al aceluiași pârâu, pe pante de teren mai puțin favorabile locuirii, s-a identificat material ceramic (mult mai puțin chirpic) databil în *bronzul târziu*, în cele două epoci ale fierului și în sec. II—IV d.H.

Punctul nr. 8 rămâne deci notabil prin bogăția deosebită a vestigiilor arheologice pe care le adăpostește.

În cuprinsul vetrei satului Părhăuți, cu ocazia săpării unei fântâni, s-a descoperit un topor celt de bronz, cu decor în formă de ari-pioare și care a fost datat de M. Ignat în Ha. B. Obiectul este înregis-trat în colecțiile Muzeului Național al Bucovinei la nr. de inventar C/154⁶.

Descoperiri izolate editate — sec. IV—V d.H. (punct necartat)

Mult mai interesantă pare să fi fost o descoperire făcută în sat în cursul lunii iulie a anului 1876, dar care astăzi este pierdută ireme-diabil pentru istorie. După câteva inundații pricinuite de revărsarea Solonețului, câțiva copii au găsit o brățară masivă de aur (circa 170 g), care reprezenta un șarpe. Ulterior, din același loc, a provenit și un colan greu din aur, realizat în aceeași manieră de lucru. Autorul semnalării, V. Prelicz, menționează că specialiștii vienezi au caracterizat brățara drept o „lucrare indiană“ (sic !?) vehiculată de migratori până în nordul Moldovei, iar colierul drept piesă de inventar de la un mormânt prin-ciar vizigotic⁷. Ambele piese, rămânând în acest context de informații deficitare, pot fi considerate ca făcând parte din inventarul funerar al unui mormânt princiar, sau fiind podoabe constitutive ale unui tezaur, și se datează, cel mai probabil, în prima jumătate a sec. V d.H.

9) Silexuri gravetiene și morminte tumulare (epoca bronzului ?)

În apropierea colțului de S—V al pădurii satului Sârghești, pe Dealul lui Ivan, pe tarlăua „Poiana“ au fost identificate⁸ șase movile de caracter funerar, de diferite dimensiuni⁹, după cum urmează (cf. planșa VIII/2) :

$T_1 : I = 0,25 \text{ m}$	$T_2 : I = 0,40 \text{ m}$
$D = 15 \text{ m}$	$D = 18 \text{ m}$
$T_3 : I = 0,35 \text{ m}$	$T_4 : I = 0,60 \text{ m}$
$D = 15 \text{ m}$	$D = 24 \text{ m}$
$T_5 : I = 0,40 \text{ m}$	$T_6 : I = 0,45 \text{ m}$
$D = 15 \text{ m}$	$D = 14 \text{ m}$

Pe suprafața arată a lui T_1 s-a descoperit o așchie mică de silex, neretuşată, puternic patinată (patină alburie) ; pe cea a lui T_4 a fost

⁶ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului și a Hallstatt-ului tim-puriu în județul Suceava*, în *Thraco-Dacica*, Tom. II, 1981, p. 141.

⁷ Idem, *Descoperiri din prima jumătate a sec. V e.n. pe valea Sucevei*, în *Studia antiqua et archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 207—208. Tot aici se dau și sur-sele de informare primare folosite pentru primele semnalări cu privire la aceste vestigii.

⁸ La descoperirea acestui punct arheologic, precum și la cele de la nr. 11 și 18 a participat și colegul M. Ignat.

⁹ Dimensiunile tuturor acestor tipuri de monumente funerare, precum și dis-tanțele dintre ele sunt date cu aproximație.

identificată o altă aşchie microlitică puternic patinată (patină alburie) iar în pământul arat al mantalei lui T₅ a apărut un fragment de lamă cu retuş de folosire, de silex de Prut, sticlos, cu uşoară patină. Toate cele trei piese litice pot fi atribuite *Gravetianului*¹⁰.

În plus, notabil este şi faptul că mantaua movilei nr. 6 este parţial afectată de un drum de ţară ce trece la numai câţiva metri de marginea pădurii mai sus menţionată.

Tumulii se pot data cu mai mare probabilitate în *epoca bronzului*.

10) *Punct locuit Hallstatt (?)*

Pe lotul particular al gospodăriei sâtencei Grigorean Eufrosina, la ieşirea din Părhăuţi, pe pantele terasei secundare a Soloneţului, au apărut :

a) chirpic şi ceramică modelată exclusiv cu mâna, cu cioburi pisate în compoziţie, arsă oxidant sau reducător inegal şi incomplet, ce se poate atribui, deocamdată doar ipotetic, *Hallstatt*-ului ;

b) câteva fragmente ceramice de tip *Sântana de Mureş*, care se pot lega, cel mai firesc, de aşezările de epocă de la punctul 12.

De aici, la circa 150 m S—E, dincolo de şosea, pe tarlăua „La Leboia” (prima terasă a Soloneţului), se găsesc rare materiale ceramice, precum cele de mai sus (punctul 10), ceea ce nu demonstrează însă, în lipsa bucăţilor de chirpic, că avem de-a face cu un habitat (punct necartat).

11) *Morminte tumulare (datare incertă)*

La aproximativ 250 m S—E de colţul nordic al pădurii Todireşti, se află grupaţi (cf. planşa VIII/5) patru tumuli cu dimensiuni variabile :

$$T_1 : I = 0,75 \text{ m}$$

$$D = 16 \text{ m}$$

$$T_3 : I = 1,00 \text{ m}$$

$$D = 20 \text{ m}$$

$$T_2 : I = 0,75 \text{ m}$$

$$D = 18 \text{ m}$$

$$T_4 : I = 0,35 \text{ m}$$

$$D = 14 \text{ m}$$

La 100 m, 200 m şi, respectiv, 350 m S—E de acest loc, s-au descoperit, cu totul izolat, câte un fragment de lamă de silex, uşor patinat (puncte necartate).

Satul Todireşti

12) *Descoperiri izolate Cucuteni, punct locuit Hallstatt, aşezare din secolele V—VI d.H.*

Pe terasa înaltă a pâraului Pietroasa, pe tarlăua „La Nuci”, în urma săpăturilor arheologice din anii 1988—1989 şi 1992—1995, s-au descoperit :

¹⁰ Determinarea aparţine lui Al. Păunescu.

a) cu totul sporadic, ceramică *Cucuteni* (fază incertă), câteva fragmente atipice de silex și un vas miniatural (pl. II/3) ;

b) urmele a două locuințe, o groapă menajeră și ceramică din *Hallstatt* (inclusiv cu exterior negru lustruit și caneluri) — pl. V/10, 15—17 ;

c) vestigiile a 32 de locuințe, un atelier, 6 gropi menajere, un cup-tor exterior și 2 vetre în aer liber, cât și o cantitate apreciabilă de ceramică. Complexele se pot data, cu aproximație, în două largi etape : sec. V până spre finalul său, când ceramica poartă încă aspectul general al celei de tip *Sântana de Mureș* și apoi sfârșitul veacului amintit până spre mijlocul celui următor (pl. VI/1, 3—4, 7) ¹¹.

13) *Punct locuit Noua (?) și Hallstatt ; așezare din sec. II—III d.H.*

Terenul tarlalei „Poiană“, amplasat între cele două izvoare ale pâ-râului Pietroasa (după unii numit și „Topchile“), a păstrat până astăzi numeroase vestigii materiale din epoci diverse, alături de obișnuitul chirpic :

a) lamă mică în stare fragmentară din silex cenușiu închis de Prut, mai multe așchii atipice de silex și numeroase spărturi din roci de tipul cremenei, care se pot asocia majoritar cu câteva fragmente, rău conser-vate, atribuibile culturii *Noua* ;

b) rare fragmente de vase tipice pentru *Hallstatt* ;

c) ceramică fină, modelată la roată, cenușie sau cărămizie, asociată cu două fragmente de toartă de amforă (pastă gălbuie, nisipoasă, cu mici particule maronii), materiale care se încadrează în perioada veacurilor II—III d.H. La acestea se adaugă o cantitate apreciabilă de ceramică modelată exclusiv cu mâna, cu cioburi pisate în compoziție, dificil de datat. Sporadic, se mai observă ceramică din ultima perioadă mențio-nată și pe un areal restrâns amplasat pe partea stângă a izvorului stâng al pâ-râului nominalizat (lot Livadă, circa 150 m E de acest punct), unde, după informația primită de la Ion Bădăluță, cu ocazia săpării fântânii la casa părintească în anul 1953, la o adâncime de circa 1,00 m s-au găsit fragmente de oale și o piatră de rășniță.

14) *Punct locuit din sec. II—III d.H. ; descoperiri izolate din sec. IV*

Așezarea precedentă de epocă romană continuă se pare pe margi-ne înaltă a terasei de pe partea dreaptă a pâ-râului Pietroasa, pe care sunt amenajate grădini. Alături de acest material ceramic și chirpic, au mai apărut :

a) rare fragmente *Sântana de Mureș*, legate practic de habitatul de la punctul 12 (în special în partea terenului ce dă spre ieșirea la D.J. 178 A) ;

---

¹¹ Principalele rezultate ale cercetării efectuate aici prin susținute săpături arheologice au fost făcute cunoscute specialiștilor până acum doar prin inter-mediul comunicărilor prezentate la sesiunile naționale de rapoarte preliminare, începând cu cea de la Sibiu (1989) ; în curs de redactare pentru *Arheologia Mol-dovei* cercetarea anilor 1988—1989.

b) ceramică modelată cu mâna, tradițional, care se poate asocia cu orizontul veacurilor II—III d.H., cu cel al secolului al IV-lea sau cu cel al *La Tène*-ului dacic.

15) *Așezare Hallstatt și Poienești-Lukašovka*

Pe marginea aceleiași terase — dar între drumul județean și calea ferată, mergând până la un mic afluent (fără nume) al Solonețului (zona caselor lui Avram Constantin și Lupetrec Adriana) — se găsesc împrăștiate, alături de bulgărași de chirpic ars inegal și următoarele tipuri ceramice :

a) ceramică fragmentară din *Hallstatt* (apucător-buton caracteristic, decor alveolat) ;

b) ceramică în cantitate mare, tipică culturii *Poienești-Lukašovka* (pl. V/3—9) ;

c) câteva fragmente din veacurile II—IV d.H., legate probabil de așezările din imediata apropiere.

În continuare, prezentăm descoperirile făcute pe o suprafață de teren numită generic de săteni „Săliște“, pe care, datorită întinderii sale deosebite, am preferat s-o împărțim, pentru o mai bună prezentare, în două părți distincte. Prima, urmând terasa înaltă a Solonețului, începe de pe malul drept al unui mic pârâu (fără nume, ce curge în marginea de S—E a satului) și se întinde până la drumul vicinal, care, trecând Solonețul și Dealul Straja Mare, se îndreaptă spre satele vecine sudice. A doua subzonă, începe de la această cale de comunicație și se termină în dreptul intersectării căii ferate cu drumul județean deja menționat. Tarlăua aceasta vestică a fost numită de localnici „La Grădină“, fiind folosită numai la cultivarea legumelor de către fostul C.A.P.

16 A) *Așezări Noua, Hallstatt (?) sau Poienești-Lukašovka (?)*, *Sântana de Mureș ; vatră de sat medieval*

În cadrul primei subzone (A) s-au descoperit următoarele materiale distincte :

a) chirpic asociat cu ceramică *Noua* (în special în partea a doua a subzonei) ;

b) sporadic, fragmente arse la negru, care se pot atribui *Hallstatt*-ului sau culturii *Poienești-Lukašovka* și bulgări de zgură metaliferă (databili și în epocile următoare) ;

c) ceramică *Sântana de Mureș* (inclusiv bucăți de buze din vase de provizii din pastă ciment), predominantă spre limita nordică a zonei (tarla Lazăr Șoldan), acolo unde, un sondaj arheologic efectuat în primăvara anului 1989, ne-a dat posibilitatea descoperirii a două locuințe din faza târzie a culturii amintite — material inedit ;

d) chirpic asociat cu ceramică medievală databilă în secolele XIV—XVI (poate și prima jumătate a celui următor) și, ici și colo, fragmente *Sântana de Mureș*, grupată în porțiunea cea mai de sud a întregii zone. După bogăția și vechimea urmelor de locuire, la care se adaugă numeroase pietre cu urme de fasonare și zgură feroasă, considerăm că exact aici (vezi și toponimul generic „Săliște“) a existat vechea vatră a satului

medieval Todirești (punctul 16 C). De altfel, la numai câteva sute de metri de aici, spre N—V, există un loc unde — se afirmă din bătrâni — se aflau cimitirul și vechea biserică satească, în amintirea căreia se mai păstrează, în marginea drumului vicinal menționat, o cruce de lemn. Notabil este și faptul că, aici, la suprafața terenului arabil, se mai găsesc numeroase pietre cu sau fără urme de fasonare. Cu ani în urmă, în taluzul drumului de căruțe, au apărut și oase omenești.

În strictă legătură cu vechiul habitat s-au păstrat până astăzi pentru două înălțimi din apropiere, aparținătoare dealului Bâdigani, toponimele „Straja Mare” și „Straja Mică”, ale căror semnificații le vom analiza în alt capitol (cartografiere pe hartă punctul 16 D). -

16 B) *Așezări din bronzul târziu, Hallstatt, sec. II—III și IV d.H., VI—VII și XIII—XVI; curte boierească (sec. XV—XVII)*

Tarlaua „La Grădină” oferă, la rândul său, alături de chirpic, un deosebit de bogat material arheologic :

a) de la limita estică a subzonei și până în apropierea heleșteului și magaziei fostei grădini de zarzavat a C.A.P.-ului, apare, din loc în loc, material ceramic Noua (pl. V/11), *Hallstatt* și *Sântana de Mureș* ;

b) de la firul de apă care izvorăște din spatele magaziei, pe mai multe zeci de metri spre vest, apar materiale ceramice ce s-ar putea data în veacurile XIII—XVI. Cele mai timpurii fragmente sunt modelate la roată mai înceată, folosesc cioburi pisate în compoziție și au un aspect de ardere asemănătoare ceramicii de tip Lunca-Dorohoi.

c) fără să fi putut identifica periegnetic ceramica din secolele II—III d.H., din cauza mării asemănări cu cea Sântana de Mureș, pe terasa înaltă a Solonețului, la circa 120 m E—SE de clădirea magaziei menționate, un sondaj arheologic efectuat în anul 1989 a dus la cercetarea unei locuințe de suprafață din această perioadă ¹² ;

d) material ceramic încadrabil în secolele VI—VII, fără însă să cuprindă forme tipice. Cu ocazia săpării unui șanț pentru irigații în grădina de legume (150 m V de crucea de lemn despre care s-a relatat mai sus), în vara anului 1967 au apărut mai multe materiale databile în această perioadă cronologică ¹³ ;

e) tot cu acest prilej, la o dâncime de circa 2 m, s-au identificat resturi din temelia unei clădiri construite din lespezi de piatră nefasonată, legate cu foarte puțin mortar sau (după Seserman Constantin, fost săpător la șantier, domiciliat în Todirești) cu pământ. Zidul avea o grosime de circa 75 cm și se pare că reda un contur compartimentat. În imediata apropiere au apărut resturi de oase omenești (vechi morminte?). Puținele fragmente ceramice de uz gospodăresc descoperite atunci, în parte păstrate în cadrul colecției școlare din localitate, se

¹² M. Andronic, *Cercetări arheologice în așezarea dacică de epocă romană de la Todirești (jud. Suceava)*, comunicare prezentată la sesiunea științifică a Muzeului de istorie, Piatra Neamț (11—12 noiembrie 1994).

¹³ Informație primită de la cercetătorul Mircea D. Matei, care s-a deplasat la locul descoperirilor, alături de muzeografa Tamara Constantiniuc, care a binevoit să ne ofere unele notițe conținând informații pe care le prezentăm la următorul subpunct.

datează în secolele XIV(?)—XV. Cele mai interesante piese se dovedesc însă a fi un număr de cahle, păstrate parțial în colecția Muzeului Național al Bucovinei din Suceava și la școala generală Todirești. Ele se pot data în intervalul veacurilor XV—XVII. La acestea mai adăugăm un număr de cărămizi (lățime 12 cm, înălțime 3 cm,... ?), care aparținuseră probabil unor instalații de foc de tipul sobelor din cahle.

La rândul său, tradiția populară a păstrat amintirea existenței în apropierea vechii biserici satești a unei curți boierești.

Prezentăm mai jos tipurile de cahle descoperite aici :

1) două fragmente de la jumătatea inferioară a unei cahle ce reprezintă un cavaler călare, în galop spre dreapta (în marginea dreaptă nu se află decoruri gotice, cum apar mai întotdeauna la astfel de teme, ci un copac reprezentat schematic). Pasta ceramică este în amestec cu nisip cernut, arsă la cărămiziu deschis și prezintă pe suprafața decorată urme modeste de la o veche smălțuire de culoare albicioasă. Piesa se poate încadra cronologic în cuprinsul secolului al XV-lea și are lungimea bazei (reconstituită) de 21,4 cm ;

2) cahlă în stare fragmentară având reprezentată în câmpul său o mare roată solară, cu razele sub forma unor arce de cerc și care este suprapusă concentric de o alta, mult mai mică, realizată în aceeași manieră, cu mențiunea că la aceasta razele au curbura inversă. Piesa a fost smălțuită în verde oliv. Una dintre laturile sale, păstrată integral, are o lungime de 23 cm și, după toate aparențele, cahlă era pătrată. Deoarece acest model, inspirat probabil din motivistica sculpturilor populare în lemn, apare folosit pe parcursul mai multor veacuri în evul mediu românesc, nu putem atribui piesa decât ipotetic întregului curs al secolului al XV-lea ;

3) cahlă aproape întreagă (21 cm cel puțin 28 cm), smălțuită în nuanțe inegale de la maroniu până la verde-gălbui și care prezintă în plan central un cerb cu o cruce între coarne. Marginal apar două construcții, din care una pare să fie de factură ecleziastică, în fața acesteia fiind redată un personaj cu plete și barbă, îmbrăcat în haine lungi. Identificăm acest personaj cu Sfântul Hubertus ¹⁴ (inv. E/3 820) ;

4) cele mai frecvente fragmente de cahlă aparțin tipului foarte des întâlnit în secolul al XVII-lea, reprezentând un decor realizat din 4 frunze de acant dispuse în cruce. În colecțiile Muzeului Național al Bucovinei (inv. E/1 717—1 718) și ale Școlii generale Todirești se păstrează mai multe fragmente din astfel de cahle, care se subclasifică în două variante :

— prima, de dimensiuni apropiate unui pătrat cu laturile de 20 cm, prezintă un model cu frunze mai late, lujerii fiind terminați cu câte un mugure voluminos. Este colorată cu smalt verde închis care, pe alocuri, posedă și nuanțe mai deschise, spre gălbui ;

-- a doua, nesmălțuită, prezintă un model cu frunze de acant redată mai schematic, lujerii terminându-se cu muguri abia schițați. Dimensiunile reconstituite ale piesei sunt de 22/19 cm. Marginile, îndoite sub 30 de grade, au o lățime de circa 36 mm.

¹⁴ Louis Réau, *Iconographie de l'art chrétien*, Paris, 1958, vol. III, partea a II-a, p. 659.

La toate acestea, se mai adaugă un fragment de cahlă de coranament cu un registru tratat în formă de dusină, smălțuit în nuanțe de galben pal și albastru (pl. VII/3). Piesa se datează în veacul al XVII-lea și este de factură polono-lituaniană.

Cu ocazia aceluiași sondaj arheologic efectuat în anul 1989, la circa 50 m E—SE de magazia grădinii de legume, azi distrusă, pe marginea înaltă a celei de-a doua terase a Solonețului, a fost descoperită groapa unei locuințe din prima jumătate a secolului al XIV-lea (pl. VI/12—14)¹⁵. Cu același prilej au apărut în pământul său de umplutură și câteva fragmente ceramice din veacurile VI—VII, ceea ce verifică informațiile amintite mai sus cu privire la existența aici a unei locuiri din acest interval cronologic (pl. VI/2, 5, 6).

În completarea acestor descoperiri se înscriu și cele făcute pe terasa „Hlei” (aceeași terasă superioară a râului, în unghiul ascuțit făcut prin intersectarea drumului județean cu traseul căii ferate). În acest punct s-au identificat, alături de bucăți de chirpic, fragmente ceramice databile în secolele VIII—XIII și numeroase altele din veacurile XIV—XVII (inclusiv caolin smălțuit și un fragment de cahlă cu fața deschisă). Provenind probabil din așezările amplasate „La Grădină” și în „Săliște”, s-au descoperit sporadic și unele materiale ceramice Noua și hallstatt-iene.

17) *Punct locuit Noua (?) sau Hallstatt (?) ; punct locuit medieval (sec. XIV—XVI)*

Pe malul stâng al pârâului Hornoi, la circa 100 m nord de podul de cale ferată ce trece peste acest modest afluent al Solonețului, s-au identificat bucăți de chirpic, zgură cu un conținut ridicat de fier cât și :

a) sporadic, ceramică modelată cu mâna, cu cioburi pisate în compoziție, dificil de datat ; poate aparține așezărilor din strictă apropiere ;

b) ceramică medievală și câteva fragmente de cahle (fragment de cahlă traforată, smălțuită în gri-marونیu, redând parțial un crenel, piesă databilă în veacul al XV-lea ; fragment redând un deacor arhitectural gotic cu aceeași datare ; fragment de cahlă cu frunze de acant, smălțuit în galben-marونیu, cu marginea îndoită mai mult de 90°, mai îngustă decât exemplarele de la punctul 16 B care apar — ca subtip — nesmălțuite. Se datează tot în veacul al XVII-lea).

Tot aici, în vara anului 1989, s-a descoperit o monedă poloneză de 1/2 gros, emisă de Alexandru Jagello (1501—1506)¹⁶.

18) *Morminte tumulare (epoca bronzului — ?)*

La marginea drumului de țară care urmărește îndeaproape liziera sud-vestică a pădurii Todirești, în apropierea limitei de comună, se pot identifica și acum 2 tumuli de dimensiuni încă considerabile. Nu departe de ei (pl. VIII/4), se află și al treilea, mult mai aplatizat.

¹⁵ M. Andronic, *Sondajul arheologic în așezarea medievală de la Todirești (județul Suceava)*, în *Suceava*, XXI 1994, p. 573—580.

¹⁶ M. Gumowski, *Podrecznik numizmatyki polskiej*, 1914, emitent Alexandru Jagello, nr. 547.

$T_1: I = 0,60 \text{ m}$

$T_2: I = 2 \text{ m}$

$T_3: I = 2 \text{ m}$

$D = 16 \text{ m}$

$D = 22 \text{ m}$

$D = 22 \text{ m}$

19) *Așezare La Tène și din secolele II—III d.H. (?) ; descoperiri izolate Sântana de Mureș*

Pe malul drept al pârâului Hornoi, pe tarlăua cu același nume, la circa 200 m N—NV de zidurile fostei fabrici de spirt Fischer, s-au descoperit :

a) o așchie atipică de silix de Prut ;

b) chirpic și ceramică lucrată exclusiv cu mâna, având în pastă cioburi pisate și arsă oxidant incomplet (un fragment de buză cu brâu în relief cu alveolări digitale), databilă cel mai probabil în cea de-a doua epocă a fierului.

La acestea se mai adaugă o bucată de zgură cu mult fier în compoziție și câteva fragmente ceramice care se pot atribui incert secolelor II—III d.H. La 100 m S de ruinele fabricii s-au descoperit și două fragmente *Sântana de Mureș*.

19 bis) *Toponim cu valoare istorică (punct necartat)*

Nu departe de ultimul punct arheologic există un toponim deosebit de sugestiv, „Între Șanțuri“, despre care vom face referiri mult mai ample într-un capitol ulterior.

20) *Descoperiri izolate Noua și Sântana de Mureș*

Pe aceeași parte a pârâului, în dreptul punctului 17, s-au descoperit materiale ceramice *Noua* (pot proveni de la așezarea de la punctul 21 A) și *Sântana de Mureș*.

21 A) *Punct locuit (?) Criș sau din perioada de tranziție spre epoca bronzului, așezare Noua, punct locuit hallstatt-ian*

Pe o distanță de circa 400 m de-a lungul malului stâng al pârâului Răstoci, la circa 250 m N—V de stația C.F.R. Todirești, s-au găsit urme de viață umană :

a) câteva fragmente ceramice arse la cenușiu deschis spre gălbui, cu miez negricios, cu pleavă drept ingredient, care se pot încadra în *neolitic* sau în perioada următoare ;

b) chirpic, ceramică tipică *epocii bronzului târziu* și mulți bulgărași de rocă locală asemănătoare cremenei care se foloseau adesea prin pisare ca degresant în ceramica de aici (pl. V/12) ;

c) câteva fragmente tipice pentru *Hallstatt* (pl. V/13—14, 19).

La circa 200 m N—V de limita nordică a suprafeței cu astfel de vestigii, pe un areal mult mai restrâns au apărut bucăți de chirpic, material ceramic *Noua* și un fragment ceramic hallstatt-ian cu suprafața exterioară neagră și lustruită.

De aici, pe aceeași terasă a pârâului, la circa 400 m N, a fost descoperit vârful unei lame de silex negricios cu „encoche” și o așchie atipică de silex sticlos de Prut nepatinat (punct necartat).

21 B) *Continuare așezare Noua, punct locuit Sântana de Mureș*

O altă descoperire legată de așezarea *Noua* de mai înainte este apariția la suprafața solului arat a chirpicului și a ceramicii caracteristice, pe malul stâng al unui pârâiaș (fără nume) care vine din satul Soloneț și se varsă în Răstoci, imediat la sud de intersectarea cu calea ferată. În unghiul dintre această confluență și calea ferată, alături de ceramică de secol IV d.H., au apărut și bucăți de zgură metaliferă, reidentificată la circa 100 m vest în spatele ultimei gospodării din Todirești amplasată la drum.

21 C) *Descoperire izolată din epoca bronzului sau din hallstatt-ul timpuriu (punct necartat)*

Atribuim marii așezări *Noua*, de pe malul stâng al pârâului Răstoci, descoperirea făcută în 1956 în cadrul lucrărilor de construcție executate la stația C.F.R. Todirești din apropiere. Este vorba de un depozit de 12 seceri din bronz, identice ca formă, dar care diferă ca dimensiuni (6 mai mari și 6 mai mici). În cele din urmă, dintre ele au putut fi recuperate câte una din fiecare tip, o vreme fiind expuse în cadrul muzeului sătesc Botoșana, de unde au ajuns, inventariate, în colecțiile Muzeului Național al Bucovinei (inv. C/168). Secerile, de tipul „cu cârlig”, se pot încadra cronologic destul de greu, deoarece pot fi atribuite *Hallstatt*-ului *timpuriu*, după cum însă se pot la fel de bine încadra în seria Răsești—Băleni (= Uriu—Domănești) din B.D. ¹⁷.

Satul Soloneț

21 D) *Descoperiri izolate din epoca bronzului*

Pe unul dintre dealurile din dreapta râului Soloneț, în locul „Poriană”, amenajat în livadă de către fostul C.A.P., elevii școlii din sat au descoperit, cu mulți ani în urmă, un topor (pl. IV/6) dintr-o rocă (diorit ?) cenușiu-maronie, cu pete albicioase și particule foarte mici negre și albastru-închis. Piesa se încadrează în rândul topoarelor-ciocan (sau „de luptă”) de tip „caucazian” și se poate încadra în *Bronzul mijlociu* sau chiar în cel *târziu* ¹⁸. Alăturăm descoperirii o piesă, neperforată, aflată în colecțiile Muzeului Național al Bucovinei (B/503), al cărei loc de descoperire din arealul comunei însă nu este cunoscut (pl. V/23).

¹⁷ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea...*, p. 142.

¹⁸ Piesa se găsește în proprietatea doamnei profesoare Livia Grigorean din Suceava, care ne-a oferit și datele contextului descoperirii.

22) *Punct locuit La Tène (?), punct locuit în secolul al XV-lea*

În continuarea descoperirilor din punctul 21 B, la sud de șosea, pe cea de-a doua terasă a Solonețului, reapar bucăți de chirpic și unele fragmente ceramice lucrate cu mâna, care, ipotetic, deocamdată, se pot încadra în cea de-a doua epocă a fierului. După parcurgerea a încă circa 200 m spre S—V, pe aceeași margine de terasă și pe o suprafață restrânsă, s-au descoperit fragmente ceramice de secol XV și bulgărași de chirpic (punct necartat).

23) *Morminte tumulare (epoca bronzului ?)*

Pe coama dealului „Pe Dumbravă”, în zona de hotar dintre comuna Todirești și comuna Cajvana, care respectă, se pare, vechea demarcație a teritoriilor satelor Soloneț și Cajvana, se mai păstrează și astăzi urmele modeste ale unui tumul (înălțimea actuală, circa 1 m, diametrul, circa 26 m), care a fost aplatizat în cursul verii anului 1987 de către un utilaj al Fermei de arbuști nr. 5 din Cajvana. Sătenii mai bătrâni din Soloneț afirmă că pe acel loc, mai demult, existau trei astfel de movile dispuse în triunghi, celelalte două fiind distruse total de către fostul C.A.P. Cajvana.

24) *Mormânt tumular (?) distrus*

Un alt monument de acest fel — deși acesta ar fi putut fi ridicat ca semn de demarcație între satele medievale menționate — ar fi existat, după spusele acelorasi săteni, la circa 200 m N—V de ultimele case ale Solonețului, în sensul deplasării spre Cajvana, în marginea din dreapta a drumului. În urma îndelungatelor lucrări agricole și a unei intervenții cu mijloace mecanice, movila astăzi nu se mai poate observa.

25) *Așezare La Tène (?), punct locuit Sântana de Mureș, vatră de sat (sec. XIV—XVII)*

Pe „Tarlaua Cajvanei”, în dreptul bisericii satului Soloneț (malul stâng al pârâului Cajvana), alături de bucăți de chirpic și lupe de fier s-au descoperit :

a) fragmente ceramice modelate exclusiv cu mâna, arse oxidat, cu cioburi pisate în compoziție, dificil de datat (*La Tène, Sântana de Mureș ?...*) ;

b) ceramică tipică de secol IV d.H. (poate și II—III d.H.) ;

c) ceramică medievală caracteristică veacurilor XIV—XVII.

26) *Așezare Sântana de Mureș, vechi lăcaș de cult și punct locuit medieval (sec. XIV—XVI)*

Pe partea opusă, dincolo de apa pârâului ce vine din Cajvana, pe o margine de deal („Câmpul lui Beldeanu”), se găsesc în arătură diverse vestigii arheologice. Cu prilejul cercetărilor, din acest punct s-au descoperit :

- a) mai multe aşchii de sillex atipice ;
- b) chirpic şi ceramică *Sântana de Mureş* (de aici pe încă circa 500 m spre vest) ;
- c) ceramică medievală (sec. XIV—XVI), asociată cu fragmente de lupe metalifere. Şi astăzi, la o observare atentă a terenului, se poate delimita după numeroasele lespezi de gresie locală şi cărămizi sparte conturul unei construcţii alungite. Cărămizile se încadrează în două tipuri : primul, lat de 17 cm, înalt de 9 cm, lung de ? cm, al doilea de 17 cm × 6,5 cm × ? cm. Interesantă ni se pare aici şi prezenţa fragmentelor de cahle, majoritatea aparţinând tipului de cahlă-oală (cu faţa deschisă), unul singur făcând parte dintr-o cahlă-castron („Schussel-kachel“). Toate se datează cel mai târziu în cuprinsul secolului al XV-lea.

27) *Cimitir medieval (?)*

În grădina din faţa ultimei case a Soloneţului, în direcţia spre Co-măneşti, cu ocazia unor săpături gospodăreşti, au fost descoperite în mai multe rânduri, oase omeneşti. În acest loc, proprietarul a ridicat o cruce metalică. Tradiţia locală afirmă că pe acest teren, unde mai demult ar fi existat şi o cruce de lemn, s-ar fi aflat vechiul cimitir al satului. Informaţiile verifică şi pe cea consemnată în monografia satului, publicată de C. Milici, unde se afirmă că, la 1886, o dată cu desfăşurarea lucrărilor de construcţie a căii ferate Dărmăneşti—Vatra Dornei şi de reamenajare a căii rutiere, s-au descoperit oseminte omeneşti ¹⁹.

28) *Descoperiri izolate din secolele XVII—XVIII*

Pe pantele nord-vestice ale dealului pădurii Snida (loc „Casele Vechi“ ^{19bis}), s-au descoperit cu greu, în terenul nearat de zeci de ani, doar câteva fragmente ceramice databile în veacurile menţionate. Deşi tradiţia locală afirmă că aici ar fi existat vechiul sat Soloneţ (în apropiere şi toponimul „Pârâul Chitarului“), teren amplasat pe partea dreaptă a Soloneţului, considerăm că la „Casele Vechi“ nu a existat decât un grup redus de gospodării, mai retrase faţă de vechea vatră de locuire, aflată pe partea opusă a râului şi aceasta, într-o epocă târzie.

Într-adevăr, consultând secţiunea care ne interesează din harta Bucovinei alcătuită de Hora von Otzellowitz (harta 6), constatăm că la 1790 o porţiune destul de mare din arealul locuit al aşezării se întindea pe partea dreaptă a Soloneţului, pe acest teren mai accidentat, dar mai apropiat de suprafeţe împădurite.

*
*

La toate acestea se mai adaugă trei piese, din care două medievale, provenind din arealul comunei şi care aparţin colecţiilor Muzeului Na-

¹⁹ C. Milici, *Monografia comunei Soloneţ, din punct de vedere geografic şi istoric*, Bucureşti, 1937, p. 17, informaţie preluată şi de I. V. Răchieru în *Soloneţ — O aşezare din Bucovina*, Timişoara, 1995, p. 42.

^{19 bis} Toponim important neînregistrat în sintetica lucrare a lui Ilie Dan, *Toponimie şi continuitate în Moldova de nord*, Iaşi, 1980.

țional al Bucovinei : pumnal din silex cenușiu-închis spre negru (nr. inv. B/486) cu loc de descoperire dealul Muncel (?) din Părhăuți (pl. II/12), vârf de sulică (nr. inv. E/3809 — pl. VII/9) și gros Bogdan III (?) — nr. inv. 2861. Pumnalul a fost prelucrat dintr-un silex cenușiu translucid, cu desprinderi largi de suprafață pe ambele fețe, cu laturi lungi denticulate. Piesa a suferit o ușoară rulare, fiind, probabil, descoperită într-o poziție secundară. Tipul său ne conduce spre pumnalele din arealul Ucrainei, fiind caracteristic pentru *sfârșitul perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului* și începutul acesteia.

•

*
*   *

/

Satul Cajvana

29) *Așezare Hallstatt (?)*, *Poienеști-Lukašovka (?)* sau aparținând ambelor culturi

Pe terasa înaltă de pe malul stâng al pârâului Cajvana, la circa 250 m N—V de ultimele case din satul Soloneț, pe ogorul lui Filip Ureche (tarla „Câmp“), s-au descoperit puține fragmente de chirpic și ceramică modelată numai cu mâna, arsă oxidant incomplet sau complet, mai rar reducător, având în compoziție cioburi pisate. Aici, terenul a suferit mai demult amenajarea unor terasări succesive, ceea ce credem că a dus la distrugerea a numeroase urme arheologice. Pe baza materialului ceramic, considerăm că pe acest amplasament a existat o așezare de dimensiuni mai modeste, datând din cursul primei epoci a fierului, sau din veacurile III—I î.d.H.

30) *Așezare Poienеști-Lukašovka*

Pe aceeași terasă, la o depărtare de circa 1 km V—NV, în arătura tarlalei „În Câmp“, s-au identificat numeroase fragmente ceramice modelate numai cu mâna și arse majoritar oxidant incomplet. Cele mai tipice, care ne dau sigur un microinterval cronologic de locuire, sunt cele din secolele III—I î.d.H. (buze fațetate, barbotinate, fragment de tradiție sau proveniență celtică din pastă cu grafit, ornamentat cu striuri paralele)²⁰.

31) *Movilă funerară (?)*

La capătul aceleiași tarlale, pe marginea dreaptă a drumului Soloneț—Cajvana, cu circa 650 m înainte de intrarea în Cajvana, după spusele unor locuitori vârstnici, se pare că a existat o movilă de pământ, acum practic aplatizată de lucrările agricole anuale. Nu știm în ce măsură ea a putut fi un semn de hotar sătesc în evul mediu.

²⁰ S. Teodor, *Elemente celtice pe teritoriul est-carpatic al României*, în *ArchMold*, XII, 1988, p. 49 — informație M. Andronic.

32) Așezare Sântana de Mureș

Pe tarlăua „Rostușa“, la circa 450 m S—E de ultimul grupaj izolat de case, mergând spre S—E, încep să apară bucăți de chirpic și ceramică tipică secolului al IV-lea d.H. Notabilă este cantitatea destul de mare a ceramicii modelată exclusiv cu mâna, ceea ce nu exclude posibilitatea provenienței ei parțiale de la un habitat mai vechi²¹.

33) Așezare din sec. II—III d.H.

Pe malul aelului pârâu ca și la punctul precedent (pârâul Rostușa, sau Pârâul lui David), pe tarlăua „La Gurău“ din fața fostei Ferme de arbuști nr. 5, s-au descoperit, alături de frecvente bucăți de chirpic și unele de zgură metaliferă, numeroase fragmente ceramice care se pot data cel mai sigur în răstimpul secolelor II—III d.H. (inclusiv două fragmente de pereți de amfore de import) Cantitatea mare de ceramică, lucrată exclusiv cu mâna, nu exclude faptul ca și aici să mai avem un nivel de locuire.

34) Punct locuit paleolitic

Revenind pe valea pârâului Cajvana, pe malul său drept, la circa 400 m S—V de punctul nr. 30, pe tarlăua numită impropriu, prin extindere toponimică, „Săliște“, s-au descoperit, pe un areal restrâns, urme ale prezenței omului paleolitic. Este vorba despre următorul material litic :

a) gratoar pe lamă mijlocie de decorticare, cu partea activă oblică, din silex negricios de Prut ($6,4 \times 2,9 \times 0,8$ cm) — pl. I/1 ;

b) lamă mijlocie trunchiată, cu slabe retușe de utilizare ($4,1 \times 2,3 \times 0,7$ cm) — pl. I/3 ;

c) lamă mijlocie de decorticare, cu slabe retușe de utilizare, din silex negricios de Prut ($5,3 \times 2,3 \times 0,7$ cm) — pl. I/2 ;

d) fragment de lamă microlitică (pl. I/8).

Aceste piese sunt intens patinate și le putem data în *Gravetian*.

Pe aceeași suprafață au mai apărut două fragmente ceramice Noua, unul din secolele II—IV d.H. și un bulgăraș de zgură metaliferă.

35) Movable funerare

Pe coama dealului Comănești (tarlăua „Dealul Comănești“), în locul numit „La Gropi“, la circa 150 m S—V de noua casă a lui Gh. Savu, se profilează două movile amplasate la circa 40 m una de alta. Cea mai nordică are un diametru acum (deci mult mărit prin fenomenul de aplatizare), de circa 30 m și o înălțime de circa un metru. Cealaltă măsoară un diametru de aproximativ 37 m, iar înălțimea de circa 90 cm.

²¹ Din acest loc a provenit un denar de la Commodus, ulterior pierdut — cf. M. Andronic, *Noi descoperiri monetare antice în județul Suceava, în Jubileu — 15 ani de activitate a secției Suceava. Societatea Numismatică Română, Suceava*, p. 39.

36) *Movilă funerară*

De aici, parcurgând pe coama dealului încă circa 600 m spre S—E, se întâlnește un nou tumul (diametrul, circa 30 m, înălțimea, circa 30 cm). În urma arăturii mai adânci (noiembrie 1987), au apărut, exact pe creștetul său, un grupaj circular de lespezi de gresie nisipoasă, care însă nu prezenta vreo urmă vizibilă de foc.

37) *Movile funerare*

Deplasându-ne în aceeași direcție încă circa 50 m, se mai pot observa, cu oarecare dificultate, încă două movile, aflate la o distanță de circa 10 m între bazele lor (diametrul, circa 20 m, înălțimea, circa 40 cm). Cu totul ipotetic, tumulii prezentați pe acest deal pot aparține epocii bronzului, ținând cont de bogăția vestigiilor de tip *Noua* și de frecvența unor astfel de movile în arealul cercetat.

38—39) *Așezare Noua, așezare Sântana de Mureș ; vatră de sat medieval*

Pe tarlaua „Săliște“, pe malul drept al pârâului Cajvana, la N—E de gospodăria lui Gurău Toader, alături de chirpic, s-au identificat :

a) destul de rare materiale ceramice *Noua* (apar mai ales în partea de S—E a punctului) ;

b) ceramică fragmentară *Sântana de Mureș* (în partea centrală și de N—V) ;

c) ceramică databilă, larg, în perioada secolelor XIV—XV.

Peste apa Cajvanei, pe partea stângă, nu departe spre N—V de confluența sa cu doi mici afluenți, apar în continuare materiale similare cu cele de mai sus. Spre limita nordică a punctului, în spatele gospodăriei lui Băia Gh., s-a constatat creșterea frecvenței ceramicii medievale (sec. XIV—XVI), însoțită uneori de zgură metaliferă. Cea mai timpurie specie ceramică are caracteristicile celei cunoscute la Lunca—Dorohoi²².

40) *Denari imperiali romani*

În timpul cercetărilor de teren din toamna anului 1987, la circa 150 m N de stejarul secular, monument al naturii, în spatele șurii lui Gurău Gavrilă a fost descoperit în arătură un denar de la *Marcus Aurelius*²³. Piesa, aflată într-o stare precară de conservare, a fost realizată în perioada decembrie 165 — vara anului 166 d.H. dintr-un aliaj din metale comune, ceea ce ne face să credem că este un fals de epocă, ipoteză plauzibilă și în cazul descoperirii monetare de la punctul 120.

²² Dan Gh. Teodor, E. Neamțu, V. Spinei, *Cercetări arheologice la Lunca — Dorohoi*, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 191, 198—200.

²³ *RIC*, III, p. 224, nr. 144 (determinarea aparține autorului) ; 1,85 g, argint sub limita de detecție prin metoda comparativă a tragerii pe piatră și tratare cu acid efectuată la BNR - sucursala Suceava ; cf. M. Andronic, *Noi descoperiri...*, p. 39) și inventariată în colecția Muzeului Național al Bucovinei, la nr. MC/1203.

La o distanță de câteva sute de metri spre nord s-a descoperit, întâmplător, un denar emis de *Faustina I.*, actualmente în proprietatea colecționarului Pău Gheorghe din localitate ²⁴.

40 bis) *Monedă bizantină (punct necartat)*

Colecționarul numismat Poteiciuc Nicanor din Todirești deține în colecția sa un miliariesion emis de *Ioannes Tzimiskes* (969—976), care a fost descoperit cu ani în urmă undeva în vatra satului Cajvana de către un elev. Moneda este din argint (peste 960⁰/₀₀, 3,36 g), are un diametru de aproape 22 mm și a fost frapată la Constantinopol ²⁵. Ea reprezintă o semnificație aparte, atestând în mod firesc existența în cursul secolelor X—XI a unei așezări rurale, ale cărei vestigii nu s-au putut încă descoperi prin modestele posibilități periegetice.

41) *Așezare Noua (?) sau La Tène (?)*

În apropierea bisericii satești, în grădinile locuitorilor Bârgăuan Toader, Mitrofan Filip și Lucan Vasile, s-au identificat numeroase bucăți de chirpic și fragmente ceramice modelate exclusiv cu mâna, arse oxidant incomplet, având ca ingredient cioburi pisate și nisip fin. Deși n-au apărut elemente mai caracteristice, înclinăm să le atribuim epocii bronzului.

Peste apa pârâului fără nume care trece prin fața casei lui Bârgăuan Toader, deci pe malul său drept, s-au descoperit mai mulți bulgări de zgură metaliferă. Astfel de atestări ale obținerii fierului au mai putut fi observate și în grădina din spatele casei lui Mitrofan Filip.

41 bis) *Topoare din epoca bronzului (punct necartat)*

La date și în împrejurări diferite, pe teritoriul satului s-au descoperit două topoare din bronz. Primul, păstrat în colecția Muzeului Național al Bucovinei (inv. C/157), deosebit de frumos ornamentat cu motive spiralice, are la ceafă un disc ușor bombat cu spin. După Mircea Ignat, care l-a publicat ²⁶, el se înscrie în tipul A₂ conform tipologiei lui I. Nestor și Al. Vulpe, prezentând bune analogii la Apa, Someșeni și Gaura. În contextul descoperirilor de acest gen din Moldova, piesa este un unicat.

Al doilea, păstrat în colecția prof. Gh. Pău din localitate, a fost găsit în grădina sateanului I. Pascaru cu prilejul unor lucrări agricole. Locul nu a relevat alte urme arheologice concrete. Acest topor face parte din tipul topoarelor de luptă cu disc la ceafă și tub de înmănșare îndesat de tip B₁, după schema tipologică a specialiștilor mai sus menționați ²⁷. El are analogii în varianta Bikács-Borlești, răspândită mai cu

²⁴ RIC, III, p. 71, nr. 368 (sau BMC, IV, p. 62, nr. 435); A.D. 141, 900⁰/₀₀, stare bună de conservare — cf. M. Andronic, *Noi descoperiri...*, p. 39.

²⁵ Cécile Morrison, *Catalogue des monnaies de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1970, tome 2, p. 595, 40/Cp/Ar 03 (pl. LXXX), determinare a autorului.

²⁶ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea...*, p. 138—139.

²⁷ M. Ignat, Gh. Pău, *Un topor de bronz descoperit la Cașvana*, în *Suceava*, IX, 1982, p. 493—494. Gh. Pău ne-a informat că pe arealul comunei s-au mai făcut descoperiri fortuite, precum niște topoare de mână din sillex alb-vinețiu sau negru, un topor perforat și un mormânt (?) cu o sabie și o lespede (?) identificat de niște copii într-o ruptură a dealului Comănești.

seamă în Transilvania de est și în Moldova și se încadrează cronologic în *Bronzul mijlociu* (piese similare fiind mai frecvente în partea a doua a sa).

Pe lângă acestea, semnalăm toporul fragmentar descoperit în partea nordică a vetrei satului, caracteristic epocii bronzului, realizat dintr-o rocă dură și pigmentată (diorit ?) și care se păstrează în aceeași colecție particulară (pl. V/21).

42) *Vestigii din sec. XVII—XVIII*

Pe malul drept al pârâului Cajvana, la circa 600 m nord de biserica satească, în spatele șurii lui Rusu Ștefan, s-au descoperit în arătură mai multe bucăți de chirpic, un singur fragment ceramic modelat exclusiv cu mâna, cu cioburi pisate în compoziție și ars spre cărămiziu, cât și mai multe alte fragmente databile în sec. XVII—XVIII (printre care și o lulea din lut cu o inscripție realizată prin presare redând literele „VEN — literă total indescifrabilă — SV“).

43) *Așezare Sântana de Mureș*

Pe malul stâng al pârâului Pietroasa (tarla „Staniște“), la circa 250 m S de ultimele case ale satului, s-au identificat, alături de chirpic, materiale ceramice de tip *Sântana de Mureș* (specia fină și cea zgrunțuroasă). Așezarea se pare că a fost de dimensiuni modeste.

44) *Movilă funerară*

În locul „Groapa Mârzei (sau „Tătări“), plasat la N-E de tarla „La Dumbravă“, se ridică și astăzi o movilă de dimensiuni încă considerabile, deși terenul se ară anual. Cu aproximările inerente cauzate de procesul de aplatizare, tumulul ar fi avut inițial un diametru de aproximativ 30 m și o înălțime de circa 1,5 m. El a fost înălțat din pământ de o nuanță mai închisă decât solul din jur, ceea ce îl face și mai ușor observabil de la distanță. În jurul său apar (accidental ?), împrăștiate lespezi din piatră locală din gresie nisipoasă. În acest sens se remarcă două grupări de pietre amplasate în marginile de est, respectiv, de vest. În strictă apropiere a sa s-a descoperit o așchie de silex de Prut, nepatinată.

45) *Morminte tumulare (?)*

Pe dealul Vârful Dumbrăvii (numit și „Junincă“) se văd încă și astăzi în arătură 5—6 pete de pământ închis la culoare, care par să indice existența cândva pe acest loc supus puternic erodărilor a unui grupaj de mici tumuli. Dintre ei, unul singur și-a păstrat o înălțime de până la un metru.

46) *Toponim cu valoare istorică*

La mai multe sute de metri de acest ultim punct, spre N-E și S-E se folosește, prin extindere la o întinsă tarla, toponimul „Crâncești“.

care poartă numele unui vechi sat medieval dispărut, a cărui vatră de locuire exista după cât se pare undeva mai la nord, în valea pârlului Solca ²⁸.

Satul Codru

47) *Movile funerare (epoca bronzului ?)*

În zona locuibilă a cătunului Codru, în apropierea drumului care vine din Cajvana (cf. pl. VIII/6), se află doi tumuli de următoarele dimensiuni :

$$T_1 : I = 0,30 \text{ m}$$

$$D = 14 \text{ m}$$

$$T_2 : I = 1,70 \text{ m}$$

$$D = 30 \text{ m}$$

La circa 200 m N-V de T_2 se mai ridică o formă de pământ asemănătoare unei movile ($I = 1,50$ m, $D = 32$ m), dar în acest caz nu putem fi siguri că este vorba de o realizare antropică.

48) *Descoperire izolată paleolitică, mare necropolă tumulară (Hallstatt târziu)**

La circa 500 m N-NE de ultimele case din Codru, pe un teren aflat în marginea nordică a pădurii Todirești numit „La Boroghia”, s-au putut număra pe o suprafață de circa un hectar peste 50 de movile de pământ, din care două-trei au dimensiuni mai mari. Mircea Ignat, participant la recunoașterea care a dus la aceste descoperiri, a efectuat aici ulterior săpături arheologice în anii 1989—1990, reușind să cerceteze 11 astfel de complexe, datate de către cercetător în *Hallstatt-ul târziu* ²⁹.

Cu ocazia identificării acestei mari necropole, a fost descoperit în mantaua celui mai mare tumul. afectat după anumite informații de amenajarea în mijlocul său a unui post de observații în timpul ultimei conflagrații mondiale, un gratoar pe așchie retușată care menține cortexul, din silex de Prut negricios ($4,1 \times 1,3$ cm), având o patină alburie-albăstrie. Piesa se păstrează fragmentar (pl. I 14) și se poate data în *Gravettianul timpuriu*. Provine, după toate probabilitățile dintr-un loess mai de adâncime.

*   *

*

²⁸ Cf. Al. I. Gonța, *Documente privind istoria României. Indicele numelor de locuri, A. Moldova, veacurile XIV—XVII (1384—1625)*, București, 1990, p. 127, la „Hrincești” cu numeroase trimiteri documentare.

²⁹ Informații primite de la M. Ignat. Rezultatele săpăturilor de până acum sunt încă inedite.

Satul Comănești

49) Așezare Noua, Hallstatt și din secolele II—IV d. H.

Începând de pe malul stâng al unui izvor, afluent de stânga al Soloneșului, pe terasa secundară a acestuia și continuând pe mai multe sute de metri spre pâraul Hotari, s-au descoperit frecvent bucăți de chirpic și :

- ceramică tipică *Noua* (mai ales la începutul sectorului) și un fragment de topor din rocă verzuie (granit cu hornblendă — amfiboli) ;
- ceramică ce se poate încadra în mod cert în *Hallstatt* ;
- ceramică databilă în perioada secolelor II—IV d. H., inclusiv de tip *Sântana de Mureș*.

50) Vatră de sat medieval

Pe tarlăua „Săliște”, se găseau cu decenii în urmă după arăturile adânci ale tractoarelor numeroase resturi de cărămizi, de chirpic și ceramică, ceea ce ar explica originea toponimului și tradiția transmisă de cei mai vârstnici săteni, potrivit căreia pe acest loc s-ar fi aflat vechea vatră a satului. Cercetarea noastră a dus doar la descoperirea pe partea stângă a pâraului Hotari a câtorva fragmente ceramice medievale (sec. XV—XVI) și a unei așchii din silex maroniu cu pete albicioase. Tot aici — spuneau bătrânii — în apropierea malului pâraului Hotari se afla încă mai demult o veche cruce de lemn, care indica amplasamentul unui vechi lăcaș de cult.

51) Punct locuit Hallstatt ; cimitir (?) medieval (necartat)

Pe terenul tarlalei numite „Pe Lan” sau „Nistor”, plasată pe partea dreaptă a pâraului Hotari, alături de bucăți de lut ars s-a identificat în

---

* Pe cuprinsul comunei, mai ales al localității Botoșana, s-au efectuat în timpul cunoscutele săpături arheologice inițiate de către Dan Gh. Teodor, susținute recunoașteri de teren, la care au participat, alături de cercetătorul amintit, Silvia Teodor, Radu Popa, Rodica Popovici, Grigore Foit, Maria Bitiri și Nicolae Zaharia (informații Dan Gh. Teodor). Deoarece însă rezultatele acestor periegeze nu au fost publicate integral, cu date complete (an de cercetare, colectiv participant, descriere completă a poziționării și a materialului descoperit), nu putem menționa la anumite puncte unde ar fi cazul, descoperite și cercetate și de autorul acestor rânduri, aceste informații la care ne-am referit.

cantitate destul de redusă ceramică din prima epocă a fierului. Alături de acest material a apărut un fragment ce pare a fi *Noua* și un altul, incert, din pastă cu cioburi pisate și pleavă.

Identificarea sitului pe teren se poate face cu ușurință, fiind plasat în dreptul unei vechi îndiguiri a pârâului amintit. De aici, pe aceeași parte a apei, se poate ajunge spre N-V la un fost cimitir al satului, după opinia unor săteni bătrâni, pe locul numit sugestiv „În Gropi“, care sesizaseră și originea toponimului legată de urmele vagi ale unor foste gropi de morminte.

52) Descoperiri izolate din eneolitic și Hallstatt

Cu ocazia săpării în anul 1963 a unei gropi de stins varul, la circa 50 m S-V de stația CFR, în grădina lui Bleorțu Constantin, a fost descoperit un topor tip pană, din cupru nativ realizat, după datele obținute în laborator, numai prin batere la rece. Piesa, înregistrată în colecțiile Muzeului Național al Bucovinei la nr. B 674, ne-a fost oferită de către fiul descoperitorului, domnul Mihai Morar și a fost publicată recent în nr. XVIII al *Arheologiei Moldovei*, p. 275—276.

Cercetarea periegetică a terenurilor din jur a dus la descoperirea doar a câtorva fragmente ceramice modelate cu mâna, dintre care doar unul se poate data sigur, anume în *Hallstatt* (ceramică neagră, lustruită și decorată cu mai multe caneluri paralele, dispuse „în ghirlandă“). Prin urmare, toporul, atribuit culturii *Cucuteni*, este o descoperire izolată, departe de așezarea purtătorilor săi.

53) Așezare Nouă ; puncte locuite Hallstatt și Sântana de Mureș

Pe dealul Velnița (pe terenul terasei a treia a Solonețului), începând din dreptul drumului spre centrul satului și până la cel care se desfășoară paralel cu firul apei Botoșanei, alături de obișnuitul lut ars provenind de la pereții locuințelor, s-a identificat și următorul material arheologic :

— ceramică *Noua*, în cantitate remarcabilă, așchii de silex de Prut și un răzuitor pe așchie masivă ;

— câteva fragmente ceramice din *Hallstatt* ;

— ceramică databilă în sec. III—IV (pasta „ciment“ sporadic).

54) Puncte locuite Hallstatt și ev mediu (curte boierească ?) ; descoperire izolată de secol IV d. H.

Cercetarea terenului în pantă aflat pe partea dreaptă a pârâului Botoșana, la circa 80 m vest de DJ 178, în spatele șurii lui Morar Lazăr, a dus la descoperirea de chirpic și ceramică după cum urmează :

a) în cantitate modestă ceramică modelată cu mâna, arsă oxidant sau oxidant incomplet, pe care o atribuim ipotetic primei epoci a fierului ;

b) numeros material fragmentar din intervalul veacurilor XIV—XVI. Adăugăm aici și un fragment ceramic tipic culturii *Sântana de Mureș*. În vara anului 1935, în spatele șurii celui menționat, s-a desco-

perit fundația unei construcții de piatră reprezentată de un zid lat de circa 80 cm, al cărui mijloc era umplut cu un mortar foarte rezistent. La o adâncime de aproape doi metri fundația se sprijinea pe tălpi cio-plite în patru fețe din bușeni. Două laturi ale acestuia, una de 10 m și alta de circa 4 m, au fost dezafectate prin scoaterea lemnului și a pietrelor.

55) *Așezare Hallstatt ; descoperire izolată din secolele VI—VII (?) ; punct locuit medieval (sec. XVI—XVII)*

Continuându-se investigațiile în direcția Botoșanei, pe pantele line de pe aceeași parte a apei amintite, în dreptul bisericii satului (în spatele gospodăriei lui Maiercan Ioniță), dar și pe o distanță de încă aproape 300 m spre S-E, pe lângă bucățile de lut ars s-a remarcat prezența unui material ceramic destul de bogat, unde existența a două fragmente ceramice negre, lustruite, ne-a ajutat la atribuirea cronologică a acestor vestigii. La ele mai adăugăm bucăți de zgură fieroasă, un fragment de perete de vas, care pare a fi din epoca migrațiilor, ceramică răzleată din veacurile XVI—XVII și un gratoar rebutat, din marnă (?).

56) *Reședință boierească de secol XVIII*

La circa 80 m N-V de biserica satului (1772) — replică apropiată a ctitoriei de la Bălinești a logofătului Tăutu — în dreptul casei lui Maiercan Vasile, în locul sugestiv numit „În Pomăt la Curte“, se mai poate observa în arătură o aglomerare de spărtură de cărămidă și piatră. În cadrul materialului ceramic de aici s-au identificat forme de tigăi, străchini și capace, cât și două fragmente de cahle (deschise ?). Vestigiile se încadrează în mare în perioada veacurilor XVII—XVIII și aparțin cu certitudine, așa cum susține și tradiția locală, încă vie, curții fostului proprietar al satului Simion Tăutul. Ea beneficia inclusiv de o aducțiune de apă potabilă, după cum ne demonstrează descoperirea unui tub ceramic (azi inventariat la Muzeul Național al Bucovinei — E/5045) la nivelul șanțului drumului (—75 cm) din dreptul casei lui Păstrăv Vasile (pl. VII/5).

57) *Așezări din La Tène, secolele II—III și eventual secolele V—VII*

Pe terenul „Poiană“ (malul stâng al pârâului cu același nume), în fața și spatele gospodăriei lui Ion Constantinescu, alături de chirpic și pietre sparte s-au identificat următoarele vestigii : o așchie de silex patinată, ceramică de aspect *La Tène* (buze cu decor alveolat, fragment de buză de tăviță...), ceramică angobată modelată la roată (sec. II—III d. H.) și câteva fragmente de vase care prin aspectul general ar putea fi din secolele V—VII.

58) *Descoperiri izolate din perioada de trecere spre epoca bronzului (puncte necartate)*

De pe cuprinsul localității, în anul 1967 s-au descoperit întâmplător un topor din silex vinețiu-albicios, cu pete cenușii, aparținând tipului cu

secțiunea lenticulară și ceafa ascuțită și un topor-daltă din silex albicios cu reflexe vineții, de formă trapezoidală, în patru muchii și cu ceafa groasă și plată³⁰.

Satul Botoșana

59) Locuire Noua, așezare Sântana de Mureș și vatră de sat (sec. XIV—XVI).

Cercetarea terenului în tarlăua „Săliște” și de-o parte și de alta a unui modest afluent de dreapta a pârâului Botoșana, numit „Între Hotără” sau „Curătura”, a dus la găsirea, pe lângă obișnuitul chirpic în stare fragmentară, a următoarelor vestigii arheologice :

- a) nucleu de silex cenușiu de Prut, păstrat parțial (datare incertă) ;
- b) ceramică din *Bronzul târziu*, în cantitate modestă ;
- c) material ceramic tipic de secol IV d. H., inclusiv modelat exclusiv cu mâna ;
- d) ceramică din veacurile XIV—XVI și fragmente de zgură metaliferă.

Merită de menționat, că după o tradiție locală³¹ în vechea vatră de sat ar fi fost construite curțile boierești ale unor descendenți ai lui Luca Arbore. O veche biserică din lemn fusese ridicată pe partea stângă a drumului spre Comănești, inclusiv cu piatră pentru fundații provenind de la aceste vechi construcții.

Sugestivul toponim menționat este extins și imediat peste apa Solonețului, unde de asemeni au apărut urme dese de ceramică medievală.

60) Punct locuit Noua (?), Sântana de Mureș și sec. XV—XVI

Continuându-se așezările de mai înainte, pe terenul din partea stângă a pârâului Văduț (tarla Fundoaia), la circa 3—400 m sud de Săliște, s-au descoperit — pe lângă fragmente de chirpic și de silex (alături aici și o așchie din șist negru de Audia) — ceramică atribuită ipotetic culturii *Noua*, în cantitate modestă material ceramic de tip *Sântana de Mureș* și medieval. În primăvara anului 1990, cu ocazia rușii unei porțiuni din malul pârâului menționat, s-au putut observa urme ale unei locuințe databile prin ceramică în prima jumătate a veacului al XV-lea.

61) Descoperiri izolate din epoca bronzului și sec. II—IV

La poalele dealului Barc s-au descoperit un fragment de lamă de silex, rebutată, o bucată de diorit (?) de forma unui dop de plută, rezultat în mod natural în urma perforării unui topor din această rocă dură și pigmentată și câteva fragmente ceramice databile în veacurile II—IV d. H., toate legându-se practic de niveluri de locuire din Săliște.

³⁰ V. Spinei, *Descoperiri de topoare din silex în Moldova*, în *Mem. Antiq.*, III, 1971, p. 80 și 82.

³¹ Informații prof. pensionar Vasile Boca, fondatorul muzeului sătesc și merituosul autor al voluminoasei monografii în manuscris „*Cartea satului*”.

Tot aici se mai află o veche cruce din lemn, se pare, loc de slujbe religioase pe timp de secetă.

62) *Descoperiri izolate neolitice și Hallstatt (punct necartat)*

Pe dealul Bâtcă au fost identificate vestigii materiale databile în neolitic și prima epocă a fierului³².

63) *Descoperiri izolate neolitice și Hallstatt*

În terenul nearat de pe vârful dealului Arșița (484 m) a fost descoperită o mică lamă de silex, puternic incinerată. La aceasta adăugăm informațiile generale oferite de lucrarea mai sus citată³³. Tot aici a fost semnalată o movilă cu o bornă pe vârf purtând inscripția „K.V.” (Katastral-Vermessung³⁴).

64) *Necropolă tumulară din sec. III—IV d. H.*

În locul numit „La Hotară”, de-o parte și de alta a DJ 178, în anii 1967—1988 au fost săpate trei movile funerare, cercetându-se astfel pentru prima dată în țară vestigii ale *culturii tumulilor carpați*. La data investigațiilor se puteau observa în teren 12 astfel de monumente³⁵. Lipsa ceramicii modelate la roată din pastă zgrumțuroasă, pare să indice o datare mai timpurie pentru aceste complexe, corespunzând în mare veacului al III-lea d. H.

65) *Descoperiri izolate din neolitic și Hallstatt (punct necartat)*

Pe dealul Pietrosul, plasat la N-E de sat, s-au descoperit materiale arheologice databile în *prima epocă a fierului și neolitic*³⁶.

66) *Descoperiri izolate Hallstatt și La Tène (punct necartat)*

Pe terenurile dealului Staniștei (la nord de sat) s-au putut identifica vestigii aparținând celor două epoci ale fierului³⁷.

---

³² Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V—VII e.n. Așezarea de la Botoșana — Suceava*, Iași, 1984, p. 16. Informație necontrolată de autor.

³³ *Ibidem*, p. 16.

³⁴ V. Boca, *op. cit.*, p. 9. Personal nu am putut observa movila, poate un vechi tumul. Nu departe de aici, pe vârful Runc, cercetările noastre nu au dus la confirmarea existenței vreunor cât de modeste urme aparținând unor construcții vechi de piatră, așa cum afirmă o tradiție populară.

³⁵ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 18. Rezultatele cercetării au rămas până acum inedite. Aici s-a descoperit și un denar imperial (sec. II ?), aflat într-o stare precară de conservare — cf. M. Ignat, *Contribuții numismatice la istoria dacilor din nordul Moldovei în secolele II—III e.n.*, în *Suceava*, IV, 1977, p. 85.

³⁶ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 18, informație neverificată de autor.

³⁷ *Ibidem*, p. 18, informație neverificată de autor.

67) *Așezări din epoca bronzului, Hallstatt, La Tène și sec. II—VII d. H.*

Pe platoul mărginit de pâraurile Pietrosul și Jghiaburi, în zona fostelor grajduri ale CAP-ului din localitate, în locul numit „La Cruce“, în urma cunoscutele săpături arheologice și reveniri perighetice s-au descoperit :

- a) resturi de locuire din epoca bronzului timpuriu (aspectul nordic al culturii Costișa-Bialy-Potok) și târziu (Noua) ;
- b) din Hallstatt-ul timpuriu și mijlociu ³⁸ ;
- c) complexe de locuire ale culturii Poienesti-Lukașovka ³⁹ ;
- d) vestigii materiale din perioada secolelor II—III ;
- e) ceramică tipică din veacul al IV-lea ⁴⁰ ;
- f) 31 de locuințe care se datează în cursul secolelor V—VII d. H. și două monede bizantine, dintre care cea mai bine conservată a fost emisă la Constantinopol ante 538 ⁴¹.

68) *Punct locuit neolitic și medieval ; așezare sec. II—III*

La circa 250 m E-NE de la ultimul punct, peste apa pâraului Soloneț Mic, în locul numit „La Moară“, în anii 1965 și 1969 s-au executat sondaje arheologice, care au dus la identificarea unor vestigii neolitice (fază incertă), medievale și a unor complexe din veacurile II—III d. H. ⁴².

69) *Puncte locuite sec. III—IV d. H.*

În zona de N-V a dealului La Cruce și continuând pe același mal al pâraului Jghiaburi, inclusiv pe platforma deluroasă numită „Solcani“, s-au identificat materiale ceramice databile în cursul veacurilor III—IV ⁴³, aflate în conexiune de habitat cu cele, mai modeste, de La Cruce.

70) *Descoperiri izolate paleolitice : locuire Noua, La Tène (sec. II—I î.d.H.) și sec. IV d. H.*

Cu mai multe decenii în urmă, cu ocazia unor lucrări de amenajare a drumului care vino de la Comănești, în apropierea complexului zootehnic, s-au descoperit mai multe oase de mamut și o așchie de silex cio-

³⁸ S. Teodor, *Vestigii sporadice din epoca bronzului și a fierului la Botoșana, în Suceava*, VI—VII, 1979—1980, p. 45—52 ; M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea...*, p. 134.

³⁹ S. Teodor, *Contribuții la cunoașterea ceramicii în secolele III—II î.e.n. din Moldova*, în SCIV, 18, 1, 1967, p. 25—45 ; eadem, *Unele date cu privire la cultura geto-dacică în nordul Moldovei în lumina săpăturilor de la Botoșana*, în SCIV, 20, 1, 1969, p. 33—42 ; eadem, *Așezarea de epocă La Tène de la Botoșana*, în SCIVA, 31, 1980, 2, p. 181—227 ; eadem, *Elemente celtice...*, p. 47.

⁴⁰ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 10 și 16.

⁴¹ *Ibidem*, *passim* și p. 61.

⁴² *Ibidem*, p. 10, și 18 ; săpături Silvia Teodor, material inedit.

⁴³ *Ibidem*, p. 17 ; realitate nesurprinsă periegetic de către autor. La câteva sute de metri N—V de punctul 67, Dan Gh. Teodor a executat un sondaj arheologic, fără să surprindă complexe arheologice (informații de la cercetătorul amintit).

plătită primitiv. În colecția muzeului sătesc se păstrează o unealtă care se poate data în *paleoliticul superior*, provenind de pe arealul comunei (pl. I/4) ⁴⁴.

Pe terenul agricol plasat la sud de șoseaua amintită, numit „În Grădină” se continuă practic nivelurile de locuire *Noua, La Tène și Sântana de Mureș* (sporadic) surprinse în interfluviul gurilor de vărsare a pârâurilor Jghiaburi și Pietrosul (punctul 67).

71) *Puncte locuite (?) Hallstatt și La Tène*

Pe pantele deluroase de pe partea dreaptă a pârâului Botoșana, teren numit „Peste Botoșana”, s-au identificat vestigiile ceramice din cele două epoci ale fierului⁴⁵.

72) *Puncte locuite Hallstatt (?) și sec. IV d.H.*

Pe terenul arabil cuprins în perimetrul cimitirului sătesc, cât și dincolo de latura de S-E a gardului său, în spatele casei lui Boca Nicolae, s-au găsit fragmente de chirpic și ceramică ce pare a fi hallstatt-iană și tipică culturii *Sântana de Mureș*. La circa 200 m E de aici, pe terasa bine evidențiată a Botoșanei, lângă amplasamentul unui cimitir vechi, pe lotul lui Boca Samson, reapar aceleași vestigii, inclusiv chirpic (punct necartat).

73) *Puncte locuite Hallstatt (?), Sântana de Mureș ; descoperire izolată sec. VI—VII*

În unghiul confluenței pârâurilor Botoșana și Hoșleagă, în grădina unui sătean, cât și pe ogorul lui Flutur Gheorghe, alături de chirpic, s-au identificat fragmente ceramice ce par a fi din prima epocă a fierului, câteva tipice secolului IV d.H., zgură cu fier și un fragment de tăviță databil în veacurile VI—VII.

74) *Punct locuit neolitic*

Pe marginea terasată a dealului La Muscalu, în terenul cuprins de marginea terasei spre apa Botoșanei și o viroagă, au fost observate în arătură :

- un bulgăraș de chirpic foarte vechi ;
- o mică piesă cu „encoche” invers în vârf pe așchie microlitică (silex de Prut, albăstrui-închis, nepatinat) ;
- două așchii atipice de silex și un bulgăraș cvasiglobular (diam. circa 30 mm) de obsidiană, cenușiu închis, în curs de epuizare, de proveniență, după toate aparențele, nord-transilvăneană.

---

⁴⁴ Informațiile și desenul aparțin d-lui prof. V. Boca, căruia îi mulțumim și acum.

⁴⁵ Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 16 ; informație necontrolată de autor, ca și pentru locul neidentificat numit „Vasileni”.

75) *Descoperire izolată neolitică*

Pe partea stângă a pâraului Botoșana, la circa, 150 m N-E de punctul precedent, în grădina unui localnic, s-a descoperit un cioplitor bifa- cial pe un galet de șist negru de Audia. Piesa nu prezintă urme de rulare.

76—77) *Descoperire izolată neolitică*

a) Pe terasa înaltă de pe partea dreaptă a unuia dintre izvoarele pâraului Botoșana, s-a descoperit un fragment de galet de șist negru de Audia, cu cioplituri neregulate.

b) În dreptul colțului de est al livezii „Dumbravă“ a fostului CAP, pe dealul Botoșanei, a fost găsit un alt fragment de bulgăre de șist negru de Audia.

78) *Așezare Noua, Hallstatt, descoperire izolată sec. IV d. H.*

Pe tarlăua „În Toloacă“, zona satului numită „Robeni“, pe platoul situat pe partea stângă a Pârâului lui Roman, s-au depistat cu dificultate, prin mai multe reveniri perieghetice, materiale ceramice de tip *Noua* și din *Hallstatt*, multe în stare precară de conservare. Adăugăm aici și un fragment ceramic din pastă zgrunțuroasă *Sântana de Mureș*. Sporadic apar materiale ceramice și pe partea opusă, de peste acest mic fir de apă.

79) *Descoperiri izolate neolitice*

Pe pantele malului stâng al pâraului Hinata (Ihnata sau Racova), la circa 100 m N-V de casa lui Robu Grigore, s-au identificat mai multe așchii atipice, un fragment de lamă neretușată din silex negricios de Prut, un vârf de lamă din silex alburiu (de Nistru ?) și un fragment ceramic (datare incertă — poate tranziție spre epoca bronzului).

80) *Descoperiri izolate paleolitice (necartat)*

În partea de S-V a localității, pe dealul Albeni, s-au descoperit vestigii din paleoliticul superior ⁴⁶.

81) *Necropolă tumulară (epoca bronzului ?)*

În arealul părții sudice a satului, numită „Racova“, pe loturile tarlalei „La Vârnăv“, s-au identificat mai multe movile (pl. VIII/7) :

T₁ — incert, datorită dimensiunilor sale foarte reduse ;

T₂ — I = 0,40 m, D = 20 m. În preajma sa, în grădina lui Flutur Nicolai, s-a descoperit în terenul arat o așchie mijlocie, parțial retușată, din silex cenușiu cu nuanțe maronii mat.

T₃ — I = 0,25 m, D = 15 m ;

T₄ — I = 0,25 m, D = 15 m, este incert și se află plasat în imediata apropiere a unei bifurcații de ulițe.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 16 ; realitate neverificată de autor.

82) Necropolă tumulară (continuare probabilă la punctul 81)

Pe coama unei prelungiri a dealului Gherman, pe tarlaua „Între Drumuri“, la circa 200 m S-E de ultimele case din Racova, se profilează contururile a încă trei movile (pl. VIII/8) :

$T_1 - I = 0,60$ m, $D = 13$ m. $T_2 - I = 0,55$ m, $D = 13$ m.

$T_3 - I = 0,35$ m, $D = 15$ m.

Între T_1 și T_2 s-au observat în arătură prezența a două fragmente ceramice Noua ⁴⁷.

83) Punct locuit (?) Noua

Pe terenul în pantă spre malul stâng al pârâului Hoșleagă, la circa 50 m sud de ultima casă a satului aparținând lui Boca Dumitru, s-au găsit câteva fragmente ceramice, dintre care unul ars până la zgurificare și o așchie masivă din șist negru de Audia.

84) Așezare Noua

Pe marginea platoului de pe partea stângă a pârâului Racova, în dreptul Pârâului lui Manole, mic afluent de dreapta al apei menționate, alături de chirpic s-au descoperit numeroase materiale ceramice tipice bronzului târziu.

85) Descoperiri monetare antice (puncte necartate)

În colecția profesorului pensionar Vasile Boca din localitate, se păstrează mai multe monede descoperite de-a lungul timpului pe raza satului și a comunei :

a) denar de la *Septimius Severus* (RIC, VI/I, p. 122, nr. 241, A.D. 210, 800‰, 3,22 g) ;

b) denar de la *Lucius Verus* (BMC, IV, p. 436, nr. 376, emis în intervalul 164—165, 1,63 g — determinare Gh. Poenaru-Bordea) ⁴⁸ ;

c) antoninian *Probus* ⁴⁹ ;

d) denar *Commodus* (RIC, III, p. 384, nr. 168, A.D. 187—188, 2,35 g) ⁵⁰.

Satul Humoreni

86) Descoperiri izolate neolitice ? ; așezări Noua, Hallstatt, La Tène (?), sec. II—III (?), IV d. H., V—VII, XIV—XVII

Revenind în valea Solonețului, începând cu zona de vărsare în el a pârâului Botoșana (Solonețul Mic) și continuându-se mai multe sute de

⁴⁷ Considerăm totuși că la acest loc s-a referit autorul de mai sus, când a menționat „dealul Pârtești“ (vestigii din neoliticul dezvoltat și bronzul timpuriu), toponimul neexistând practic pe arealul comunei (cf. op. cit., p. 16).

⁴⁸ Piese editate — cf. M. Andronic, *Noi descoperiri...*, p. 39 ; determinările autorului.

⁴⁹ Menționat doar de M. Ignat în *Contribuții numismatice...*, p. 85, el a fost ulterior determinat eronat de Viorel Butnariu (cf. M. Andronic, *Noi descoperiri...*, p. 39).

⁵⁰ Determinare a autorului (*ibidem*, p. 40).

metri spre primele case ale satului, pe tarlăua „Săliște“, s-au descoperit alături de chirpic și bucăți de zgură metaliferă :

a) un fragment ceramic cenușiu-gălbui cu cioburi rare și fin pisate și urme de pleavă și un fragment de lamă de silex alburiu, patinat, cu retușe marginale (neolitic — faza incertă ?) ;

b) materiale tipice *Noua*, mai ales în partea sudică ;

c) ceramică din *Hallstatt*, mai redusă cantitativ ;

d) fragmente ceramice databile în *La Tène* (pot proveni și din cadrul ceramicii *Sântana de Mureș*) ;

e) puțin material ceramic de secol IV d. H. și poate chiar II—III ;

f) câteva fragmente ceramice databile în veacurile V—VII, din care se distinge unul care a aparținut unei oale borcan de mici dimensiuni ;

g) ceramică medievală, unde specia mai veche se aseamănă cu cea de tip „Lunca-Dorohoi“.

La aceste vestigii medievale adăugăm un vârf de sulită din fier (pl. VII/4), care se poate încadra larg în cursul veacurilor XV—XVII, cât și un altul, mult mai lung, care a avut la baza tubului de înmănușare o ureche de prindere a unei baniere (pl. VII/6), databil în secolele XIV—XVI ⁵¹.

87) *Punct locuit din epoca bronzului și din Hallstatt*

Pe malul stâng al unui izvor ce curge dinspre biserica satului spre Soloneț, pe terenul numit „Trestie“, s-a descoperit alături de un bulgăraș de chirpic, un fragment ceramic *Noua*, un altul hallstatt-ian și alte câteva greu de atribuit cronologic.

88) *Punct locuit Hallstatt și Sântana de Mureș*

Pe partea dreaptă a pâraului Tinoasa, pe terenul agricol de la nord și sud de gospodăria lui Nistor Mihai, alături de chirpic fragmentar, s-a identificat material ceramic ars oxidant incomplet, cu cioburi pisate ca ingredient (inclusiv fragment cu buton oval decorativ) și câteva cioburi tipice veacului al IV-lea. Adăugăm aici și două așchii din sist negru de Audia.

89) *Așezări Noua, Hallstatt, La Tène (?) și Sântana de Mureș*

În dreptul ultimilor case din sat, la începutul tarlalei numite „Dinești“ sau „Coasta Dinești“, care se întinde pe terasa superioară a Solonețului, s-au identificat bucăți de chirpic și ceramică, după cum urmează :

a) *Noua*, multă, mai ales spre extremitatea de vest ;

b) din *Hallstatt*, inclusiv neagră și lustruită la exterior ;

c) *La Tène*, incert, fără fragmente tipice ;

d) sporadic, databilă în secolele II—IV, unde cea târzie este certă.

Aceste niveluri de locuire se continuă pe sectorul vestic al tarlalei, care intră însă în componența comunei următoare (punctul 91).

---

⁵¹ Ambele piese se găsesc în colecția școlii generale din Todirești, fiindu-ne puse la dispoziție prin amabilitatea prof. Vasile Butnaru.

Un toponim notabil a fost atribuit unei porțiuni suprainălțate a dealului Muncelul. Cercetarea acestei înălțimi, numită „Cetățuia“, „Cetățeaua“ sau „Cetățica“, care prezintă aspectul unei rupturi impresionante, de forma unui amfiteatru, acum despădurită, nu a dus la descoperiri arheologice, deoarece nu s-au putut observa decât câteva *eventuale* urme în pereții acestei forme de teren, care ar putea sugera vechi săpări de încăperi de adăpost, cu timpul în mod firesc năruite și astupate prin procesele de alunecări de teren și eroziuni. Tradiția locală vine să explice toponimul povestindu-ne că aici, pe vremea atacurilor turco-tătare, își găseau vremelnice adăpost mulți dintre locuitorii așezării care își realizau în pădure bordeie pe care le camuflau cu pricepere.

Diverse descoperiri întâmplătoare

Conform celor afirmate de V. Boca în monografia sa (p. 39), pe teritoriul comunei de-a lungul timpului s-au mai descoperit vârfuri de săgeată din silex, toporașe de mână neolitice, dălți și topoare din silex din perioada de tranziție spre epoca bronzului, topoare din gresie, perforate, 9 cosoare din silex și o lamă de cuțit din bronz, ultimele din epoca bronzului. Dintre acestea, se mai păstrează doar unele, fie în colecția autorului citat (pl. IV/1, 3, 9 ; pl. V/18, 20, 22), fie în cea a muzeului sătesc (pl. I/15—16 ; pl. III/12 ; pl. IV/2, 4, 7—8, 10).

*   *

*

Satul Pârteștii de Jos

Prezentarea siturilor arheologice se face mai departe, revenind pe terasa Solonețului, în continuarea loturilor agricole din „Coasta Dinești” sau „Dinești”.⁵²

91) *Continuare așezări punct 89 : epoca bronzului, Hallstatt, La Tène (?), Sântana de Mureș : toponim cu valoare istorică*

Alături de nelipsitul chirpic, pe terenul numit și „Dealul Morii” (până la casa lui Tabarcea Constantin), s-au descoperit așchii diverse de silex, din care unele patinate, un vârf de lamă puternic patinat și un variat material ceramic după cum urmează :

a) ceramică *Noua* cât și un fragment decorat cu împunsături succesive de tip *Costișa* ;

b) material sporadic *Hallstatt* ;

c) fragmente modelate exclusiv cu mâna, arse neuniform, cu cioburi pisate în compoziție, care s-ar putea data incert în secolele II—IV ;

d) ceramică din secolul al IV-lea, dacă nu și ceva mai timpurie.

Cu totul incert rămâne și un fragment ceramic, cărămiziú, din pastă fină, dar puțin aspru la pipăit (*Cucuteni* sau veacurile II—IV d. H.).

Prima cercetare Dan Gh. Teodor, 1965.

92) *Punct locuit Hallstatt (?) sau La Tène (?), Sântana de Mureș și de ev mediu (sec. XIV—XV)*

La circa 250 m de punctul anterior și la aproximativ 100 m S de stația CFR Pârtești, pe aceeași formă de teren, alături de chirpic s-au identificat :

a) fragmente ceramice atipice pentru o atribuire cronologică certă (*Hallstatt, La Tène* sau măcar parțial de sec. IV d. H., când persistau forme de vase modelate exclusiv cu mâna) ;

---

⁵² Toponimul, care denumeste în același timp și extremitatea estică a satului, este important deoarece aici, datorită atestărilor documentare medievale, beneficiind de bune condiții de viață (teren în ușoară pantă spre sud, apropierea Solonețului, sol fertil) a existat vechea curte a lui „Dieniș”.

b) materiale ceramice din pastă zgrunțuroasă de sec. IV d. H., unde se mai poate adăuga incert un fragment cărămiziu din pastă fină (*Cucuteni* ?) ;

c) ceramică fragmentară cu aspect destul de grosier databilă în cursul sec. XIV sau, cel mai târziu, la începutul celui următor⁵³.

93) Descoperiri incerte din secolele V—VII (necartat)

În apropierea confluenței Solonețului cu Vârvata, în locul numit de localnici „Moara la Vârvata” (probabil „Dealul Morii” — n.n.) s-a semnalat alături de ceramică medievală și material databil incert în cursul veacurilor V—VII⁵⁴.

94) Așezare fortificată (?) *Cucuteni* și *Hallstatt*⁵⁵

Pe marginea unui platou înalt din apropierea cătunului *Vârvata*, numit de săteni nu întâmplător „*Cetățica*”, s-au descoperit alături de bucăți masive de lut ars, mai ales pe marginea sa de vest și sud, o cantitate considerabilă de ceramică *Cucuteni B* și *Hallstatt* (inclusiv cu decor realizat din caneluri, arsă la negru). Materialul litic este reprezentat de așchii atipice din silex de Prut, de una masivă din șist negru de Audia și de un toporaș de mână eneolitic de formă trapezoidală, din marnă calcareasă șlefuită.

În observațiile de teren nu s-au putut sesiza cu siguranță urme evidente ale unor amenajări antropice cu scop defensiv, cu excepția marginii estice, care asigură și calea de acces cea mai lesnicioasă, unde ar fi putut exista în acest scop unele excavări de șanțuri de mult nivelate.

Din acest punct, unde în perioada interbelică Emil Săhleanu a întreprins săpături cu caracter de sondaj⁵⁶, provine întâmplător un topor celt, păstrat inițial în colecția particulară a învățătorului Dressler și ulterior dispărut. Prin trăsăturile sale, piesa se poate încadra cronologic în *Hallstatt-ul timpuriu*, cel mai probabil în H.B.⁵⁷

95) *Punct locuit. (?) medieval*

În extremitatea de N-V a satului Deleni, în locul numit „Pe Baranca”, alături de rare fragmente de chirpic s-a descoperit sporadic și un material ceramic fragmentar din pericada veacurilor XVI—XVIII.

⁵³ Cu alte ocazii periegetice, s-a identificat și datat aici material ceramic încadrabil în veacurile XIII (incert) — XVI (V. Butnaru, *Depresiunea Cacica — Costăna în lumina descoperirilor arheologice de suprafață și documentelor scrise, în epoca feudală*, p. 26, lucrare de licență în manuscris, București, 1981).

⁵⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵⁵ Punctul arheologic aparține localității Vârvata. L-am prezentat aici în text, ca și următorul, pe criteriul unei anumite succesiuni teritoriale de prezentare.

⁵⁶ Em. Săhleanu, *Săpăturile neolitice în Ilășești, județul Suceava*, comunicare la Congresul de arheologie și numismatică, Cernăuți, 1935 ; cf. și N. Grămadă, *Al treilea congres de arheologie și numismatică de la Cernăuți*, în *Glasul Bucovinei*, IX, 1935, p. 334.

⁵⁷ M. Ignat, *Noi descoperiri de piese de bronz în zona Sucevei*, în *Suceava*, XX, 1993, p. 357—358.

96) *Descoperiri izolate din perioada de trece spre epoca bronzului, sec. IV d. H. și XV—XVI*

Revenind pe terasa principală a Solonețului, în extremitatea vestică a tarlalei „Între Case“, la o depărtare de aproximativ 400 m S-E de construcțiile fostei ferme zootehnice din Pârtești, a fost descoperită partea superioară a unui toporaș cioplit din șist negru de Audia, câteva așchii atipice de silex de Prut, un număr redus de fragmente din pastă „ciment“ aparținând culturii *Sântana de Mureș* și alte câteva medievale.

97) *Punct locuit Sântana de Mureș*

La circa 100 m nord de podul de cale ferată amenajat peste micul pârâu Tinoasa, pe ambele sale maluri, dar mai ales pe cel stâng, alături de mici bucăți de chirpic s-a observat prezența a diverse fragmente ceramice din pastă fină și zgrunțuroasă tipice veacului al IV-lea d. H.

98) *Punct locuit neolitic (?) ; așezări Hallstatt, Sântana de Mureș și vechea vatră de sat : vestigii incerte din sec. V—VII*

Cercetarea terenurilor denumite generic sugestiv „Săliște“, a dus la câteva observații : materialele descoperite aici — exceptând un fragment de vârf de săgeată din silex, nefinisat, un bulgăraș de menilit (?) cu urme de cioplire, un fragment ceramic cenușiu având pleavă în compoziție și mai multe bucăți de perete de vase din prima epocă a fierului — aparțin veacurilor IV d.H. (unde includem și un fragment de amforă de import decorată cu o dispunere de caneluri largi) și XIV—XVI.

În extremitatea nordică a acestei zone se mai păstrează și astăzi o cruce din piatră indicând — după unii — vechea amplasare a bisericii medievale și a cimitirului satului — după alții — un loc de sobor, sau — după noi — poate amândouă. Notabilă este și observația că o anumită densitate de ceramică medievală se grupează la circa 150 m sud de cruce, în vreme ce în imediata sa apropiere s-a descoperit material ceramic probabil din *Hallstatt*.

Cu aproape trei decenii în urmă, săpându-se pentru fundațiile grajdurilor CAP, s-a găsit, la o adâncime de aproximativ 2 m, ceramică veche, care după descrierea unor martori oculari s-a considerat că a aparținut unor vase dintr-un mormânt de incineratie.⁵⁸

În urma unor mai vechi recunoașteri perieghetice, în acest loc s-au descoperit și unele fragmente ceramice datate cu incertitudine în cursul veacurilor V—VII.⁵⁹

Prima cercetare, Dan Gh. Teodor, 1965.

99) *Mormânt medieval ; descoperire numismatică*

Nu știm în ce măsură descoperirea făcută de săteanul Lungu Ion, în 1952, aparține efectiv unei necropole medievale. Este vorba de terenul

⁵⁸ Considerație discutabilă ținând cont de adâncimea descoperirii (cf. Ilie Tabrea, *Monografia comunei Pârtești de Jos, județul Suceava*, manuscris dactilografiat, p. 2). Informația a fost preluată tot de aici probabil de către Ilie Dan, în op. cit., p. 63 și idem, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, 1983, p. 152.

⁵⁹ V. Butnaru, op. cit., p. 26.

plasat între casa celui menționat și cea a lui Andronic Eleonora⁶⁰, unde se întinde actualmente grădina numită „Râpa la Nichifor Lungu“. În ruptura terenului de aici, încercându-se o nivelare, au apărut oseminte omenеști provenite de la o înhumată, doi cercei din bronz și o monedă din argint. Piesa numismatică — asupra căreia nu insistăm — este un dirheim binecunoscut specialiștilor, fiind prima dată publicat de Octavian Iliescu⁶¹. În schimb aici ne propunem o descriere exactă a pieselor de podoabă⁶². Cerceii au fost realizați dintr-o sârmă de bronz în formă ovală, pe care stăteau fixate distanțat câte trei sfere din foiță de același metal, ornamentate fiecare cu câte trei nervuri paralele în relief, dispuse vertical.

100) Punct locuit neolitic (?); așezare Noua, La Tène (?); punct locuit medieval

Pe tarlăua numită „Balan“, plasată pe marginea terasei de pe partea stângă a pârâului Hînata (sau Ihnata) alături de bucăți de chirpic a apărut un bogat material arheologic, după cum urmează :

a) câteva fragmente ceramice neolitice (?) aparținând culturii Cucuteni sau culturii ceramicii liniare ;

b) două nuclee de silex, așchii diverse de silex și de gresie silicioasă cu glauconit și — în sfârșit — ceramică tipică Noua ;

c) ceramică modelată cu mâna, cu cioburi pisate în compoziție și arsă oxidant incomplet ce ar putea aparține celei de a doua epoci a fierului ;

d) materiale ceramice databile în perioada veacurilor XIV—XVI, unde cele mai timpurii sunt asemănătoare celor de la Lunca-Dorohoi⁶³. În cadrul acestui material se disting mai multe fragmente de torți „în ghirlandă“.

Așezarea din epoca bronzului pare să fi fost destul de întinsă, de-a lungul terasei afluentului Solonețului, pe o lungime de peste 200 metri.

101) Descoperire izolată Cucuteni ; punct locuit Noua

La aproximativ 600 metri N-V de punctul anterior, pe aceeași terasă superioară a Hînatei, în locul numit „La Carpeni“ (malul drept al izvo-rului Holbărie), apar fragmente atipice din silex de Prut și în cantitate redusă fragmente ceramice corodate de aspect Noua. Menționăm aici și faptul că până acum nu s-a descoperit chirpic — fapt considerat de noi

---

⁶⁰ Interesant este și faptul că după mărturisirea sâtenței, cu ocazia săpării fundației casei sale s-ar fi găsit și acolo oase omenеști.

⁶¹ O. Iliescu, *Insemnări privitoare la descoperiri monetare*, în SCN, vol. I, 1957, p. 483 și idem, *Monede tătărești din secolele XII—XIV găsite pe teritoriul R.P.R.*, în SCN, III, 1960, p. 268—269, unde dirhemul apare ca emis de Tula Buga, în realitate el fiind bătut la Saqçi (=Isaccea) în timpul lui Nogai (cf. V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X—XIII. Români și turanici*, Iași, 1985, p. 115).

⁶² Informații de la I. Lungu, autorul descoperirilor, căruiua îi mulțumim și acum pentru amabilitate. Alte oseminte omenеști au apărut în locul „Moara lui Bogdan“, în malul Solonețului, după viituri.

⁶³ Cf. nota 22.

doar o întâmplare — precum și pe cel că aici a mai fost descoperit un fragment ceramic din pastă fină cărămizie de factură cucuteniană.

Alte vestigii databile în bronzul târziu se pare că reapar pe aceeași formă de teren la o depărtare de aproape 200 m nord, cercetarea de teren fiind însă mereu îngreunată de faptul că aici nu s-a arat mulți ani de-a rândul.

102) *Punct locuit (?) Noua*

La poalele dealului Gherman, pe suprafața unor terasări efectuate mecanic, s-au identificat așchii atipice din silex și câteva fragmente slab conservate, care se pot atribui culturii *Noua*.

103) *Morminte tumulare*

Pe vârful dealului Gherman există o movilă de dimensiuni considerabile ($I = 1,50$ m ; $D = 16$ m), pe care s-a fixat construcția de lemn a unui punct trigonometric. La circa 20 m N-V de aici se mai poate observa încă un astfel de tumul dar de dimensiuni mult mai reduse.

104) *Descoperire izolată incertă — punct necartat*

Ajungând în dreptul punctului cu numărul 100, însă pe malul drept al Hinatei, pe lotul din spatele casei lui Todos Mircea, a fost descoperit un fragment de buză de oală, ars oxidant incomplet, din pastă fină și cu cioburi fin pisate în compoziție, care se poate atribui fie *Hallstatt*-ului, fie culturii *Poienesti-Lukašovka*.

105) *Descoperire izolată a culturii ceramicii liniare (?) ; punct locuit Cucuteni ; descoperiri izolate din secolele II—IV d.H.*

Pe botul de deal aflat pe partea dreaptă a pâraului menționat, în apropierea drumului județean spre Cacica, pe ogoarele din spatele casei lui Ilie Lazarovici s-au descoperit, alături de bulgărași de lut ars, un fragment ceramic din pastă cenușie închis având în componență pleavă și cioburi destul de fin pisate, o așchie atipică din silex de Prut, mai multe fragmente de vase din pastă cărămizie, moale, fără urme de pictură (*Cucuteni*) și un fragment de perete și un altul inelar, ambele modelate la roată dintr-o pastă fină cenușie (sec. II—IV).

106) *Descoperiri izolate Noua, Hallstatt și Sântana de Mureș*

La circa 150 m S-V de punctul anterior, din nou pe cea de-a treia terasă a Solonețului, care de altfel a oferit cercetării cele mai multe situri arheologice în partea vestică a localității, pe lotul lui Gh. Bondar, teren în înclinație naturală minimă, s-au descoperit doar câteva fragmente ceramice care se pot atribui culturilor mai sus amintite.

107) *Descoperire izolată neolitică(?) : aşezare Noua şi punct locuit (?) , Sântana de Mureş*

Pe pantele line şi însozite ale terenului numit „Sesia Popii“, în dreptul noii unităţi de producţie a salinei Cacica, alături de fragmente de chirpic, s-a identificat un relativ bogat material ceramic *Hallstatt* (inclusiv ceramică neagră, lustruită la exterior). Adăugăm aici şi un fragment cenuşiu, zgrunţuros, din secolul IV d.H., cât şi o aşchie trifăţetată, cu aspect frontal de lamă, dintr-o rocă densă de culoare crem.

108) *Descoperiri incerte — necartate*

În anul 1890, prin săparea unei fântâni la şcoala care funcţiona pe atunci undeva la poalele dealului Runcu s-ar fi găsit, la o adâncime de câţiva metri, o lespede mare de piatră purtând urme evidente de arsură şi cenuşă. În ceea ce ne priveşte ne exprimăm mari rezerve în a considera — aşa cum s-a făcut iniţial — că avem de-a face cu o „vatră preistorică“.

Cu mulţi ani în urmă, după alunecări de teren, în partea de S-V a satului Pârteşti, la ieşirea din localitate a „Drumului la Zamca“, s-ar fi descoperit „hârburi“, lespezi de piatră şi vase de aur ⁶⁴.

*   *
*

---

⁶⁴ *Pârteştii de Jos — O aşezare din Ţara de Sus (scurtă monografie)*, p. 2, manuscris anonim dactilografiat, multiplicat şi difuzat cu ocazia centenarului şcolii din localitate (august 1975), informaţie preluată fără trimitere şi de Ilie Dan în *Toponimie şi continuitate...*, p. 63. Pentru cea de-a doua descoperire, -V. Butnaru, *Depresiunea Cacica — Costăna...*, p. 63.

Satul Cacica

109) *Descoperire izolată din neolitic*

Pe terenul versantului de N-V al dealului Zamca, în apropierea locului numit „La Dochița”⁶⁵, pe un lot arabil cu sol galben de pădure, au fost descoperite două fragmente de silex negricios de Prut, dintre care unul reprezintă un vârf de lamă cu „encôche” (?).

110) *Punct locuit sporadic (?) Noua*

La marginea de N-V a poalelor aceluiași deal, pe un mic platou terminat cu o mare ruptură de teren produsă de erodarea continuă a apelor pârâului Blândeț („Râpa lui Rezneac”), s-au descoperit :

— o așchie plată de silex maroniu ;

— mai multe fragmente ceramice având în componență nisip cu bobul mare și cioburi pisate, care se pot atribui cel mai sigur culturii *Noua*. Nu s-au putut semnala până în prezent bucăți de chirpic.

111) *Vestigii izolate din secolele IV d. H. și XIII—XIV*

Pe terasa superioară a pârâului Blândeț (ogorul lui Andronic A. Anton), în pământul răscolit mecanic pentru o nivelare, s-au identificat două fragmente ceramice din pastă zgrunțuroasă, arse secundar și un altul cu un conținut nisipos, ars spre un cărămiziu-maroniu și având reliefat după toate aparențele un decor multiliniar „în val” (sec. XIII—XIV).

112) *Descoperiri medievale (sec. XV—XVIII) — metoh mănăstiresc dispărut*

În zona confluenței Blândețului cu afluentul său de stânga, pârâul Dulcea, pe terenul terasei Blândețului, care aici prezintă aproape un conțur triunghiular, în locul numit nu întâmplător „Călugărița”, apar

---

⁶⁵ Numit astfel după proprietarul uneia dintre casele care au format aici, sub pădure, până în vremea primului război mondial, un mic cut.

cu totul sporadic resturi de cărămidă, bucați de pietre cioplite și ceramică ce se poate data în veacurile XV—XVII. Cele mai târzii fragmente sunt cele din caolin pictat cu dungi de vopsea cărămizie. Notabilă este și descoperirea aici a unui tipar de piatră de turnat aplice ornamentale, databil în secolele XVI—XVIII (pl. VII/3).

Tradiția locală menționează că aici a ființat un lăcaș monahal. Pornind de la unele tentații, materiale, în perioada interbelică, proprietarul terenului de atunci, Ion Parascan, a făcut sonde prin săpături, prilej cu care a descoperit oase omenești (morminte?), oase de animale domestice cât și resturi de ceramică menajeră ⁶⁶.

113) Punct locuit eneolitic, din epoca de tranziție (?) și epoca bronzului ; descoperire izolată, incertă sec. IV d.H.

Cu circa 150 m mai spre vest, pe terasa pârauului Dulcea, în loturile sătenilor, a apărut un material ceramic redus cantitativ, slab conservat și destul de atipic, după cum urmează ⁶⁷ ;

- un fragment ceramic cucutenian din pastă fină ;
- fragment de lamă de silex, fără retușe materiale ;
- ceramică arsă inegal și incomplet, modelată numai cu mâna, cu cioburi pisate (un exemplar cu microprundiș pisat — sigur *Noua*) ;
- un fragment din pastă nisipoasă atribuit incert sec. IV d.H.

114) Centru neolitic de exploatare a sării ; vestigii din perioada de tranziție spre epoca bronzului, din Hallstatt (incerte) și din evul mediu

În fața puțului minei de la salina din localitate, în solul straturilor de flori ale aleii principale, cât și în terenul arabil de dincolo de gardul întreprinderii, apare un deosebit de bogat material ceramic, de cele mai multe ori aparținând unor vase de tip „brichetaje“, asociate după cât se pare cu ceramică *Cucuteni B*. Aceste descoperiri, de o importanță aparte pentru eneoliticul din România, demonstrează că apa sărată a unui izvor de aici se folosea — prin fierbere în aceste vase ceramice de folosință unică — la obținerea unor forme conice de sare recristalizată, mult mai lesnicios de transportat și comercializat ⁶⁸. Notabilă este și prezența, destul de frecventă, a speciei ceramice *Cucuteni C*, cât și a unor fragmente care s-ar putea data, incert, în perioada de tranziție

⁶⁶ Informație de la economist Anton A. Andronic, martor ocular al acestor săpături. Tiparul de turnat aplice este inventariat cu nr. E/5050 la Muzeul Național al Bucovinei. Persoane vârstnice, de mult decedate, povesteau că într-o vreme aici se mai păstrase o livadă îmbătrânită cu pomi fructiferi.

⁶⁷ Legăm de realitățile acestui habitat și unele descoperiri mai vechi. Cu ocazia unei recunoașteri de teren din anul 1966, N. Gostar și M. Ignat au recuperat de la un sătean din Pârteștii de Jos un topor de silex, care fusese găsit mai sus de fântâna de slatină de pe cursul superior al Blândețului. Ulterior piesa a ajuns în colecțiile Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ din Iași (informații M. Ignat).

⁶⁸ M. Andronic, *Cacica — un punct neolitic de exploatare a sării*, în SCIVA, 2, 40, 1989, p. 171—177.

spre epoca bronzului și în prima parte a epocii fierului⁶⁹. Adăugăm aici și câteva fragmente din veacurile XVI—XVIII (fragment de pahar și fragment de caolin).

Pe ogorul din spatele gospodăriei ing. Cojocaru Călin (punct necartat, la circa 600 m de salină, pe panta terenului aflat pe stânga pâraului Cacica), cât și în ogorul aflat între două mici izvoare ce se unesc pentru a se vărsa în Blândeț — punct cartat 115 A, s-au mai descoperit câte un fragment de fund de brichetaj. În punctul din urmă a mai apărut și o așchie de silex, putând să rezerve în viitor și descoperirea altor vestigii (punct locuit ?).

115) *Descoperire izolată de ceramică liniară (?), punct locuit Noua*

Pe terenul agricol în pantă spre malul stâng al pâraului Cacica, aflat în dreptul gurii uliței cimitirului, care pornește aici din drumul principal, s-a descoperit o cantitate apreciabilă de ceramică ce se poate încadra în epoca bronzului (deocamdată nu și chirpic !), o așchie masivă, atipică, din silex maroniu deschis și un fragment ceramic neolitic, cenușiu, cu nisip și pleavă ca ingrediente.

116) *Așezare Noua, din Hallstatt și din secolele VII—IX*

În arătura ogoarelor plasate la poalele estice ale dealului numit sugestiv „Troian“, situat în interfluviul dintre Soloneț și Blândeț, alături de bulgărașii de chirpic s-au găsit :

— așchii atipice de silex (unele puternic patinate), două lame de dimensiuni mici cu rețușe marginale, din silex de Prut și ceramică *Noua* ;

— câteva fragmente, dintre care unul tipic prin suprafața sa exterioră lustruită și neagră din prima perioadă a epocii fierului ;

— câteva fragmente din veacurile VII—IX (cioburi pisate în componență, ardere oxidantă incompletă, unele modelate probabil la roată, buză decorată cu alveolări, perete de oală borcan cu decor alternativ din benzi de linii orizontale și vâlurite, dintre care majoritatea s-au descoperit grupat alături de bucăți de lut ars provenind cu certitudine de la o locuință (pl. VI/8—11)).

Cercetarea de teren de aici din 1965, efectuată de Nicolae Gostar și Mircea Ignat din cauza vegetației destul de evoluată, nu a dus la nici o descoperire⁷⁰. Nu excludem posibilitatea ca pe viitor să se identifice aici și material litic paleolitic.

117) *Vestigii neolitice izolate, punct locuit Noua, Hallstatt și din secolul al IV-lea d.H.*

Reluând cercetarea pe terasa înaltă din stânga Solonețului, s-au identificat în dreptul fabricii de cherestea din localitate, alături de chirpic în cantitate sporadică, următoarele materiale :

⁶⁹ *Ibidem*, p. 174. În cursul verii anului 1995, în acest punct, mai precis în spatele clădirii arhivei salinei, s-a efectuat un sondaj arheologic care, alături de vestigiile de epocă austriacă, a identificat urmele de incendiere ale unei construcții de suprafață cucuteniene și un numeros material ceramic provenind de la spargerea intenționată a brichetajelor (sondaj inedit).

⁷⁰ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea valurilor de pământ din spațiul est-carpatic — Valul din Bucovina*, în *Suceava*, XI—XII, 1984—1985, p. 102.

- fragment ceramic masiv, ars la cenușiu închis, cu cioburi pisate și pleavă ca ingrediente, încadrabil în specia grosieră a ceramicii liniare ;
- un bulgăre de șist negru de Audia prelucrat sumar prin cioplire care se poate asocia cu un fragment ceramic din pastă fină *Cucuteni* sau cu unele fragmente *Noua* ;
- un singur fragment din *Hallstatt* și un altul din pastă fină cenușie (secolele II—IV).

Și aici, ca și în alte situații, deși s-au efectuat reveniri succesive, neavând suficient material identificat, nu putem să fim siguri că *exact în acest loc s-a locuit efectiv* în toate epocile la care s-au făcut mai sus referiri.

118) *Puncte locuite Noua și Sântana de Mureș ; descoperire izolată Hallstatt*

Pe aceeași terasă înaltă a Solonețului, începând din dreptul stației C.F.R. Cacica și terminând cu marginea terasei peste care urcă drumul comunal spre Botoșana s-au descoperit, alături de rare bucăți de chirpic:

- așchii și vârfuri de lame de silex de Prut și sporadic ceramică ce se poate include culturii *Noua* ;
- un fragment ceramic datat sigur în *Hallstatt* ;
- rare fragmente ceramice din pastă fină și zgrunțuroasă de secol IV d. H.

119) *Descoperiri întâmplătoare din neolitic și epoca bronzului (necartat)*

Cu diverse ocazii, de-a lungul timpului, pe arealul localității s-au semnalat descoperiri de unelte din piatră, despre care însă ne lipsesc date suplimentare⁷¹. Câteva informații în plus ni se dau pentru „un ciocan perforat din diorit“, găsit fragmentar, de „5—7 centimetri lungime“, care se păstra la data menționării în colecția Societății antropologice din Viena la nr. inv. 15 092⁷². Pe de altă parte, nu știm în ce măsură se referă la aceste semnalări monografia lui V. Săhleanu, când se afirmă că la sfârșitul veacului al XIX-lea (ca și de altfel în anii 1938—1940) s-au descoperit diverse unelte din piatră și „pumnale de corn“⁷³. Descoperiri similare s-au mai făcut și imediat după anul 1960, cât și în 1966⁷⁴.

În prezent se cunosc încă două astfel de piese : topor neolitic din șist silicios sau diorit, descoperit pe dealul Rodină (loc — Imașul Rodinii), în colecția școlii din Pârteștii de Jos (cf. pl. III/14) și topor miniatural

⁷¹ J. Szombathy, *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild, Bukowina*, Wien, 1899, p. 52 ; * * *, *Herzogthum Bukowina in Wort und Bild*, 1882, Wien, p. 52 ; D. Olinescu, *Charta archeologică a Bucovinei*, în *BSRG*, XV, 1894, trim. I—II, p. 77.

⁷² R. F. Kaindl, *Die Anthropologische Gesellschaft in Wien ihren Verhältnisse zur Bukowina*, în *JBLM*, Czernowitz, 1893, p. 73.

⁷³ V. Săhleanu, *Din trecutul saliniei și comunei Cacica*, mss. dactilografiat, 1939, p. 1. Unele dintre piesele descoperite înainte de 1918, se pare că provin din zona pârâului Dulcea (idem, informație orală).

⁷⁴ *Pârteștii de Jos...*, p. 8, care menționează astfel de descoperiri întâmplătoare și pentru arealul satului Pârteștii de Sus.

neolitic din grésie silicioasă descoperit pe arealul Cacicăi (informații prof. P. Spânu ,care îl și deține ; cf. pl. III/10).

Satul Pârteștii de Sus

120) Puncte locuite Hallstatt și Sântana de Mureș (inclusiv descoperire monetară)

La peste 150 m N-V de partea terminală a ultimei zone arheologice menționate (punct 118), pe aceeași margine de terasă, reapar vestigii databile în secolul al IV-lea d. H. Cantitatea precumpănitoare de ceramică modelată exclusiv cu mâna, cu cioburi pisate și arsă oxidant incomplet, răspândită cu anumite densități pe acest sector al terasei, cât și un fragment tipic, ne face să considerăm o mare parte a materialului ca aparținând Hallstatt-ului. În cadrul unei grupări modeste de ceramică Sântana de Mureș și chirpic — aflată la circa 100 m N-E de sediul primăriei — care a aparținut cu probabilitate unei locuințe de suprafață, a fost descoperit cu ocazia periegezelor noastre un denar, se pare un fals de epocă, purtând chipul lui Antonius Pius ⁷⁵ (punct necartat).

121) Descoperire izolată din secolele XI—XIII

Pe partea dreaptă a Solonețului, în dreptul micii întreprinderi de brânzeturi din localitate, cu prilejul unei surpări de teren petrecută în anul 1961, a fost descoperit un topor de fier, menționat eronat de proprietar ca fiind de „factură geto-dacică” ⁷⁶. În realitate este vorba despre un topor cu aripioare laterale la muchie, cu tăișul și lama îngustă, folosit mai ales ca topor de luptă în perioada veacurilor XI—XIII ⁷⁷ (pl. VII/2).

122) Punct locuit Cucuteni ; punct locuit în perioada de tranziție sau epoca bronzului

După circa 150 m N-V de ultimele case din sat, pe marginea terasei de la nivelul șoselei spre Solca, alături de chirpic, s-au descoperit :

— o așchie atipică de sist negru de Audia ;

— două fragmente ceramice fine cucuteniene ;

— câteva fragmente arse la nuanțe cenușii negricioase, cu cioburi dar și microprundiș pisat.

123) Așezare Cucuteni ; așezare din perioada de tranziție (?)

La circa 1 km N-V de marginea localităților și la circa 150 m V de o fântână părăsită și de o cruce din beton, ambele plasate la marginea.

⁷⁵ M. Andronic, *Noi descoperiri...*, p. 40, Determinare făcută de autor : RIC, III, 39, nr. 111(b) ; A.D. 143—144(?), 2,05 g. Inventariat la muzeul Național al Bucovinei, cu nr. MC/3396.

⁷⁶ N. Cojocaru, *Pârteștii de Sus, o așezare din Bucovina*, București, 1980, p. 18.

⁷⁷ V. Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, 1982, p. 103.

aceleiași căi rutiere, pe aceeași formă de teren ca mai înainte, au fost identificate urme materiale constând în pământ ars de la cel puțin șase locuințe. Ceramica, slab conservată, fără urme de pictură, este de tipul ceramicii cucuteniene fine și grosiere (cu cioburi neglijent pisate). La acestea se adaugă un număr de fragmente ceramice, arse reducător la diferite nuanțe de cenușiu închis, cu cioburi destul de fin pisate, în compoziție, cât și mai multe așchii atipice de silex de Prut (una din silex maroniu-roșcat) și un gratoar pe vârf de lamă, ce păstrează cor-texul. Dintre așchii, două poartă semne evidente de patinare.

124) Morminte tumulare (epoca bronzului ?)

Revenind spre limitele nordice ale satului, în fața casei lui Gh. Sah-lean, în dreapta drumului ce duce la Botoșana, în apropierea unor stâlpi ai rețelei electrice, se pot observa doi tumuli mult aplatizați :

$$T_1 : I = 0,50 \text{ m}$$

$$D = 20 \text{ m}$$

$$T_2 : I = 0,25 \text{ m}$$

$$D = 14 \text{ m}$$

Nu departe de aici, pe locul numit „Imașul Rodinii“, a fost desco-perit într-o ravenă toporul naviform, de mici dimensiuni, dintr-o rocă dură cu pigmentație fină gri deschis și albastru-verzui la care ne-am referit la punctul 119⁷⁸.

125) Așezare Cucuteni și descoperire izolată din perioada de tranziție

Pe Marginea terasei de pe partea dreaptă a pârâului Racova (zis și „Hinata“ sau „Ihnata“), la aproximativ 150 m la sud de Pârâul lui Manole, s-au descoperit urme de lut ars provenind de la mai multe lo-cuințe. Materialul recuperat aici este de cantitate și calitate modestă (pastă fină și grosieră tipice culturii *Cucuteni*, fără urme de pictură). Se mai pot adăuga de asemeni, câteva așchii de silex de Prut și de șist negru de Audia.

În apropiere, cu ocazia săpării fundației unui stâlp pentru energia electrică, cu mulți ani în urmă s-a descoperit un topor din silex albicios, cu jumătatea tăișului șlefuită, iar cu restul finisat prin ciopliri succesive. Piesa se păstrează în cadrul colecției muzeului sătesc din Botoșana⁷⁹.

126) Necropolă tumulară (datare incertă)

Pe culmea dealului Rodina, în spatele pădurii Tonog, pe o lungime de multe sute de metri, se înșiruie de la N-V la S-E șase movile fune-rare (pl. VIII/1) :

$$T_1 : I = 0,55 \text{ m}$$

$$D = 20 \text{ m}$$

Este plasat pe lotul lui Nichitoi Petru. Dru-mul de țară ce străbate coama dealului spre Racova trece pe o margine a mantalei sale.

⁷⁸ Informație prof. Gr Straton din localitate.

⁷⁹ Informație prof. V. Boca din Botoșana.

$T_2 : I = 0,65 \text{ m}$
 $D = 18 \text{ m}$

pe lotul lui Ion Ciornei.

$T_3 : I = 1,20 \text{ m}$
 $D = 20 \text{ m}$

pe lotul lui Vasile Finiş.

$T_4 : I = 1,20 \text{ m}$
 $D = 22 \text{ m}$

pe lotul lui Ion Ciornei.

$T_5 : I = 0,80 \text{ m}$
 $D = 20 \text{ m}$

pe lotul lui Creţu Gheorghe.

$T_6 : I = 0,25 \text{ m}$
 $D = 15 \text{ m}$

tumul incert, foarte aplatizat, aflat pe un
imaş.

* *
*

3.6. TERITORIUL SUBURBAN SOLCA

(POIENI ȘI RACOVA)

Satul Poieni-Solca

127) Așezare Cucuteni și descoperire izolată Hallstatt (?)

Pe marginea nordică a platoului plasat între pâraul Racova și cel al Satului Poieni, în zona casei lui Leșanu Paraschiva (tarla „Părți“), s-au identificat urmele a cel puțin șase locuințe cucuteniene, la care se adaugă, împrăștiate pe o suprafață destul de mare, materiale ceramice din pastă fină și „de bucătărie“, toate însă fără să prezinte urme de pictură. Ca material litic, s-a descoperit doar o singură așchie de silex cenușiu-negricios.

Cu totul izolat, cu aceeași ocazie, a mai apărut și un fragment ceramic negru, cu cioburi pisate în compoziție, de aspect mozaicat, aparținând probabil *Hallstatt*-ului.

128) Așezare Noua

Peste apa pâraului Hinata, numită încă aici în amonte de localnici „Racova“, pe marginea unei terase înalte (tarla „Poderei“), au apărut în urma arăturilor, urme de chirpic și ceramică precar conservată (modele exclusiv cu mână, cioburi pisate ca ingrediente, arderi inegale și incomplete), la care se includ și câteva exemplare tipice culturii *Noua*. Alăturăm acestui inventar și unele așchii atipice de menilit (?) și silex, cât și un fragment de lamă, neretușată, de silex sticlos de Prut, nepatinat.

129) Descoperiri izolate (incerte cronologic)

Pe marginea terasei pâraului satului Poieni, la circa 80 m est de biserica localității, a fost descoperită o așchie din silex de Prut, puternic patinat (paleolitic ?).

O altă, cu păstrare parțială a cortexului și puternic incinerată, a fost identificată la circa 100 m N-V de clădirea școlii (punct necartat).

130) Descoperire izolată (perioada de tranziție spre epoca bronzului)

Pe aceeași formă de teren, la o distanță de circa 80 m E-SE de școală, a fost descoperit într-o grădină cu sol arat un toporaș trapezoidal din silex maroniu-albicios, cu suprafețe cioplite în cea mai mare parte, •exceptând porțiunea dinspre tăiș (pl. IV/5).

131) Necropolă tumulară (datare incertă)

În zona de hotar dintre localitatea și comuna Arbore, pe Dealul Lupului (tarla „Obcină”), la circa 400 m S-E de limita pădurii sătenilor din Cajvana, s-au identificat cel puțin șase movile funerare (pl. VIII/3).

$$\begin{aligned} T_1 : I &= 0,25 \text{ m} \\ D &= 12 \text{ m} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} T_4 : I &= 0,40 \text{ m} \\ D &= 16 \text{ m} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} T_2 : I &= 0,20 \text{ m} \\ D &= 9 \text{ m} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} T_5 : I &= 0,55 \text{ m} \\ D &= 20 \text{ m} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} T_3 : I &= 0,40 \text{ m} \\ D &= 20 \text{ m} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} T_6 : I &= 0,30 \text{ m} \\ D &= 12 \text{ m} \end{aligned}$$

La acestea s-ar mai putea adăuga un număr de trei astfel de amenajări antropice, dispuse la câțiva zeci de metri sud de T_5 și T_6 , incerte însă tocmai din cauza dimensiunilor deosebit de modeste sub care — eventual — s-au putut conserva. Notabilă este și informația că în apropierea lui T_5 s-a descoperit o așchie de silex de Prut.

Satul Racova

132) Movable funerare (epoca bronzului ?)

Pe tarla „Obcioara”, între colțul de sus al pădurii cu același nume și drumul județean spre Solca, se mai pot observa trei tumuli :

$$\begin{aligned} T_1 : I &= 0,45 \text{ m} \\ D &= 12 \text{ m} \end{aligned}$$

T_2 și T_3 sunt extrem de mult aplatizați, de dimensiuni mai mici, alături și se pot delimita în primul rând datorită diferenței cromatice a pământului mai închis la culoare a mantalelor lor.

La câțiva zeci de metri N-V de aici, în arătură s-au descoperit două așchii de silex de Prut, puternic patinate. Tumuli se pot lega deocamdată ipotetic de așezarea *Noua* de mai jos.

133) Așezare neolitică (?) și din epoca bronzului

La jumătatea distanței între capătul pădurii Tonog și șoseaua spre Solca, în direcția N-V, pe malul drept al pârâului Racova, apar împrăștiate alături de chirpic așchii de silex și fragmente ceramice sfărâmițoase, modelate numai cu mâna, cu cioburi plisate și arse neomogen și incomplet, între care unele se pot atribui mai sigur *epocii bronzului*. De aici, la circa 150 m de podul șoselei amintite, reapar sporadic astfel de materiale (pe hartă punct 134).

Nu este deloc exclus ca vestigiile de aici să aparțină și altor epoci. Ne referim în primul rând la câteva fragmente ce au în compoziție, alături de mici cioburi pisate și o anumită densitate de urme de pleavă (neolitic sau perioada de tranziție ?).

În sfârșit, încheiem cu revenirea spre izvoarele Solonețului, în teritoriul satului Solonețu Nou (com. Cacica).

Satul Solonețu Nou

135) Așezare sezonieră paleolitică

Pe o prelungire proeminentă a dealului format între cursul superior al Solonețului și afluentul său Valea Bună, datorită unor săpături făcute în scopul găsirii de lut galben pentru construcții, s-au descoperit unele piese litice care demonstrează că aici, de unde se deschide o foarte bună perspectivă asupra celor două văi, din care cea a pârâului menționat este folosită și astăzi drept culoar de trecere spre bazinul hidrografic — și deci și valea — râului Moldova, a existat în *paleolitic* o așezare sezonieră.

Iată pe scurt prezența acestui inventar :

- a) gratoar, tip carenat pe lamă masivă (pl. I/10), din gresie silicioasă ;
- b) burin, atipic, din silicolit (pl. I/12) ;
- c) două lame, una având retușe, din menilit ? (pl. I/11, 13) ;
- d) mai multe fragmente de lame, din silex de Prut sau de Nistru (?) și din unele gresii silicioase ;
- e) nucleu epuizat din gresie silicioasă ;
- f) așchie de decorticat din silex și gresie silicioasă ;
- g) așchii, deșeuri de cioplice, din silex și gresie silicioasă.

Pornind de la constatarea că prima piesă este de tip *aurignacian* — restul nefiind edificatoare pentru o datare mai exactă — acceptăm opinia cercetătorului dr. V. Chirica de a plasa acest obiectiv arheologic în cadrul *Aurignacianului*.

Legată cu probabilitate de prezența omului preistoric aici, menționăm și o așchie din gresie silicioasă descoperită la circa 10 m nord de casa lui Hahula Pavel, respectiv, 100 m vest de biserica localității (punct 136)⁸⁰.

137) Descoperiri izolate din neolitic

Pe terenul agricol din zona nord-estică a satului Solonețu Nou, cu ocazia unor lucrări agricole, în urmă cu circa două decenii, a fost găsit un topor trapezoidal, dintr-o rocă dură, gălbuie, cu incluziuni maronii și negricioase⁸¹. Piesa nu a fost finisată. Ceafa a suferit o distrugere prin spargere, iar tăișul nu a ajuns să fie șlefuit (pl. II/9). Toporul se poate data în *neoliticul timpuriu* (cultura *Criș*), fie în *eneolitic* (cultura *Cucuteni*). Este interesant de menționat aici și faptul că tot pe aceleași ogoare ale familiei amintite, fusese descoperit înainte încă un topor, care prin predare la Liceul pedagogic din Suceava, s-a pierdut. După descrierea făcută de nepotul descoperitorului, se pare că piesa, perforată, era tot de factură neolitică și că nu avea încă tăișul realizat.

⁸⁰ La descoperirea acestor două puncte a participat și colegul I. Mareș.

⁸¹ Informații de la Zelonca Cazimir, cel care ne-a donat de altfel și obiectul.

138) Descoperire izolată (necartată)

Cu ocazia lucrărilor de amenajare a terasamentului liniei de cale ferată inițiate de către administrația austriacă a Bucovinei, în urma unor excavări efectuate între cele două poduri construite după stația Cacica în direcția Vârfu Dealului, s-ar fi descoperit oseminte omenești, care au determinat pe cei de atunci să considere că au dat de un vechi cimitir sătesc datorat vreunei epidemii⁸². Același autor a notat din cele auzite din bătrâni cu multe decenii în urmă, că un muncitor italian, dintre cei angajați la aceste lucrări, ar fi descoperit o ladă cu monede din metal prețios, cu care ar fi dispărut încă din prima noapte după această întâmplare.

---

⁸² V. Cojocaru, *Monografia satului Cacica*, mss., p. 2.

4. DIN ISTORIA MEDIEVALĂ A AȘEZĂRILOR RURALE DIN BAZINUL HIDROGRAFIC SOLONEȚ

Înainte de-a se încerca o reconstituire a evoluției peisajului demografic medieval în microzonă, considerăm absolut necesar prezentarea sintetică a datelor documentare privitoare la așezările din acest areal, chiar în cantitatea modestă care a putut supraviețui până în contemporaneitate¹.

4.1. PARHAUȚI

Originea numelui satului plasat în apropierea vărsării Solonețului în râul Suceava, este după părerea noastră incertă, nefiind în același timp convinși că actuala formă uzitată este și cea inițială din timpurile când așezarea s-a constituit pe amplasamentul actual². Primul său proprietar cunoscut, de la începutul veacului al XV-lea, Fădor (Toader) Părhașteanul, și-a luat de bună seamă numele de la acest sat, dând prenumele său în schimb satului vecin, Todirești, de care ne vom ocupa în scurt timp³.

¹ Deoarece satul Sărghești nu este poziționat în arealul bazinului hidrografic cercetat, nu face obiectul studiului nostru. ca și Costâna, ambele localități făcând însă parte din comuna Todirești. După Ilie Dan, care nu citează sursa informativă folosită, satul este recent, din deceniul trei al secolului nostru (I. Dan, *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord*, Iași, 1980, p. 83). Profesorul V. Butnaru care a efectuat aici periegeze, afirmă că în partea de N-V a Sărgheștiului, pe terenul numit „Pietroasa”, a identificat chirpic și ceramică medievală (V. Butnaru, *Depresiunea Cacica-Costâna în lumina descoperirilor arheologice de suprafață și a documentelor scrise, în epoca feudală*, lucrare de licență în manuscris, București, 1981, p. 27). Aceste vestigii arheologice, în măsura în care sunt concludente și bine datate (personal nu am depistat în zona limitrofă astfel de materiale) pot aparține satului medieval Părhauți, ținând cont de faptul că în harta Büschel (1773—1774—1775) terasa înaltă a râului Suceava, ocupată acum de Sărghești, apare locuită destul de intens (*Plans des Bokowiner Districts bestehend in 72 Sections welche in denen Jahren 1773, 1774, und 1775 von einen Departement des K. K. General Staabs geometrisch aufgenommen*, fotocopie a secțiunii în cauză în proprietatea autorului).

² I. Dan consideră că numele ar putea proveni dintr-un ucrainean „Perhovici”, ipoteză pe care o leagă de o tradiție locală, necunoscută nouă, care vorbea despre o venire la un moment istoric anume a unor locuitori de undeva de pe malul Prutului, care au intrat în conviețuire cu autohtonii (op. cit., p. 78). O altă ipoteză pornește de la numele propriu „Harpa”, unul dintre eventualii primi proprietari sau fondatori, la care s-au adăugat sufixul — frecvent de altfel în Bucovina — „ouți”. Cu timpul, prin metateză, s-ar fi putut ajunge de la „Harpaouți” la „Părhauți” (*Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974, p. 163, lucrare în colectiv).

³ *DIR*, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, p. 326—327, unde apare acest „Fădor Parhovschii”.

În *Indicatorul localităților din România* acest nume este unic⁴. În schimb, la 4 noiembrie 1571 apărea într-un document emis de cancelaria domnească un sat cu același nume, dar pe Nistru⁵. Un altul, „Pohor-lăuți“, ființa în ținutul Cernăuți⁶, iar un altul, „Părcăuți“, exista în 1719 în ținutul Dorohoi⁷. Numele său apare ca „Parhovții“ (7 martie 1531), „Părhăuți“ (2 iulie 1644) și altele), „Parhauczi“, „Parheutz“, „Parhauci“, „Perhouz“, „Berhauci“, „Berhaucz“, „Berhoutz“ și „Berc-houtz“ (pentru începutul perioadei administrației habsburgice).

Prima atestare documentară care a avut șansa păstrării până în zilele noastre aparține cunoscutului hrisov din 15 martie 1490, când, fără să se menționeze practic denumirea localității, ea totuși se amintea prin cea de-a „40-a biserică, cu popă, la gura Solonețului“⁸. Ceva mai târziu, din documentul datat la 7 martie 1531 aflăm că satul se găsea la acea dată în proprietatea logofătului Gavril Totrușan⁹, fiind deja cumpărat (oricum înainte de 15 iunie 1522, anul sfințirii bisericii sale din localitate) de la fiii lui Ioan Părhăuțeanul („Ivanco Parhovschi“), Ion, Sima, Șendrica și Vasco, deci nepoți ai lui Fădor Parhovschi ce obținuse inițial întărirea acestei proprietăți de la Alexandru cel Bun¹⁰. Se poate deci că numele satului provenea de la unul dintre înaintașii lui Fădor.

Ulterior așezarea devine proprietate a lui Grigore Udrea „cel Bătrân“, localnic atestat la 1636, care fusese căsătorit cu Parasca, fiica Odochiei și deci nepoata portarului de Suceava, Luca Arbore¹¹. Anastasia, fiica lui Udrea, căsătorindu-se cu Toader Turcea (Murguleț), face ca această proprietate să intre în stăpânirea familiei nou menționate,

---

⁴ I. Iordan, P. Gâtescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974, p. 196.

⁵ *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a statului* (pe viitor prescurtat CDM), vol. I, 1957, p. 153, doc. 578, confundat de I. Dan cu cel de care ne ocupăm aici (op. cit., p. 73). Credem că la el se referea și Al. Boldur, fără însă să facă trimiteri bibliografice, când amintea pentru sfârșitul secolului al XVI-lea un sat „Perhăuți de la Nistru“ (*Basarabia românească*, Biblioteca Institutului de Istorie „A. D. Xenopol“, București, 1943, p. 30).

⁶ T. Balan, *Documente bucovinene*, VI, p. 72—73, 222, 269, 364: probabil la această localitate s-au referit autorii catalogului de la nota anterioară (vol. III, p. 636), unde la indicele de nume au plasat Părhăuții Solonețului în ținutul Cernăuți.

⁷ CDM, V, p. 450, doc. 1641 și indice p. 604.

⁸ DRH, A. Moldova, III, p. 138. N. Grămadă menționa eronat un sat „Gura Solonețului“, disparut ulterior și plasat undeva la răsărit de Costăna. În realitate este vorba, după opinia noastră, tocmai de Părhăuți (cf. N. Grămadă, *Toponimia satelor din Bucovina*, mss., Arh. St. Suceava, inv. 113—118, vol. III, p. 235). Cf. și CDM, V, p. 79, unde la reîntărirea celor 50 de biserici episcopiei de Rădăuți la 1704, în baza privilegiului din 1490, din cele 44 de biserici din ținutul Suceava se menționează doar 40, iar cea „unde a fost popa Matei“ se plasează eronat direct la „Gura Solonețului“.

⁹ Suntem de părere că numele corect al logofătului este cel folosit de noi și nu „Totrușan“, cum apare uneori în unele lucrări, deoarece forma nominativă originală a sa derivă de la râul și târgul „Totruș“ (spre exemplificare, DRH, A. Moldova, I. doc. 141, 237; II, 183, 265...), el apărând în documente ca „Totrușan (DIR, A. Moldova, veacul XVI, I, p. 217, 325, 326...), sau *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393—1849*, București, 1983, p. 56, 62, — pe viitor prescurtat TDS).

¹⁰ Cf. nota 3.

¹¹ T. Balan, *Sate din Bucovina*, bibl. Muzeului Național al Bucovinei, inv. 13891, mss. fără numerotare cursivă a paginilor, la prezentare Părhăuți.

care în iunie 1644, prin urmașii direcți ai lui Toader Murguleț, depar-taja averea acestuia¹². Astfel, Ieremie Murguleț primea partea de jos a satului „cu casă și pivniță“, probabil vechea curte boierească a lui Totrușan¹³, iar sora sa Mărica, cea căsătorită cu portarul de Suceava Ieremie Cârca, jumătatea de sus a satului.

Din testamentul Măricăi Cârca din 1668, rezultă că fiica sa Nasta-sia, căsătorită cu Eni Țica, urma să primească jumătate din jumătatea pe care o stăpânea mama sa, iar cealaltă fiică, Anna, restul din jumătate de sat¹⁴. La 15 octombrie 1669 moșiile lui Toader Murguleț, fost mare armaș, se iau din nou în discuție de către urmașii săi, Maricăi Cârca recunoscându-i-se acea jumătate de Părhăuți, cealaltă revenind celor trei fiice ale lui Ieremie Murguleț¹⁵. La 9 noiembrie același an, Marica dă într-adevăr Anniței, fiica sa și lui Dumitrașcu, ginerele său, acel sfert de sat promis¹⁶, iar numai peste șase zile dăruia „a patra parte de Părhăuți cu vecini și toate veniturile“ ginerelei său Gligoraș Gher-man, vornic și nepotei sale Safta¹⁷.

Gligoraș Gherman a reușit probabil ulterior să cumpere, sau a moștenit și celălalt sfert de sat, jumătatea reîntregită a Cârcoaiei devenind astfel moștenire a ginerelei susnumitului, Vasile Calmuțchi¹⁸, des-pre care amintește ca proprietar a jumătate de sat un document databil larg în perioada anilor 1723—1728¹⁹. De la acesta, proprietatea ajunge în mâinile fiului său Sandul și apoi a nepotului său, Vasile Calmuțchi, care o stăpânea la 26 noiembrie 1782²⁰, când informa în acest sens o comisie funciară austriacă. Vasile Calmuțchi apare și ca martor la ho-tarnica Stroeștiului la 5 iulie 1768, în calitatea sa de mazil din Părhăuți²¹.

Dintr-un hrisov întărit de domnitorul Grigore Ghica la data de 14 mai 1737, aflăm că la acea dată, alături de alte sate, ctitoria medel-nicerului Ionașcu Isăcescu — mănăstirea Iliești — beneficia și de pro-prietatea a unui sfert de Părhăuți²², logic provenind din vechea avere a familiei Murguleț. După o autorizare de principiu din partea mitro-politului Gavril (12 ianuarie 1776), în scopul declarat al obținerii fon-durilor necesare unor reparații, egumenul lăcașului monahal declara la 1 septembrie 1778 că această parte de sat se vindea slugerului „Iuon“ Cârste²³, cel care reușise la 3 iunie 1772 să cumpere un alt sfert de sat de la șătrarul Vasile Căpotici, parte în care „este biserica de piatră și dugheni de piatră“²⁴. În acest ultim document Vasile Căpotici sublinia

¹² TDS, p. 154, doc. 409.

¹³ Caracterizată a fi „casă de piatră“ în documentul din 15 octombrie 1669, la care se va face referire mai târziu.

¹⁴ T. Balan, *Sate din Bucovina*, f. p.

¹⁵ Idem, *Documente bucovinene*, III, p. 42—43; dar mai ales cu afirmația de la nota 13, CDM, Supliment I, p. 285.

¹⁶ TDS, p. 189.

¹⁷ T. Balan, *Documente bucovinene*, III, p. 45.

¹⁸ Idem, *Sate din Bucovina*, f.p.

¹⁹ TDS, p. 229.

²⁰ T. Balan, *Documente bucovinene*, VI, p. 235.

²¹ Ibidem, III, p. 25.

²² Ibidem, IV, p. 132.

²³ Ibidem, VI, p. 234.

²⁴ Ibidem, VI, p. 233—235.

originea acestei proprietăți ce provenea din vechea avere funciară a strămoșului său Ieremie Murguleț.

În anul 1808 paharnicul Cârste oferea pentru alte proprietăți jumătatea sa de sat nepotului său Ion Cârste²⁵. Mai târziu, în 1833, aflăm că baronul Ion Cârste, fiul lui Ilie Cârste, dăruia jumătatea sa de sat nepotului său, baronul Ienacachi Cârste²⁶.

Revenim în continuare la ultimele informații legate de prima jumătate a localității. La 25 mai 1785 se fixau din nou hotarele satului Todirești dinspre Părâuți și Hrincești (azi dispărut), aceasta datorită conflictului iscat între armeanul Nicolae Capri, proprietarul său, și frații mazili Ilie și Vasile Calmuțchi²⁷. În 1805 Ilie Calmuțchi vindea baronului Nicolaus von Kapry (Capri) partea sa de sat moștenită de la tatăl său Sandul și de la Gavril, fratele său²⁸, moșie pe care baronul Andreas von Kapry o va vinde în 1822 baronului Ion Cârste²⁹. Nu știm însă în ce măsură Ilie Calmuțchi avusese la dispoziția sa în 1805, anul vânzării menționate mai sus, întreaga moștenire a tatălui său, respectiv jumătate de sat, deoarece în urma decesului său survenit în 1882, tribunalul din Cernăuți trecea în 1824 „moșia Părâuți“ în departajarea copiilor săi³⁰.

Plasat în imediata vecinătate a Părâuțiului, adeseori menționat alături de el, localitate astăzi dispărută, satul Berindești merită a avea aici o scurtă prezentare. Numit „Berendești“ sau „Berindești“, probabil după numele unui oarecare Berindei, și plasat undeva spre vărsarea pârâului Costâna în râul Suceava, așezarea apare menționată la 4 martie 1507 ca fiind cumpărată de către cunoscutul vistiernic, apoi logofăt, Gavril Totrușan³¹. De aici cunoaștem și numele foștilor săi proprietari: nepoții lui Onișor vistiernicul, ai fratelui său Bâzdâga și ai lui Albu spătarul, care aveau de la Iliăș și Ștefan „diresuri“, ulterior pierdute sau distruse, ceea ce ne face să considerăm vechimea satului cel puțin din veacul al XIV-lea³². Amplasat „pe gura Costâniei“, se învecina cu satele domnești ascultătoare de Cetatea de Scaun, hotarul mergând aici pe firul apeii.

Următoarea atestare datează de la 7 martie 1531, când Petru Rareș întărea lui Totrușan satele Părâuți, Costâna, Berindești, Todirești, Dumbrăvița lângă Baia și Iasnovețul în ținutul Orhei³³. Este interesant de observat aici că tot „la gura Costinei“ apare și satul având numele

²⁵ *Ibidem*, V, p. 136.

²⁶ *Ibidem*, V, p. 200.

²⁷ *Ibidem*, VI, p. 282.

²⁸ *Ibidem*, VI, p. 235.

²⁹ *Ibidem*, p. 235. La sfârșitul veacului al XVIII-lea, Ilie Calmuțchi și mirenii din sat acopereau biserica, ctitoria lui Totrușan, ca la 1810 aceiași să înzestreze sfântul lăcaș cu clopot (*Monumente istorice bisericesti...*, p. 167).

³⁰ T. Balan, *Documente bucovinene*, VI, p. 111. Unul din fii săi va fi Iordachi Kalmitzki, proprietar al unui conac, la 1856, în apropiere de vărsarea pârâului Valea Popii în Soloneț (Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, 89).

³¹ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Bogdan Voevod (1504—1517)*, București, 1940, p. 139—140.

³² Cf. și Idem, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași, 1932, p. 479 (la comentarii), și T. Balan, *Documente bucovinene*, I, p. 1 și Idem, *Sate dispărute din Bucovina*, extras din volumul omagial închinat lui Ion I. Nistor, Cernăuți, 1937, p. 10—11.

³³ *DIR*, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, p. 326—328.

identic cu pârâul, dar „de partea aceasta a apej” față de Berindești, care fusese și el într-o vreme proprietate a spătarului Albu.

Berindești va rămâne în posesia urmașilor lui Totrușan, așa cum rezulta din declarația făcută la 10 decembrie 1782 în fața comisiei austriece însărcinate cu luarea în evidență a marilor proprietăți funciare din Bucovina recent ocupată, de către frații Ilie, sătrar și Ion Cârste, sluger, care subliniau, deloc întâmplător, cu acel prilej că moșia o moșteniseră de la mama lor, urmașă a celui menționat mai sus³⁴.

Ceea ce ar fi mai interesant de stabilit, ar fi încercarea de surprindere a momentului dispariției satului ca atare, el fiind înglobat în cele din urmă localității Costâna. Situația ar părea că se complică dacă s-ar lua în considerație un document din 1765, unde se afirma că satul Costâna se învecina cu „Pârâuții sau Berindești”³⁵, de aici rezultând că primul era pe cale de-al îngloba pe cel de-al doilea! Descoperirile arheologice de teren însă, cât și alte argumente ne fac să acceptăm opinia istoricului Teodor Balan conform căreia Berindești a fost inclus cu timpul Costânei³⁶.

În ceea ce privește anume momentul pierderii identității sale, din cauza sărăciei izvoarelor scrise, problema rămâne de nerezolvat în limite strict cronologice. Ceea ce putem este să mai urmărim unele atestări documentare care îl menționează din când în când. Astfel la 10 decembrie 1782 Pârâuțul — se afirma — era învecinat cu „Todorești”, Berindești, Hrințești (azi dispărut) și Iacobești³⁷. În 1808 paharnicul Ion Cârste ceda nepotului său, cu același nume și prenume, un sfert din Costâna și jumătate din Berindești³⁸. Mai târziu, în 1833, baronul Ioan Cârste, fiul lui Ilie Cârste, dădea nepotului său Ienacache Cârste un sfert din Costâna și jumătate din Berindești³⁹ celui căruia îi mai revenea împreună cu sora sa Zoita (căsătorită Roset) din averea tatălui lor, Gheorghe Cârste, decedat în 1826, jumătate din Berindești și un sfert din Costâna⁴⁰. Iată deci că moșia Berindeștilor spre mijlocul veacului trecut era încă individualizată, pierderea identității sale totale — și implicit a așezării propriu-zise — petrecându-se probabil în decursul celei de-a doua jumătăți din secolul trecut. Amintire a existenței satului dispărut a rămas toponimul ce redă numele său, folosit de localnici pentru „un câmp de lângă râul Suceava și o țarină lângă Costâna”⁴¹.

Din analiza vestigiilor arheologice medievale, sesizăm existența în veacurile XIV—XV a două arealuri locuite (punctele 4 a—d și 7),

³⁴ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 199.

³⁵ TDS, p. 361.

³⁶ T. Balan, *Sate dispărute...*, p. 11 și *Documente bucovinene*, III, p. 43, unde se afirmă: „astăzi o parte din hotarul satului Costâna se cheamă Berendești”. Cea mai edificatoare dovadă rămâne harta Otzellowitz, unde tot habitatul, de circa 40 de gospodării, plasat pe malul stâng al zonei de vărsare a pârâului Costâna în Suceava, este nominalizat „Berindestie” (secțiune în fotocopie).

³⁷ T. Balan, *Documente bucovinene*, VI, p. 235.

³⁸ *Ibidem*, V, p. 136. La începutul secolului amintit cele două localități formau deja din punct de vedere administrativ o singură comună, cu o singură pecete sătească, unde erau înscrise „Berindestie u. Kostina” (cf. N. Grămadă, *Vechile pecești sătești bucovinene*, în *Codrul Cosminului*, XII, 1934, p. 22—24).

³⁹ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 200.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 200.

⁴¹ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, I, p. 47.

primul fiind legat în mod nemijlocit cu amplasarea teritorială a viitoarei curți boierești a logofătului Gavril Totrușan. De la acest perimetru de habitat, în mod firesc, în următoarele veacuri suprafața locuită s-a extins mult, transformându-se într-un tot unitar, chiar dacă mult timp fără să posedă o densitate de dispunere a gospodăriilor deosebită.

Merită de asemeni să menționăm faptul că multe din vechile locuințe din secolele XIV—XVI se înșirau chiar pe prima terasă a Solonețului, azi însă pe aici nu mai curge apa, râul schimbându-și ulterior cursul său meandrat (punct. 4 a).

Vestigii materiale notabile s-au descoperit și în punctul 4 b. Ne referim pe de-o parte la fragmentele de zgură și de luche cu un conținut mare de fier, ceea ce denotă o certă activitate metalurgică la nivel rural (e drept în această fază incipientă a cercetării imposibil de datat mai exact), iar pe de alta la fragmentul de cahlă smălțuită, datată în cuprinsul veacului al XV-lea, ceea ce demonstrează aici existența unei locuințe mai fastuoase, poate anterioară viitoarelor curți ale lui Totrușan. O altă construcție a unui locuitor mai înstărit se pare că exista în punctul 4 c, acolo unde a apărut acel colț de cahlă pătrată cu fața deschisă.

La rândul său, reședința boierească a logofătului lui Rareș și a urmașilor săi apropiați (punctul 4 d), care se plasa sub actualul drum județean față de biserica sa, concepută drept capelă de curte și necropolă familială, se poate data pe baza ceramicii ornamentale descoperite aici în intervalul cronologic ce cuprinde a doua jumătate a secolului al XV-lea și veacul următor⁴². Oricum perioada ridicării acestei reședințe trebuie să fi fost cu puțin înaintea anului 1522, data sfințirii lăcașului de cult din strictă apropiere. Aici au locuit cu certitudine mai multe generații ulterioare ctitorului, incluzând aici și pe Ieremie Murguleț, care primea la 1644 — așa cum s-a amintit deja — partea de jos a satului „cu casă și pivniță“. În documentul din 1772 vedem că „Iuon“ Cârste reușise să cumpere de la sătrarul Vasile Căpotici un sfert de sat, unde se afla și „biserica de piatră și dugheni de piatră“, fără ca de această dată să se mai amintească vechea construcție de reședință. Logic deci, considerăm că la acea dată ea se afla deja în stare avansată de ruinare. Explicația acestei situații credem că rezidă tocmai în procesul iminent de fărâmițare prin moșteniri și departajări succesive de-a lungul secolelor a vechii moșii pârhaștene, ceea ce a făcut ca importanța acestei proprietăți să scadă tot mai mult.

După anterioritatea unor ani de deces înscriși pe unele pietre funerare depuse în biserica lui Totrușan, terminată, după cum ne informează pisană, în anul 1522, deducem că în sat fusese înainte un alt lăcaș de cult, poate numai din lemn. În noua biserică, asemănătoare ca înfățișare cu cea a lui Rareș de la Baia (1532), și-au găsit locul de veci vameșul Anjiucu (1494), tatăl logofătului, mama sa Maria (1506),

---

⁴² După opinia noastră, datarea cu ajutorul cahlilor nu poate fi un mijloc de încadrare cronologică de mare exactitate. Pe de-o parte unele modele au avut o perioadă lungă, de ordinul a multe decenii de producere și unele sobe au putut fi făcute chiar cu piese refolosite de la alte instalații mai vechi, provenind chiar și din alte locuri, iar pe de alta, o dată ridicată o astfel de instalație de foc a putut fi folosită, chiar cu unele reparații de întreținere ulterioare, vreme de secole.

soția Ana (1520), Anastasia, mama lui Ieremie Murguleț (1635) și fiica sa Anesia (1623). Deși fusese decapitat la 11 martie 1541 din porunca lui Petru Rareș, există posibilitatea ca Totrușan să fi fost totuși înmormântat în această ctitorie a sa⁴³.

La sfârșitul veacului al XVIII-lea, conform hărților austriece, constatăm că evoluția demografică a localității determinase apariția a noi sectoare de habitat, a căror vechime nu o putem stabili cu certitudine. Ele se plasează la miazănoapte de Soloneț, una la poalele dealului Muncel și alta, spre N—E, pe marginea înaltă a platoului său, orientată spre râul Suceava (minim 13 gospodării după harta Otzelowitz). În lipsa descoperirilor de ceramică medievală vechi în acest ultim punct, suntem nevoiți să considerăm locuit acest teren doar în veacul al XVIII-lea. De aici, prin mutarea locuirii mai departe spre N—NV se va naște satul Sârghești de azi⁴⁴.

În continuare vom menționa date statistice privitoare la evoluția demografică a Pârâușului, date însă de sfârșit de ev mediu, care trebuiesc deci evaluate cu prudență, deoarece în secolul al XVIII-lea, mai ales în a doua sa jumătate, se desfășoară din Transilvania spre Moldova, prioritar spre cea de miazănoapte, un puternic curent emigraționist.

Din datele recensămintelor populației din anii 1772—1773 și 1774, efectuate din ordinul mareșalului Rumianțev în timpul ocupației rusești a Moldovei, rezultă că la acea dată satul „Pârâuș” avea 43 de case. Dintre acestea, locuitorii a 30 de gospodării plăteau biruri, excepție făcând 2 mazili, un ruptaș, 4 argați ai lor, 2 popi și 4 femei sărace⁴⁵. Dacă aplicăm experimental coeficientul de 5 persoane la o familie, estimăm ipotetic populația așezării la peste 200 persoane.

⁴³ Opinie susținută de N. Stoicescu, în *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV—XVI*, București, 1978, p. 332. Pentru multe alte informații legate de biserica de la Pârâuș, cf. idem, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 630—631, și *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, lucrare în colectiv, Iași, 1974, p. 163—167.

⁴⁴ I. Dan nu citează sursa informativă după care conchide că acest sat, inclus comunei Todirești, s-ar fi creat în anii 1920—1925 (*op. cit.*, p. 83). Pe de altă parte — așa cum s-a specificat — profesorul V. Butnaru din Todirești a afirmat că în perieghizele sale ar fi descoperit ceramică din secolele XV—XVIII și chirpici N—V de sat, pe terasa mijlocie a râului Suceava, pe terenul numit „Pietroasa”, fapt neconfirmat de cercetarea noastră de teren (*op. cit.*, la nota 1). O părere foarte discutabilă este cea a lui A. Vătămanu, care — citând o tradiție locală necunoscută în tot ce s-a scris despre sat — afirmă că la preluarea Pârâușului de Toader „Pârâhovich” el se numea „Sârghești (Sârbești)”, fiind plasat la nord de dealul Muncel, pe platoul din fața râului Suceava, și colonizat cu români macedoneni, deci de la sud de Dunăre. Ulterior, se mai afirmă, că la o dată necunoscută, așezarea s-ar fi mutat pe amplasamentul actual (*Logofătul Gavril Trotușan*, în *Carpica*, X, 1978, p. 319). Ceea ce este cert, este faptul că harta comunei făcută la 1856 nu mai prezintă nici o locuință în acest loc, care însă mai păstra toponimul „Sargiestie” sau „Sargestie” (Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, 89).

⁴⁵ P. V. Sovietov (sub red.), *Moldova în epoca feudalismului*, VII, partea I, Chișinău, 1975, p. 341.

⁴⁶ Coeficientul mediu cunoscut în literatura de specialitate este verificat și prin câteva calcule de control la datele oferite de statistica austriacă de la 1789, el variind cu puțin sub sau peste 5 membri per familie (exemple: Bosanci — 4,7, Corlata — 4,8, Gura Humorului — 4,9, Berchișești — 5,1, Drăgoiești — 5,5 ș.a. — în T. Balan, *Sate din Bucovina, passim*).

Pentru același an, 1774, al ocupației militare habsburgice a teritoriului care va fi denumit Bucovina, D. Werenka ne oferă cifra de 39 de familii; peste numai un deceniu, numărul acestora ridicându-se la 74!⁴⁷ Alte informații ne transmite J. Polek, preluate în scurt timp de O. Olinescu, reflectând situația de la 1775, când satul avea 44 de familii⁴⁸. O succesiune statistică mai amplă este prezentată de T. Baian, provenind din evidențe militare inedite:

Nr. membri
pe familie

1789	74 case	79 familii	424 suflete	5,36
1794	78 case	82 familii	508 suflete	6,19
1796	89 case	83 familii	501 suflete	6,03
1798	95 case	94 familii	545 suflete	5,79
1800	88 case	91 familii	541 suflete ⁴⁹	5,94

O altă statistică austriacă pentru anii 1773—1775 cuprinde cifra de 43 de case⁵⁰, în vreme ce harta Büschel redă prezența a 46 de case. Situația de la 1790 este ilustrată de harta Otzellowitz, prin redarea grafică cu o linie de separare a gospodăriilor, care prin numărare se ridică la cifra 47. Ținând cont de eventualele erori de demarcare a fiecărei gospodării, căci apar și 3—4 construcții în aceeași împrejurime grafică, numărul real al caselor și implicit al familiilor trebuia să fi fost mult mai mare (vezi harta VI).

În sfârșit, satul Părhăuți, a rămas în veacul al XIX-lea să cunoască o evoluție demografică cu nimic spectaculoasă, înregistrând la 1841, 880 locuitori⁵¹, iar spre sfârșitul secolului, în jurul cifrei de 1090⁵².

Cele mai răspândite nume de familie din localitate: Ignătescu, Bădăluță, Bocanca, Pentelescu, Hodoroabă, Grigorean, Romega, Teleagă, Trandafir. Cele mai puțin frecvente nume: Laza, Seserman, Ott, Huber, Fendrihan, Robciuc...

* * *

⁴⁷ *Topographie der Bukowina, zur Zeit ihren Erwerbung durch Osterreich (1774—1785)*, Cernăuți, 1895, p. 74 și 133.

⁴⁸ J. Polek, *Ortschaftsverzeichnis der Bukowina aus dem Jahre 1775*, în JBLM, 1893, p. 35, și D. Olinescu, *Tabela statistică a Bucovinei din anul 1775*, în BSRG, XVI, 1895, p. 217.

⁴⁹ *Sate din Bucovina*, mss. fără paginație cursivă.

⁵⁰ E. I. Emandi, C. Șerban, *Contribuții de geografie istorică la cunoașterea fenomenului demografic din nord-vestul Moldovei la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în Suceava, X, 1983, p. 512.

⁵¹ XXX, *Schematismus der griechisch-orientalischen bukowinaer Dioecese für das Jahr 1841*, Cernăuți, f.a., p. 44.

⁵² Em. Grigorovitz, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 158.

Este foarte posibil ca numele satului să provină de la un oarecare Toader, fost proprietar sau inițiator al formării sale⁵³. De altfel, astfel de nume au fost și sunt și astăzi relativ frecvente. Un sat „Toderești” azi dispărut, era amintit la 11 februarie 1400 în județul de azi Vaslui⁵⁴, un altul există în același județ aproape de vărsarea Șacovățului în Bârlad. Un altul, atestat la 18 februarie 1456, ulterior înglobat altei localități, ființa pe Prut și era reamintit la 12 ianuarie 1488, 10 septembrie 1617, 6 august 1618 ș.a.⁵⁵. Pe Jijia exista satul „Toderești”, atestat în 1523⁵⁶.

În privința derivării numelui său, mai amintim pentru perioada administrației austriece forme precum : „Thoderest, Thodirest, Todiresty, Thoderestie, Todorest, Thodereschtie” sau „Theodorestie” cum apare pe pecetea sătească în prima jumătate a veacului trecut⁵⁷.

În ceea ce privește prima atestare documentară, trebuie încă de la început făcută o precizare în legătură cu documentul din 12 martie 1439, unde voievozii Ilie și Ștefan dăruiau Mănăstirii Moldovița un obroc anual de 10 buți de vin și venitul posadei de la Moldovița, în schimbul satului „Todirești”. În comentariul documentului M. Costăchescu inițial consideră că nu poate identifica așezarea ca amplasament geografic⁵⁸, pentru ca mai târziu, la interpretarea documentului din 18 februarie 1456 (p. 574) să-l considere ca fiind cel de pe Soloneț. Pornind probabil de la această eroare, Ilie Dan va considera că această menționare de la 1439 este prima atestare documentară a satului de care ne ocupăm⁵⁹. În realitate este vorba despre un sat ulterior dis-

⁵³ Pentru diverse interpretări ale semnificației sufixelor „ești” și „eni” la numele de locuri personale, cf. I. Dan, *Raporturi dintre numele de loc și numele de persoană (implicații istorice, sociale și lingvistice)*, în *Suceava*, XVII—XVIII—XIX, 1990—1991—1992, p. 221—231.

⁵⁴ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 32—34 (cf. și nota 4 privind satele contemporane nouă cu același nume). Nu cunoaștem cu exactitate identitatea satului Todirești din ținutul Tutovei, de pe Pereschciu, atestat la 1671 (CDM, II, p. 430).

⁵⁵ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, p. 574 ; cf. și CDM, *Supliment*, I, p. 145, doc. 384, p. 209, doc. 630, p. 335, doc. 1062.

⁵⁶ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti de la Bogdan Voevod*, p. 414.

⁵⁷ N. Grămadă, *Vechile peceti...*, p. 265.

⁵⁸ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, p. 33—34.

⁵⁹ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 85. De altfel și T. Balan, citându-l pe M. Costăchescu, face aceeași confuzie (*Documente bucovinene*, III, p. 43).

părut, plasat prin împrejurimile localității Mălini de azi. În hotărnicia din 1756 a satului Berchișești, proprietate a Mănăstirii Moldovița, se arăta că el se învecina cu „moșia mănăstirii Voronețului anume Bucureștii” și cu „moșia mănăstirii Slatinii anume Todereștii”⁶⁰. În aceeași ordine de idei menționăm și toponimul înregistrat sub forma de „poienița Todereștilor”, plasată geografic corect de către autorii DRH-ului, lângă Valea Moldovei, în hotar cu Berchișeștii⁶¹. De altfel, și astăzi mai există în arealul comunei Mălini un câmp cu numele vechii așezări dispărute, adăpostind probabil până acum și vestigii arheologice care i-au aparținut.

În timpurile noastre se găsesc destul de frecvente așezări cu denumiri identice (județele Iași, Vaslui, chiar și în Basarabia — raionul Anenii Noi) sau apropiate (județele Botoșani, Neamț, Vaslui)⁶².

Revenind în sfârșit la satul de care ne ocupăm aici, trebuie menționat faptul că prima sa atestare documentară este nenominalizată, fiind vorba și în acest caz despre hrisovul din 15 martie 1490, unde printre bisericile supuse jurisdicției episcopiei de Rădăuți era menționată și cea „unde a fost popa Matii”⁶³.

Todireștii există se pare cel puțin încă din veacul al XIV-lea, primul său proprietar cunoscut, care este posibil să-i fi dat și numele, fiind Toader Badevici. De la acesta el a fost moștenit de Fădor Pițurca și apoi de fiica sa Marena, care îl vindea logofătului Totrușanul la 7 martie 1531⁶⁴. Petru Rareș îi întărea astfel acestuia între altele „Todereștii și cu muntele Toderescul” (probabil actualul deal impozant, dar despădurit în ultimele veacuri, Osoi, cu altitudinea de 424 m).

Intrând și el în componența domeniului funciar al lui Totrușan, alături de Berindești, Costâna, și Părhăuți, ca și în cazul ultimului sat, din cauza distrugerii unor documente imediat ulterioare ale urmașilor direcți, care vizau ambele moșii, următoarele atestări apar târziu, la trecerea a mai bine de un secol. La 13 aprilie 1636 se întărea astfel satul Todirești lui Ieremie Murguleț și fraților săi, în baza privilegiului pe care îl avusese străbunul lor Gavril Totrușan de la Ștefan cel Mare⁶⁵.

Vasile Lupu, solicitat în același sens, întărea la 13 aprilie 1641 proprietatea asupra satului fraților Murguleț, Ieremie, Andrei, Ștefan și Ipație, în baza aceluiași drept ce provenea de la Totrușan⁶⁶. Peste numai trei ani, cei patru și sora lor Mărița își împărțeau moșiile părintești, lui Andrei revenindu-i jumătate din sat, „partea din sus, cu casă și pivniță (s. n.)”⁶⁷.

La 15 octombrie 1669 din fosta avere funciară a lui Toader Murguleț, revine jumătate din „Toderești”, „cu vecinii și cu tot venitul

---

⁶⁰ *Ibidem*, V, p. 140.

⁶¹ DRH, A. Moldova, II, p. 526, indicele de nume și p. 193.

⁶² I. Iordan, P. Gâștescu, D. I. Oancea, *op. cit.*, p. 250.

⁶³ DRH, A. Moldova, III, p. 138.

⁶⁴ DIR, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, p. 327.

⁶⁵ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, p. 574, nota 10.

⁶⁶ T. Balan, *Documente bucovinene*, III, p. 43.

⁶⁷ TDS, p. 154, doc. 409.

în parte lui Dumitrașcu și a surorilor lui Marli, feciorii lui Andrei Murguleț“, iar restul „unchiului nostru“ Ipatii Murguleț⁶⁸.

Moștenirea lui Andrei Murguleț este menționată și la 1 decembrie 1711, când Maria Humă, nepoata sa, vânzând o pătrime din „Mărăței“, afirma că „părinții noștri“ au dat fraților ei alte moșii și anume „jumătate de sat de Todirești“, „Meleșăuți“ și parte din Românești⁶⁹.

Mai târziu, apartenența acestei moșii devine controversată, din cauza conflictului iscat în 1779 între Darie Donici și ginerele său Toma Carp, pe de-o parte, și Alexandru Davidel, pe de alta, acuzat de primii că ar fi acaparat în mod abuziv de șase ani consecutiv veniturile a jumătate de sat⁷⁰. Cel din urmă, acuzat de fals în actul pe care îl avea, pierde prin hotărâre domnească orice drept în acest sens. El prezentase un zapis din anul 1697 de la Dumitrașcu Murguleț (fiu al lui Andrei Murguleț), unde acesta dăruia jumătate de sat „cu o casă și o pivniță zidită din piatră, cu heleșteu și cu țărani lui Alexandru rohmistru“. Tot aici se afirma că Todireștiul fusese împărțit între Andrei și Ipatie, cel din urmă vânzând partea sa — de jos — a satului lui „Iuon“ Vătaful și Ionașco Balș. La rândul-i, Andrei o lasă fiului său Dumitrașcu, care, la rândul-i dăruiește partea de sus lui Davidel, luat copil de suflet. Până aici observăm deja o primă inadvertență, căci ne întrebăm cum mai putea Dumitrașcu ceda o jumătate de sat, după ce o dăduse mult mai devreme prin zapisul din 1697? Putem doar accepta ideea unei răscumpărări în timp.

La rândul său, Darie Donici prezintă un zapis din 1624, de unde reieșea că Anastasia, mama fraților Murguleț, hotărâse împărțirea satului în trei părți egale. Andrei primea partea de mijloc, cu un conac (probabil reședința din Săliște — punct arheologic nr. 16 b), Ipatie, cea de sus, tot cu un conac (probabil punctul nr. 17), iar Vasile, cea de jos. De aici judecata domnească constata că de fapt, Andrei având pe Dumitrașcu, Vasile și Ursul (fii) și Iuon Vătaful (ginere), lui Dumitrașcu nu i-ar fi putut reveni decât un sfert dintr-o treime din moșia Todirești. Un alt argument în același sens era și schimbul făcut la 6 februarie 1669 între Ursul Murguleț care ceda lui Iuon Vătaful un sfert din Lehăceni pentru un sfert din Todirești, schimb ce contravenea afirmațiilor lui Davidel.

Traducerea din germană a copiei documentului din 1779 publicată de Teodor Balan, alături de informațiile de până acum, ne aduce însă și afirmații cu totul contradictorii, la care ne este greu să ne pronunțăm. Astfel, se menționează că pe baza unui hrisov de la Constantin Racoviță, proprietarul „de demult“ al satului ar fi fost spătarul Lupul Gheuca. Gheuca îl detinuse de la părinții săi. El împrumută pe fostul postelnic Gavril Razul cu 432 lei, sumă însă înapoiată mai târziu lui Gheuca de către stolnicul Scarlatachi Costachi, prilej cu care — după cum înțelegem, din traducerea documentului căruia îi mai lipsește o parte din text — stolnicul ajunge proprietarul Todireștiului, pentru ca mai apoi să devină — nu ni se comunică în ce circumstanțe —

⁶⁸ Cf. nota 66.

⁶⁹ *Ibidem*, III, p. 163.

⁷⁰ *Ibidem*, VI, p. 278—280; la 1776, satul se găsea numai în proprietatea lui Darie Donici. afirmă Em. Grigorovitz, fără să ne indice sursa informativă (op. cit., p. 222).

proprietate a paharnicului Darie Donici care intenționa să dea satul flicei sale și ginerelui Toma Carp.

Iată deci că documentul prezentat rezumativ are darul să completeze lista proprietarilor din prima jumătate a veacului al XVIII-lea.

Răsfoind mai departe seria atestărilor Todireștiului, aflăm că la 1781 Toma Carp ajunge să vândă satul negustorului armean Nicolae Kapri din Suceava⁷¹, care la 11 decembrie 1782, în fața unei comisii austriece, se declara drept proprietar al întregii moși⁷².

Din cauza unei neînțelegeri de delimitare a hotarului cu Părhăuți, în mai 1785, se redacta hotarnica satului, chiar în localitate, încercându-se a se aplană astfel un conflict între negustorul armean și frații mazili Ilie și Vasile Calmuțchi⁷³. Exact însă în aceleași zile, la ordinul ispravnicului de Suceava, Ilie Cârste, se stabilea dreptul de proprietate a Todireștiului, jumătatea de jos spre Părhăuți și Berindești fiind recunoscută lui Darie Donici, restul rămânând lui Alexandru Davidel⁷⁴.

Până la sfârșitul secolului mai aflăm că în 1799 N. Kapri ajunsese să lase drept garanție moșiile sale Liteni și „Todirești”⁷⁵, sate, împreună cu Solonetul, pe care baronul Kapri le va dona în scurt timp fiului său Iosef⁷⁶.

În continuare ținem să facem câteva considerații cu privire la apartenența reședințelor menționate deja documentar în „partea de sus” și „de mijloc” a satului Todirești. Construcțiile, probabil din piatră, din partea „de sus” a localității, datorită descoperirilor de la punctul arheologic nr. 17 (ceramică de uz comun, cahle databile în cursul veacurilor XV—XVII, monedă de la Alexandru Jagello), se pare deci că se plasau pe malul stâng al pârâului Hornoi, la circa 100 m nord de podul peste apă a C.F.R.-ului. Aici deci a putut locui Andrei Murguleț și urmași de-ai săi, această curte boierească fiind probabil mai nouă decât cealaltă, plasată în actualul teren „Săliște” (punctul 16 B), unde vestigiile sunt mai bogate și mai vechi (fundații masive din piatră, un inventar bogat de ceramică ornamentală din secolele XV—XVII)⁷⁷. Vechimea acestei ultime reședințe poate fi mai mare deci decât perioada lui Totușan, care oricum avea propria sa curte în satul vecin, Părhăuți.

Ruinarea și părăsirea acestei reședințe trebuie să se fi făcut în cursul veacului al XVIII-lea, când proprietarii de atunci, nelocuind în sat, precum predecesorii lor, au neglijat sistematic întreținerea clădirilor respective.

În șirul unor locuințe a unor familii mai înstărite se înscrie și cea care nu dispune — după cât se pare — de referințe documentare și care se plasa în actuala tarla „Hlei” (punctul 16 B), unde alături de un bogat material ceramic din secolele XV—XVII s-a descoperit și un fragment de cahlă cu fața deschisă.

⁷¹ T. Balan, *Documente bucovinente*, VI, p. 281.

⁷² *Ibidem*, VI, p. 281.

⁷³ *Ibidem*, VI, p. 282.

⁷⁴ *Ibidem*, VI, p. 282.

⁷⁵ *Ibidem*, VI, p. 168.

⁷⁶ *Ibidem*, V, p. 130.

⁷⁷ Reamintim, încă o dată, relativitatea posibilității de datare prin cahle (cf. nota 42 de la subcapitolul Părhăuți).

Ținând cont de vechimea și bogăția tipologică a ceramicii ornamentale descoperite în punctul 16 B, dar și de amplasamentul țarinei „Săliște“, care a oferit după opinia noastră cele mai bune condiții de viață din întreaga vale a Solonețului, suntem de părere că reședința boierească la care ne-am referit a putut fi cea mai timpurie din microzona cercetată. Rămâne deci ca viitoare săpături arheologice sistematice în acest obiectiv, dar și la fosta reședință a lui Gavril Totrușan din Părâuți, să verifice această ipoteză.

O problemă a istoriei Todireștiului este și cea a evoluției vetrei sale. Dacă cele mai vechi vestigii medievale identificate până în prezent se plasează spre tarlăua „Hlei“ și malurile izvorului ce curge prin fosta grădină de zarzavat a C.A.P.-ului, incluzând aici și locuința din prima jumătate a veacului al XIV-lea, la care ne-am referit deja, în schimb cele mai dense materiale de interes arheologic (ceramică, oase, chirnă, pietre) ale satului secolelor XV—XVI se plasează în extremitatea sudică a acestei tarlăue (circa 200 m S-E), pe terasa înaltă a Solonețului. Considerăm că tocmai de la această realitate de habitat a rămas și denumirea generică de „Săliște“. Tot aici, la mai puțin de 200 metri N de sat se afla plasată și curtea boierească la care ne-am referit, de la care, la încă circa 100 metri E, se afla poziționată biserica satului (punct 16 A) ⁷⁸. Evenimentele ulterioare, probabil distrugerii ale frecventelor invazii tătaroturce, au determinat refacerea satului pe poziții mai înalte și mai apropiate de pădurile din imediata apropiere, de la mieznoapte de el ⁷⁹. Așa se ajunge, după opinia noastră, la o locuire mult mai dispersată, spre N-E (valea pârâului Hornoi — în harta Oztellowitz purtând chiar numele localității !) și N (în apropierea bisericii actuale și a unui mic pârâu ce se varsă în Soloneț), acolo unde habitatul va primi chiar un nume aparte, „Pietroasa“ ⁸⁰. Iată deci că noua biserică (construcție a anilor 1781—1782) se plasează tocmai în această zonă, numită tot „Pietroasa“, în mod normal de la pârâul din apropiere ⁸¹. În prima jumătate a veacului trecut, pe pecetea satului era înscris „Theodorestie u. Petrossa“ ⁸². Tot în acest secol Pietroasa conta ca un cătun ⁸³, el menținându-și identitatea și spre începutul veacului nostru, prilej pentru Em. Grigorovitz de a-l aminti în dicționarul său ca „sat atenant“ de Todirești cu 559 locuitori ⁸⁴.

⁷⁸ Harta de la 1856 mai consemna persistența în acest loc a toponimului „Cyn-tirin“ (Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, 121).

⁷⁹ După o tradiție din sat, strămutarea s-ar fi efectuat în secolul al XVII-lea (V. Butnaru, *op. cit.*, p. 30).

⁸⁰ În mutarea parțială a locuitorilor pe valea pârâului Hornoi, poate să fi jucat un rol decisiv familia boierească care locuia în reședința de la punctul 17, de pe aceeași vale.

⁸¹ O altă ipoteză etimologică ar fi legată de ocupația unor localnici ca lucrători la o carieră de piatră, aflată pe povârnișul „muntelui Ursoaia“ (poate Osoiul de azi — 424 m). Informațiile le datorăm lui Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 162.

În ceea ce privește biserica Sf. Arhangel, se constată o asemănare constructivă cu cea din Soloneț, fiind poate chiar operă a aceleiași echipe de meșteri (Gh. Bratiloveanu, M. Spănu, *Monumente de arhitectură în lemn din ținutul Sucevei*, București, 1985, p. 85, unde din păcate, autorii preiau — poate de la I. Dan — informația eronată cu privire la prima atestare a localității (12 martie 1439), în realitate fiind vorba despre alt sat, așa cum s-a demonstrat mai sus.

⁸² N. Grămadă, *Vechile peceti...*, p. 265.

⁸³ Idem, *Toponimia satelor...*, VI, p. 529.

⁸⁴ *Op. cit.*, p. 222.

Tot un cătun, dar de data aceasta în plin veac XV, a existat în mod cert pe cea de-a doua terasă a Solonețului, la circa 200 m S-V de punctul arheologic nr. 22. Prezența bulgărașilor de chirpic sunt o dovadă clară, în lipsa altor materiale din alte epoci, că acolo și atunci au fost ridicate locuințe. Ceramina fragmentară de aici, în cantitate redusă și răspândită pe un areal limitat, indică numai secolul al XV-lea, deci un nivel de locuire redusă în timp și teritorial. Deoarece cătunul s-a constituit undeva pe la mijlocul distanței dintre vetrele Solonețului și Todireștiului, este imposibil de stabilit cu certitudine apartenența sa la unul dintre aceste sate. Totuși, datorită unei apropieri mai mari de prima localitate medievală, înclinăm s-o atribuim acesteia.

O altă problemă care merită aici să fie analizată este cea legată de denumirea unei tarlale, amplasată spre limita de N-V a satului. I. Dan o menționează în indicele său alfabetic de toponime, după părerea noastră, de două ori, fără să-i cunoască practic poziționarea în teren : o dată „Între Șanțuri“, ca tarla legumicolă și a doua oară „Lanul între Șanțuri“, ca tarla⁸⁵. În momentul de față aici terenul nu mai prezintă nici o particularitate. După cele afirmate de mai mulți săteni vârstnici, în vara anului 1968 utilajele fostului CAP au nivelat mai multe șanțuri, dispuse în mai multe direcții. Cea mai plauzibilă ipoteză legată de utilitatea acestei amenajări antropice este cea legată de stabilirea aici, poate în cursul secolului al XVII-lea, a unei tabere militare⁸⁶.

Mult mai interesant ni se pare marele șanț „pe un deal, spre Soloneț“, amintit cu mai bine de un veac în urmă de D. Olinescu, nivelat mecanic și el, cu același prilej menționat⁸⁷. După afirmațiile aceluiași localnici, mai păstra o adâncime de circa 2 metri, o lățime de fund de circa un metru și una la gură de circa 3 metri. De asemenea este important de subliniat faptul că din pământul excavat inițial fusese amenajat un val plasat pe partea nordică a șanțului, urme modeste de val, mult aplatizat, observându-se și pe partea cealaltă a sa. El pornea de undeva din marginea actuală a pădurii Todirești, se apropia la mai multe zeci de metri de țarina „Între Șanțuri“, rămasă la sud, cădea în valea pârâului Hornoi pe cursul său superior și apoi se desfășura spre valea pârâului Răstoci (Voina).

Existența marelui șanț de la Todirești trebuie să fie luată în discuție în contextul problematicei impuse de analizarea tuturor vestigiilor de acest gen din nordul Moldovei⁸⁸. Un astfel de sistem amenajat cu scopuri defensive pare că străbătea la un moment dat întreg teritoriul de la Nistru la Carpați, fiind înzestrat cu un șanț spre nord, ceea ce demonstrează că cei care l-au amenajat locuiau la sud de el și doreau preîntâmpinarea unor pericole ce puteau surveni de la miazănoapte⁸⁹.

⁸⁵ I. Dan, *Toponime și continuitate...*, p. 192 și 198.

⁸⁶ Ne gândim în primul rând la incursiunile poloneze în Moldova, inclusiv la cele ale lui Ioan Sobieski, când multe sate din nordul țării au fost pustiite (*Monumente istorice bisericești...*, p. 166).

⁸⁷ D. Olinescu, *Charta arheologică a Bucovinei*, în BSRG, XV, 1894, trim. I—II, p. 73.

⁸⁸ I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II—IV e.n.*, Iași, 1982, p. 114.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 114.

Din analiza datelor toponimice oferite de N. Grămadă se pot aminti, de la E la V, următoarele localități unde apare un astfel de „Troian“ : Călinești (parte de hotar), Calafindești, Românești, Satu Mare, Bădeuți, Rădăuți („șesul Troianului“) și Volovăț⁹⁰. Probabil că toponimul, plasat uneori în hotare de sate, prin natura acestei situații, a fost menționat de-a lungul timpului și pentru unele localități care practic nu dețineau astfel de vestigii.

La rândul său, D. Olinescu amintește : Călinești („șanțul lui Trojan“), Calafindești („Troian“), Românești („un șanț pe muchia unui deal“), Satu Mare („la șanțul Troian“), Părâuți („un șanț pe muchia unui deal“) și Todirești („șanț pe un deal „spre — satul/n.n. — Soloneț“) ⁹¹. Tot N. Grămadă menționează „Șanțul Hrințeștilor, numit și Nelepca“ ⁹² și la Părâuți toponimul „Trojana oder Schanze“ ⁹³.

Notabilă mai este și prezența în bazinul hidrografic Soloneț, în dreptul confluenței acestuia cu Blândețul, a dealului Troian (sau „Trajan“, cum apare toponimul înregistrat în harta cadastrală din 1856) ⁹⁴, a cărei cercetare perieghetică efectuată de către Nicolae Gostar și Mircea Ignat în vara anului 1965 nu dăduse nici un rezultat ⁹⁵. În realitate în acest loc (punct 116), s-au descoperit vestigii deosebit de valoroase prin raritatea lor de epocă pentru nordul Moldovei (sec. VII—IX), ceea ce poate avea anumite semnificații în contextul general al acceptării existenței în bazinul solonețean a unui segment final, până sub poalele ramificației Călugărița a Obcinei Mari, a unui astfel de sistem defensiv.

Cercetarea de teren în Părâuți de până acum nu a putut descoperi informații noi cu privire la acel șanț de „pe muchia unui deal“, amintit de Olinescu. Mai multe atestări apar pentru „Șanțul Hrințeștilor, numit și Nelepca“ ⁹⁶, sat aflat în hotar cu Părâuți și Todirești. A doua sa denumire, de origine probabil slavă, merită a fi sumar comentată. În rusa modernă „АЕПКА“ înseamnă „modelare“, „modelaj“, dar un alt cuvânt, foarte asemănător, „АЕПТА“, semnifică „obol“, „prinos“ ⁹⁷. De aici, ca simplă ipoteză, ne putem duce cu gândul la rolul unui astfel de sistem defensiv, care asigura deplina libertate a unei populații, nesupusă deci vreunui tribut față de o putere vecină.

Același șanț de la Hrințești, sat dispărut, care își avea vatra unde în valea pârâului Solca, a fost menționat în unele documente austriece ca fiind „Șanțul cel mare de la Hrințești“ ⁹⁸. Mircea Ignat analizând atestările avute la dispoziție, consideră că acest val de pământ — al cărui segment ajuns în contact cu Siretul a fost identificat în zona localității Corocăiești — făcea un cot larg spre N-E, în direcția satelor Românești, Călinești, Șerbăuți și Calafindești ⁹⁹. Practic, numai foarte

⁹⁰ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, passim.

⁹¹ D. Olinescu, *Charta archeologică...*, passim.

⁹² N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, II, p. 326.

⁹³ *Ibidem*, IV, p. 359.

⁹⁴ Cf. prima notă de la istoricul satului Cacica.

⁹⁵ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea valurilor de pământ din spațiul est-carpatic — Valul din Bucovina*, în *Suceava*, XI—XII, 1984—1985, p. 102, nota 5.

⁹⁶ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, IV, p. 326 ; T. Balan, *Documente bucovinene*, II, p. 151—152.

⁹⁷ E. Petrovici (sub red.), *Dicționar rus-român*, București, 1959, vol. I, p. 479.

⁹⁸ M. Ignat, *op. cit.*, p. 107.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 107.

serioase cercetări de teren, desfășurate în întreg arealul nordului Moldovei istorice (inclusiv regiunea Cernăuți) ar putea aduce lămuriri mult mai de esență în această problemă. După modesta noastră părere cotul larg al valului presupus de autorul citat, ca și existența unui val mai mic, de „dublură“, paralel cu apa Sucevei, rămân doar simple supoziții ¹⁰⁰.

În sfârșit, prezentăm pe scurt principalele date statistice de care dispunem pentru Todireștiul sfârșitului de veac XVIII. În recensământul rusesc din 1774 localitatea apare doar cu 20 de case ¹⁰¹. Aplicând și aici media de 5 persoane pentru o familie, reiese un total de aproximativ 100 de persoane, poate ceva mai mare, dacă avem în vedere că în unele locuințe puteau trăi la acea dată și câte două familii. Un număr de case foarte apropiat (10) este dat de statistica austriacă din anii 1773—1775 ¹⁰². Cea folosită de D. Werenka oferă cifre mai mari : la 1774 — 26 familii, 1776 — 36, 1779 — 74, 1780 — 177 împreună cu Solonețul, și 1784 — 136 ¹⁰³. Pentru anul 1775 J. Polek publică numărul de 36 de familii, două a unor preoți și restul țărănești, informații preluate și de D. Olinescu ¹⁰⁴.

Analiza hărților ne furnizează următoarele date aproximative : prima, mai timpurie (Büschel), semnalează prezența locuințelor în cele două sectoare de habitat deja menționate (zona Pietroasa și cea a pârâului Hornoi), cât și existența a 8 case pe ambele maluri ale pârâului Răstoci, în total circa 30 de construcții ; harta Oztzellowitz însă, nu redă locuințe pe pârâul Răstoci, aici nenominalizat, în schimb, suma lor, prezentate delimitat grafic, este mult mai mare, de 63 (63 × 5 persoane de familie = 315).

La 1841 sunt consemnați 505 locuitori ¹⁰⁵, ajungându-se la 920 în preajma secolului nostru ¹⁰⁶.

Nume mai frecvente în Todirești : Ignătescu, Munteanu, Râpan, Tabarcea, Bădăluță, Seserman...

După Ilie Dan, în localitate s-au stabilit de-a lungul timpului familii de bejenari ardeleni cu nume tipice, precum : Tabarcea, Moroșan, Râpan, Seserman, Rădășan, Nimigean și Avram ¹⁰⁷.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 108, nota 32. Pentru actuala regiune Cernăuți toponimele „Troian“ sau „Traian“, cu posibile aceleași semnificații : Crasna (pârâul Traian și pădurea Traianul), Lucavăț (Troianul), Putila (poiana Troiana), Noua Suliță și Mosoreni (Toporuciuca) — N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, passim.

¹⁰¹ P. V. Sovietov (sub red.), *op. cit.*, p. 341.

¹⁰² E. I. Emendi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 511.

¹⁰³ D. Werenka, *op. cit.*, p. 104.

¹⁰⁴ *Op. cit.*, p. 36 ; respectiv, *Tabela statistică...*, p. 247.

¹⁰⁵ XXX, *Schematismus...*, p. 44.

¹⁰⁶ Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 222.

¹⁰⁷ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 86.

Purtând numele râului pe a cărui vale s-a constituit, este posibil ca așezarea să fi fost unul dintre cele mai vechi sate ale zonei aflate aici în studiu. Prin comparație cu vechimea acestuia, după anexarea Bucovinei de către austrieci, s-a atribuit numele de Solonețu Nou unei noi așezări rurale constituite de către coloniști străini aduși la izvoarele Solonețului de către noua administrație.

Este un fapt evident că denumirea apei sugerează prezența izvoarelor sărate din această zonă a saliferului Carpaților Orientali, fiind posibil un derivat slav de la cuvântul *solī* (sare) ¹⁰⁸. Pornind de la aceleași realități geologice se întâlnesc numeroase toponime topografice : „Sărata” (în multe județe), „Săratul” (Dolj, Huși, Putna, Vâlcea, Râmnicul Sărat, Tazlăul Sărat), „Sărățelul” (Bacău, Bistrița, Prahova ; Sărățelul Bălăneștilor și Sărățelul Bercei-Buzău) și „Sărățuica” (Ialomița). Sinonime ale toponimului „Sărățelul” sunt : „Slatina” (Arad, Argeș, Bacău, Suceava, „Slătioara” (Dolj, Suceava, Vâlcea), „Slătinița”, „Slătincul”, „Slănicul” (Bacău, Buzău, Prahova), „Solnoc” și „Solnoc-Dobâca” (Transilvania — de la maghiarul *Szolnok*), „Solona” (Jibou-Cluj) și în sfârșit „Soloneț(ul)” (Suceava, Botoșani, Iași, Tulcea) și „Solonț” (Bacău, Putna-Vrancea) ¹⁰⁹.

Astăzi găsim în *Indicatorul localităților din România*, alături de alte nume de localități derivând de la radicalul „sol” (Solca — sat în com. Oniceni — Neamț și așezare urbană în județul Suceava ; Solea — sat desființat prin înglobare la Zărnești, com. Mălureni — Argeș ; Solești — Vaslui ; Solona-Sălaj ; Solonț-Bacău ; Soloția — sat desființat în județul Maramureș) un sat Soloneț în comuna Bivolari, județul Iași ¹¹⁰.

În documentele medievale apar mai multe păraie cu acest ultim nume : unul în ținutul Iașilor, altele în ținuturile Dorohoi, Bacău, Soroca,

¹⁰⁸ I. Iordan, *Nume de locuri românești în Republica Populară Română*, vol. I, București, 1952, p. 98—99. Ținem să subliniem și aici faptul că cercetarea etimologică a toponimiei românești — și nu numai — pornește după părerea noastră încă de la început de la marele handicap al necunoașterii, cu foarte puține exemple de excepție, a lexicului geto-dacic, ceea ce face adesea ca în cazul chiar a unor cuvinte de bază ale limbii române, în lipsa demonstrării filiației latine, să se facă trimiterele cele mai facile la limbile străine. În cazul de față, considerăm că acest cuvânt, desemnând un aliment atât de comun existenței umane, denumit și astăzi în forme destul de apropiate în diverse limbi europene, era asemănător la geto-daci prin originea sa indo-europeană cu cel folosit ulterior de slavi, ceea ce ar pune sub semnul întrebării originea slavă de care s-a vorbit.

¹⁰⁹ Se mai adaugă și „Solca”, considerat a fi derivat slav în *-ka* de la „solī”. Despre Soloneț și Solca G. Weigand le consideră forme slave corespunzând bulgarului *Slanik*, în sens de pârâu sărat (*Ibidem*, p. 99).

¹¹⁰ P. 235.

Storojineț și Cernăuți. Între aceste cazuri documentare se află și sate care preluaseră și ele numele apei unde apăruseră (în ținutul Bacău, Iași și Soroca) ¹¹¹.

În documentele medievale așezarea noastră apare numită „Soloneț” (ca în prima atestare nominală de la 17 Ianuarie 1517) sau „Solonețul” (4 iunie 1588), râul omonim fiind amintit documentar încă de la 3 aprilie 1415 ¹¹². În perioada administrației austriece apare sub diferite nume: „Solonez”, „Solonica”, „Szolonitz”, „Solonetzu”, „Solonecz”, „Solonizza”, „Solonetz” (cum este redat de altfel și pe harta Moldovei lui Cantemir, copia lui J.B. d’Anville) și „Solonici” ¹¹³.

Prima atestare a satului pare să fie cea consemnată la 15 martie 1490 cu ocazia întăririi de către Ștefan cel Mare Episcopiei de Rădăuți a 50 de biserici din ținuturile Cernăuți și Suceava — date inițial acesteia de către Alexandru cel Bun — când se enumera și „... a 38-a biserică, cu popă, pe Soloneț, la Vlad Negrul; a 39-a biserică, cu popă, din jos de Vlad Negrul, unde a fost popa Matii (Matei — n.n.). a 40-a biserică, cu popă la gura Solonețului...” (urmează gura Solcăi, gura „Costinei”, Bălăceana și „Costina” — toate în microzonă ¹¹⁴). Necunoscându-se practic decât două așezări rurale în aval de Soloneț (Părhăuți și Todirești), rămâne să vedem în Vlad Negrul pe judele de atunci al satului, care își avea aici și reședința sa. În acest sens descoperirile arheologice de la punctul 26, unde se remarcă în principal resturile de cărămizi de dimensiuni aparte și de cable cu fața deschisă, pot să indice tocmai identificarea în acest loc a fostei reședințe feudale. De asemenea trebuie să mai reținem și menționarea documentară că cele 50 de biserici fuseseră donate episcopiei încă din vremea lui Alexandru cel Bun, ceea ce face ca vechimea așezării pe acel amplasament să fie sigur coborâtă cel puțin în veacul al XIV-lea.

Un prim proprietar cunoscut al satului a fost Caliiian, la care vom reveni mai jos. La data atestării misteriosului Vlad Negrul, Solonețul aparținea urmașilor lui Caliiian. Ne întrebăm deci în acest context ce raport de rudenie sau de coabitare în scopul administrării așezării exista între toți aceștia. Oricum, poziția socială deosebită a lui Vlad Negrul a fost de netăgăduit, atât prin citarea sa în documentul din 1490 (așezarea unde rezida beneficiind de o biserică cu slujitorul său) cât și prin prezența în punctul arheologic nr. 26 — dacă identificarea pe teren

¹¹¹ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti de la Bogdan Voevod*, p. 424; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, p. 203, 205, 334, 338, 340, 407, 488; cf. și CDM, I, p. 195, 329; II, p. 84, 369 și Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, I, partea a II-a, Iași, 1907, p. 155. Cătușe cu același nume în Bucovina — în N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, vol. V, p. 478.

¹¹² DRH, A. Moldova, I, p. 58.

¹¹³ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 84 și D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1873, harta anexă.

¹¹⁴ DRH, A. Moldova, III, p. 138. Cf. și *Documente bucovinene*, V, p. 98, unde T. Balan, influențat probabil de eroarea lui Em. Grigorovitz (*Dicționarul geografic al Bucovinei*, p. 21), constând în confuzia dintre Soloneț și Solonețu Nou, consideră că acest sat aflat „la obârșia Solonețului” (sic!) la care se referea documentul citat mai sus ar putea fi Solonețul. Sub influența acestor informații greșite el mai susține (ceea ce e valabil pentru Solonețul Nou de fapt) că „statul austriac a colonizat satul Soloneț cu slovaci, silind pe țărani români să intermedieze satul Pârteștii de Sus”.

este corectă — a unor vestigii, dovezi ale unui nivel de confort rezidențial.

La 17 ianuarie 1517 portarul Luca Arbure cumpăra satul „Soloneț și cu mori în Soloneț” cu suma de 1680 zloți tătărești¹¹⁵. Cu acest prilej se menționează că Solonețul fusese primit de Calian de la domnie, Ștefan cel Mare preluând în schimb trei sate puse apoi la dispoziția cetății Soroca. Urmașii lui Calian, în frunte cu Tațea, fiica lui Dărman, fiul primului, ajung astfel să vândă Solonețul cunoscutului portar de Suceava, hotarul satului rămânând delimitat „pe unde din veac au umblat”.

În plus, în microzonă, Arbure posedă din 1502 Solca¹¹⁶, Hrințești, Botoșana și Cajvana¹¹⁷. După moartea sa proprietățile sale se împart între urmași. La 4 iunie 1588, filzei sale călugărite Marica, îi revenea Cajvana și Hrințești, iar Odochiei, nepoată a lui Arbure, fiica lui Solomon Logofăt, Solonețul cu o moară, Botoșana și Romancăuți, departajare stabilită încă de la 3 iulie 1575¹¹⁸.

Ulterior, membri ai familiilor Murguleț și Udrea, urmași ai Odochiei, l-au vândut¹¹⁹, astfel că proprietar al satului devine diacul Simion (sau „Simionel”) din (sau „de”) Soloneț¹²⁰, atestat la 10 mai 1626, când primea poruncă de la Miron Barnovschi să cerceteze neînțelegerea ivită pentru două terenuri între un diac din Bălăceana și sătenii din Ilișești¹²¹, la 22 aprilie 1627¹²², la 30 august 1633¹²³ și pe la 1634 alături de fiul său Constantin, ca martor¹²⁴. Deși apare relativ frecvent, acestuia nu îi putem stabili numele de familie (sau prenumele, dacă Simionel era cel de familie)¹²⁵.

Dintr-un document datat larg în perioada anilor 1623—1627, aflăm că fiii lui „Simionel din Soloneț”, Nacul, Dociul, fost paharnic, Pătrașcu și Toderășcu, ajung să-și împartă ocinile din Comănești și Soloneț și a patra parte din Dărmănești, vânzând fratelui lor Constantin, o parte din acestea¹²⁶. Mai târziu, printr-un zapis din 11 februarie 1675, Nacul — devenit mare stolnic — și soția sa Nastasia donează Solonețul, cu moară și piauă fiului lor Dumitrașcu paharnic¹²⁷. La acestea se mai adăugau o velniță, prisăci, un iaz „de lângă casă” și pomățul din Seliște.

¹¹⁵ M. Costăchescu, *Documente moldovenești dela Bogdan Voievod*, p. 419—422.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 56.

¹¹⁷ *DIR*, A. Moldova, veacul XVI, vol. III, p. 55—56, 280—281, 359—360, 387—398.

¹¹⁸ *Ibidem*, veacul XVI, vol. III, p. 388—389 și 55, cât și 280—281, 359—360.

¹¹⁹ T. Balan, *Sate din Bucovina*, (fără paginație cursivă); afirmația nu are însă trimitere la sursa informativă.

¹²⁰ Idem, *Documente bucovinene*, I, p. 209, 228.

¹²¹ *DRH*, A. Moldova, XIX, p. 79—80.

¹²² *Ibidem*, p. 249—250.

¹²³ *DRH*, A. Moldova, XXI, p. 465—466.

¹²⁴ *Ibidem*, XXII, p. 112.

¹²⁵ Pentru cea de-a doua variantă pledează menționarea ulterioară a unui „Pătrașcu Simionel”, probabil un fiu al său, de care se va aminti mai jos (cf. nota 133).

¹²⁶ *CDM*, II, p. 49 (fără alte specificații asupra departajărilor).

¹²⁷ E. Costea, *Critoria voievodului Ștefan Tomșa al II-lea de la Solca*, Cernăuți, 1939, p. 21. La 1725 Dumitrașcu Nacu era atestat ca mare proprietar în hotar probabil cu Cajvana, parte a domeniului mănăstirii Solca (*Documente bucovinene*, IV, p. 51).

Pe la începutul veacului următor vistiernicul Vasile Adam stăpâna jumătatea de sus a satului, pe care a dat-o testamentar, în lipsa copiilor, vărului său Ion Dociul. Acesta, la rândul-i, în 1731 vinde partea sa de sat cu 111 bani de argint lui Savin Arghirie (soțul Saftai, fiica lui Ion Nacul), pentru a putea achita unele datorii ale vărului său, decedat ¹²⁸. Această jumătate ajunge apoi în proprietatea ginerelui lui Savin Arghirie, Matei Bantăș și apoi prin căsătoria fiicei ultimului, Xantia, în cea a negustorului ieșean Ion Diamandi-Gribincea ¹²⁹.

În 1800 (14 octombrie, după *Documente bucovinene*, V, p. 130 sau 18 septembrie după anexa I, idem, *Sate din Bucovina*), Xantia a vândut jumătatea sa de sat baronului Nicolae Kapri pentru suma de „29.000... lei bani turcești“, prilej cu care se menționează sumar și ispisoarele înmânate noului proprietar, care priveau foștii deținători ai moșiei : 17 ianuarie 1517 (document deja amintit) ; ispisoc de la 2 august 1620 (inedit) despre care aflăm doar că viza jumătatea de sus a satului ; zapis din 24 iulie 1620 de la Dumitrașcu, fiul Nastasiei și nepotul Maricăi, nepoată a lui Arbure ; zapis din 23 decembrie 1603 de la Grigore Udre „tij pe 5000 jiribii“ ; zapis din 20 martie 1762 de la Sandul Timuș ; un altul de la Alexandru Brangule din 24 ianuarie 1793 ; zapis de cumpărare de la Safta și Toader Ilinca din 13 iunie 1789 și, în sfârșit, alte documente fără importanță pentru problema avută aici în atenție ¹³⁰.

În scurt timp baronul Kapri va dona satul Soloneț (alături de Todirești și Liteni) fiului său Josef ¹³¹.

Revenind la alte părți ale Solonețului, în majoritate răzeșite ulterior, putem să mai amintim și alte departajări și schimbări de proprietar. La 1 iulie 1740 o Marie, soție a unui diacon Ștefan, dăruia după decesul său Mitropoliei Moldovei partea sa de moșie „câți parte se va alege din sașiște Solonețul... pe apa Solonețului“ ¹³². Ținând cont de cele afirmate într-un alt zapis din 8 ianuarie 1756, Ion Dociul, deși în 1731 vânduse jumătatea de sus a satului lui Savin Arghirie, a ajuns să stăpânească și alte părți de sat, toate provenind inițial din vechea proprietate a tatălui său Gh. Dociul. Astfel, făcându-se o departajare între frați, Ion Dociul primește 1/18 parte din a treia parte din Soloneț (treime care fusese a lui Simionel Pătrașcu, mort fără descendenți direcți) și o parte a fratelui său Mihalachi Dociul, prima parte, modestă, dăruind-o apoi nepotului său „Simeon Tăutul de Comănești“ ¹³³. Peste patru ani, partea primită de la Mihalachi, tot atât de mare, provenind dintr-o treime de sat ce aparținuse lui Simionel Pătrașcu, Dociul o va da tot lui Simion Tăutul ¹³⁴.

¹²⁸ T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 95.

¹²⁹ Idem, *Sate din Bucovina*, mss, fără numerotare cursivă. Stăpânind jumătatea de sus a Solonețului, Matei Bantăș ajunge să fie implicat în rejudicarea hotărului satului dinspre moșia Cajvana. Cu acest prilej (8 iulie 1768 în *TDS*, p. 392 ; 8 iulie 1767 în *Documente bucovinene*, V, p. 127 — rezumat cu date aparte ce sugerează totuși neidentitatea celor două acte) se dau informații interesante cu privire la hotarul celor două proprietăți.

La data când Em. Grigorovitzza scria în dicționarul său geografic că la 1776 satul era proprietatea lui Matei „Bantăș“ și al căpitanului Dumitru Strigiri (p. 201), el preluase eroarea de la D. Werenka (cf. nota 148).

¹³⁰ T. Balan, *Sate din Bucovina*, f.p. cursivă.

¹³¹ Idem, *Documente bucovinene*, V, p. 130.

¹³² *Ibidem*, IV, p. 172.

¹³³ *Ibidem*, V, p. 126.

¹³⁴ *Ibidem*, V, p. 127.

Acesta, de altfel, va apare peste încă opt ani într-o hotărnicie ca proprietar al unei moșii în Soloneț, care se învecina cu satul Bălăceana, proprietate mănăstirească¹³⁵. Ca martor era amintit aici și Matei Bantăș, negustor din Iași.

Căutând lărgirea moșiei sale din Soloneț, mazilul Simion Tăutul din Comănești a reușit să-și cumpere și alte proprietăți, fapt ce explică de ce el declara la 17 decembrie 1782 în fața unei comisii austriece că deține jumătate din Soloneț, a 1/18 parte primită de la o rudă și a 1/18 și 1/4 parte cumpărate de la rude¹³⁶. În situația în care cu trei zile înainte Ioan Diamandi declarase și el în aceleași circumstanțe că este proprietarul a jumătate din sat, provenind de la socrul său Matei Bantăș, ne punem întrebarea în ce măsură datele declarate de cei doi sunt corecte, rezultând din însumarea fracțiilor mai mult decât un sat întreg (100%). Situația rezidă — după opinia noastră — și astfel de cazuri sunt relativ frecvente în analiza regimului de proprietate și altor sate, pe de-o parte în erorile cu sau fără voie de apreciere cantitativă a departajărilor funciare succesive care se făceau de-a lungul timpului, iar pe de alta în nesinceritatea unora care se declarau în anumite momente proprietari de drept ai anumitor părți de moșie, cauze care adeseori au generat procese judiciare.

În final însă, în testamentul său, Simion Tăutul nu menționa la 12 decembrie 1792 decât 1/4 din Soloneț, lăsat fiilor Vasile și Gheorghe și o „parte de Soloneț“ de care urma să beneficieze fiica sa Casandra¹³⁷. Tot Tăutul, la un moment dat, ajunsese să cumpere 1/8 parte din Soloneț. Iată cum s-au petrecut faptele: pe la 1772 familia Nacul stăpânea unele părți din sat. Nicolai Ilică, soțul Smarandei și deci ginerele Saftel (soția lui Savin Arghirie), fiica lui Ion Nacul, va face însă în mod repetat unele datorii la armeanul sucevean Ivan Kapri, care în cele din urmă îi va zălogi moșia din arealul satului. În această situație, ca rudă a Năcu-leștilor, dorind păstrarea pământului în familie, vornicul Simion Tăutul a achitat suma de 408 lei în contul datoriilor lui Ilică, preluând el însuși ca proprietar moșia pusă în litigiu¹³⁸. Poate că tocmai această moșie a fost primită de Casandra.

Satul Soloneț va sfârși, după cum s-a arătat deja, prin a fi în întregime, sau numai în părțile sale componente principale, proprietate a lui Nicolae Kapri și apoi, de la 1817, a fiului său Josef.

Vechimea satului medieval Soloneț este în stadiul actual al cercetării zonale încă imposibil de stabilit, ca și cauza pentru care el — și nu altă așezare din această vale — a luat numele râului în apropierea căruia s-a constituit. Nu vom ști niciodată cum se numea în preistorie sau în cele mai vechi epoci istorice acest afluent meandrat al Sucevei, care a oferit alături de formele de relief adiacente condiții de habitat dintre cele mai bune. Ceea ce poate fi doar o ipoteză este presupunerea — datorită prezenței în amonte a izvoarelor sărate, permanent vizate de către om — că denumirea sa a derivat mereu de la această bogăție a subsolului.

¹³⁵ TDS, p. 395.

¹³⁶ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 130.

¹³⁷ *Ibidem*, V, p. 129.

¹³⁸ Idem, *Sate din Bucovina*, f.p. cursivă.

Din punctul de vedere al descoperirii până acum a celor mai vechi vestigii medievale, prima vatră cunoscută s-a plasat pe ambele maluri ale cursului inferior al pâraului Cajvana, cu puțin înainte de vărsarea sa în Soloneț (punctele 25 și 26), acolo unde s-au descoperit și frecvente bucăți de zgură cu un conținut considerabil de fier, care — cu probabilitate — au aparținut majoritar evului mediu. În cadrul tuturor descoperirilor observabile la suprafața solului se remarcă cele care au aparținut unei construcții alungite, dotată cu sobă (sau sobe) cu cahle oală, care pot data complexul în veacul al XV-lea, eventual în epoca lui Ștefan cel Mare, când este atestat, așa cum s-a menționat deja, acel „Vlad Negrul“.

Cimitirul așezării din această epocă se găsea amplasat după cum se pare pe forme de teren mai joase, la sud de sat (punct, 27), în apropierea drumului județean de astăzi.

Toate aceste constatări contrazic total părerea încetățenită monografică în primul rând la nivel local, conform căreia vatra inițială a satului a fost amenajată pe partea dreaptă a Solonețului, spre Dealul Grosului (unde exista și o bisericuță din lemn), ea fiind schimbată pe cea actuală, pe stânga râului, din cauza unor năvăliri dușmane¹³⁹. În formarea acestei opinii eronate toponimul „*Casele Vechi*“ considerăm că a jucat un rol prioritar. În realitate, consultând harta lui Hora von Otzelowitz (verificată cu datarea ceramicii descoperite aici), constatăm că la sfârșitul veacului al XVIII-lea deja aproximativ jumătate din vatra localității se desfășoară la sud de râu, pe un teren accidentat, cu denumirea menționată, azi nelocuit. Cu privire la aceste aspecte, autorul ultimei monografii sătești, I.V. Răchieru, este de părere — poate folosind și o veche tradiție locală — că această extindere de habitat ar fi fost făcută de emigranții ardeleni, care s-au așezat pe Dealul Grosului până pe Pârâul Chitarului¹⁴⁰. Afirmția ne pare justificată dacă comparăm harta Büschel cu cea mai nouă (1790) menționată (hărțile VI și VIII).

Părăsirea primei vetre depistate arheologic până acum s-a făcut în mod cert înaintea anului 1675, când este pomenit „pomătul din săliște“, dovadă că vechiul amplasament fusese deja părăsit¹⁴¹.

În privința cauzei acestei mutații trebuie să ne mulțumim doar cu cele pe care le mai consemna tradiția din localitate, care amintea de un atac al tătarilor care ar fi dus la incendierea bordeielor și a bisericii, al cărui clopot (clopote) sătenii reușesc în grabă să le salveze aruncându-le într-o fântână¹⁴². Cu acest prilej s-ar fi distrus și moara, a cărei amintire dăinuie și astăzi prin toponimul „Moara Veche“.

---

¹³⁹ C. Milci, *Monografia comunei Soloneț, din punct de vedere geografic și istoric*, București, f.a., p. 14, de la care s-a informat și I. Dan (*Toponimie și continuitate...*, p. 84); M. Bocancea, *Dinamica și structura populației și așezărilor din comuna Todirești, județul Suceava*, lucrare de gradul I didactic, Iași, mss. dactilografiat, p. 79; V. Butnaru (*op. cit.*, p. 27), care afirmă că a găsit pe Dealul Grosului urme bogate de chirpic și ceramică de la sfârșitul secolului al XIII-lea până la sfârșitul veacului al XV-lea (!) — descoperiri neconfirmate de cercetarea noastră — și alții...

¹⁴⁰ I. V. Răchieru, *Soloneț — o așezare din Bucovina*, Timișoara, 1995, p. 35.

¹⁴¹ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, V, p. 478.

¹⁴² C. Milci, *op. cit.*, p. 15.

Ca urmare a acestor pericole foarte frecvente — tradiția consemnează necruțătoare atacuri otomane — care vizau în primul rând capitala Moldovei din apropiere, se mai menționează o incendiere de biserică într-o zi de Iordan (6 ianuarie), când lumea a fost surprinsă în timpul slujbei religioase, ceea ce a dus la numeroase victime, îngropate apoi lângă acest lăcaș de cult ¹⁴³.

Monografia lui C. Milici mai amintește de existența cândva în vatra satului a unei reședințe boierești, cu beciuri încăpătoare, construită de un oarecare Simion Grecul, care ar fi făcut și o moară nouă pe Soloneț ¹⁴⁴. Existența acestei curți boierești se pare că nu a fost prea lungă, Niculai Kapri distrugând-o (?) spre a-și muta reședința la Todirești ¹⁴⁵.

Ca monumente arheologice, dar folosite în evul mediu ca punct de demarcație între hotare, sunt menționate cu prilejul rejudecării limitei proprietății mănăstirești Cajvana cu Solonețul, în anul 1767, „două movile” ¹⁴⁶.

Solonețul, sat de mărime modestă, avea la data ocupației rusești doar 21 de case ¹⁴⁷. De aici rezultă că pe la 1775 era locuit de peste 100 de persoane. D. Werenka ne oferă următoarele date : la 1774 — 21 familii, 1776 — 17, 1779 — 44, 1780 — împreună cu Todirești — 177, 1784 — 51 ¹⁴⁸.

Statistica austriacă inedită folosită de T. Balan cuprinde datele de mai jos : 1789 — 63 case, 68 familii, 377 suflete

1794 — 77 case, 71 familii, 421 suflete

1796 — 77 case ; 77 familii, 450 suflete.

1798 — 78 case, 79 familii, 469 suflete

1800 — 68 case, 80 familii, 519 suflete ¹⁴⁹.

Harta Büschel ilustrează pentru „Solonitza” o dispersare deosebită a locuințelor, atât pe valea cursului inferior al pârâului Cajvana, pe cea a pârâului Mesteceni, dar și pe cea a pârâului Răstoci. Cu toate acestea așezarea număra doar peste 20 de locuințe identificabile cert pe hartă, cifră apropiată celei oferite de recensământul rusesc sau de statistica austriacă din 1775, publicată de J. Polek, unde se menționează pentru „Szolonicz” doar 17 familii țărănești ¹⁵⁰. La rândul său, harta Oztellowitz, mai târzie, surprinde efectele „la zi” ale aportului demografic transilvănean, prin compactizarea vetrei, sporirea numărului de gospo-

---

¹⁴³ *Ibidem*, p. 16.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 17—18.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 20—21. În redarea schimbărilor de proprietari ai satului din secolul al XVIII-lea, începând cu acel „Simion Grecul”, neatestat documentar, se dau multe informații indolelnice, fără acoperire științifică, asupra cărora nu ne propunem să insistăm (p. 18—20).

¹⁴⁶ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, V, p. 478.

¹⁴⁷ P. V. Sovietov (sub red.), *op. cit.*, p. 341 (scuțiți de bir : 1 mazil, 2 popi, 2 argați ai mazălului, 15 scutelnici ai postelnicului Iordache Milo și 1 femeie săracă).

¹⁴⁸ *Op. cit.*, p. 96.

¹⁴⁹ *Sate din Bucovina*, mss. fără numerotare de pagină cursivă.

¹⁵⁰ *Op. cit.*, p. 36 sau D. Olinescu, *Tabela statistică...*, p. 247.

dării la cel puțin 26 și locuirea zonei numite mai târziu „Casele Vechi“ (cf. harta VI).

În sfârșit, la 1841 satul avea 491 locuitori, fiind poate cel mai slab populat din întreaga zonă cercetată (excepție poate făcând Pârteștii de Sus sau Cacica, care împreună înregistrează 817 suflete)¹⁵¹, ca la sfârșitul aceluiași veac să înregistreze 817 locuitori¹⁵².

În localitate se află biserica Sf. Nicolae, alături de cea ridicată în ultimii ani. A fost construită din lemn de brad de Diamandi Gribincea, ajutat de săteni, la 1764¹⁵³, în vremea vorniciei lui Simion Cloată.

După C. Milici, familiile Tipa, Grigorean, Grosu, Beldeanu și Milici aparțin valului de bejenari ardeleni care s-au stabilit aici. La aceștia I.V. Răchieru mai adaugă : Răstoacă, Rotari, Crăciunescu și Cioată¹⁵⁴.

Astăzi, în localitate se mai întâlnesc familiile, mai puțin numeroase, Bosancu, Ciornei, Andriese, Săvuț, Adomniței, Tabarcea, Bălăceanu, Sahlean și sporadic Răchieru, Rudnic, Baranaschi.

Toponime sugestive : „Dealul Curături“ cu pășunea „La Poiană“, „Dealul Rediu“, „Dealul Grosului“, „Dealul Țiclău“, „Foiana lui Milici“, „Câmpul Beldeanu“, „Lunca Tipei“.

*   *

*

---

¹⁵¹ XXX, *Schematismus...*, p. 44.

¹⁵² Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 201.

¹⁵³ Dată publicității de C. Milici (*op. cit.*, p. 11), ca (și de Em. Grigorovitz *op. cit.*, p. 201). În schimb Gh. Bratiloveanu și M. Spănu *op. cit.*, p. 81—82), menționează anul 1783. Autorii nu ne lămuresc totuși asupra datei ctitoririi, o dată afirmând că biserica s-a ridicat în 1783 („cu 13 ani înainte de 1778“), după care citează pisania care amintește anul 1781 ! Nu știm de asemeni de unde provine toponimul „Dealul Bradului“ (probabil confuzie !), atunci când aceiași citează pe I. Dan (*Toponimie și continuitate...*, p. 84, nota 70), care de fapt amintește de plasarea primei vetre pe Dealul Grosului !

N. Stoicescu menționează ca dată a ctitoririi bisericii Sf. Nicolae anul 1781, în schimb, plasează greșit satul în componența comunei Cacica (*Repertoriul bibliografic...*, p. 772).

¹⁵⁴ C. Milici, *op. cit.*, p. 15 și I. V. Răchieru, *op. cit.*, p. 35. La 1725 se amintește ca punct de reper „bordeiul lui Milici“, ceea ce ne face să ne îndoim asupra apartenenței acestei familii la marele curent emigraționist din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 51).

Pornind de la formele cele mai vechi de atestare documentară, considerăm că denumirea sa corectă este „Cajvana” și nu Cașvana”, cum uneori se întâlnește¹⁵⁵, folosindu-se în acest sens argumentul că numele său ar deriva de la „caș”, fiind dat așezării în urma unui popas al lui Ștefan cel Mare pe aceste meleaguri¹⁵⁶. Într-o astfel de situație, explicația etimologică a denumirii sale devine deosebit de dificilă, în plus, în România, nefiind o altă localitate cu nume identic sau apropiat¹⁵⁷.

De-a lungul timpului satul apare nominalizat: „Căjvenii... cu moară” (2 mai 1585), „Căjveanii” (19 mai 1587), „Căjvenii” (4 iunie 1588), „Chezvinii” (28 iulie 1615), „Căjvenii” (15 aprilie 1618), „Cășvana” (în redactor T. Balan, 15 septembrie 1725), „Căjvana” (18 iulie 1767)... În perioada administrației austriece numele apare sub forme tipice fonetice de epocă: „Keszvana”, „Keschwana”, ș.a.

Din prima atestare documentară care a avut șansa conservării ei până în zilele noastre, datată la 3 iulie 1575, aflăm că satul „Căjvenii” făcea parte din moștenirea lăsată fiicelor sale de către Luca Arbure¹⁵⁸. Mai târziu, la 2 mai 1585, aflăm că averea portarului de Suceava se constituie de-a lungul existenței sale prin privilegiul de cumpărături și de împărțeală de la Bogdan „cel bătrân” și Ștefan „cel Tânăr”, la care se adăugase zestre mamei sale, Nastasia, întărită la un moment dat de același Bogdan Voievod. La această ultimă dată menționată satul devine proprietatea fiicei sale, călugărița Marica, la el adăugându-se o moară și „Hrinceștii”, tot cu o moară¹⁵⁹. Maricăi i se recunosc aceleași proprietăți și în documentele din 19 mai 1587 și 4 iunie 1588¹⁶⁰.

¹⁵⁵ Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 54, cu forma „Cășvana”, dar mai ales în folosirea uzuală contemporană.

¹⁵⁶ Conform unei tradiții locale, cunoscută personal de autor de la unii săteni mai vârstnici.

¹⁵⁷ I. Iordan, P. Gâșteanu, D. I. Oancea, *op. cit.*, p. 97. Este posibil ca totuși așezarea să-și fi primit numele de la cel al pârâului ce trece pe teritoriul său, numit în documentul din 15 aprilie 1618 „Cașva”. N. Grămadă semnalează existența în zona Câmpulung a unui deal sau munte mai mic numit „Cajvanca” (*Toponimia satelor...*, vol. VI, p. 542). Numele propriu Căjvănean este explicat de I. Iordan pornind de la numele topic Cașva din Transilvania cu sufixul toponimic „ean” (*Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 95).

¹⁵⁸ *DIR*, A. Moldova, veacul XVI, III, p. 56.

¹⁵⁹ *Ibidem*, III, p. 280—281.

¹⁶⁰ *Ibidem*, III, p. 359—360 și, respectiv, p. 387—388.

O dată cu trecerea timpului, Cajvana rămâne în posesia urmașilor ei, a fiicei sale Maria, căsătorită cu Ion Solomon, vistiernic. Tofana, fiica sa, alături de soțul său, Vasile Șeptilici și cei patru copii ai lor vând moșia la 28 iulie 1615 pentru o mie de „galbeni ungurești” voievodului Ștefan Tomșa, care, la rândul său, o donează ctitoriei sale de la Solca ¹⁶¹. O problemă de localizare teritorială teoretică care se naște aici este aceea ce privește plasarea vetrei sale, deoarece se afirma că satul se află pe pârâul cu același nume, Chezvani, unde se varsă în râul Soloneț. În realitate este vorba despre o eroare, poate neîntâmplătoare, ce reflectă tendința de extindere pe orice cale a domeniului mănăstiresc, deoarece spre vărsarea Cajvanei în Soloneț se afla — și se află și acum — satul Soloneț. Pe de altă parte, la începutul veacului al XVII-lea, se pare că Cajvana își mutase vatra ceva mai spre nord, pe forme de teren mai înalte și poate la acea dată încă bine împădurite (ceramica din punctul 38—39, „Săliște”, nu trece de secolul al XVI-lea).

O dată plasarea teritorială descrisă greșit, aceeași formulare se reia la 15 aprilie 1618 („pe pârâul Cajva, unde cade în Soloneț”) ¹⁶², dată la care Radu Mihnea întărea satul aceluiași lăcaș monahal.

Cajvana este ulterior menționată în 1725, cu ocazia rediscutării hotarelor domeniului mănăstiresc ¹⁶³.

La 18 iulie 1767 Grigore Callimachi încerca să rezolve litigiul dintre mănăstire și Simion Comănescu (Tăutul) și Matei Bantăș, având ca obiect o anumită încălcare a hotarelor Botoșanei, Cajvanei și Hrințeștiului, sat din apropiere, pe apa Solcâi, călugării Mănăstirii Humor urmând și ei să se prezinte la judecata domnească cu hrisoavele privitoare la Comănești ¹⁶⁴. În scurt timp, la 3 ianuarie 1768, domnul întărea mănăstirii de pe Solca, alături de Botoșana, și Cajvana ¹⁶⁵.

Informații interesante aflăm însă în documentul din 8 iulie 1768, când se continuă conflictul cu Matei Bantăș, din Soloneț ¹⁶⁶. Intenționând o extindere a hotarului sudic al moșiei cajvănene, călugării de la Solca — pornind probabil și de la eroarea de plasare la care ne-am referit anterior — identifică siliștea Solonețului (punct 25) cu cea a Cajvanei din veacurile anterioare. În cele din urmă judecata ajunge să se pronunțe corect, identificând siliștea Cajvanei, nu aproape de vărsarea pârâului său în Soloneț, ci mult mai spre miazănoapte, mai sus, acolo unde se mai puteau observa „semne de livezi cu pomi, vișini și pruni și țintirim de biserică într-un cap de pisc între pârâile Căjvânii” (afluenții săi din cursul superior — n.n.). Locul la care se face referire, purtând urme de la un vecni cimitir sătesc este în mod normal ceea ce astăzi, în amintirea unei vechi biserici, se numește „Dealul Crucii”, iar vatra de locuire s-a plasat în punctele nr. 38—39.

La 2 ianuarie 1782 egumenul Meftodiu de Solca menționa în fața comisiei austriece că stăpânește satul ¹⁶⁷, al cărui venit, alături de altele,

¹⁶¹ *Ibidem*, veacul XVII, III, p. 222—223.

¹⁶² *Ibidem*, veacul XVII, IV, p. 266.

¹⁶³ T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 51—52 și TDS, p. 229 cu datare 1724 !

¹⁶⁴ TDS, p. 379.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 384.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 392.

¹⁶⁷ T. Balan, *op. cit.*, V, p. 162.

era prezentat statistic peste încă câteva luni mai târziu ¹⁶⁸, la 23 noiembrie anul următor ¹⁶⁹, și la 26 octombrie 1784 ¹⁷⁰.

Intrând în proprietatea Fondului bisericesc, Cajvana va deveni comună autonomă din anul 1849.

Una din realitățile de hotar ale satului Cajvana, a fost teritoriul localității Hrincești, azi dispărută. Em. Grigorovitzza menționa la vremea sa că în Cajvana mai circula tradiția conform căreia, demult, în hotarul estic al așezării exista satul Hrincești, distrus la un moment dat de tătări ¹⁷¹. De altfel și astăzi se mai numește în arealul Cajvanei o parte de teren agricol „Hrincești” sau „Crâncești”.

Plasarea sa a fost undeva între Gura Solcei și Arbore, „pe apa Solcii” ¹⁷². Inițial satul „a fost drept domnesc”, ulterior al portarului Luca Arbure, căci la 2 mai 1585, așa cum s-a arătat deja, fiica sa Marica îl moștenește, fiindu-i reconfirmat la 19 mai 1587 și 4 iunie 1588, deși încă de la 11 ianuarie 1588 domnitorul îl acorda episcopului de Rădăuți, Gheorghe Movilă, care achitase 70.000 aspri pentru plata haraciului, sumă pe care logofătul Solomon, soțul Maricăi, o datora din strângerea birului în ținutul Sucevei ¹⁷³. La rândul său, Gheorghe Movilă l-a dăruit „cu moară și heleșteu în Solca”, Mănăstirii Sucevița, cunoscută ctitorie a familiei sale. Deoarece ulterior ginerele lui Ion Solomon, căpitanul Dumitrașcu, reușește să obțină și să distrugă hrisovul de acordare a satului Mănăstirii Sucevița, Ieremia Movilă pentru a mulțumi ambele părți plătește 300 de „ughi galbeni” lui Dumitrașcu și soției sale Tofana, astfel, la 1 iunie 1605 Hrinceștiul fiind reconfirmat domeniului mănăstiresc ¹⁷⁴. Neînțelegerile privind proprietatea asupra satului continuă însă, căci la 20 decembrie 1623 copiii Tofanei, Vasile, Lupul și Drăguța ajung să vândă satul Mănăstirii Solca cu 400 de galbeni ungurești ¹⁷⁵.

Începând cu anul 1625 se desfășoară mai multe etape ale litigiului pentru Hrincești dintre cele două mănăstiri menționate. La 24 ianuarie Maria Potocki mărturisea că a văzut când tatăl său, Ieremia Movilă, a plătit căpitanului Dumitrașcu cei 300 de zloți ungurești drept cumpărătură a satului ¹⁷⁶. Peste mai puțin de o lună, episcopul de Rădăuți, Evloghie, cu soborul de la Mănăstirea Solca, face schimb cu Mănăstirea

¹⁶⁸ TDS, p. 457.

¹⁶⁹ Ibidem, p. 471.

¹⁷⁰ Ibidem, p. 479.

¹⁷¹ Op. cit., p. 54.

¹⁷² Amintire a vecinătății cu Arbore, sunt numele unui loc, a unor poieni și a unui codru, cât și a unui deal, toate purtând denumirea satului dispărut, menționate de N. Grămadă ca prezențe toponimice la Arbore (*mss. citat*, vol. I, p. 4—5 și 91). În harta cadastrală de la 1856, apare un punct trigonometric cu notația „Krinčestiu” (Arh. St. Suceava, Fond ORPOT, nr. 22).

Referiri la această localitate dispărută a făcut T. Balan, în *Sate dispărute...*, p. 14—15. În privința statutului mai vechi al satului, considerăm că ipoteza mai veche a lui E. Emandi prin care Hrinceștiul, poate ca și Cajvana, ar fi putut face parte din ocolul Sucevei, merită încă a fi menținută în atenție (cf. *Observații de geografie istorică privind ocolul orașului Suceava*, în *Suceava*, IV, 1977, p. 123).

¹⁷³ T. Balan, *Documente bucovinene*, I, p. 101. La prima departajare a averii lui Arbure, din 3 iulie 1575, Odochia primise jumătate din sat, numit „Hrițenii” (DIR, A. Moldova, veacul XVI, III, p. 56).

¹⁷⁴ DIR, A. Moldova, veacul XVII, I, p. 246.

¹⁷⁵ CDM, Supliment, I, p. 150 (în *Documente bucovinene*, I, p. 179, anul 1622).

¹⁷⁶ Ibidem, p. 150, doc. 399.

Sucevița, dându-i două sate din ținuturile Dorohoi și Botoșani, în schimbul moșiei Hrincești și a două seliști ¹⁷⁷. Mai târziu este deschis conflictul dintre Ilie Șepțilici și lăcașul ctitorit de Movilești, care se încheie prin înțelegerea din 18 iulie 1654, postelnicul renunțând la Hrincești, Iaslovăț și Ceaplinți, contra satului Șerbăuți ¹⁷⁸.

În 1709 așezarea era încă locuită, fiind la acea dată proprietate a mănăstirii lui Tomșa de la Solca ¹⁷⁹. Alte atestări, fără să mai fim îndreptățiți că localitatea ființa, s-au păstrat din anii 1767 ¹⁸⁰ (domnul Moldovei intervine de partea mănăstirii Solca, ce acuza impresurarea moșilor sale Hrincești, Cajvana și Botoșana), 1783 ¹⁸¹ (în hotăr cu Iacobești), 1785 ¹⁸² (în hotăr cu Todirești) și 1782, când egumenul solcan declara în fața comisiei austriece de delimitări funciare că mănăstirea sa stăpânește „în cordon“, alături de Solca, Botoșana, Cajvana și Iaslovăț și săliștea Hrincești, dovadă că satul fusese mai demult pustiit ¹⁸³.

Cele mai vechi urme ceramice medievale identificate până acum la Cajvana provin din punctele 38—39, teren agricol numit și astăzi în chip sugestiv „Săliște“. Din repartizarea observată perieghetic a acestor vestigii, rezultă că bordeiele sătenilor în secolele XIV—XV erau dispuse pe ambele maluri ale pâraului Cajvana. Pe partea stângă a sa, în apropierea unor mici afluenți, frecvența crescută a acestor materiale — la care se adaugă și bulgări de zgură cu un conținut mare de fier — pare a indica o intensitate mai mare de locuire, inclusiv în veacul al XVI-lea. Toate aceste informații vin să demonstreze veridicitatea celor afirmate în documentul din 8 iulie 1768, dată la care se mai puteau observa buturugi de la vechi livezi și urme de la amplasarea vechiului cimitir (și deci și a bisericii) „într-un cap de pisc“, deci ceea ce astăzi se numește sugestiv — ca și la Botoșana — „Dealul Crucii“, în amintirea punerii aici a unei cruci, pe locul existenței fostului lăcaș de cult.

Ca și în alte frecvente cazuri, în urma probabil a unei distrugerii pricinuită de invaziile tătaroturce, așezarea s-a refăcut pe poziții mai înalte, căutând în continuare să aibă în strictă apropiere suprafețele împădurite ale dealurilor din vecinătate. Dovada peremptorie a acestei mutații — ca și la Todirești, Soloneț, Comănești sau Botoșana — este faptul că toate acestea astăzi sunt constituite la miazănoapte de fostele lor vetre, devenite cu timpul câmpuri agricole. Alături de alte descoperiri răzlețe de ceramică medievală târzie, efectuate izolat în jumătatea nordică a vetrei actuale, ne mai stau mărturie a acestei expansiuni de locuire și observațiile de la punctul 42 (ceramică din veacurile XVII—XVIII), plasat deja la circa 600 m nord de actuala biserică, în apropierea căreia s-au mai depistat și două puncte cu frecvente bucăți de zgură cu mult fier în conținut (punct 41).

În schimb, nu putem cunoaște ce anume a cauzat Cajvanei o scădere demografică deosebit de mare, care a făcut ca în momentul ocu-

¹⁷⁷ DIR, A. Moldova, veacul XVIII, V, p. 318.

¹⁷⁸ T. Balan, *Documente bucovinene*, II, p. 145.

¹⁷⁹ *Ibidem*, III, p. 151. Tradiția amintește că a fost „dărămat de tătari“, poate — opinăm noi — la 1716 (Em. Grigorovitz, op. cit., p. 54).

¹⁸⁰ TDS, p. 378.

¹⁸¹ T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 134.

¹⁸² *Ibidem*, VI, p. 282.

¹⁸³ *Ibidem*, V, p. 162.

pației habsburgice a Bucovinei harta Büschel să înregistreze pe cursul superior al pârâului său principal doar 9 locuințe. Oricum, cele 10 locuințe (bordeie ?) de pe cursul mijlociu și începutul celui inferior al pârâului Cajvana trebuie totuși să le atribuim Solonețului (harta VIII). În această situație, nu ne mai miră faptul că recensământul rusesc din 1774 nu amintește nimic de Cajvana¹⁸⁴. Ca ipoteză, bănuim că la cele 21 de case (inclusiv 2 preoți) ale Solonețului, fuseseră înglobate și toate cele răsfirate din amonte de acest sat, pe valea Cajvana. Dacă alte sate bine populate acum, precum Părhăuți, Comănești sau Pârtești aveau câte doi slujitori bisericești (Todireștiul, doar cu 20 de case, nu avea nici unul !), Solonețul, cu 21 de case, beneficia de serviciile unui număr de doi preoți, ceea ce ar putea fi ipotetic un argument susținător al supoziției noastre de mai sus. Tot la fel putem interpreta și lipsa menționării satului în statistica austriacă a anilor 1773—1775¹⁸⁵.

În următorii ani însă, beneficiind și de un spațiu destelenit deja în veacurile anterioare capabil să ofere loc și mijloace de trai mult mai multor familii, așezarea ajunsă pe pragul pierderii chiar a identității sale, beneficiază numai în câțiva ani de un aport demografic transilvănean deosebit de viguros. Iată deci că la 1780 ea însuma deja 85 de familii, iar încă peste patru ani, e drept împreună cu Botoșana, 161 de familii¹⁸⁶.

A urmat apoi — se pare — aproape o stagnare, urmată iarăși de ritmuri susținute de creștere demografică :

	case	familii	suflete	Nr. membri pe familie
1789	80	85	466	5,48
1794	110	108	631	5,48
1796	117	127	724	5,70
1798	183	132	790	5,98
1800	131	140	827 ¹⁸⁷	5,90

*   *

*

¹⁸⁴ P. V. Sovetov (sub red.), *op. cit.*, p. 340—352.

¹⁸⁵ E. I. Emandi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 511—512.

¹⁸⁶ D. Werenka, *op. cit.*, p. 43.

¹⁸⁷ T. Balan, *Sate din Bucovina*, mss. fără numerotare cursivă a paginilor, statistică militară inedită.

Numele localității provine în mod normal de la antroponimul „Coman” și nu de la cumani, cum uneori în mod superficial s-a acreditat de-a lungul timpului această supoziție la nivel local¹⁸⁸. Nu știm însă în ce măsură acel Coman ar fi dat numele său unei moșii, situată între Solca și Arbore, unde o tradiție mai veche afirma că niște bejenari maramureșeni ar fi poposit o vreme înainte de-a se fi stabilit în actualul sat Comănești¹⁸⁹. Și tot incertă este după părerea noastră și etapa istorică la care s-a referit această tradiție, mai sigur părăndu-ne că ea reflectă realități de secol XVIII, mult mai vii în memoria ultimelor generații.

În documentele medievale din veacurile XVII—XVIII a apărut adesea un sat numit „Comărești” sau „Cumărești”, în ținutul Suceava pe apa Siretului, în zona satelor Budineț, Bănila, Carapciu și Igești (azi regiunea Cernăuți). În 1785 încă exista¹⁹⁰. În cazul său derivarea de la un oarecare Coman pare a fi mai incertă.

Un alt sat „Comănești” este amintit la 6 aprilie 1631¹⁹¹ în ținutul Vaslui, sau altele în ținuturile Trotuș, Covurlui sau pe Bașeu¹⁹².

Astăzi există în județul Bacău cunoscuta localitate urbană Comănești și unele sate cu nume identice în județele Arad, Galați, Harghita, Mehedinți și Olt. Două au fost desființate în județele Botoșani și Gorj. Alte localități cu aceeași origine etimologică a denumirii: Comăneasca (jud. Brăila), Comandău (jud. Covasna), Comanca (jud. Olt și Vâlcea), Comancu (desființat — jud. Prahova) și Comana (jud. Constanța, Ilfov și Brașov)¹⁹³.

Forma sub care a apărut denumirea satului a fost tot timpul Comănești, mai puțin în perioada ocupației austriece, când apare transcris în diverse forme.

¹⁸⁸ Spre exemplificare, Ștefan Chiril, *Monografia satului Comănești*, mss., 1960, p. 2, sau chiar Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 71. Un sat Comănești, „unde a fost Comăniel” era atestat la 15 martie 1497, cât și la 4 martie 1546, când era folosită menționarea „unde a fost Comănel” (M. Ciubotaru, *Toponimia bazinului hidrografic Rebricea (jud. Iași — jud. Vaslui). Oiconimele. Perspectivă istorică (II)*, în *Alia Iași*, XXIX, 1992, p. 431).

¹⁸⁹ St. Chiril, *op. cit.*, p. 3.

¹⁹⁰ T. Balan, *Documente bucovinene*, I, p. 143, p. 176, p. 223; II, p. 123, 131; III, p. 81, 86, 131, 207; VI, p. 15, 79.

¹⁹¹ CDM, II, p. 145—146.

¹⁹² M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 68, 97; II, 158, 333, 563; DRH, A. Moldova, I, p. 398 și II, p. 125.

¹⁹³ I. Iordan, P. Gâstescu, D. I. Oancea, *op. cit.*, p. 115.

La 16 decembrie 1782, mazilul Simion Tăutul declara în fața comisiei funciare austriece că vechile documente ale satului se pierduseră cu timpul¹⁹⁴. Nu este deci de mirare că cea mai veche atestare documentară certă a localității este târzie, din 5 iunie 1601. În document aflăm însă că inițial boierul Vană 'dobândise satul, fiindu-i întărit de Alexandru cel Bun. De la acesta Comăneștiul rămâne, prin departajări succesive, la nepoții și apoi strănepoții săi, fiii și nepoții lui Necoricu, care la data menționată ajung să vândă lui Vâscan Dobrenchi pentru 600 de taleri de argint „cinci părți din tot satul... cu loc de iaz și de moară la părăul Soloneșului Mic și la Botășana și cu pometuri și cu lazuri“. Tot din hrisovul lui Alexandru cel Bun rezulta și dreptul de proprietate deținut acum de Didea, „fiica Agafiei, nepoata lui Macsin, strănepoata Nastasiei“, care primea de la Vâscan Dobrenchi 50 de taleri de argint în schimbul a 1/6 parte din Comănești „cu pometuri și cu curături și cu loc de moară“¹⁹⁵.

O altă menționare a localității este cea din 15 iunie 1616, când este menționat printre martorii unei donații funciare din Bălăceana și „Glegorcea de Comănești(i)“¹⁹⁶.

Diacul Simion din Soloneț reușește cu timpul să cumpere și părți ale moșiei vecine, Comănești, de vreme ce dintr-un document datat larg între anii 1623—1627 rezultă că fiii săi, Nacul, Docul, fost paharnic, Pătrașcu și Toderășcu ajung să-și împartă ocinile din Soloneț, Comănești și un sfert din Dărmănești, pentru ca apoi să vândă o parte din moșteniri fratelui lor Constantin¹⁹⁷.

O posibilă atestare se datează la 20 ianuarie 1634, când Isac de Sinehău (numit și Isac Mironescu, fiu al lui Miron Onciul) se plângea pentru săliștea Comăneștilor¹⁹⁸. Din păcate nu putem fi siguri dacă referirea vizează satul nostru, mai sigur fiind vorba despre o localitate dispărută la care se face referire la 6 aprilie 1659, când se restabilea hotarul unei „bucăți de loc la Iacobești, care se află către Românești“, atunci când se pomenea „hotarul Comăneștilor“¹⁹⁹.

De abia în veacul al XVIII-lea se cunosc date mai precise. Pe la începutul acestuia, jumătate din sat era proprietatea lui Savin de Comă-

¹⁹⁴ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 128. La 1490 biserica din Comănești nu era supusă episcopiei de Rădăuți, ceea ce a făcut ca ea să nu fie menționată în cunoscutul document de la 15 martie. Oricum, în mod firesc așezarea posedă un lăcaș de cult la acea dată. În ceea ce o privește pe cea din ultimul sat, în amonte din valea râului, nementionată nici ea, lucrurile sunt clare de vreme ce satul lui Pârtea aparținea deja branștei humorene. Pentru același context documentar, întrebări identice se nasc și pentru Cajvana și Botoșana, care la sfârșitul veacului al XV-lea, erau probabil încă proprietăți domnești sau boierești.

¹⁹⁵ *DIR*, A. Moldova, veacul XVII, IV, p. 11—12. Ne întrebăm dacă nu cumva acest „Vană“, contemporan al lui Alexandru cel Bun, este tocmai vornicul Oană de la Tulova, ținând cont și de faptul că documentul de la 1601 nu ne dă alte amănunte legate de persoana sa, care era probabil și atunci încă deosebit de bine cunoscută. Să nu uităm că Oană ctitorise prima mănăstire de la Humor, care va primi de la Alexandru cel Bun satele din imediata apropiere „unde au fost Tatomir și Pârtea“ și „seliștea lui Dianiş“.

¹⁹⁶ *Ibidem*, veacul XVII, IV, p. 9. Pentru identificarea satului cu cel de care ne ocupăm acum, mai păstrăm unele rezerve.

¹⁹⁷ *CDM*, II, p. 49.

¹⁹⁸ T. Balan, *Documente bucovinene*, II, p. 106. Cf. și N. Iorga, *Studii și documente*, V, p. 533, nr. 11.

¹⁹⁹ T. Balan, *Documente bucovinene*, II, p. 161.

nești, astfel că la 22 septembrie 1742 fiul său, călugăria Ghedeon, fost egumen al mănăstirii Putna și Ghelasie, egumenul Mănăstirii Sf. Ilie, de lângă Suceava, ajung să vândă pentru 175 de lei Mănăstirii Humor această parte din Comănești²⁰⁰. Teritoriul apusean al vechii localități intră astfel în braniștea Mănăstirii Humor, devenind cu timpul un sat aparte numit „Liuzii Humorului”. Edificator în acest sens este declarația făcută la 15 ianuarie 1782 în fața comisiei austriece de către călugărul humorean Pahomie, conform căreia mănăstirea stăpânea la acea dată — printre altele — și jumătate din Comănești, zis și „Liudie-Humora”²⁰¹.

La 21 noiembrie 1744, la cererea aceluiași lăcaș monahal, Ioan Mavrocordat delega pe Lupul Balș să stabilească hotarul exact al acestei jumătăți de sat, urmând să dea mărturie cu semnele de hotar²⁰².

Cealaltă jumătate din Comănești, partea de răsărit, care și-a păstrat numele inițial, ajunge în proprietatea mazilului Simion Tăutul, devenit la un moment dat chiar ispravnicul ținutului Suceava. Pe lângă această moșie, după cum s-a văzut deja, el primește în 1756 și 1760 de la unchiul său Ion Dociul părți din Soloneț²⁰³.

Proprietar al unor suprafețe considerabile de pământ, Tăutul, căsătorit în 1739 cu Catrina (Ecaterina), fiica Nastasiei Rugină, ajunge să fie implicat într-un diferend cu Mănăstirea Solca. La 23 septembrie 1765 indica reperele de hotar ale satului său cu Botoșana, proprietate mănăstirească²⁰⁴. Conflictul continuându-se, Grigore Callimachi dispunea la 18 iulie 1767 ca să se cerceteze și să se rezolve neînțelegerile dintre lăcașul monahal și „Simion Comănescul” și Matei Bantăș, părâți că împresoară moșiile Hrâncești, Cajvana și Botoșana, prilej cu care trebuiau să se prezinte și călugării humoreni cu actul de cumpărare a jumătate de Comănești și cu hotarnica făcută de vornicul Lupul Balș²⁰⁵. Peste numai patru zile el participa alături de tatăl său, ieromonahul Iosif, în vârstă de 75 de ani, la fixarea definitivă a hotarului proprietății sale cu Botoșana²⁰⁶.

Un al doilea conflict în care a fost implicat Tăutul, a fost cel cu Mănăstirea Ilișești, proprietară a satului Bălăceana deoarece în 1781 stăpâna — se pare — abuziv în moșia menționată un teren de circa 40—50 de fâlcii²⁰⁷.

Peste un an, în fața comisiei austriece el declara că stăpânește jumătate din Comănești (se referea probabil la tot Comăneștiul propriu-zis, după apariția în braniștea Humorului a satului Liuzii Humorului), moștenită de la părinți și moși, documentele vechi ale satului fiind demult pierdute²⁰⁸; jumătate pe care vedem că peste un deceniu o lăsa prin testament fiilor săi Ion și Costachi, ultimul mai primind casa cu acareturile și moara²⁰⁹.

²⁰⁰ *Ibidem*, IV, p. 212—214. Aici, un nepot al celor doi Simion (probabil Tăutul), se opune inițial vânzării acestei jumătăți de moșie strămoșească.

²⁰¹ *Ibidem*, p. 214.

²⁰² TDS, p. 265.

²⁰³ Cf. notele 133 și 134.

²⁰⁴ TDS, p. 365.

²⁰⁵ *Ibidem*, p. 379.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 379—380.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 447.

²⁰⁸ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 128.

²⁰⁹ *Ibidem*, p. 128.

De asemenea, merită a fi menționat și faptul că și Mănăstirea Solca ajunsese să stăpânească — legal sau ilegal — teren în arealul comăneștean, deoarece în primăvara anului 1782 ea înscrisa în situația veniturilor sale provenind din arendarea moșiilor, alături de Botoșana și Cajvana și o parte din Comănești ²¹⁰. Informația ridică unele întrebări, mai ales pentru faptul că în anul următor, la 23 noiembrie, făcându-se evidența veniturilor mănăstirești, se amintesc cele două sate vecine, dar fără reluarea referirii la Comănești ²¹¹.

Revenind la familia Tăutuleștilor, mai menționăm doar câteva fapte. Costachi, decedat fără urmași direcți, în 1822, a lăsat partea sa „jumătate de moșie“, Catrinei Cozacli, cu care trăise necununat. Aceasta, ulterior s-a căsătorit cu boierul bucovinean Gheorghe Flondor ²¹². Cealaltă parte a moșiei, cu excepția unei părți de livadă, fiii lui Ioan Tăutul, Mihalachi și Vasile au vândut-o aceluiași boier, originar din Storojineț ²¹³.

Cele mai vechi puncte locuite în evul mediu, depistate până în prezent, sunt cele de pe ambele maluri ale pârâului Hotari (câmpul „Săliște“ — punct 50) și din lunca pârâului Botoșana (punct 54). Materialul ceramic din primul punct s-a descoperit în cantități modeste, deși la arăturile mai adânci de după colectivizare se spune că apăreau la lumina zilei multă ceramică fragmentară, chirpic și chiar bucăți de cărămidă. Datarea vestigiilor descoperite în cercetarea noastră se încadrează în veacurile XV—XVI, la fel ca și cea propusă de profesorul V. Butnaru în deceniul trecut. Pe tarlăua „Runc“ — după același autor — loc plasat lângă pârâul Tințu, la ieșirea din sat spre Botoșana, s-au descoperit câteva fragmente ceramice databile în veacul al XIII-lea, realitate nesurprinsă însă de recunoașterea noastră perieghetică ²¹⁴.

Tot în Săliște, toponim notat „*Seliște*“ numai la pârâul Hotari în harta cadastrală de la 1856 ²¹⁵, se spune că demult exista și o cruce mare din lemn, indicând un vechi amplasament de biserică.

În punctul 54 de pe Solonețul Mic, unde se pare că nivelul de locuire ăr fi mai vechi, cel puțin din secolul al XIV-lea, este posibil să fi existat o reședință boierească, după cum ar indica resturile de temelie de piatră identificate în perioada interbelică (sec. XIV—XVI).

Cea mai veche necropolă cunoscută, corespunzând vetrei din Săliște, se plasa spre miazănoapte, în punctul 51 „*În Gropi*“. Cimitirul ca și biserica actuală se află pe cote mai înalte, spre nord, dovezi ale mutării cu

²¹⁰ TDS, p. 437.

²¹¹ *Ibidem*, p. 471.

²¹² St. Chiril, *op. cit.*, p. 36 și Aurelian Bondar, *Istoricul satului Comănești*, mss. în proprietatea autorului, p. 3, unde însă nu se dau sursele informative.

²¹³ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 129.

²¹⁴ V. Butnaru, *op. cit.*, p. 20.

²¹⁵ Arh. St Suceava, Fond ORPOT, 36.

²¹⁶ Spre exemplificare A. Bondar, *op. cit.*, p. 2, sau chiar I. Dan, *Toponime și continuitate...*, p. 69, fără argumentări. Primul mai susține că biserica din Săliște era din cărămidă (?) și că tot atunci a fost distrusă și „moara din jos“, altă incendiere a satului fiind pricinuită în 1850 de tătari.

La 20 ianuarie 1634 a fost menționată „*săliștea* (s.n.) Comăneștilor“ reclamată de un „Isac de Sinehău“, dar este îndoielnic că este vorba de localitatea noastră (N. Iorga, la nota 198 și T. Balan, *Sate din Bucovina*, mss. dactilografiate, nepăginate). Nu putem deci folosi această dată ca limită *ante quem* pentru identificarea momentului distrugerii vechii vetre de sat.

timpul a vetrei satului. Data unei distrugerii necrutătoare a aşezării, care ar fi determinat tocmai acest fenomen, ar putea fi anul 1575, al unei incursiuni tătăreşti la care se referă intuitiv unele monografii locale²¹⁶. O altă dovadă a acestei extinderi a Comăneştiului sunt şi descoperirile ceramice din punctul 55 (sec. XVI—XVII), în dreptul bisericii actuale, în apropierea căreia ctitorul său şi proprietarul satului, Simion Tăutul, îşi va ridica propria sa curte (cf. punct 56). Aşa cum ne demonstrează descoperirile de aici, conacul beneficia de sobe din cahle, cât şi de o conductă ceramică de aducţiune a apei potabile, fiind zidit din piatră, aşa cum ne-o certifică redarea grafică a sa din harta cadastrală de la 1856, dată la care era stăpânit alături de anexe şi un întins pomăt, de Catinca Flondor²¹⁷.

Urmaş cert al celebrului logofăt Tăutu din sfatul domnesc al lui Ştefan cel Mare, conştient de ilustra sa descendenţă, Simion Tăutul şi-a construit lângă reşedinţă în cursul anului 1772 propria sa biserică, imitând-o arhitectural, în chip evident, pe cea de la Bălineşti a strămoşului său²¹⁸.

Iată sintetic principalele date statistice ale localităţii, de la sfârşitul veacului al XVIII-lea :

a) recensământul rusesc al lui Rumianţev (1774 — pentru ţinutul Suceava) : 38 case, din care nu plăteau biruri familiile a 2 mazili, 2 rup-taşi, 6 argaţi ai lor, 2 preoţi, un ȧigan şi 5 femei sărace²¹⁹ ;

b) statistică austriacă din anii 1773—1775 : nr. aproximativ de case 38 ;²²⁰

c) harta Büschel : 33 case grupate compact în prima jumătate a cursului inferior al pârâului Botoşana, aproape toate pe partea stângă a apei (cf. harta, VIII) ;

d) statistica 1775 pe familii : „Kumaniesti“, 2 mazili, 3 popi, 37 ȧarani ;²²¹

e) statistică Werenka, pe familii : 1774—31, 1776—42, 1779—62 : 1780, împreună cu Pârteşlii de Jos — 126, 1784—66 ;²²²

f) statistică militară inedită T. Balan :

Nr. membri
pe familie

1789	56 case	55 familii	312 suflete	5,67
1794	56 case	55 familii	312 suflete	5,67
1796	70 case	76 familii	412 suflete	5,42
1798	72 case	80 familii	446 suflete	5,57
1800	70 case	82 familii	472 suflete ²²³	5,57

²¹⁷ Cf. nota 215.

²¹⁸ Pentru multe alte date ale familiei Tăutul, cf. *Documente bucovinene*, V, p. 128—130. Referiri bibliografice pentru biserica lui Simion şi Catrina Tăutul în N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, p. 203.

²¹⁹ P. V. Sovetov (sub red.), *op. cit.*, p. 340.

²²⁰ E. I. Ernandi, C. Şerban, *op. cit.*, p. 511.

²²¹ J. Polek, *op. cit.*, p. 36, sau D. Olinescu, *Tabela statistică...*, p. 247.

²²² D. Werenka, *op. cit.*, p. 48.

²²³ T. Balan, *Sate din Bucovina*, mss. citat.

g) statistică din 1841 : 1325 locuitori, cel mai populat sat din întregul bazin hidrografic ! ; ²²⁴

h) populația la sfârșitul aceluiași veac : 1247 persoane ²²⁵.

Delimitarea hotarului nordic al satului, cu Botoșana, proprietate a mănăstirii Solca, este alt aspect care merită a fi analizat aici. În acest sens s-a păstrat un document datat în anul 1725, care ne redă mai multe repere de teren, unele cu semnificații aparte ²²⁶. Solicitat în acest sens, „Lazorescul cel bătrân“ din Todirești mărturisea aceste semne de hotar pe care le cunoștea încă din copilărie, toate demarcând domeniul mănăstiresc de Comănești și Dumitrașcu Nacul, proprietar din Soloneț : „valea Vodnii ²²⁷ (după opinia noastră azi pârâul și valea Răstoci, hotar atunci cu Todireștiul) la „Făgețelul cel din gios și pe la mogile și pe lângă bordeiul lui Milici pi din sus ear Izvorul Socilor în gios pân unde dă in Rostoșe (pârâul Rostușa de azi — n.n.) și treacă în ceaea parte peste Rostoșe și să sue la deal și dă pin limba cea de pădure (urmare a defrișărilor masive de până atunci — n.n.) și treace piste drum și apucă pârâul până da în Cajvana și treace pârâul și apucă în deal, din poiană de ultoane și peste pădure în bour (stâlp de lemn sau arbore incizat cu semn de demarcare — n.n.) și cade în Botoșana pi din sus, la deal pi din sus de casa lui Grămadă, pin ariea Oncii și să scoboară la vale pe piscu și cade în pârâu și apucă pârâul la deal și dă în poiană să împart toate hotarele, a Părteștilor și a Comăneștilor și a Solcâi“ (respectiv Botoșana — n.n.). Printre martori apare un Simion Grămadă și Nistor Păstrăv. Traseul hotarului ar fi după opinia noastră următorul (hărțile 1, 2, 3) : valea pârâului Răstoci, cele trei movile de pe coama dealului „Pe Dumbravă“ (din care astăzi se mai poate cu greu observa doar una — cf. punct 23), valea de unde izvorăște un mic afluent al Rostușei, valea pârâului Rostușa, drumul actual Soloneț-Cajvana, pârâului Cajvana, dealul Comănești, încă împădurit atunci și având însemn cu bour, apoi pârâul Botoșana și micul său afluent „Lăutoai“ ²²⁸, azi Poiana — punct 57), până pe dealul ce desparte azi Comăneștiul de Humoreni“. Poiana Băraictarului“ se pare că a fost pe dealul Comănești ²²⁹.

Nume de familie mai răspândite : Sofian, Maiercan, Păstrăv, Morar, Gorcea, Nistor, Iuga ²³⁰, Constantinescu, Vișnicean(u), Lucescu, Leșan, Sfeica, Iacoban, Coteț, Pintilescu, Todiraș, Râpan.

*   *

*

²²⁴ XXX, *Schematismus...*, p. 43.

²²⁵ Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 70.

²²⁶ T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 51.

²²⁷ *Ibidem*, V, p. 127, unde pârâul este numit „Voinii“. În harta de la 1856, el apare notat „Woina“, „Rustova“ sau „Rustiova“ (Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, 121 — Todirești).

²²⁸ T. Balan, *Documente bucovinene*, VI, p. 194, unde se indică puncte de hotar între Comănești și Botoșana (22 iulie 1767).

²²⁹ *Ibidem*, p. 194—195.

²³⁰ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 70, care le consideră pe primele de proveniență transilvăneană.

Ca și în cazul multor alte sate medievale, numele acestei localități ar putea deriva de la un antroponim, un oarecare „Botuș” sau „Botăș”²³¹, care l-ar fi fondat sau stăpânit inițial. De altfel, localități cu denumiri identice sau foarte apropiate au existat și se găsesc și acum pe teritoriul românesc. Iată sintetic câteva repere în acest sens :

La 3 martie 1581 era amintit pe pârâul Brusniții din ținutul Cernăuți satul „Botoșenița”²³², azi dispărut, remenționat cu ocazia vânzării sale la 8 decembrie 1654 cu denumirea de „Botășinița”²³³. Alte forme ale numelui apar în anii 1716—1717 („Botășinții”, „Botășanții”) ²³⁴.

Un sat „Botășința” sau „Botoșințe” apare în ținutul Sucevei, pe pârâul Horaiț²³⁵, la S—V de Bălcăuți, fiind vorba de Botoșanița Mare din actuala comună Calafindești, numită astfel spre a o deosebi de cea „Mică”, creație din vremurile moderne plasată acum administrativ pe arealul comunei Grănicești. La 4 mai 1587 era menționată „Botoșanița pe Horaiț”, la 30 martie 1492 fiind plasată cu mai puțină exactitate pe Siret cu forma „Botoșanțai”²³⁶, iar la 3 iulie 1626 apare cu forma „Botăși[n]ți pi Horaiț”²³⁷. Alte atestări : 1662 („Botoșințai”), 1682 („Botoșinița”), 1739 („Botășinți”) și 1765 („Botoșințe”²³⁸).

²³¹ O altă posibilitate, demnă de menționat este cea care se referă la derivarea de la vechiul cuvânt „botăș”, cu sens de mlădiță de viță de vie sădită de om (cf. Gh. I. Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, București, 1898, p. 565, care însă atunci când se referă la orașul Botoșani, preferă derivarea de la un antroponim precum Botăș, Botoș sau Botoșan, explicație agreată și de N. Iorga în *Istoria românilor prin călători*, ed. a II-a, 1928, vol. I, p. 56).

Profesorul V. Boca din Botoșana, autorul unei elaborate monografii a satului său natal, amintește și opinia lui Nicolai Sbierra din condica cronicala a parohiei Comănești, după care numele localității s-ar trage „de la cuvântul botoș carele însemnează o mlădiță de vie ce se plântă în pământ ca să crească, precum se numește o mlădiță tăiată dintr-un pom cultivat și se întrebuințează spre ăltuirea pădureilor. Cu alt cuvânt Botoșana ar însemna o plântăciune nouă, o colonie, o așezare a locuitorilor de pe un loc pe altul” (*Istoricul satului Botoșana*, Extras (cap. II) din *Cartea satului Botoșana. Monografie folclorică*, 1974, mss. dactilografiat, p. 56).

I. Iordan amintește pentru antroponimul „Botoș” expresia „botoașă”, în sens de „oaie bătrână care nu mai are dinți” (*Dicționar al numelor...*, p. 75—76).

²³² T. Balan, *Documente bucovinene*, I, p. 79 ; idem, *Sate dispărute...*, p. 6—7.

²³³ Idem, *Documente bucovinene*, II, p. 148—149.

²³⁴ *Ibidem*, III, p. 148 și 189.

²³⁵ *Ibidem*, II, p. 14.

²³⁶ *Ibidem*, I, p. 20, 97—98.

²³⁷ *Ibidem*, I, p. 195.

²³⁸ *Ibidem*, III, p. 7, 58 și 73 ; IV, p. 153, 231 și 20.

Tot în ținutul Suceava, la nord de Frătăuți, exista satul „Botășani“, azi dispărut, dăruit de către Ștefan cel Mare Mănăstirii Putna la 14 octombrie 1489 ²³⁹, și reconfirmat lăcașului monahal la 2 februarie 1503 („Botoșințe“) și 21 august 1520 („Botășane“) ²⁴⁰.

La 1754 obiectul unei dispute între mănăstirile Solca și Voroneț era un munte, „Botășan“, dăruit inițial de către Ștefan Tomșa ctitoriei sale ²⁴¹.

În ceea ce privește localități contemporane, „Indicatorul localităților din România“ amintește: satele Botuș și Botușel (com. Fundu-Moldovei — Suceava), Botoșești — Paia (jud. Dolj), satele Botoș din județul Cluj (desființat) și județul Suceava (com. Iacobeni) și în fine cunoscuta reședință de județ — Botoșani ²⁴².

Variantele numelui localității au fost: „Botășenii“ (1575 — prima atestare documentară cunoscută), „Botășana (1601)“ „Botășani“ (1587, 1633), „Botoșenii“ (1588), „Botoșani“ (1615), „Botășeana“ (1778), „Botășeni“ (1767), „Botoșana“ (1768, 1782, 1783 ș.a.) și „Botoșeana“ (1778) și „Botoșechana“, „Botuschana“, „Bottuschana“, „Bothuschanna“ și „Potoschana“ în documentele administrației austriece. La 1918 i se mai spunea „Botușana“ ²⁴³.

Din păcate nu se cunosc primii proprietari ai satului, de abia la împărțirea moșiilor lui Luca Arbure, petrecută la 3 iulie 1575, Botoșana este menționată fiind moștenită de fiica sa Odochia ²⁴⁴, care reușește să îl păstreze și la următoarele departajări consemnate de către documentele din 2 mai 1585 ²⁴⁵, din 19 mai 1587 ²⁴⁶ și din 4 iunie 1588, când Odochiei i se mai confirmă pe lângă „Botoșeni“ moșia Solonețul cu moară și satul Romancăuți, cealaltă fiică a portarului de Suceava, călugărița Marica, rămânând cu Drăgușeni și în microzona de care ne ocupăm satele „Căjveni“ și „Hlincești“ cu moară (Hîrincești de pe apa Solcâi — azi dispărut) ²⁴⁷. La ultima dată menționată mai existau încă hrisoavele de la Bogdan cel Chior și Ștefăniță ce-i confirmaseră lui Luca Arbure proprietățile menționate ²⁴⁸.

Începând cu anul 1615 deținătorul satului devine pentru multă vreme Mănăstirea Solca, cunoscuta ctitorie a domnitorului Ștefan Tomșa. La 25 octombrie 1615, urmașii Odochiei, strănepoții boierului Răcătău, vând voievodului cu 700 de galbeni Botoșana, așezare de „pe apa pârâului Solonețul Mic“, cu un loc de moară, la rândul său domnul donând-o așezământului monahal ²⁴⁹.

După ce vânduse jumătate din „Meleșeuți“ (ținutul Suceava), popa Aftanasie cumpără la 30 august 1633 pentru aceiași mănăstire două

²³⁹ *Ibidem*, II, p. 12—14 și 59; *idem*, *Sate dispărute...*, p. 18, unde aflăm că pe locul său stăpânirea austriacă a colonizat lipoveni de la Fântâna Albă.

²⁴⁰ *Idem*, *Documente bucovinene*, II, p. 6 și 13.

²⁴¹ *Ibidem*, V, p. 113.

²⁴² I. Iordan, P. Gătescu, D. I. Oancea, *op. cit.*, p. 89.

²⁴³ În *Dicționarul geografic al Bucovinei*, Grigorovitzza numește satul la fel, plasându-l pe apa cu același nume (p. 17).

²⁴⁴ *DIR*, A. Moldova, veacul XVI, III, p. 55—56.

²⁴⁵ *Ibidem*, p. 280—281.

²⁴⁶ *Ibidem*, p. 359—360.

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 389.

²⁴⁸ *Ibidem*.

²⁴⁹ T. Balan, *Documente bucovinene*, I, p. 163—164.

prisăci : una la Clit — deci în apropiere de Solca — și alta la „satul Botoșani, ținutul Suceava”²⁵⁰. Deoarece în acest ținut nu ființa cu acest nume decât încă o localitate, la miazănoapte de Frătăuți, de care s-a amintit deja, proprietate la acea dată a Mănăstirii Putna, ne exprimăm opinia că referirea este legată tocmai de satul de pe Solonețul Mic.

Mai târziu, alte documente se referă la unele întăriri domnești ale proprietăților mănăstirii Solca, ocazii de remenționări ale Botoșanei și uneori ale hotarelor sale. Astfel se întâmplă în 1724²⁵¹ și în 1760²⁵². Peste alți cinci ani, Simion Tăutul indica hotarele satului Comănești dinspre moșia Botoșanei, proprietate mănăstirească²⁵³.

O situație deosebită apare în anul 1767, când domnul Moldovei, Grigore Callimachi, ajungea să rezolve litigiul dintre așezământul monahal pe de-o parte, amenințat cu împresurarea moșiilor sale „Botășana”, „Căjvana” și „Hrincești” și Matei Bantăș și „Simion Comănescul” (Simion Tăutul) pe de alta²⁵⁴. Astfel se explică de ce în scurt timp se ajunge să se menționeze hotarul moșiei „Botășana” dinspre Comănești : pârâul Mutoai, Solonețul Mic, poiana Băraictariului (martori Simion Tăutul și ieromonahul Iosif, tatăl său în vârstă de 75 de ani)²⁵⁵. Conflictul se va încheia prin reconfirmarea succesivă, la 3 și respectiv 9 ianuarie 1768, a proprietății mănăstirești asupra Botoșanei, de către Grigore Callimachi²⁵⁶.

În urma ocupării de către Habsburgii a Bucovinei, la 2 ianuarie 1782 egumenul Meftodie de Solca declara unei comisii speciale austriece că mănăstirea stăpânea în teritoriul recent ocupat de către imperiu satele Solca, Botoșana, Căjvana, Iaslovăț și săliștea Hrincești, dovadă că ultima așezare se risipise deja²⁵⁷.

Până la desființarea așezământului monahal din 29 aprilie 1785, Botoșana mai apare în aprilie 1782 într-o evidență a veniturilor mănăstirești provenite din arendarea moșiilor sale, alături de Solca, Căjvana „și o parte din Comănești” — și în altele din 23 noiembrie 1783 și din 26 octombrie 1784²⁵⁸. După 1785 fosta proprietate mănăstirească va fi administrată de către Fondul Bisericesc, satul devenind comună autonomă începând cu anii care au urmat revoluției de la 1848.

Primele peceti ale satului „Bottoschana” datează din anii 1797 și 1826, având reprezentati în câmp central trei arbori²⁵⁹.

În cuprinsul țarinei „Săliște” (punct 59) tradiția locală afirma că existau de mult curți boieresti ale unor descendenți ai lui Luca Arbure, poate ale Odochiei. La data primirii satului de către Mănăstirea Solca (1615), după cum s-a constatat, nu se face însă nici o referire în acest sens. Pe de altă parte, aceeași tradiție, afirmă că pe dealul Bătcă, de

²⁵⁰ *Ibidem*, I, p. 208 (în DRH, A. Moldova, vol. XXI, p. 465—466, același document, cu denumirea „Botășani”).

²⁵¹ TDS, p. 229.

²⁵² *Ibidem*, p. 334.

²⁵³ *Ibidem*, p. 365.

²⁵⁴ *Ibidem*, p. 378.

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 380.

²⁵⁶ *Ibidem*, p. 384—385.

²⁵⁷ T. Balan, *Documente bucovinene*, V, p. 162.

²⁵⁸ TDS, p. 457, 471 și 479.

²⁵⁹ N. Grămadă, *Vechile peceti...*, p. 240.

mică altitudine, dar dominând zona Săliște și o bună parte a cursului superior al pârâului Botoșana (Solonețul Mic), ar fi existat o fortificație de refugiu în caz de invazii dușmane²⁶⁰. De asemeni, se mai afirmă că la construirea temeliei bisericii actuale (1810) s-ar fi folosit pietre mari cioplite aduse de la cele două construcții menționate deja, biserița din lemn care exista la data amintită fiind dăruită la 1817 mirenilor din Poieni, care, la rândul lor, o vor dona mai târziu satului Dragoș, comuna Frumosu²⁶¹.

Un prim loc cunoscut unde ar fi putut exista o biserică este punctul 61, de la poalele dealului Barc, plasat la S—E de Săliște, sau poate la nord de acest câmp și actualul drum județean, în locul „În arini”²⁶². O dată cu schimbarea primei vetre cunoscute din Săliște spre N—V, petrecut după datarea ceramicii descoperite aici poate spre sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul celui următor, tradiția populară amintește că noul amplasament al bisericii satului era undeva, pe partea dreaptă a drumului care vine de la Comănești, în dreptul ultimei curbe înaintea intrării în localitate. De aici, considerăm, și-a luat numele de „Dealul Crucii” interfluviul dintre pârâul Jghiaburi și pârâul Pietrosul²⁶³. Prin efectele puternicului curent de stabilire în sat a bejenarilor de peste munți, petrecut în veacul al XVIII-lea, care au defrișat numeroase suprafețe din bazinul superior al pârâului Botoșana, vatra satului s-a desfășurat spre N—V²⁶⁴. De aceea se constată și mutarea cimitirului sătesc, cel mai vechi cunoscut acum, — și implicit al bisericii — în punctul 72, la aproximativ 200 m S—E de cea actuală²⁶⁵.

În privința datelor statistice deținem următoarele informații :

- a) recensământul lui Rumianțev (pentru ținutul Sucevei — 1774) : 70 de case (63 birnice, 6 femei sărace și 1 popă) ;²⁶⁶
- b) statistică austriacă 1773—1775 : 54 case (cifră aproximativă) ;²⁶⁷

²⁶⁰ Informații prof. V. Boca ; cercetarea ambelor locuri nu a dus la nici o descoperire în aceste sensuri, ca și a dealului Țivla, unde aceeași tradiție locală amintește și de persistența cândva a unor ruine din care ulterior s-ar fi luat piatră pentru școala veche.

²⁶¹ Aceeași sursă de informații ; V. Boca a mai afirmat în privința bisericii donate, că după încheierea ultimului război mondial pălmarul din Poieni observa pe o bârnă cioplită o dată după care dedusese că ea avea o vechime de circa 300 de ani.

²⁶² Informații parțiale V. Boca.

²⁶³ Cf. Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, 12, parcela 1080, unde apare desenată o cruce, care deci încă exista la mijlocul veacului trecut. Interesantă este și prezența aici a hidronimului „Bathui” (sau „Bahui” ?), de origine cumană (cf. *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 70. La Ilie Dan, în *Toponimie și continuitate...*, p. 204, pârâul „Bahlui”).

²⁶⁴ Afluxul mare de emigranți din Transilvania, a făcut ca la 1890 să se consemneze în cronică parohială că satul a luat naștere datorită acestui aport demografic (V. Boca, *op. cit.*, p. 2), exagerare evidentă ținând cont de datele statistice care vor urma.

²⁶⁵ Biserica actuală cu hramul Sf. Dumitru, a fost ridicată în 1810 se pare lângă amplasamentul predecesoarei sale, care peste cinci ani va fi donată satului Poieni. Cea veche, se pare, a fost construită în ultimul sfert al veacului al XVII-lea (cf. Gh. Brătuloveanu, M. Spănu, *op. cit.*, p. 113—114).

²⁶⁶ P. V. Sovietov (sub red.), *op. cit.*, p. 340.

²⁶⁷ E. I. Emândi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 511.

c) statistică 1775 unde pentru „Podoschana” apar 107 familii țărănești și două a unor preoți ; ²⁶⁸

d) statistica Werenka — „Botoschana” : 1774 — 83 familii, 1776 — 109 familii, 1779 — 143 familii, 1780 — 75 familii și 1784 — 161 (dar împreună cu Cajvana !) ; ²⁶⁹

e) harta Büschel : 53 case, numai pe cursul mijlociu al pârâului Jghiaburi și pe cel superior al Botoșanei ;

f) harta Otzellowitz (1790) : 38 gospodării individualizate grafic + alte 11 pe cursul mijlociu al pârâului Botoșana, cu notificarea apartenenței la aceeași localitate și 3 pe amplasamentul viitorului sat Poieni ;

g) statistică militară inedită, T Balan :

1739	78 case	83 familii	458 suflete
1794	101 case	115 familii	633 suflete
1796	108 case	121 familii	691 suflete
1798	116 case	122 familii	723 suflete
1300	123 case	127 familii	776 suflete ²⁷⁰ ;

h) statistică 1841 : 1003 locuitori, sat deja bine populat față de cele din valea cursului inferior al Solonețului (Părhăuți cu 880, Todirești cu 505, Soloneț cu 491) ; ²⁷¹

i) sfârșitul secolului al XIX-lea : 1838 locuitori ²⁷².

În privința datelor statistice care au premers datei ocupației austriece, în cazul Botoșanei, datorită informațiilor publicate de I. Nistor, care a valorificat astfel acel *Izvod de emigranți de peste munți* păstrat la Kriegarchiv din Viena, dispunem de date prețioase. Astfel aflăm că în cadrul perioadei de emigrare cuprinsă de statistică, 1728—1778, ritmul cel mai susținut al acestui fenomen demografic s-a constatat în deceniul 1760—1770, generat fiind de tulburările românilor năsăudeni. În Botoșana, în anul 1753 s-a stabilit o familie, în 1763 — 70, în 1764 — 3, în 1765 — 2, în 1766 — 11, în 1767 — 4, în 1769 — 1 și în 1776 — 5 ²⁷³. Cei care poposesc aici în grup mare, vin împreună cu preotul lor, cu vornic și vatamani. La aceștia se adaugă și doi învățători : Maștei al Popii din Ilva Mare și Iacob Stârciu din Maieru.

Dacă adunăm datele de mai sus, ar rezulta că în perioada anilor 1753—1776 în localitate s-au stabilit o sută de familii. Făcând o comparație sumară cu cifrele oferite de unele statistici pomenite anterior, ne punem întrebarea în ce măsură I. Nistor a avut dreptate când a amintit Botoșana printre acele sate „întemeiate numai de emigranți” ²⁷⁴. Într-a-

²⁶⁸ J. Polek, *op. cit.*, p. 36, sau D. Olinescu, *Tabela statistică...* p. 247.

²⁶⁹ D. Werenka, *op. cit.*, p. 18.

²⁷⁰ T. Balan, *Sate din Bucovina*, mss. citat, fără numerotare cursivă.

²⁷¹ XXX, *Schematismus...*, p. 43.

²⁷² Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 17.

²⁷³ I. Nistor, *Emigrările de peste munți*, extras din AAR, Seria II, Tom. XXXVII, Mem. sect. ist., 1915, p. 45, 48—49 ; idem, *Bejenari ardeleni în Bucovina, în Codru Cosminului*, II—III, 1925—1926, 1927, p. 492—496.

²⁷⁴ Idem, *Emigrările...*, p. 46.

adevăr, fenomenul unei profunde depopulări s-a putut observa în cazul Cajvanei, surprins în harta Büschel, deoarece până la anexarea Bucovinei satul nu fusese vizat de bejenari. În cazul Botoșanei, pentru care nu avem nici o singură dovadă că ar fi încetat ca așezare la un moment dat, harta Büschel ne ilustrează deja rezultatul procesului în plină desfășurare a colonizărilor de peste munți, încă din 1753 fiind consemnată deja o primă familie sosită aici. Totuși, prin similitudine, dar și prin compararea unor date de mai sus, pornindu-se de la cele o sută de familii sosite aici (chiar dacă nu toate au rămas definitiv !), suntem de părere că locuirea de aici, ca și cea de la Cajvana, în prima jumătate a veacului al XVIII-lea devenise deosebit de redusă, ceea ce nu susține însă afirmația exclusivistă a lui I. Nistor.

Nume de proveniență ardelenescă după I. Dan : Boca, Creangă, Robu, Ilișoi ²⁷⁵.

*   *
*

---

²⁷⁵ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 66.

Localitatea poartă denumirea actuală din 1938, când a fost impusă oficial. Numele vechi au fost „Ludi-Humora“ și într-o formă mai nouă, populară, „Liuzi“²⁷⁶, desemnând inițial pe acei oameni străini de locul colonizării, dependenți de mănăstirea proprietară a pământului. În acest sens cităm doar un singur document, din 4 noiembrie 1762 (deci contemporan eforturilor mănăstirii Humor de populare a terenurilor din comitatul de est a braniștei sale), când domnitorul Grigore Callimachi includea în cadrul scutirii de dări acordate lăcașului monahal de la Solca „și patru liuzi, oameni“ care urmau să fie „fără bir la visterie“²⁷⁷. În ceea ce privește originea noilor veniți, după părerea noastră, pot fi două ipoteze: fie cea a lui D. Werenka, care emitea părerea — neargumentată însă documentar — originii ucrainene a noilor veniți²⁷⁸, fie posibilitatea ca măcar majoritatea celor purtând numele „Rusu“ să fi emigrat din Transilvania, ceea ce ni se pare mai plauzibil²⁷⁹.

Actul de naștere al localității este datat la 22 septembrie 1742, când frații Ghedeon și Gheladie, descendenții lui Savin „de Comănești“, fost proprietar al jumătății apusene a acestui sat, vindeau pentru 175 lei călugărilor de la Humor partea lor de ocină²⁸⁰. Aici, deci, se va constitui noua așezare, dovadă fiind și declarația călugărului Pahomie, reprezentând lăcașul humorean în fața autorităților austriece, care amintea la 15 ianuarie 1782 printre proprietățile mănăstirești și „1/2 Comănești, zis și „Ludie-Humora“²⁸¹, dovadă că în patru decenii de la cumpărarea moșiei, habitatul era deja constituit.

La 21 noiembrie 1744, Ioan Mavrocordat, porunca lui Lupul Balș, să se deplaseze la Comănești spre a delimita cu semne de hotar linia

²⁷⁶ *Ibidem*, p. 74—77, cu date istorice toponimice și bibliografice despre localitate. Pentru astfel de denumiri: D. Werenka, *op. cit.*, „Ludi-Horecei“ (p. 57), „Ludi-Kristschatec“ (p. 57), „Ludi-Manasurii Putna“ (p. 58).

²⁷⁷ T. Balan, *Documente bucovinene*, II, p. 87.

²⁷⁸ D. Werenka, *op. cit.*, p. 57. Probabil că autorul a fost impresionat de frecvența deosebit de mare aici a numelui de familie „Rusu“. De la el s-a inspirat probabil și Em. Grigorovitz, când afirma în dicționarul său (p. 133), că populația provine din ruteni romanizați, ortodocși, idee reluată pe aceeași pagină: „Comuna (sic!) a fost întemeiată de o colonie de ruteni, pe teritoriul din jurul (sic!) mănăstirii Humorului“.

²⁷⁹ I. Nistor, *Bejenari ardeleni...*, p. 467—483, care amintește și de astfel de nume de familie. La Pârtești au sosit și bejenari din Rușii-Bârgăului (p. 490). Adăugăm aici și o tradiție locală care amintește despre originea ardeleană a acestor familii. Faptul că în evidența austriacă a emigranților, întocmită pentru perioada 1728—1778, nu apare ca loc de oprire și Liuzii Humorului, o explicăm prin aceea că cei care au poposit aici au fost trecuți statistic la Pârtești, așezare vecină cu noul habitat care încă nu-și câștigase propria sa identitate.

²⁸⁰ T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 213—214.

²⁸¹ *Ibidem*, IV, p. 214.

de demarcație între acest sat și noua moșie humoreană²⁸². Solicitarea acestei reglementări oficiale o făcuseră călugării, care avuseseră de-a lungul vremii unele neînțelegeri de natură funciară cu vecinii lor. Un exemplu în acest sens, de dată relativ recentă față de documentul mai sus citat, a fost diferendul pentru o poiană „din hotarul mănăstirii”, „Muncelul despre Comănești”, pe care domnul Mihai Racoviță, la 20 ianuarie 1704, îl tranșa în defavoarea fostului vornic Savin, care încercase „cu ispisoc mincinos” să țină acest teren²⁸³.

Fiind o creație de habitat deosebit de recentă, față de așezările cu vechi statut în această privință din vecinătate, Humoreniul nu deține pentru veacul al XVIII-lea o istorie deosebită, până la desființarea mănăstirii (1783), de care depindea, de către noua stăpânire austriacă, făcând parte integrantă din domeniul său. Egumenul Antim îl menționează cu numele „Liudi Humorul” la 14 martie 1782, la solicitarea autorităților, într-o prezentare a tuturor proprietăților funciare mănăstirești, plasate fie în „Cordon” (teritoriul ocupat la 1774), fie în afara lui²⁸⁴.

În ceea ce privește regimul obligațiilor locuitorilor săi, considerăm că acesta nu se evidențiază în veacul al XVIII-lea față de cel din restul satelor dependente, realități la care ne vom referi la istoricul Pârteștiului. Oricum, o imagine destul de elocventă asupra obligațiilor pe care le aveau sătenii supuși în secolul amintit, se poate reconstitui din datele redată de condicele mănăstirilor Solca, Voroneț, dar și Humor²⁸⁵, informații pe care nu ne propunem să le menționăm aici.

O problemă care suscită — după părerea noastră — discuții, este cea legată de apartenența istorică a fostei vetre locuite, care poartă și astăzi denumirea semnificativă de „Săliște” (punct arheologic nr. 86). Dacă este să acceptăm faptul că în cursul secolelor de certă atestare prin dovezi de natură arheologică și documentare satul Comănești și-a menținut identice hotarele sale, în lipsa unor informații care să certifice existența în acest punct al unei așezări ulterior dispărute, trebuie în mod logic să adăugăm și această zonă cu vestigii medievale celor atribuite acestuia. Pe de altă parte, nu putem să identificăm aici seliștea lui Dieniș, pe următoarele motive: ea era deja proprietate humoreană încă din secolul al XV-lea, existența toponimului „Dinești” la zona de hotar actual dintre Pârteștii de Jos și Humoreni, distanța mare dintre aceasta și punctul 86...

Din același loc provin două vârfuri de sulită, dintre care unul cu o ureche de prindere a unei baniere, păstrate azi în colecția școlară din Todirești. Tradiția locului amintește existența cândva aici a unei biserici. După fondarea Humoreniului a fost adusă o biserică de lemn de la Stroiești²⁸⁶.

²⁸² TDS, p. 265, doc. 802.

²⁸³ Ibidem, p. 208, doc. 623.

²⁸⁴ Ibidem, p. 454, doc. 1366.

²⁸⁵ Vartolomei Mazorean, *Condica Mănăstirii Solca*, Suceava, 1902, p. 25—26, 62—64; idem, *Condica mănăstirii Voronețul*, Suceava, 1900, p. 26, 86—92; *Condica sf. Mănăstiri Humorului, cu toate uricile și a danilor ctitorilor*, în I. Bianu, *Catalogul manuscriptelor românești*, I. București, 1907, passim, cât și V. Mîhordea (sub red.), *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, București, 1966, p. 120, 341, 439 și 441.

²⁸⁶ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, p. 379. Cf. și Gh. Bratiloveanu, M. Spănu, *op. cit.*, p. 106—107, unde se dau amănunte despre biserica din localitate.

Cu mult timp în urmă s-au descoperit vârfuri de săgeți din fier pe un imaș de pe Pârâul Chiliei²⁸⁷, loc unde tradiția vorbește de existența cândva a unor chilii.

Iată și câteva date ale evoluției demografice în ultima parte a secolului al XVIII-lea :

a) recensământul lui Rumianțev („Liudi Homorului“) : 10 case, scutelnici ai spătarului Enăchești²⁸⁸ ;

b) statistica austriacă din anii 1773—1775 nu nominalizează așezarea, prea modestă, cele câteva case ale sale fiind probabil incluse numărului de locuințe de la Comănești sau Pârteștii de Jos ;²⁸⁹

c) lucrarea lui D. Werenka amintește pentru „Ludi-Homorului“ : 1774—14 familii, 1776 — 13 familii, 1779 — 25 familii, 1780 (împreună cu Pârteștii de Sus) — 79 familii, 1784 (idem) — 140 familii ;²⁹⁰

d) harta Büschel pune în evidență prin redare grafică doar două locuințe ;

e) statistică militară inedită :

1789	29 case	27 familii	141 suflete
1794	36 case	42 familii	241 suflete
1796	41 case	47 familii	283 suflete
1798	43 case	49 familii	299 suflete
1800	45 case	52 familii	295 suflete ²⁹¹ ;

f) sfârșitul secolului al XIX-lea : 926 locuitori²⁹²

Fără să intrăm aici în amănunte, se observă din cele prezentate mai sus, ritmul deosebit de accelerat de creștere demografică după 1774.

Nume de familie frecvente : Rusu, Dranca, Câmpan, Tabarca. Mai puțin frecvente : Sofian, Mareș, Avram, Nistor, Adomniței, Bortă. Todos, Ignătescu, Tănăsan, Hopulele, Ștefănescu, Bota, Gorban, Turculeț, Litvinchevici, Hubăr. Familii de țigani : Ferar, Munga, Zbârcea, Hopulele, Rusu.

*   *

•

²⁸⁷ Informație primită în scris, în 1980, de la pensionarul arădean Aurelian Câmpan, originar din Humoreni.

²⁸⁸ P. V. Sovetov (sub red.), *op. cit.*, vol. VII, partea I, p. 341.

²⁸⁹ E. I. Emandi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 511—512.

²⁹⁰ *Op. cit.*, p. 57.

²⁹¹ T. Balan, *Sate din Bucovina*, mss, fără numerotare cursivă.

²⁹² Em. Grigorovitza, *op. cit.*, p. 133.

Așezare de o vechime considerabilă, poate încă din vremea întemeierii statului medieval, satul Pârtești datorează în mod cert numele său personajului atestat prima dată la 13 apr. 1415²⁹³, când Alexandru cel Bun a dăruit ctitoriei vornicului Oană, Mănăstirea Humorului de mai târziu, alături de „seliștea lui Dianiș”, „un sat la obârșia Solonețului²⁹⁴, unde *au fost* (sublinierea noastră) Tatomir și Pârtea“.

Identitatea celor doi nu ne este cunoscută. Un alt Pârtea nu apare consemnat în documentele care au avut șansa păstrării până în vremea noastră. Doar un Tatomir, fratele lui „pan Uncheat“ apare invocat într-un hrisov de înzestrare a Rimgailei din 13 decembrie 1421 de către soțul său Alexandru cel Bun²⁹⁵.

De asemeni nu se cunosc pentru trecutul istoric și nici pentru prezent localități cu denumiri identice sau apropiate.

Vatra sa medievală se află plasată astăzi în arealul satului și deci și al comunei Pârteștii de Jos (vezi punctele arheologice nr. 98 și 100, unde primul păstrează și toponimul „Săliște²⁹⁶“.

Un alt punct cu vestigii medievale este cel cu numărul 92, unde ceramica fragmentară descoperită aici se poate încadra în cursul veacului al XIV-lea și eventual la începutul celui următor. Locul plasării acestor vestigii coincide cu partea marginală a satului Pârteștii de Jos de azi, aflată în contact cu primele case din Humoreni, teren numit și astăzi de către localnici „Dinești“, firește toponim ce moștenește amintirea lui Dianiș.

Destinul istoric al celor două așezări omenești va fi pentru multă vreme strâns împletit. Chiar de la prima atestare a satului lui Tatomir și Pârtea (13 aprilie 1415) se dăruia și împrejurimea sa zisă „seliștea lui Dianiș“. În plus se mai menționa că „hotarul acestui sat să fie cu toate

²⁹³ DRH, A. Moldova, I, p. 58—59. Străvechiul nume românesc „Pârtea“ (sau „Pirtea“) este atestat și în I. Iordan, *Dicționar al numelor...*, p. 367, 369.

²⁹⁴ În prima atestare documentară a hidronimului, apare în redactarea „Солонця“, tradus ca „Solonet“ de autorii DRH; cei ai volumului DIR, A. Moldova, veac XIV, XV, la p. 37, pentru același hrisov folosesc traducerea propusă și de M. Constantinescu de „Solonț“ (*Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 116—117).

²⁹⁵ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 143.

²⁹⁶ Corectăm cu acest prilej cele afirmate de către autorii vol. II, DRH, unde la indicele de nume (p. 510), satul medieval a fost plasat geografic în teritoriul de azi al localității Pârteștii de Sus, comuna Cacica.

hotarele vechi, pe unde au folosit din veac²⁹⁷, ceea ce denotă o anumită vechime deja constituită a viitorului Pârtești.

O primă întrebare care se poate pune aici este cea legată de identitatea lui Dianiș. Un Dieniș, alături de frații săi Simeon, Costea și Șandru, fiii lui Șerbco, și de fiii lui Stan Lucaveț, apărea într-un document de la 16 februarie 1428, prin care Alexandru cel Bun le întărea două sate, anume Lucavăț și Pancouți (zona Vijnitei — reg. Cernăuți)²⁹⁷. Poate tocmai de la acest Dieniș și-a luat numele satul „Dinisiuca” (sau „Denisiuca”, „Denesiuca”, „Deniseuca”, „Ghineseuca”, „Gheneseuca” sau „Ghinisovca”) din apropiere de Cernăuți, azi dispărut, devenit în cele din urmă săliște aparținătoare orașului. A fost atestat în 1620²⁹⁸, 1652²⁹⁹ și 1660, acum menționat ca existând în hotarul satului Rohozna³⁰⁰. Nu știm de asemeni dacă acest Dieniș este cel care, începând cu anul 1435, în documentele care s-au putut păstra, apare ca logofăt al voievozilor Ilie și Ștefan, după ce cu un an înainte era amintit ca spătar³⁰¹. Între boierii lui Iliăș care întăresc la Liov la 19 septembrie 1436 jurământul de supunere al domnului față de regele polonez, apare și „pan Dinisco cancelar de la Hropotouti”. Încercarea lui M. Costăchescu de-a identifica acest sat s-a soldat doar cu o propunere ipotetică: satul Gropnița din județul Iași³⁰²... Ca forme ale atestării sale, apare „Dinisu”, „Denis”, „Diniscu”, „Diniscul”, „Dinis”³⁰³, iar ca spătar apare cu numele de „Dieniș”³⁰⁴.

Un alt sat, cu denumirea provenind probabil de la un Dieniș, Dinis sau alt antroponim derivat, a fost atestat prima dată în 1635, undeva pe apa Tutovei, apărând în variantele „Dinișești”, „Dineșești”, „Dienișăști” sau „Dieneșești”³⁰⁵.

În momentul de față în țară nu mai există vreo localitate cu nume identic sau asemănător, după cum rezultă din *Indicatorul localităților din România* (p. 202), lucrare deja citată.

Formele denumirii fostului punct medieval locuit au fost: „seliștea lui Dianiș” (sau „Dieniș”) — documentele din 13 aprilie 1415, 20 ianuarie 1456 — sau „curțile (sau curtea) lui Dieniș” — 25 aprilie 1475, 1520, iulie, fără zi, 18 ianuarie 1536, 30 noiembrie 1539, 4 ianuarie 1663...

De abia după trecerea mai multor decenii de la prima menționare documentară, o dată cu amplificarea locuirii „de la obârșia Solonețului”, satul unde fusese Pârtea își va găsi și impune definitiv denumirea pe care o păstrează și astăzi. Astfel, începând cu hrisovul din 20 ianuarie 1456, el este amintit ca atare, Pârtești, alături de seliștea lui Dieniș. Nu

²⁹⁷ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 203—204.

²⁹⁸ T. Balan, *Documente bucovinene*, I, p. 176 („Ghinisovca”).

²⁹⁹ *Ibidem*, I, p. 256 („Denisiuca”).

³⁰⁰ *Ibidem*, II, p. 168 („Gheneseuca”).

³⁰¹ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 417, 422, 426, 442, 526, 531 și 544.

³⁰² *Ibidem*, II, p. 702 și 705, nota 11.

³⁰³ *Ibidem*, I, p. 413, 417, 422, 456, 488, 496; II, 24,...

³⁰⁴ *Ibidem*, I, p. 384 și 388. Pentru Dieniș, cf. și I. Dan, *Câteva toponime istorice din valea Solonețului (jud. Suceava)*, în *Limba română*, XX, 1971, nr. 3, p. 282—285, dar mai ales, idem, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, 1983, p. 147—153.

³⁰⁵ CDM, *Supliment*, I, (1403—1700), p. 183, 187, 188 și 411 la indice.

putem să coborâm la 18 februarie 1445 dată când se renunță la menționarea lui Tatomir și Pârtea, deoarece acest document s-a păstrat doar sub forma unui rezumat de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, atunci când satul era binecunoscut sub actuala denumire. După anul 1456 Pârtești vor fi menționați numai sub forma rămasă actuală.

Așa cum s-a apreciat mai înainte, istoria seliștei lui Dieniș este legată în mod organic de cea a satului medieval Pârtești, încă de la 1415 ambele urmând să fie incluse domeniului mănăstirii vornicului Oană (Ion, Ianuș sau Vană) de Suceava. O schimbare esențială în statutul lor a avut totuși loc însă la o dată ulterioară, probabil după decesul lui Oană, o dată ce la 3 iunie 1429 Alexandru cel Bun întărea fiilor vornicului, lui Lazăr, Stanciu și Costea, alături de alte sate și pe cel „unde au fost Tatomir și Pârtea”³⁰⁶. Aici, poate dintr-o simplă dorință de simplificare a enumerărilor, seliștea nu este amintită, situație care se repetă și în documentul din 18 februarie 1445, când Lazăr și Stanciu se decid în sfârșit să dăruiască mănăstirii cu hramul Sfânta Născătoare de Dumnezeu de la Humor (ante 1415) satele Vorniceni, Antilești și Pârtești³⁰⁷. De abia la 20 ianuarie 1456 constatăm că satul, numit acum, și „seliștea lui Dieniș” erau întărite de Petru Aron mănăstirii, locuitorii lor fiindu-le interzis „să prindă pește în piraiele acestor sate” (subl. noastră) și să taie lemne din pădure pe teritoriul braniștei sale³⁰⁸. De aici rezultă în mod clar că fosta seliște unde fusese Dieniș era acum locuită. În acest sens pledează și denumirea sa de „Slobozia”, așa cum apare în rezumatul documentului consemnat în *Condica Humorului*³⁰⁹. Este deci evident efortul mănăstirii de-a aduce aici, pe principiul sloboziilor, cât mai mulți coloniști.

Proprietățile mănăstirești Pârtești și „curtea lui Dieniș” au fost reconfirmate lăcașului monahal și de către Ștefan cel Mare la 25 aprilie 1475³¹⁰. Demn de subliniat aici este faptul că de acum începe să fie folosit termenul de „curte” (*dvoriste*), dovadă a faptului că tradiția locu-

³⁰⁶ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I. p. 269—271.

³⁰⁷ *Ibidem*, II, p. 215—216. Pentru îngrădirea puterii familiei vornicului Oană, în situația creșterii anarhiei feudale care a urmat domniei lui Alexandru cel Bun, Ștefan al II-lea a reușit să impună fiilor lui Oană cedarea celor trei sate lăcașului monahal, care de acum devine domnesc. Pe de altă parte, mănăstirea reușește să determine domnia să renunțe la orice prestații și dări din partea „acestor sate”. La imunitatea economică — sătenii plăteau numai călugărilor toate dăjtile domnești (posadă, jold, bir, iliș, etc.) — se adăuga deci și cea juridică, deoarece „singuri călugării” erau „puternici a judeca în aceste sate” (s.n.).

³⁰⁸ DRH, A. Moldova, II, p. 80—81.

³⁰⁹ I. Bianu, *Catalogul manuscrisurilor românești*, I, București, 1907, *Condica sf. Mănăstiri Humorului, cu toate uricile moșilor și a daniilor ctitorilor*, p. 255, sau *Mss. rom.* 111, Biblioteca Academiei, f. 81. Este foarte posibil însă ca denumirea de „Slobozia”, folosită de adnotarea tardivă de pe documentul domnesc, să se fi referit la realitatea de secol XVIII, anume constituirea în vecinătate a satului Liuzii Humorului.

³¹⁰ DRH, A. Moldova, II, p. 304. Spre sfârșitul domniei sale domnitorul reconfirmă la 26 octombrie 1491 hotarele braniștei mănăstirești, unde râul Soloneț apare în redactarea „Oloneț” (I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, București, 1913, p. 489). Cea mai veche braniște mănăstirească cunoscută în Bucovina este tocmai cea humoreană. Pentru alte informații cf. P. Blaj, I. Iosep, *Contribuții la cunoașterea braniștilor din Bucovina*, în *Suceava*, XVII—XVIII—XIX, 1990—1991—1992, p. 92—93.

lui mai păstra încă amintirea existenței cândva în arealul vechii săliști a unei reședințe a lui Dieniș dar și că așezarea începuse să se dezvolte demografic. Din păcate, recunoașterile perieghetice pe terenurile învecinate punctului arheologic nr. 92, nu au dus la descoperirea unor urme materiale, precum resturi de zidărie, de cărămizi, plăci pavimentare sau de cahle, care ar fi putut indica cu siguranță localizarea unor astfel de construcții civile. Firește, în condițiile existenței unei reședințe modeste, numai din lemn, nu ne putem aștepta nici pe viitor la astfel de vestigii.

La rândul său, Ștefăniță a întărit și el în 1520 aceluiasi beneficiar Pârtești și „curtea lui Dieniș“, din hrisev aflând că și înaintașul său, Bogdan al III-lea, repetase gestul tatălui său față de mănăstire ³¹¹.

Urmând o tradiție mai veche, călugării humoreni vor fi insistat și pe lângă Petru Rareș pentru aceleași recunoașteri oficiale ale proprietăților lor, de vreme ce la 18 ianuarie 1536 domnul le reconfirma cele două așezări, reamintite în același context juridic și într-un document din 30 noiembrie 1539 ³¹². Exact peste un an, era rândul lui Ștefan Lăcustă să recunoască cele două sate — printre altele — drept proprietate a mănăstirii Humor ³¹³.

Urmează alte întăriri ale hotarelor braniștei, fără menționarea sateilor din cuprinsul ei, pe timpul Movileștilor sau a lui Ștefan Tomaș : 9 ianuarie 1600 ³¹⁴, 18 ianuarie 1610. 10 aprilie 1613 ³¹⁵, 12 mai 1616 ³¹⁶ și 8 ianuarie 1622 ³¹⁷.

Mai târziu, în vremea lui Eustratie Dabija, aceleași proprietăți au fost din nou recunoscute de domnie, în două rânduri succesiv : la 4 ianuarie 1663, alături de Pârtești „curtea lui Dieniș“ ³¹⁸ și 11 ianuarie 1665, pe lângă Pârtești, „siliștea Dienișeva“ ³¹⁹. În primul document se reconstitua la cererea mănăstirii mai multe acte de danie de la Ștefan cel Mare, Ștefăniță și Alexandru Lăpușneanu, distruse cu ocazia incursiunii căzăcești a lui Timuș Hmielnički la Suceava (1653). Considerăm că tocmai acum, sau în 1650 când numeroase localități sunt incendiate de cazaci și tătari, are loc distrugerea acestor sate. Iată și argumentele : pare suspectă renunțarea la denumirea de „curte“, deja încetățenită după 1475 așa cum am văzut și reluarea termenului de „siliște“, loc deja pustiit ; următoarea atestare de la 11 decembrie 1704, în vremea lui Mihai Racoviță, tot ca întărire de proprietăți, vorbește de „moșiile (s.n.) Pârteștii și Dienișenii“ ³²⁰, ca mai târziu, la 11 ianuarie 1758 domnul, Șcarlat Ghica

³¹¹ DIR, A. Moldova, veacul XVI, I, p. 165.

³¹² *Ibidem*, I, p. 384 și T. Balan, *op. cit.*, I, p. 20. Tot în vremea lui Petru Rareș, la 20 martie 1531, se vorbea de jumătate de sat „la gura Sărutei unde a fost Petru Pârtea, care acum se numește Pârtești“ (DIR, A. Moldova, veacul XVI, I, p. 333). Ilie Dan confundă satele, amintind această dată ca atestare a satului Pârtești (Toponimie și continuitate..., p. 81).

³¹³ TDS, p. 61.

³¹⁴ DIR, A. Moldova, veac XVI, IV, p. 277.

³¹⁵ *Ibidem*, veac XVII, II, p. 274 ; III, p. 135.

³¹⁶ *Ibidem*, veac XVII, IV, p. 5.

³¹⁷ *Ibidem*, veacul XVII, V, p. 94.

³¹⁸ TDS, p. 177.

³¹⁹ CDM, III, p. 245—246.

³²⁰ I. Bianu, *op. cit.*, p. 247. Sugestivă este și însemnarea românească din secolul al XVIII-lea, pe spatele documentului din 1415 — „Pârteștii și siliștea Denișevo“ — care poate reflecta și ea starea de pustiire a așezării în veacul menționat.

imputernicea egumenul humorean să ridice nestingherit de nimeni dijma la toate proprietățile mănăstirești, inclusiv Pârtești, dar fără amintirea celui alt³²¹. Deci probabil acum, la mijlocul veacului al XVIII-lea, a început mutarea masivă a caselor din Pârtești peste Soloneț, pe malul drept împădurit, iar cutul său și-a încheiat definitiv existența. Ceea ce este absolut sigur este lipsa oricărei locuiri la gura de vărsare a Vârivatei în Soloneț (zona Dinești) la data ocupației habsburgice și a hârtiei Büschel (harta 8).

Printre ultimele informații pe care le găsim în condica mănăstirească deja citată sunt cele legate de preocupările din anii 1760, 1766 și 1768 pentru căutarea țăganilor fugiți și readucerea lor pe proprietățile lăcașului monahal, o altă problemă apărută — se pare — în 1778 fiind cea a unor delimitări de hotar cu moșia comăneșteanului Simion Tăutul³²².

După desființarea Mănăstirii Humor, petrecută în primăvara anului 1785, satul Pârtești, alături de terenul fostei săliști a lui Dieniș, a trecut în administrarea Fondului bisericesc, pentru ca la 1849 el să devină comună autonomă.

În perioada veacurilor XV—XVIII Mănăstirea Humorului sau „Homor“ cum i se spunea în acele timpuri, a ajuns să dețină o braniște destul de întinsă, fiind prima constituită în arealul bucovinean³²³. Teritoriul cursului superior al Solonețului, și cea mai mare parte a bazinului său hidrografic aferent unde vor lua mai târziu naștere Vârvata, Vârful Dealului (iese în mare parte din bazinul hidrografic menționat), Cacica, Pârtești de Sus, Solonețul Nou, Maidan, Runcu și poate parțial Racova, alături de cele două așezări analizate mai sus, va constitui partea de N și N—E a acestui domeniu monahal.

Consecvență intereselor sale, mănăstirea a vegheat permanent asupra respectării proprietăților și drepturilor sale obținute și reconfirmate mereu de-a lungul veacurilor. Cu toate acestea, nu rareori erau situațiile când se intra în conflict cu proprietari vecini sau cu locuitorii așezărilor aflate în dependență. Un exemplu edificator în acest sens, care a avut șansa păstrării până în zilele noastre, ne este dat de hrisovul din 20 ianuarie 1456 prin care Petru Aron se referea la toți supușii săi din Pârtești și seliștea lui Dieniș care, erau scutiți „de toate dăjdile domnești“. În plus erau eliberați „la morile noastre să nu lucreze, nici la cetăți, nici alte slujbe domnești să nu fie îndatorați a face“, ci „să lucreze numai pentru sfânta mănăstire și ei să-i plătească toate dările și toate veniturile din aceste sate (s.n.) să fie numai acestei sfinte mănăstiri“... În continuare Petru Aron porunea ca numai „singuri călugării să fie puternici de-a judeca în aceste sate (s.n.) și să se pedepsească furtul de fete după lege și obiceiul“, pădurile și apele urmând să fie exploatate numai cu consimțământul mănăstirii.

O altă referire la regimul obligațiilor locuitorilor din Pârtești și cutul său, informații cu valoare generală considerăm că și pentru cei din Botoșana și Cajvana, proprietăți ale lăcașului din Solca, datează dintr-o perioadă mai târzie. La insistențele egumenului de la Humor, nemulțumit

³²¹ *Ibidem*, p. 255.

³²² *Ibidem*, p. 256—258.

³²³ P. Blaj, I. Iosep, *op. cit.*, p. 92—93.

de o anumită stare de rezistență din partea locuitorilor satelor aparținătoare mănăstirii, domnul Scarlat Ghica îi dădea acestuia la 11 ianuarie 1758 încuviințare domnească pentru obligarea sătenilor din Dersca, Vorniceni, Măgura, Brăești și Pârtești de-a preda în mod regulat dijma din produse („a lua a zecea parte din toate”), și de-a face 12 zile de boieresc sau de-al răscumpăra cu un leu de casă³²⁴. Nu știm însă ce eficiență finală au avut aceste hotărâri domnești. Probabil că adesea ele erau nesocotite de contribuabili, de vreme ce, mai târziu, la 4 ianuarie 1771, boierii divanului din Iași împuterniceau pe egumenul humorean să-și strângă venitul moșiiilor din ținuturile Dorohoi și Suceava de la sătenii nesupuși, care nu dăduseră dijmă și nu prestaseră zilele stabilite de boieresc³²⁵.

Un aspect mai inedit s-a consemnat într-un act emis de cancelaria lui Grigore Al. Ghica, la 15 ianuarie 1765, prin care egumenul era împuternicit să interzică locuitorilor din Pârtești, Dersca și Vorniceni de-a mai vinde băutură fără voia sa. Acestia erau acuzați că ajunseseră chiar să comercializeze „tot feliul di băutură și nimic adet nu dau, ci stau și pricinitori să nu s(e) vândă băutura mănăstirii”³²⁶.

Un alt mijloc de venit pentru mănăstire a fost și vânzarea slatinei. Ținându-se cont de faptul că pe această parte marginală a localității de azi Cacica, teritoriu altă dată al satului medieval Pârtești a ființat un metoh, și că încă în perioada interbelică se exploata în mod organizat saramura pentru a fi transportată în butoaie în întreaga microzonă de habitat, putem presupune că exploatarea sării sub această formă naturală de izvoare, amenajate cu timpul sub formă de fântâni, a reprezentat o permanență în întregul evul mediu și epoca modernă. În aceste circumstanțe, în care slatinele reprezentau o reală bogăție naturală, fiind adesea amintite documentar, nu ne putem îndoi de faptul că exploatarea lor nu se făcea la întâmplare și că ele trebuiau să-și aducă permanent contribuția reală la veniturile globale mănăstirești.

În cadrul proprietăților sale mănăstirea a deținut și „un munte anume Ostra și Slatina în Ostra”, cu atestări ale acestora în hrisoavele de la Ștefan cel Mare (25 aprilie 1475), Bogdan al III-lea (pierdut), Ștefăniță (iulie 1520) și Eustratie Dabija (4 ianuarie 1663)³²⁷. Pe lângă slatinele menționate este posibil să fi existat și altele, dar neimportante economic. În arealul pârteștean exista „Slatina de la Runc”³²⁸ (sau „Slatina Pârteștiului”), pe pârâul Blândeț, o alta pe pârâul Dulcea („Slatina Mare”) și o alta pe amplasamentul actual al salinei vechi din Cacica, toate trei la distanțe minime de fostul metoh al mănăstirii care a ființat aici, în punctul „Călugărita” (punct arheologic 112). La ele mai putem adăuga și modesta slatină de lângă cătunul de azi Runcu.

³²⁴ V. Mihordea (sub red.), *op. cit.*, vol. II, Moldova, p. 341.

³²⁵ *Ibidem*, p. 439.

³²⁶ *Ibidem*, p. 376. Exact peste un an, egumenul primea o nouă împuternicire (TDS, p. 367).

³²⁷ Cf. notele 310, 311 și 318.

³²⁸ M. Ceaușu, *op. cit.*, p. 379; în doc. nr. 28/1884 (Arh. St. Suceava, *Colecția de documente*, p. XXV), la fila 33 se menționează toate slatinele din zona Pârtești: „Slatina de la Runc” (de la Blândeț), „Kaziga”, „Slatina Mare” (de pe Pârâul Armanului sau Dulcea), „Slatina Balta” și „Slatina Ploduli” (?) — probabil Gloduri. La toate apar ca proprietari „Kallugier ză Humor” (filele 7—8).

La datele de mai sus se poate pune întrebarea de ce slatinele de pe Soloneț nu au apărut în documentele veacurilor XV—XVII. Răspunsul îl putem găsi în logica situației că ele erau plasate într-o parte a braniștei unde nu existau — și derularea istorică a dovedit-o — pericole de încălcare a hotarului, față de slatină menționată la Ostra, acolo unde interesele Humorului se intersectau cu cele ale Voronețului. Iată deci că simpla amintire a satului Pârtești și a seliștei lui Dieniș apărea în ochii egumenilor humoreni suficientă.

Exploatarea izvoarelor sărate în evul mediu căpătase de la o vreme o intensitate și tradiție deja bine conturată, de vreme ce uneori se ajunsesese să se vorbească de anumite căi de transport ale sării sub formă lichidă. Ca simplă exemplificare, comparabilă după opinia noastră și cu realitățile braniștei humorene, ne referim la un document din 6 august 1583, unde descriindu-se hotarele proprietăților Mănăstirii Sucevița, alături de acele „slatine care sunt pe acei munți”, se menționa ca reper geografic și „drumul slatinii”³²⁹.

Tocmai datorită exploatării saramurii în evul mediu pe cursul superior al Solonețului³³⁰, devenită în mod cert monopol mănăstiresc, îndeaproape supravegheat de călugări dar și interesului de mai bună administrare a jumătății de nord a braniștei, s-a creat metohul Pârtești. Dacă momentul fondării sale nu poate fi surprins, cea mai timpurie ceramică descoperită pe platoul aflat la confluența pârâului Blândeț cu afluentul său Dulcea, care oferea o amplasare judicioasă într-un cadru natural deosebit de pitoresc, sugerându-ne în mare veacurile XV—XVI (poate epoca Ștefan cel Mare), în schimb, încheierea existenței sale nu poate fi pusă în legătură decât cu hotărârea administrației de ocupație austriacă din 26 aprilie 1785 de desființare a aproape tuturor lăcașurilor monahale din Bucovina.

Exceptând tradiția locului, care susține că aici exista de mult o mănăstire — în veacul trecut observându-se trunchiuri de pomi fructiferi, unele toponime semnificative (locul fostei amplasări și o culme deluroasă de 805,2 m „Călugărița”), numite astfel în ciuda faptului că mănăstirea Humor, ca și metohul său erau locuite de călugări și vestigiile arheologice descoperite până acum (inclusiv informațiile din perioada interbelică), din plin evul mediu nu ni s-a păstrat nici o atestare documentară a sa. O referire, indirectă însă, la existența metohului, poate fi cuprinsă în menționarea la 15 noiembrie 1669, ca martor la donarea unui sfert din Pârâuți, deci tot din microzonă, a popei „din Pârtești care locuiește la călugări”³³¹.

Unica referire scrisă la așezământului monastic, pe care am descoperit-o în cercetarea noastră de până acum, datează din 1784, an când noua administrație austriacă inițiasă repertorierea și cercetarea izvoarelor sărate bucovinene. Cu acest prilej se consemna poziția unei astfel de

³²⁹ DIR, A. Moldova, veacul XVI, III, p. 225—227.

³³⁰ Em. Grigorovitză afirmă în dicționarul său geografic (p. 201) că în satul Soloneț există un izvor cu apă sărată, în urma confuziei de care s-a amintit deja. În realitate, în Solonețu Nou, exista o astfel de sursă, pe un deal împădurit, azi izvorul fiind astupat.

³³¹ TDS, Supliment, I, p. 285. În T. Balan, *Documente bucovinene*, III, p. 45, se face menționarea popei „de Pârtești...”.

slatine, aflată „la o depărtare de aproximativ o milă și un sfert în direcția sud de *mănăstirea de călugări Pârtești*“ (s.n.)³³².

Importanța acestor dovezi documentare, toponimice și arheologice prezentate mai sus este considerabilă, deoarece ele restituie istoriei scrise locale, dar și a Bucovinei, cunoașterea existenței unui metoh al Mănăstirii Humor, necunoscut până acum în literatura de specialitate³³³.

Alt toponim legat de existența acestuia în arealul pârteștean este „poiana Călugărului“ menționat de N. Grămadă³³⁴ și probabil Pârâul Crucii, afluent al Blândețului³³⁵. În extremitatea de N—E a branștei, pe teritoriul de azi al Humoreniului se găsesc Pârâul Chiliei și dealul cu același nume, acolo unde în mod logic trebuie să acceptăm că a existat una sau — cu timpul — mai multe astfel de adăposturi monahale, de unde, de altfel se putea și supraveghea respectarea de către localnici a obligațiile lor față de așezământul de la Humor.

Tot datorită călugărilor prezenți la Pârtești, în a căror limbaj cotidian se aflau în uz — după obiceiul timpului — numeroase elemente de lexic paleoslav, ca influență masivă a uzității slavonei în viața cotidiană de cult sau scriitoricească, dealul impunător din fața metohului ar fi putut fi numit „Zamca“, sugerând un loc prielnic apărării sau refugiului, iar valea și pârâul ce se varsă în Blândeț, „Cacica“. Această ipoteză, s-ar putea accepta poate și mai ușor dacă printre călugării prezenți la Pârtești am ști că erau unii veniți chiar din lumea slavă.

În continuare, prezentăm câteva considerații privind evoluția locuirii în arealul medieval al Pârteștiului și a „seliștei lui Dieniș“. Dacă primul a avut o evoluție pe care o putem întrevede mai ușor, al doilea habitat prezintă mai multe aspecte discutabile. Plasat oarecum la egală distanță de vetrele istorice cunoscute ale satelor Pârtești și Humoreni, acesta nu a avut totuși, după cum par să indice modestele vestigii cera-

---

³³² Arh. St. Suceava, *Colecția de documente*, p. XXV, nr. 25/1784, f. 33. Probabil aici se face referire la izvorul din Poiana Pârteștiului (punct 4 pe harta 14).

³³³ Spre exemplificare: E. Costea, *Școlările și sihăstriile Bucovinei de altădată*, Cernăuți, 1943; D. Olinescu, *Tabela statistică...*, partea a II-a, *Consemnarea mănăstirilor*, p. 253—254; D. Werenka, *op. cit.*, p. 74 și 138—139; Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 41 și 158; N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic...*, p. 157 (la Cacica) sau p. 631 (la Pârtești); și altele.

³³⁴ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, IV, p. 363.

³³⁵ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 205. În harta cadastrală din 1856, în dreptul metohului e notat „Kalguriza“ (ORPOT, 20), toponim renotat și pe partea marginală a pădurii „Livadă“, undeva în direcția accesului spre așezământul monahal. Toponimul este marcat și de N. Grămadă (*mss. citat.*, I, p. 88 — „țarină Călugărița“). Em. Grigorovitz îl amintește pentru o culme deluroasă (numită și „Obcina Cacica“ — cu înălțimea Călugărița de 650 m) paralelă cu Obcina Mare, de care de fapt și aparține, cât și pentru un complex de pădure și livezi din S-V localității Cacica. De altfel, culmea deluroasă amintită mai este la fel și astăzi uneori denumită. Un astfel de toponim a mai atestat existența cândva a unor complexe monastice și în alte locuri. Cel mai notabil exemplu în cazul nostru ni se pare țarina „Călugărița“ de la Voitin (N. Grămadă, *mss. citat.*, V, p. 586), acolo unde se cunoaște că la 1427 exista deja o mănăstire (M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 188—189). După ce Ștefan cel Mare dăruiește la 1490 satul ctitoriei sale de la Putna, ne întrebăm în ce măsură și călugării de la Voitin au fost implicați în administrarea sursei de apă sărată din localitatea lor, (cf. I. Zugrăv, *Schitul Călugărița (Horodnic)*, în *Archiv für Lande Kunde Bukovina*, I, 1927, p. 6—10).

mice identificate în punct 92, o amploare de locuire mai deosebită. Dacă inițial în prima sa atestare din 1415 punctul este denumit ca „seliște“, deci loc părăsit deja legat de existența celui enigmatic „Dieniș“³³⁶ sau pentru aceeași primă atestare „Dianiș“³³⁷ amintirea persoanei sale a fost destul de puternică pentru a impune începând cu hrisovul din 1475 termenul de „curte“. Fiind vorba de un interval cronologic de o singură generație, se poate aprecia că referirea la existența unei reședințe proprii-zise a acestuia nu poate fi decât o certitudine. Deci se poate bănuia că ceea ce a dus la distrugerea locuințelor din preajma acestei curți, a determinat și distrugerea acesteia. Ceea ce a urmat, se poate deduce. După trecerea unei perioade de timp, ca urmare a eforturilor noului proprietar, mănăstirea de la Humor, în vechea săliște au apărut coloniști, poate chiar din satele apropiate, care au constituit un cut al Pârteștiului, ceea ce a făcut ca în documentul din 1456 — așa cum am văzut — să se vorbească de două sate distincte. Disparația locuirii aici, așa cum s-a subliniat mai înainte, se pare că a avut loc la mijlocul veacului al XVII-lea, mai târziu, la data întocmirii hărții Büschel în dreptul vârsării Vârvaiei în Soloneț terenul fiind deja pustiu (harta 8).

Cele mai vechi puncte de locuire medievale cunoscute până acum în arealul pârteștean se plasează pe malul stâng al pârâului Hinata (cel mai important afluent al Solonețului) și pe câmpul denumit, deloc întâmplător „Săliște“³³⁸. Ceramica de aici se datează larg în veacurile XIV—XVI. Din punctul de vedere al bogăției acestor vestigii, se poate ca locuirea din punctul 100 să fi fost mai intensă și poate ceva mai timpurie decât cea din Săliște (punct 98)³³⁹.

Alte semne de întrebare le ridică existența necropolei (necropolelor) acestui habitat medieval. Dacă crucea de piatră din Săliște localizează o fostă biserică, este sigur că în strictă apropiere se găsea și cimitirul contemporan, un altul, posibil mai timpuriu, datat cu dirhemul amintit la punctul 99, existând o perioadă de timp, mult mai aproape de Soloneț, în a cărui vale (loc „Moara lui Bogdan“) au mai apărut ocazional oseminte umane.

În privința renunțării pentru locuire la terenurile de pe partea stângă a râului, și a mutării vetrei la sud de Soloneț, nu se poate stabili în această fază a cercetărilor cu exactitate data unei astfel de mutații, data propusă de documentata monografie a centenarului școlii din localitate fiind 1716³⁴⁰.

Alte considerații se pot face legate de statutul social al celor trei menționați în documentul din 1415. După cum se știe, juzii sătești (cneji) au fost amintiți aproape exclusiv în satele domnești, pe care voievodul le dăruia unor boieri sau mănăstiri, prilej când se foloseau expresii precum „unde au fost“, „unde este cneaz“ (sau jude), „unde stă“,

³³⁶ Cf. și I. Dan, *Câteva toponime...*, p. 282—284.

³³⁷ DRH, A. Moldova, I, p. 58 (la Costăchescu, ac. doc. „Dieniș“).

³³⁸ Pentru apelativ, cf. I. Dan, *Câteva toponime...*, p. 285.

³³⁹ Fără să se citeze sursa de informații, I. Dan menționează o mutare de vatră din Săliște spre apus, „trecând cu timpul peste apa Solonețului“, (*Toponimie și continuitate...*, p. 80).

³⁴⁰ *Pârteștii de Jos — O așezare din Țara de Sus (Scurtă monografie)*, mss. dactilografiat, anonim, p. 11, fără argumentare.

sau „unde a așezat sat“ ³⁴¹. Judecia și cnezatul apar documentar până în veacul al XV-lea, de cele mai multe ori după astfel de donații ele dispărând, o dată și cu scăderea proprietăților domnești, dar mai ales acolo unde noii proprietari își vor stabili curtea lor boierească.

În această ordine de idei, dar și pentru faptul că Tatomir și Pârtea nu mai apar în alte contexte documentare inedite ca formulare, ne face să-i considerăm ca fiind cneji și nu proprietari de rang boieresc.

În privința lui Dieniș (poate o formă maghiarizată „Deneș“, „Dineș“, de la „Dionis“) ³⁴², repetarea insistentă în documente a termenului de „dvoriște“, cât și lipsa formulelor uzitate pentru cneji, ne face să ne alăturăm opiniei lui T. Balan că acesta a avut origine nobiliară, existând în mod cert în a doua parte a veacului al XIV-lea ³⁴³.

Un alt personaj cu origine necunoscută este cel care a dat numele său unui deal (dealul Gherman), unei câmpii (azi probabil Poiana Armanului), unui pârâu (Pârâul lui Manole) și unui șes (azi probabil în vatra satului Poieni) ³⁴⁴. Pe vârful dealului, într-o vreme bătrânii își aminteau de existența unor ziduri ruinate, care ar fi aparținut unei curți boierești sau „cetăți“ ³⁴⁵. Cercetarea noastră de teren aici însă nu a dus la nici o observație în acest sens. Preluând ideea de la F.A. Wickenhauser, Erast Costea identifică și el personajul cu acel „Șandru Ghërman“ atestat la 7 martie 1502, când Luca Arbure devenea noul proprietar al Solcâi ³⁴⁶ propunând pentru acesta o origine săsească ³⁴⁷.

La prima atestare a satului Solca din 15 ianuarie 1418, aflăm proprietari pe Vlad și Cârstea, care reușesc prin judecată domnească să respingă pretențiile asupra ocinei lor ridicate de fiica lui Stoian, împreună cu fiii și nepoții săi ³⁴⁸. Ulterior, Luca Arbure cumpără de la nepoții lui Cârstea (numit acum „Goraet“) jumătatea de jos a satului, devenită așa cum se știe satul Arbore de astăzi, și o cincime din jumătatea de sus a sa, restul de patru cincimi fiind luat de la nepoții lui Șandru Gherman ³⁴⁹. Cu acest prilej mai aflăm că inițial Alexandru cel Bun dăduse privilegiu pe tot satul lui Cârstea și Gherman. De aici rezultă că probabil Cârstea stăpânise partea de jos a acestui sat deosebit de întins teritorial, iar Gherman, partea de sus, în care s-ar putea include cu mare probabilitate și teritoriul suburban Solca a satului de azi Poieni. În sprijinul acestei afirmații vine constatarea că hotarul de mai târziu dintre moșia Pârtești a Humorului cu domeniul Mănăstirii Solca mergea pe pârâul Racova până la vărsarea sa în Ihnata (Hinata) și apoi pe această apă până în dreptul dealului Gherman, de unde el se îndrepta spre N—NE separând Liuzii Humorului de Botoșana, proprietate a Solcâi. Prin

³⁴¹ I. Bogdan, *Despre cneji români*, în *Scrieri alese*, București, 1968, p. 187.

³⁴² I. Dan, *Contribuții la istoria...*, p. 150 și urm.

³⁴³ T. Balan, *Satele dispărute*..., p. 111.

³⁴⁴ Identificările aparțin lui V. Boca, *op. cit.*, p. 54.

³⁴⁵ I. Dan, *Contribuții la istoria...*, p. 155.

³⁴⁶ *DIR*, A. Moldova, veacul XVI, p. 12. Din păcate, după ambele menționări ale lui Gherman — ceea ce pare neaccidental — urmează un spațiu al unor cuvinte, poate referiri tocmai la el, cu litere care au fost răzuite. Cf. și *DRH*, unde se estimează și numărul de litere distruse.

³⁴⁷ E. Costea, *op. cit.*, p. 12.

³⁴⁸ *DIR*, A. Moldova, veacul XIV, XV, I, p. 39.

³⁴⁹ Cf. nota 346.

urmare, suntem de părere că legarea numelui fostului proprietar amintit de acest deal impozant (501 m) cu rol permanent de delimitare teritorială are multe șanse de credibilitate, aici trebuind deci să acceptăm că hotărele inițiale ale satului Solca erau deosebit de întinse, ca și cele de fapt ale Pârteștiului.

La 15 ianuarie 1418, după cum am văzut, Maicolea, fiica lui Stoian, cu fiii săi și cu nepoții ridicau pretenții asupra Solcâi deoarece acest sat „a fost ocina lor și nu l-au putut dobândi”. Pe de altă parte, într-un hrisov datat incert în 1499, aflăm de un strămoș Dărman (proprietar de la care se pare că și-au luat numele satele Dărmănești de pe Jijia și cel de pe Suceava, din dreptul vărsării Solonețului în râu), care l-a avut ca fiu pe Stoian (Dărman), pe Nastasia și Petru Dărman nepoți și pe Vasca și Tațea strănepoți³⁵⁰. În acest context documentar, ne punem întrebarea asupra identității celor doi Stoian și a lui Dărman cu acel Șandru Gherman de care s-a amintit mai sus. Pe de altă parte în 1443 Iliș oferea starostelui Podoliei Didrih Buceaschi curtea de la Volovăț, „și cu piua de sumani și cu moara, și Gherman vânătorul, și Socevița, și cu toate cătunele și veniturile care ascultă de acea curte din vechime”³⁵¹. Dacă „Gherman vânătorul” este totuși un toponim și primim harta zonei încercând reconstituirea arealului menționat în hrisov, constatăm că față de Sucevița și Volovăț, dispuse pe o axă imaginară V—SV/N—NE, toponimul nu putea fi plasat decât spre nord (Horodnic) sau spre sud — deci Solca !

În ceea ce privește populația satului Pârtești, dispunem pentru sfârșitul veacului al XVIII-lea de următoarele informații :

După harta Büschel în localitate erau 35 de construcții (probabil în majoritate case de locuit), un număr identic, specificat însă ca fiind aproximativ, apărând într-o statistică austriacă din aceeași ani (harta VIII)³⁵². Harta Oztzellowitz, la rândul său, schițează perimetrul a 23 gospodării (1790). Diferența mare dintre această cifră și cea de 75 de familii, pentru 1774, pe care ne-o indică D. Werenka³⁵³, se explică prin faptul că în statistica sa nu apar nici satul în formare Pârteștii de Sus, numit încă impropriu „Soloneț” (la Büschel cu 23 construcții, la Oztzellowitz cu 20 gospodării) și nici Cacica (la primul 11 construcții, la al doilea 12 gospodării). De asemeni nu trebuie uitat faptul că în unele situații în aceeași casă puteau locui și două familii. După Werenka populația — deci totuși a celor trei așezări — evoluează astfel : 1776 — 68 familii, 1779 — 93 familii. Din 1780 încep să apară referiri la Pârteștii de Sus (unde suntem nevoiți să intuim luată în calcul și Cacica), care alături de „Ludi Humorului” totaliza 79 de familii. La rândul său, Pârteștii de Jos și Comăneștiul aveau acum 126 familii. În sfârșit, în 1784 ambele sate pârteștene și Humoreniul posedau 140 de familii. Deci, din datele oferite pentru Comănești (la 1779 avea 62 familii) prin scădere rezultă că Pârteștii de Jos avea la 1780 minimum 60 de familii.

Aceeași înglobare a datelor celor trei așezări din bazinul cursului superior al Solonețului, o face și recensământul lui Rumianșev, care

³⁵⁰ DIR, A. Moldova, veacul XV, II, p. 283.

³⁵¹ DRH, A. Moldova, I, p. 326.

³⁵² E. I. Emandi, C. Șerban, op. cit., p. 511.

³⁵³ D. Werenka, op. cit., p. 74.

pentru „Pârteștii a mănăstirii Homorul” atestă existența a 79 de case (43 scutelnici, 2 popi, 2 femei sărace, 32 cu salvogvardie)³⁵⁴.

Tabela statistică a Bucovinei alcătuită în 1775 la dispoziția guvernatorului Gabriel Spleny, ne indică pentru „Burdiești” un număr de 68 de familii și acum trebuind să includem în cifră datele demografice ale satelor Pârteștii de Sus și Cacica în formare³⁵⁵.

Date apropiate ne oferă și statistica militară folosită inedit de Teodor Balan :

1789	85 case	86 familii	456 suflete
1794	136 case	155 familii	799 suflete
1796	186 case	190 familii	936 suflete
1798	172 case	194 familii	961 suflete
1800	184 case	197 familii	1009 suflete ³⁵⁶ .

La 1841, dată când Pârteștii de Sus și Cacica apar evidențiate separat, în Pârteștii de Jos trăiau 1128 credincioși ortodocși, pentru ca spre sfârșitul acestui veac să se înregistreze 2436 locuitori în vatra satului și alți 30 în cătunul Bucovăț (5 case cu 20 locuitori) și târla Strigoaia³⁵⁷.

În ceea ce privește metohul Pârtești, era locuit de câțiva călugări, parte din cei 11 ai mănăstirii Humor, amintiți la data desființării abuzive a majorității lăcașurilor monahale de către administrația de ocupație austriacă³⁵⁸.

* * *

³⁵⁴ P. V. Sovietov (sub red.), *op. cit.*, p. 352.

³⁵⁵ J. Polek, *op. cit.*, p. 36, sau D. Olinescu, *Tabela statistică...* p. 247.

³⁵⁶ *Sate din Bucovina*, mss. fără paginare cursivă.

³⁵⁷ XXX, *Schematismus...*, p. 43 ; Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 158 și 20.

³⁵⁸ D. Olinescu, *Tabela statistică...*, p. 253.

Provenit în mod cert dintr-o extindere dincolo de apa Soloneșului a satului Pârtești (de Jos), Deleni și-a avut în mod concret un suport demografic suplimentar și din partea unor familii de țigani, foști robi mănăstirești. Prima atestare a faptului că mănăstirea Humor avea în proprietate țigani provine de la privilegiul lui Eustratie Dabița din 4 ianuarie 1663, repetat la 11 ianuarie 1665. Faptul că unii dintre ei fugeau de pe moșiile mănăstirești (la 12 ianuarie 1766 Grigore Alexandru Ghica porunea unui armășel să strângă țiganii mănăstirii), ceea ce ducea uneori la conflicte cu alți posesori de țigani (așa cum au fost cazurile tocmelii și judecății pe care le-a avut Humorul cu egumenii de Putna, Voroneț sau Moldovița în 1742 și 1752), a determinat în cele din urmă mănăstirea să-și alcătuiască „Izvodul de la toți țiganii mănăstirii Humorului“ la 1758 și o „Condică de toți țiganii mănăstirii Humorului“ la 1776³⁵⁹.

În harta cadastrală din 1856, în dreptul satului era deja notat „Zi-geuner Colonie“³⁶⁰.

Numele său provine de la un „Delea“³⁶¹, sau Deleanu, poate el însuși țigan, sau de la faptul că așezarea s-a constituit pe deal, așa cum menționează Ilie Dan³⁶². Astfel de nume de localități rurale apar destul de frecvent pe teritoriul românesc, ceea ce ne face să renunțăm a mai menționa analogii. Notabilă ni se pare cea mai apropiată apariție a numelui, folosit pentru o parte de sat, la poalele dealului Osoi, în Pâr-hăuți³⁶³.

Pe harta Büschel se constată că toate locuințele din Pârtești erau construite la sud de Soloneț, în lunca râului sau în cea a unui mic afluent de dreapta al său, fără să existe deocamdată, nici o urmă de început de locuire pe pantele dealurilor Piciorul Mare și Piciorul Mic, atunci încă împădurite, după acest izvor cartografic.

³⁵⁹ I. Bianu, *op. cit.*, *Condică sf. Mănăstiri Humorului, cu toate uricile moșilor și a daniilor ctitorilor*, p. 256—257.

³⁶⁰ Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, nr. 90.

³⁶¹ Spre exemplificare, cf. I. Bogdan, *op. cit.*, p. 251.

³⁶² I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 73.

³⁶³ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, IV, p. 359. Un alt sat, azi dispărut, în hotar cu Românești, Milișăuți și Grănicești, aparținea Mănăstirii Solca, fiind atestat la 1766 (T. Balan, *Documente bucovinene*, IV, p. 147).

Aceeași realitate este surprinsă în linii generale și de harta Hora von Oztellovitz. În această situație nu putem accepta opinia lui Ilie Dan, conform căreia așezarea s-a înfiripat spre sfârșitul veacului al XVII-lea, prin stabilirea unor familii de bejenari ardeleni, care s-ar fi stabilit în unele poieni ale pădurii Strigoaia ³⁶⁴. În realitate unii dintre emigranții sosiți un secol mai târziu, în frunte chiar cu preotul lor, în Pârtești, vor fi ocupat unele teritorii din marginea nedestelinită sudică a hotarelor satului, creând aici deja premisele pentru formarea în timp a unui habitat rural. În această ordine de idei, notabilă mai rămâne informația transmisă prin viu grai, după care, un prim locuitor pe vârful acestor înălțimi ar fi fost un anume Bocuș, venit cu cei 12 feciori ai săi din ținutul Ilvelor ³⁶⁵.

În mod cert însă, un mare aport în dezvoltarea așezării de după 1800, l-au avut în urma inerentei evoluții demografice unele contribuții ale satului Pârteștii de Jos, fără însă ca Delenii să fi cunoscut ulterior o dezvoltare cu totul spectaculoasă. Așa se explică, măcar parțial, de ce Em. Grigorovitza omite să-l menționeze în cunoscutul său dicționar geografic de la începutul veacului nostru. Oricum, o bună perioadă de timp în cursul secolului trecut fusese considerat parte componentă a satului din valea Solonețului. La 1922 era nominalizat drept un cătun al Pârteștilor de Jos ³⁶⁶.

În ceea ce privește cătunul Vârvata, ce și-a luat numele de la pârâul în a cărui vale s-a constituit, el este o creație demografică ulterioară anului 1800, provenind probabil, în principal, din colonizări din strictă apropiere.

*   *

*

---

³⁶⁴ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 73.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 74.

³⁶⁶ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, II, p. 178.

Începutul așezării locuitorilor, din Pârtești, pe arealul vetrei viitorului sat „de Sus“, pe valea Solonețului, în amonte de confluența sa cu Blândețul, considerăm — fără să dispunem de date istorice concrete — că s-a făcut spre mijlocul veacului al XVIII-lea, poate după ce tătarii chemați de Mihai Racoviță în ajutor, efectuaseră în 1716 ultima lor incursiune războinică în Moldova. Cu acest prilej, afirma o tradiție locală, Pârteștiul (poate ca și alte așezări din valea Solonețului) ar fi fost distrus prin incendiere, inclusiv și biserica sa ³⁶⁷.

Unii dintre locuitorii săi folosind, ca și înaintașii lor, terenuri din partea de N-V a vechiului domeniu al Mănăstirii Humor, plasate pe cursul superior al Solonețului, au preferat cu timpul să-și ridice aici, în locuri mai adăpostite de fund de vale, dar și din rațiuni de exploatare mai lesnicioasă a pășunilor și terenului arabil, unul după altul adăposturi sezoniere, bordeie, sau cu timpul locuințe permanente, adeseori cu lemn „de pe loc“.

În lipsa studierii hărților austriece, T. Balan afirma eronat că prin anii 1779—1780 „o parte a locuitorilor satului (Pârtești — n.n.) au început să se așeze în spre deal, întemeind cu timpul aici satul Pârtești de Sus“ ³⁶⁸. În realitate harta Büschel surprinde pentru anii 1773—1775 existența deja a 22 de construcții gospodărești (case și eventual unele anexe), iar cea a lui Otzellowitz (1790) 20 de gospodării clar delimitate grafic ³⁶⁹. Faptul că aici la 1779 se ridica și o biserică din lemn este încă un argument că localitatea se înfiripase cu cel puțin câteva decenii înainte ³⁷⁰.

Fiind constituită inițial dintr-un nucleu demografic provenit din Pârtești (la care la început probabil contribuiseră modest și bejenari ardeleni), dar și pentru că luase naștere în hotarul acestui străvechi sat medieval, localitatea se va numi o vreme „Solonețul Pârteștilor“ ³⁷¹.

³⁶⁷ V. Săhleanu, *Din trecutul salinei și comunei Cacica*, mss., 1939, p. 2.

³⁶⁸ *Sate din Bucovina*, mss. fără paginare cursivă. Pentru delimitarea arealului domeniului Mănăstirii Humor, cf. P. Blaj, I. Iosep, *op. cit.*, p. 92—93 și harta anexă.

³⁶⁹ Cf. hărțile 7 și 8. Statistica austriacă din anii 1773—1775 evidențiază deja existența a 28 de case, E. I. Emandi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 511.

³⁷⁰ N. Cojocaru, *Pârteștii de Sus, o așezare din Bucovina*, București, 1980, p. 37. Pe același amplasament se ridică în 1861 cea actuală.

³⁷¹ *Ibidem*, p. 17.

sau simplu „Soloneț“, așa cum apărea notat în harta Otzellowitz (în cea Büschel, nu i se dă numele, ci doar apartenența la Pârtești).

O dată cu desființarea Mănăstirii Humor, petrecută la 26 aprilie 1785, și acest teritoriu fost mănăstiresc devine și mai mult țință a emigranților de peste munți. Din păcate — așa cum s-a specificat la subcapitolul Pârteștiului — în datele oferite de evidențele lui Spleny sau Rumianțev nu apar diferențiate de Pârtești aglomerările rurale din care prin dezvoltare vor lua naștere Pârteștii de Sus și Cacica. În această situație nu ne propunem să repetăm aici pentru Pârtești toate datele deja menționate. Ceea ce însă dorim să subliniem este faptul că într-o perioadă foarte scurtă de timp, populația înregistrată global la Pârtești crește de peste două ori (exemplu : în 1789 — 85 case, peste numai șapte ani — 168 case). Este deci de la sine înțeles că o bună parte din noii veniți au vizat stabilirea și în amonte pe Soloneț sau în poienile de pe cursul superior al pârâului Cacica, unde erau deja grupate un număr de locuințe.

Datorită acestei evoluții demografice spectaculoase se ajunge ca în anul 1786 să se producă delimitarea dintre cele două sate de pe Soloneț, cel nou — „de Sus“ primindu-și epitetul după poziția de cote mai înalte ocupate ³⁷².

Colonizarea a continuat practic și după anul 1800, făcând din sat, alături de sporul natural demografic, o așezare destul de bine populată, la 1841, împreună cu Cacica, el având 817 suflete ³⁷³. Peste alți opt ani localitatea are propria-i pecete, la exact jumătate de veac în urma Pârteștiului de Jos ³⁷⁴.

La 1878, în plină extindere teritorială, exista un nou cimitir în folosință, după cum ne demonstrează o inscripție mutilată, în alfabet slavon, dar cu data calendaristică în cifre arabe, de pe un mic fragment de cruce din piatră, care zace pe un câmp plasat cu circa 100 metri înainte de terminarea satului, pe partea dreaptă, în direcția deplasării spre Solca. În plus, pe teren se mai observă clar urmele a numeroase gropi de morminte, care nu au însă cruci ³⁷⁵.

Nume de familie mai frecvente : Parascam, Andronic, Strugaru, Gorcea, Ciornei, Cojocaru, Sava, Sahlean. Nume mai rare : Finiș, Ilișoi, Boloca, Lupăescu, Nichitoi, Straton, Șobea.

Toponime cu semnificații legate de prezența pădurii și a acțiunilor antropice asupra ei : țarină (sec. XIX) „Curmătura“, „Runcu“, „Pictorul Arșiței“, „Paltin“ ; la 1939 — „Codru“, „Poiana“, „Vârful Făgetului“ ³⁷⁶.

*
*
*

³⁷² I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 82—83.

³⁷³ XXX, *Schematismus...*, p. 43.

³⁷⁴ N. Grămadă, *Vechile peceti...*, p. 257.

³⁷⁵ Cercetare, mai 1995, împreună cu I. Mareș.

³⁷⁶ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, IV, p. 366.

Datorită tratării deja a problemei etimologiei numelui satului medieval, Soloneț, este firesc să nu mai amintim aici lucruri deja cunoscute.

Fiind o creație recentă a colonizărilor făcute spre izvoarele râului cu același nume de către statul austriac, i s-a spus față de cel cu vechime medievală „Solonețu Nou”. Teodor Balan, influențat de confuzia lui Em. Grigorovitză în privința celor două sate și necunoscând realitățile de teren, consideră că Solonețu Nou s-a format „pe o parte a satului Soloneț”³⁷⁷. Ceea ce a determinat renunțarea pentru viitorul Pârteștii de Sus la numele de „Soloneț”, așa cum apare el consemnat în harta lui Hora von Otzellowitz, deși la acea dată exista cel vechi de pe cursul mijlociu al râului, credem că a fost tocmai fondarea a ceea ce urma să fie Solonețu Nou, care astfel i-a preluat definitiv numele.

Consecvenți politiciii lor de deznaționalizare intensivă a teritoriilor cucerite, dar și urmărind punerea în valoare a bogățiilor naturale ale Bucovinei, habsburgii au colonizat, în jurul anului 1836, din Slovacia, 34 de familii poloneze nevoiașe, pricepute în exploatarea lemnului. Cu aceleași ocazii s-au adus ruteni din Galiția și din teritoriul nordic al Bucovinei, pentru a lucra la fabrica de potasiu ce urma să se ridice aici, care s-au stabilit ceva mai spre nord, pe aceeași vale îngustă a Solonețului, alcătuind cătunul Maidan³⁷⁸.

Studiind izvoarele cartografice avute la dispoziție, se constată că spre sfârșitul veacului al XVIII-lea în acest fund de vale încă nu exista nici o semnalare de habitat uman, ceva mai în aval dezvoltându-se doar viitorul Pârteștii de Sus. Mult mai târziu, în harta cadastrală din 1856 satul era deja numit „Neu Solonetz”³⁷⁹.

Și aici coloniștii au întreprins numeroase eforturi pentru a-și crea prin desțelenire câmpuri arabile și fânețe. Ne stau mărturie în acest sens unele toponime precum : țarina Oșleag, dealurile Arsura, Arșită, Custura și Curhan³⁸⁰.

³⁷⁷ T. Balan, *Sate în Bucovina*, f.p. și Em. Grigorovitză, op. cit., p. 221, care afirmă că la 1776 Solonețul Nou era proprietate a lui Matei Bantăș !

³⁷⁸ T. Balan, *Sate din Bucovina*. După Fr. Mamulski, creatorii satului Solonețu Nou au fost 30 de familii nevoiașe poloneze, venite aici în 1834 din regiunea muntoasă Slask Cuszynski a râului Kisucy (*Polonus*, nr. 6/1995). Mai târziu, același autor, afirmă că unele dintre ele au emigrat în Brazilia și Bosnia, iar altele s-au repatriat în Polonia.

³⁷⁹ Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, nr. 91.

³⁸⁰ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, V, p. 481.

Alături de primii coloniști, muncitori forestieri, stabiliți la Maidan, s-au mai așezat o serie de imigranți polonezi și slovaci care locuiau deja în Solonețu Nou, Pleșa sau Poiana Micului.

Numele său reprezintă un apelativ slav răsăritean „maydan“ (cf. bulg. „megdan“, scr. „megdan“, rus. „mejdan“), ce provine din turcesul „mâi-dan“³⁸¹, destul de frecvent întâlnit și în nordul Bucovinei, ca efect al colonizărilor galițiene de epocă austriacă. Cătune cu acest nume sunt semnalate la Jadova, Lucavăț, Carapciu pe Siret și Ispas (lângă Vijnița); o parte din Pătrăuții de Jos se numește la fel, cât și un deal la Bănila pe Ceremuș (Bănila Rusească)³⁸². La 1856 în harta cadastrală apărea bine evidențiat teritoriul sub denumirea „Maydan“³⁸³.

În ceea ce privește cătunul Runc, el este o realitate de habitat și mai recentă, fiind o creație a începutului secolului nostru.

*   *

•

---

³⁸¹ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 77, unde se dau și alte amănunte despre această lucrare.

³⁸² N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, I, p. 34 ; II, p. 119 ; III, p. 265, 272, 290 ; IV, p. 368.

³⁸³ Cf. nota 379.

Posesor a diverse vestigii arheologice, unele de vechime multimilenară³⁸⁴, satul actual Cacica este o apariție de epocă târzie, în care investigațiile geologice și apoi descoperirea în 1790, în urma adâncirii unui puț de extragere a saramurii, a zăcământului de sare gemă, a jucat un rol activ în dezvoltarea sa, inclusiv demografică, în special, pe calea colonizărilor³⁸⁵.

În toate încercările monografice de până acum, care au preluat informații de la unele tradiții populare, sau care — la rândul lor — au influențat în mod hotărâtor opinia publică contemporană cu privire la originea localității și a numelui său, s-a încetățenit ideea că satul își datorează actul de naștere coloniștilor germani și polonezi stabiliți în fundul văii pârâului Cacica, o dată cu fondarea stabilimentului minier, cei din urmă dându-i și numele provenind de la „kackza”, cu sens de „rață domestică sau sălbatică”³⁸⁶. Ca argument suplimentar se aducea faptul că aici existau demult terenuri mlăștincase, cu apă stătătoare, propice pentru viața acestor păsări³⁸⁷, deși existența lor rămâne sub semnul întrebării în cazul în care prezența sursei de apă sărată era un impediment pentru dezvoltarea a unei flore și faune adecvate mediului de trai al rațelor.

O altă explicație a numelui, confecționată tot popular, pornea de la un așa numit joc „Cačica”, se pare de proveniență huțulă, un gen de oină, un „joc cu hapucul”³⁸⁸.

Ceea ce este însă sigur, este faptul că încă din primii ani ai administrației austriece apăreau în hărți atât un număr, e drept mic de locuințe (poate la început doar unele bordeie de vară pentru părteștenii care își lucrau și probabil, mai ales, își foloseau ca pășune și fânaș pământurile de aici), cât și toponimul în sine.

³⁸⁴ Notabilă rămâne prezenta toponimului „Troian”, dat unui deal cu altitudinea de 425 m, (punct arheologic 116), care în harta cadastrală din 1856 apare în transcriere germană „Trajan”, renotat în formă identică mai la vest, pe partea stângă a cursului mijlociu al pârâului Cacica (Arh. St. Suceava, *Fond ORPOT*, nr. 20). N. Grămadă (*Toponimia satelor...*, IV, p. 364), menționează „Kodru la dial Trojana”, iar Em. Grigorovitzza partea sâtească a localității „Troian”, *op. cit.*, p. 41.

³⁸⁵ Pentru multe alte date legate de evoluția exploatării industriale a sării de aici, vezi M. St. Ceaușu, *op. cit.*, p. 378—386.

³⁸⁶ Spre exemplificare, V. Cojocaru, *Monografia satului Cacica*, mss., p. 1. Pentru traducerea lui Kackza”, Vl. Iliescu, *Mic Dicționar polono-român*, 1963, p. 55.

³⁸⁷ V. Cojocaru, *op. cit.*, p. 1.

³⁸⁸ Informație primită de la săteanul Adrian O. Andronic, prin anii '70.

Statistica austriacă din perioada anilor 1773—1775, indică deja la „Kasiksa“ un număr aproximativ de 17 locuințe³⁸⁹. Harta Büschel, deși nu atribuie un nume așezării, ca și în cazul viitorului Pârtești de Sus, redă grafic pe cursul superior al pârâului Cacica 11 locuințe. Semnificativ aici este și mențiunea „Vale Kaczika“ înscrisă de-a lungul firului de apă. La rândul său harta Otzellowitz inscrie „Dealul Tkacsiki“, „Pe-reu Tkacsika“ și localitatea „Tkacsika“ cu mențiunea apartenenței sale la Pârtești, cât și conturarea a 12 locuințe (hărțile VII și VIII). Într-un document austriac din 1784, care evidențiază izvoarele sărate din Bucovina, apare menționat izvorul Cacica pe locul unde se va crea în scurt timp salina³⁹⁰. În sfârșit, N. Grămadă semnalează pe o hartă cadastrală din 1788 pentru o parte de hotar al Pârteștiului „Țarina Cacichi“³⁹¹.

Iată deci, că numele satului nu a fost impus de coloniștii polonezi ai viitoarei exploatare miniere, sosiți aici mai târziu și că *localitatea Cacica nu este o creație a lor*. Numele așezării provine deci de la cel al pârâului, numit astfel, probabil încă cu multe veacuri înainte.

Demn de reținut — alături deci de etimologia incertă a denumirii sale — este și unicitatea numelui său pe teritoriul nostru național³⁹².

În ceea ce privește trecutul istoric medieval al teritoriului satului de azi, așa cum s-a menționat deja, el făcea parte integrantă din teritoriul pârteștean. Fără să se fi constituit aici în plin ev mediu vreo așezare omenească, este sigur că întinsele suprafețe împădurite sau pe cale de deștelenire, unele terenuri apte pentru agricultură și mai ales pajiștile, fânațurile și izvoarele sărate au reprezentat pentru pârteșteni tot atâtea interese permanente. Din păcate, modestele posibilități de cunoaștere oferite de cercetările de suprafață de teren nu au putut decât pune în evidență fragmente răzlețe de ceramică, de regulă din veacurile XVII—XVIII, pe care nu le-am mai semnalat în partea de repertoriere arheologică semnificând prezențe umane cu totul sporadice. În cadrul descoperirilor ceramice se evidențiază totuși cele de la punctul 114 al viitoarei saline (sec. XVI—XVIII), care sugerează aici o prezență umană mai intensă.

Monografiile locale ale satului Cacica consemnează că la vremuri de restriște, unii locuitori din Pârtești își amenajau adăposturi în așcunzișuri împădurite, lângă Poiana Parascanului și Pârâul Bordeului: Cu timpul, pentru o exploatare mai lesnicioasă a terenurilor de pe cursul superior al pârâului Cacica, s-au ridicat adăposturi sezoniere, de vară. Datorită sporului demografic firesc din Pârtești, dar poate și situațiilor de moșteniri exclusive de teren agricol numai pe valea Cacicăi, unele familii au început să-și construiască locuințe stabile în zona viitoarei vetre de sat, care începea din dreptul confluenței pârâului cu un mic afluent care curge azi prin spatele salinei și continua pe valea Cacicăi spre nord mai multe sute de metri. Analiza hărții Büschel contrazice afir-

³⁸⁹ E. I. Emandi, C. Șerban, *op. cit.*, p. 511. În numărul „aproximativ“ de 17 „case“, considerăm că trebuie să includem și unele locuințe sezoniere, sau chiar poate simple colibe. De abia în 1784 se fac primele defrișări și construcții legate de exploatarea sării (M. Șt. Ceașu, *op. cit.*, p. 383).

³⁹⁰ Arh. St. Suceava, *Colecția de documente*, P. XXV, nr. 25/1784, f. 33.

³⁹¹ *Toponimia satelor*, IV, p. 363.

³⁹² I. Iordan, P. Gâstescu, D. I. Oancea *op. cit.*, p. 97.

mația lui V. Săhleanu, preluată probabil și de I. Dan³⁹³, care însă nu citează sursa de informare, conform căreia primele familii care s-au stabilit aici au ales zona actuală a salinei, numită atunci „Bahna Pârteștiului” datorită terenului mlăștinos de aici. Din harta menționată rezultă însă că primele locuințe s-au plasat preferențial în poienile din zona de confluență a principalelor izvoare ale pârâului (harta VIII). Oricum, pe ambele hărți se poate constata însă că cele 11—12 locuințe erau deja concentrate într-un areal ce prefigurează vitoarea vatră în formare, în același timp sesizându-se că în intervalul dintre datele realizării celor două izvoare cartografice Cacica evolua demografic într-un ritm foarte lent.

O dată cu ocupația austriacă și desființarea proprietății mănăstirești asupra satului Pârtești și a teritoriului de care beneficia încă din vechime, Cacica începe să se dezvolte demografic în ritm alert datorită a trei factori: colonizarea cu populație străină, legată nemijlocit de salina care se creează în scurt timp, și a cărei activitate se amplifică rapid, stabilirea a noi familii fie de pârteșteni, dar mai ales de bejenari ardeleni, și — în fine — sporul demografic inerent.

Faptul că pe primele hărți nu apare încă numele satului (ulterior în documente „Kakzyka“, „Kakzika“, „Kaczika“, „Cacica“), este o dovadă că el nu ajunsese la o oarecare importanță pentru a primi statut de așezare stabilă propriu-zisă, de o anumită mărime. Tot astfel explicăm de ce Cacica nu apare menționată nici în recensământul rusesc din 1774 pentru ținutul Suceava. Este însă firesc să acceptăm că în cadrul celor „79 — toată suma caselor“, consemnate la Pârtești, încă proprietate humoreană, intrau alături de cele ale viitorului Pârtești de Sus și casele din vatra în formare a satului Cacica³⁹⁴.

Tot din cauza faptului că încă nu își câștigase propria identitate, în statistica întocmită la 1778 din ordinul guvernatorului Bucovinei Enzenberg, numită „Izvod de emigranți de peste munți“ și consultată de I. Nistor la Arhivele de Război din Viena, Cacica nu apare deloc menționată, ci doar Pârteștii, ca unul care a primit în intervalul oglindit de statistică (1728—1778) unii bejenari din Transilvania³⁹⁵. Nu excludem însă posibilitatea ca încă înainte de 1785, an care va aduce desființarea celor mai multe mănăstiri bucovinene — și deci și a proprietăților Mănăstirii Humor — lăcașul monahal menționat să fi inițiat sau doar permis unor primi emigranți ardeleni să se așeze în apropierea Slatinei Cacica, în scopul creării unei noi „Slobozii“. Ceea ce este cert este faptul că atât la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar și la începutul celui următor, alături de alte localități din zona studiată și așezarea nou constituită în plin proces de consolidare va beneficia de prezența noilor veniți, după cum stau mărturie și astăzi unele nume de familie de proveniență transilvăneană: Ungurean, Parascan, Andronic (de la „Andron“, „Androne“ — după opinia noastră de pe valea Sălăuței și din Ilve), Hopulelé, Cojocaru, Sava³⁹⁶.

Cacica nu apare menționată nici în datele culese de D. Werenka pentru anii 1774—1785, unde satul Pârtești înregistrează, la 1774, 75 de

³⁹³ *Toponimie și continuitate...*, p. 68, unde se menționează și aceeași tradiție a derivării numelui localității de la „cacica“.

³⁹⁴ P. V. Sovietov (sub red.), *op. cit.*, p. 352.

³⁹⁵ I. Nistor, *Emigrările...*, p. 45—49.

³⁹⁶ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 69.

familiei (la recensământul rusesc din același an au fost numărate 79 de case).

Din cele prezentate până acum rezultă că nu putem fi de acord cu opinia păstrată și astăzi în localitate, isușită și de Teodor Balan atunci când afirma că satul „a fost creat de stăpânirea austriacă”³⁹⁷. Tot același istoric conchidea că numele așezării provine de la „Kaczka”, însemnând în limba polonă „ocnă” (sic !).

Chiar dacă la Cacica nu s-ar fi înființat niciodată un stabiliment minier, deservit mai ales de coloniști străini, considerăm că în mod cert și în această parte a bazinului hidrografic solonețean, pe cursul pâraului Cacica și al Blândețului ce oferă condiții bune de habitat, locuirea ar fi luat oricum amploare.

După ce slatinele pârteștene fuseseră incluse în rândul izvoarelor sărate care urmau să intre în evidența Secției monetare și montanistice a Cămarii Aulice — așa cum rezultă dintr-un raport de la 15 mai 1784 — ele s-au bucurat în final de o atenție sporită, ca și cele de la Solca, datorită bunei concentrații a sării dizolvate. Lăsând la o parte primele amenajări industriale de la Solca de până la descoperirea zăcămintului de sare gemă de la Cacica, în 1790 (ceea ce a dus în final și la părăsirea investițiilor de acolo), tehnicienii împărătești au propus și în cele din urmă au realizat pe Blândeț, experimental, un prim cazan de fierbere a saramurii („Zaltz Coctour”). Examinând harta Otzellowitz (harta VII), putem localiza exact acest evaporator, care fusese construit la Slatina Mare, cum încă se mai numea izvorul din apropierea fostului metoh Pârtești. Ținând cont de calificativul primit de acest izvor și de apropierea schitului de el se poate presupune că în evul mediu tocmai această slatină, amenajată periodic și întreținută probabil din inițiativa călugărilor, a fost cel mai mult folosită în arealul pârteștean. Ulterior denumirea sa inițială a fost uitată, în perioada interbelică slatina de la Runc (punctul 4, pe harta XIII) fiind cea mai folosită de satele din zonă.

* * *

După cum însuși toponimul ne sugerează, localitatea s-a format într-un mediu natural dominat de pădure. Și astăzi locuitorii vârstnici povestesc că satul s-a ridicat cu lemnul tăiat „de pe loc”, fapt consemnat și de tradițiile locale mai vechi amintite monografic³⁹⁸. Dovezi în acest sens, alături de configurația frecventă a terenurilor, cu sol tipic de pădure și în continuă degradare, sunt și unele toponime precum fânațele „La Poienile” sau „Poiana cea Mare”³⁹⁹, „Poiana Armanului”, „Poiana Băhnei” sau „Poiana Șesului”, „Poienița” sau „Obcioara”, „Poiana din Băhnă” și „Poiana lui Ionuț” sau „Poiana Nuțului”. La acestea mai adăugăm pădurea Oșleagă, pădurea Runc, „Hotarul Slovacilor” (defrișate de către acești coloniști între anii 1780—1790), țarina Dărămbături, toate cu aceeași semnificație⁴⁰⁰.

În harta Büschel, izvor cartografic realizat între anii 1773—1775, pe amplasamentul actual nu apare nici o indicație grafică. În cea întocmită de Hora von Otzellowitz este notat tot „Bottaschana”, fiind reprezentată grafic și trei gospodării. Un pas înainte este consemnat de o altă hartă, cea cadastrală din 1783, pe care N. Grămadă a avut posibilitatea să o consulte, unde apare notat deja cătunul „La Poienile”⁴⁰¹. Cu timpul, spre simplificare, vechiul cătun în plină amplificare demografică, începe să fie numit Poieni.

Iată deci că localitatea este o creație târzie, directă a satului Botoșana, majoritatea locuitorilor ei inițiali provenind de aici⁴⁰². La acest substrat s-a adăugat în scurt timp un adaos de emigranți transilvăneni din Ilva Mare și Ilva Mică⁴⁰³. După un alt informator, Ge. I. Flutur, pri-

³⁹⁸ S. Flutur, *Monografia satului Poieni* (1975), mss., p.14.

³⁹⁹ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, vol. IV, p. 390.

⁴⁰⁰ S. Flutur, *op. cit.*, harta anexă, unde autorul, născut în 1891, fixează și vechea vatră de formare a localității, ceva mai sus de confluența pârâului Racova cu pârâul satului, pe malul stâng al acestuia din urmă, pe celălalt mal fiind indicată poziția primei biserici, ridicată din lemn și datată după autor la 1797.

În privința existenței masive a pădurii pledează și plasarea în câmpul primei peceți a localității, în 1912, a unui brad sau molid (cf. N. Grămadă, *Vechile peceți...*, p. 258).

⁴⁰¹ N. Grămadă, *Toponimia satelor...*, I, p. 64.

⁴⁰² S. Flutur scria despre familiile lui Lupu Toderaș și Tănase Toderaș, ca fiind primele două familii venite din Botoșana (*op. cit.*, p. 14). Se poate deci accepta ideea că cei veniți primii din Botoșana, erau tot bejenari-ardeleni, care doar poposiseră un scurt timp acolo.

⁴⁰³ *Ibidem*, p. 7.

mele familii ar fi provenit din Ilve (Galeș Petrea, Toderaș Ion și Albu Ion), cu excepția celei a lui Hoșbotă Gheorghe din Mănăstirea Humorului ⁴⁰⁴.

Este deci cert că la Poieni au poposit încă de la sfârșitul veacului al XVIII-lea numeroase familii de ardeleni, venite direct de dincolo de Carpați sau din Botoșana, după o ședere oarecare acolo. Un argument în plus în acest sens, pe lângă cel atroponimic, este și creșterea cu totul spectaculoasă a populației Botoșanei în a doua parte a secolului menționat, ceea ce l-a determinat pe I. Nistor să considere în mod eronat satul printre acele așezări „întemeiate numai de emigranți” ⁴⁰⁵. Așa cum s-a constatat în cazul Botoșanei, ea primise pe calea noilor veniți în anul 1763 un număr de 70 de familii, iar în 1766 alte 11. Satul avea la 1774 după recensământul rusesc 70 de case ⁴⁰⁶ (83 familii după D. Werenka ⁴⁰⁷), iar în 1775 un număr de 109 familii ⁴⁰⁸, ca și în anul următor, în 1779 un număr de 143 familii, ca în 1780 numărul lor să scadă la 75 ⁴⁰⁹. Este deci de la sine înțeles că în aceste evidențe erau trecute și coloniștii cătunului nou creat, care ținea teritorial de Botoșana, ceea ce explică de ce numele său nu apare deocamdată în aceste prime statistici.

În schimb, în perioada imediat următoare anului 1800, satul se va dezvolta în mod rapid în urma sporului firesc demografic, dar și datorită sosirii a noi familii de bejenari, totul în defavoarea terenurilor împădurite care ofereau spațiul extinderii așezării, inclusiv cel necesar fânăturilor și arăturilor.

Într-o evidență a anului 1841 ⁴¹⁰, satul numit acum „Poienile”, număra deja 666 de suflete, mai mult ca Todirești sau Soloneț, sate cu trecut istoric multiseclar după cum s-a văzut. De altfel, ritmul său alert de evoluție demografică va continua în cea de-a doua jumătate a veacului trecut, ținând cont de informația oferită de Em. Grigorovitza : 1382 locuitori (comună rurală cu 13,81 km² și 177 ha pădure) ⁴¹¹.

În ceea ce privește satul Racova, care a preluat numele pârâului său el este o realitate a secolului trecut, ca rezultat direct după opinia noastră tocmai a acestei dezvoltări demografice susținute.

* * *

---

⁴⁰⁴ Informații culese de către autor. Același sătean opina că vechea biserică din lemn a localității fusese primită ca „milostenie” din partea mirenilor din Frumosu. Astăzi cele mai numeroase familii din Poieni sunt : Galeș, Albu, Todiraș, Ilișoi, Jucan, Flutur, Slevoacă, Leșanu, Buburuzan și Lăzărean.

⁴⁰⁵ I. Nistor, *Emigrările...*, p. 46.

⁴⁰⁶ P. V. Sovetov (sub red.), *op. cit.*, p. 340.

⁴⁰⁷ D. Werenka, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁰⁸ D. Olinescu, *Tabela statistică...*, p. 247.

⁴⁰⁹ D. Werenka, *op. cit.*, p. 18.

⁴¹⁰ XXX, *Schematismus...*, p. 43—44.

⁴¹¹ *Dicționarul geografic al Bucovinei*, p. 168.

5. CONSTATĂRI ARHEOLOGICE, ISTORICE ȘI DEMOGRAFICE PRIVIND EVOLUȚIA HABITATULUI UMAN ÎN BAZINUL SOLONEȚ

Înainte de a comenta semnificațiile sintetice ale descoperirilor arheologice efectuate pe cuprinsul zonei cercetate pluridisciplinar, considerăm că este firesc de a încerca o reconstituire — fie cât de sumară — a peisajului său geografic în evoluția sa de-a lungul întregului interval cronologic vizat tematic^{*}.

O primă realitate, specific locală, de o importanță cu totul aparte pentru existența umană din cele mai vechi timpuri, a fost prezența la suprafața solului a surselor de apă sărată. În limita de contact a podișului cu ramificația estică a Obceinei Mari — Obcina Cacica — se cunosc în prezent în cadrul bazinului hidrografic Soloneț mai multe astfel de slatini, care de-a lungul timpului au fost uneori amenajate antropic pentru o folosire cât mai lesnicioasă¹.

Un prim izvor, azi cu debit deosebit de scăzut, se găsește în Poiana Bălții, exact la marginea pădurii. Unii săteni bătrâni din Cacica își mai aminteau că aici într-o vreme se mai puteau vedea bărnele unui ghizd vechi provenind de la o fântână săpată, cu scop în sensul amintit mai sus.

Beneficiind de o salinitate foarte ridicată, slatina Blândeț, (Slatina Pârteștilor sau Runc), amplasată și convenabil pentru circulație și transport pe valea pârâului Blândeț, a oferit suficiente avantaje ca aici în perioada modernă să se exploateze în chip susținut saramură. După informațiile primite personal prin anii 1974—1975 de la săteanul Andronic O. Adrian, în perioada interbelică de aici se încărcau în mari butoaie pe căruțe slatină pentru toate satele din jur. Și acum se mai poate ob-

---

* Informații suplimentare privind evoluția și importanța cadrului natural de habitat se pot cunoaște și din unele studii: O. Mândruțiu, E. Grănescu, A. Ardelean, *Rolul condițiilor fizico-geografice în evoluția populației și așezărilor umane în județul Arad, în Ziridava*, X, p. 175—188; M. Comșa, *Rolul mediului natural (munți, păduri, bălți) în menținerea elementului autohton la nord de Dunăre în secolele III—VII, în Hierasus*, VII—VIII, 1989, p. 259—268; M. Cărciumaru, *Considerații generale asupra oscilațiilor climatei în ultimii 5000 de ani, în Suceava*, IX, 1982, p. 469—478.

¹ Pentru răspândirea izvoarelor sărate și a zăcămintelor din zona Sucevei, cf. *Monografia geografică a RPR*, 1, București, 1960, anexa IX. La data publicării studiului său, J. Polek cunoștea 4 izvoare sărate la Pârtești, 3 la Soloneț (probabil Solonetu Nou), 10 la Solca, 2 la Pleșa, 10 la Stulpicani, 2 la Sadova, 5 la Vicov, 2 la Crasna, 2 la Vijnița, 1 la Putila, 6 la Mihova și 2 la Berhomet pe Siret (*Die Bukovina zu Anfang des Jahres 1801 in alphabetischer Darstellung*, în *JBLM*, 1907, p. 56).

serva încă fostul drum de căruțe ce ocolea această fântână. Ea avusese excavată și o galerie de coastă armată cu lemn pentru o alimentare mai abundentă cu slatină². În pământul nearat de mult timp de aici nu s-au putut însă depista eventuale vestigii arheologice.

O altă fântână de slatină, exploatată cel puțin în timpurile moderne, slatina Dulcea³, cu o salinitate mai redusă constatată în perioada interbelică, astăzi astupată ca și cea anterioară, se găsește ceva mai spre nord, pe partea dreaptă a unui mic pârâu numit sugestiv „Slatina” sau „Pârâul Armanului” înspre izvorul său ce vine din pădure. În harta Otzellowitz, în dreptul poziționării ei stă scris „Saltz Coctour”, dovadă că administrația austriacă începuse aici experimental o exploatare modestă pe baza unui singur evaporator, pentru fierberea saramurii și obținerea sării recristalizate, totul petrecându-se înaintea descoperirii zăcămintului de sare gemă (1790) din centrul satului Cacica, pe cale de constituire⁴.

Tot o bună concentrație a sării și un debit considerabil avea probabil și izvorul de apă sărată în apropierea căruia s-a săpat puțul minei Cacica, factori care au determinat comunitățile umane din zonă să-l folosească intens. În stadiul incipient al cercetărilor arheologice din acest punct (nr. 114) cele mai vechi vestigii aparțin neoliticului, iar cele mai noi se opresc la veacurile XVI—XVII.

Pe partea dreaptă a Pârâului Slatinii, izvor al pârâului Neagra, în marginea apuseană a cătunului Runc (locuința lui Tcacii Vladimir Vladisio), la aproximativ 50 m S—E de liziera pădurii, se află un mic izvor de slatină, amenajat sumar pentru folosință. Cercetarea de teren de aici, îngreunată foarte mult din cauza lipsei arăturilor, nu a dus la depistarea de vestigii arheologice. Analiza calitativă a apei, prin fierbere și cântărire a cantității de sare recristalizată, a indicat o bună concentrație de Na Cl, de circa 244,40 g/l, ceva mai scăzută însă față de altele din zonă⁵.

În sfârșit, în Solonețu Nou, în pădurea de sub dealul Pleșa, se pare că exista odată un mic izvor cu apă sărată, astăzi fiind complet astupat și uitat până și de ciobani⁶.

Din totalitatea surselor de apă sărată prezentate, cele care au fost în mod cert după părerea noastră folosite în preistorie și antichitate, ca și în perioada de formare a poporului român sunt cele de la Dulcea și din arealul viitoarei saline. Dacă pentru al doilea caz ne stau mărturie vestigiile arheologice, cu semnificații indubitabile, pentru primul ple-

² Informații de la V. Crețu, fost maistru la salina Cacica.

³ Se pare că această slatină se numea în perioada primelor exploatare geologice ale administrației austriece „Slatina Mare”, după informațiile oferite de o descriere din 1784, unde se precizează poziția a trei izvoare în funcție de metotul Pârtești („...la o depărtare de un sfert până la trei sferturi de milă de această mănăstire se află 3 izvoare — slatina de la Runc, Cacica și Slatina Mare, unde se poate ajunge în parte cu calul în parte pe jos” (Arh. St. Suceava, *Colecția de documente*, p. XXV, Nr. 25/1784, f. 33).

⁴ St. Ceașu, *Contribuții la istoricul exploatării sării la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Bucovina*, în Suceava, IX, 1982, p. 381, unde se citează un document de unde rezulta intenția de construcție a acestui evaporator pentru anul 1787.

⁵ Analiză efectuată de către autor.

⁶ Cf. nota 2.

dează apropierea punctelor (sau așezărilor) locuite pe terasa de pe partea stângă a pârâului Dulcea (punct 113), numit astfel spre diferențierea de ramificația sa din imediata apropiere, pârâul Slatina. Avantajele terenului de aici, folosite ulterior și de către constructorii metohului humorean, dar și prezența în strictă apropiere a mineralului a făcut ca aici să se stabilească comunități umane din mai multe epoci istorice. Nu este exclus ca pe viitor, prin noi reveniri perieghetice, descoperiri întâmplătoare sau chiar săpături sistematice să se poată surprindă mult mai eficient intensitatea de habitat de aici ⁷.

Pentru perioada medievală, după cum se știe, dacă zăcămintele de sare gemă aparțineau domniei, în schimb slatinele intrau în sfera proprietăților mănăstirești sau boierești. Așa cum pentru sarea solidă se constată de la o vreme constituirea unor adevărate drumuri de transport și comercializare ⁸, tot așa pentru transportarea saramurii se vor constata anumite drumuri, amintite uneori în documente. În ceea ce privește Mănăstirea Humor, ea mai deținea pe „muntele” Ostra o slatină, menționată și ea documentar ⁹. Amplasată însă într-o zonă de munte, mai greu accesibilă și mai îndepărtată de așezările umane care puteau beneficia de saramura sa, slatina Ostra nu a deținut — după părerea noastră — o importanță mai mare ca cele de la Pârtești (azi Cacica), unde și pentru administruarea acestora, la numai mică distanță de ea, practic numai peste Obcina Cacica, Mănăstirea Humor va ridica poate în epoca lui Ștefan cel Mare un metoh, construcție probabil din lemn pe temelie numai de piatră. La întrebarea de ce aceste slatine nu au fost atestate documentar, precum cea de la Ostra, putem argumenta că aici hotarele de N—V ale braniștei nu erau amenințate de vecini, ele (satul „unde au fost Tatomir și Pârtea și seliștea lui Dianiș”) fiind așa cum s-a văzut încă de la 1415 stabilite în folosul mănăstiresc. În schimb, în zona Suha, unde braniștea se învecina cu cea a mănăstirii Voroneț și unde se afla și slatina respectivă, se puteau petrece cu timpul încălcări ale dreptului de folosință și apoi de proprietate.

În condițiile în care slatina s-a transportat încă din străvechi timpuri pe distanțe mai mari sau mai mici și în care bazinul hidrografic Solca de la miazănoapte beneficia și el de astfel de izvoare, considerăm că nu greșim când afirmăm că valea Solonețului devenise poate încă din preistorie un adevărat „drum al slatinei” de alimentare a necesităților comunităților umane de pe un anumit areal al podișului sucevean.

⁷ Legăm descoperiri întâmplătoare, precum cele de la punctul 111 și nota 67, tot de prezența slatinelor Blândeț și Dulcea. De altfel, prezenta vestigiilor arheologice care se pot pune în conexiune cu existența acestor izvoare de apă sărată, la distanțe de până la 500 m depărtare, a mai fost luată în discuție și cu alt prilej (cf. M. Alexianu, Gh. Dumitroaia, D. Monah, *Exploatarea surselor de apă sărată din Moldova: o abordare etnoarheologică*, în *Thraco-Dacica*, XIII, 1—2, 1992, p. 159—166.

⁸ Spre exemplificare, P. Iambor, *Drumuri și vămi ale sării din Transilvania în perioada feudalismului timpuriu*, în *AMN*, XIX, 1982, p. 75—85.

⁹ P. Blaj, I. Iosep, *Contribuții la cunoașterea braniștilor din Bucovina*, în *Suceava*, XVII—XVIII—XIX, 1990—1991—1992, p. 92—93, unde se descriu hotarele mănăstirești, fără însă să se menționeze „slatina de la Ostra”. Prima menționare a acestei slatine aparține unui hrisov din 25 aprilie 1475, când se afirmă că muntele și slatina Ostra „au fost de demult” proprietate a acestui lăcaș monahal (*DRH*, A. Moldova, II, doc. 201, p. 304).

În aceeași ordine de idei a anumitei importanțe a acestei căi de comunicație, avansăm numai cu titlu de ipoteză ideea existenței deloc întâmplătoare aici, a așezării — se pare fortificate — din eneolitic și Hallstatt de la Vârvata (punct 94). Numai cercetările din viitoarele decenii, care se vor face în zona studiată acum, dar și în teritoriile județelor care intră în contact cu saliferul Carpaților Orientali, inclusiv prin analize zonale comparative, vor putea certifica sau infirma această ipoteză.

Fiind în cantități abundente și mergându-se tradițional numai pe exploatarea sării sub forma saramurii, în lipsa unui real interes de a o obține și recristaliza, mănăstirile sau proprietarii locali nu au întreprins nimic constructiv, cu excepția întreținerii puțurilor sau fântânilor respective. Două dintre argumentele de mai sus sunt amintite la începutul veacului al XVIII-lea de către Dimitrie Cantemir, atunci când vorbește despre ocna de lângă Târgu Trotuș, afirmând că „și în alte părți se găsesc asemenea zăcăminte de sare, dar domnitorii au interzis să fie dezvelite, ca nu cumva din cauza mării cantități de sare să i se micșoreze prețul“, și că „sunt munți întregi în Moldova cărora dacă li se înlătură stratul exterior de pământ par că sunt cu totul ca de sticlă“¹⁰. La aceste explicații eruditul domnitor mai sublinia și teama de-a nu stârni lăcomia turcilor.

Folosirea multiseclară a slatinilor din Bucovina era tradițional cunoscută de generalul Spleny, guvernatorul militar al noii provincii austriece, când menționa la 1775 în „Descrierea districtului Bucovina“ că „...ele au fost folosite din vechime“¹¹. La numai un an maiorul von Mieg, cel ce realizase prima ridicare topografică a provinciei, menționa o fântână de saramură în plină folosință la Pârtești (probabil cea numită „Slatina Mare“ în documentul din anul 1784 de care s-a amintit deja), de unde „țaranii din împrejurimi își extrag prin fierbere (subl. noastră) sarea necesară“¹². De cele mai multe ori însă se lua direct slatină din aceste fântâni pentru transport la consumatori. În ianuarie 1783 inginerul cadastral Johann Budinszky și mai apoi consilierul aulic Thadeus Peithner von Lichtenfels, constataseră prezența cărăușilor cu căruțele lor încărcate cu butoaie la slatina de lângă Crasna (azi reg. Cernăuți)¹³.

Începând cu 1783 se fac prime prospecțiuni geologice, studiindu-se salinitatea izvoarelor sărate, distanțele dintre ele și notificându-se așezările pe care le deserveau. Astfel de cercetări s-au desfășurat lângă slatinile de la Crasna, Voitin, Solca și Pârtești. Din 1785 la Solca producea deja un fierbător de saramură („Coctur“), propunându-se ca în 1787 să se mai construiască aici alte fierbătoare „și pe lângă un al patrulea izvor de la Pârtești un altul“¹⁴.

Descoperirea zăcămintului de la Cacica (1790) a determinat peste trei ani închiderea ultimului cazan evaporator de la Solca. Pentru exploatarea și prospectarea slatinei Cacica — aflată la 3/8 mile depărtare de

¹⁰ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1973, p. 103.

¹¹ St. Ceaușu, *op. cit.*, p. 378.

¹² *Ibidem*, p. 379.

¹³ *Ibidem*, p. 379.

¹⁴ *Ibidem*, p. 381. Este practic vorba de acel „Saltz Coctur“ atestat la Slatina Mare-Pârtești în harta Otzellowitz.

Pârtești — se făcuseră încă din 1784 primele defrișări și opt colibe din lemn pentru muncitorii Oficiului de încercare a sării din Solca¹⁵. Din 1791 începe să se exploateze și sarea gemă, în următorul an Cancelaria Curții de la Viena sancționând ordonanța privind înlesniri pentru noii coloniști ce urmau să vină, ca specialiști, de la Bochnia sau Wieliczka din zona Cracoviei (acordarea de lemn gratuit, teren de casă și grădină, scutiri temporare de unele impozite).

După începerea producției de sare la Cacica, pentru întărirea monopolului de stat, puțurile de la Solca au fost năruite, iar slatinile de debit mare (Voitin, Pârtești, Slatina Mare — probabil Dulcea — și Cacica) au intrat sub controlul statului, restul izvoarelor fiind zidite. Măsura lovind mai ales în interesele vitale ale păturii sociale sărace, administrația austriacă la 1803 va liberaliza printr-o patentă accesul la slatine numai pentru comunele care dispuseseră de ele, folosirea lor fiind însă limitată lunar cantitativ pe familii¹⁶.

Alături de amploarea ridicării noilor construcții industriale și civile legate direct de crearea salinei, în plină dezvoltare prin înzestrarea cu noi cazane, procesul industrial al fierberii saramurii va necesita cantități tot mai mari de lemn, ceea ce va deveni un factor constant de distrugere a pădurilor din imediata apropiere a localității.

O altă realitate definitorie a teritoriului aflat în studiu a fost deosebit de bogata prezență a pădurii. Așa cum s-a specificat într-un capitol anterior, bazinul hidrografic Soloneț cuprinde o parte a Podișului Sucevei și a Obcinei Cacica, cu altitudini în trepte și o rețea hidrografică bine dezvoltată. După cum se știe, încă din timpul zorilor istoriei la Dunăre și Carpați, în general cea mai mare parte a pământului românesc de mai târziu era acoperită cu păduri. Istoricul C.C. Giurescu a opinat că suprafața reprezentând pădurea în antichitate reprezenta circa 70% din teritoriul nostru național actual¹⁷. Constituind deci un culoar de trecere de la podiș la zona de munte, bazinul Solonețului a beneficiat și el dintr-un început de o dominare totală a pădurii față de celelalte forme de vegetație. Privind chiar și hărțile actuale ale zonei putem face unele constatări. În primul rând se observă că suprafețele împădurite s-au conservat cel mai bine pe cuprinsul formațiunilor deluroase de pe partea dreaptă a râului, acolo unde, de fapt, până spre sfârșitul evoluției mediu nu se constituiseră puncte locuite sau așezări. Ne referim aici la acțiunea antropică de desțelenire a pământului, având mai multe scopuri bine definite (crearea spațiului pentru vatra propriu-zisă a viitorului habitat, obținerea de nou teren arabil sau de pășunat și firește însăși nevoia de lemn de foc și de construcții). Pentru a da numai un singur exemplu, tot din Bucovina, în anul 1623 Ștefan Tomșa întărea lui Mihai Tăutul mai multe proprietăți printre care și „Satul anume Vișnița (Vijnița — azi regiunea Cernăuți — n.n.) care.... sigur și-au curățit în codrii întunereci, unde câmpu nici odinioară n-au fost nemi-

¹⁵ *Ibidem*, p. 383—384.

¹⁶ *Ibidem*, p. 386.

¹⁷ C.C. Giurescu, *Istoria pădurii românești*, București, 1976, p. 11. La 1776, din suprafața totală a Bucovinei — ea însăși purtând numele întinșilor codri de fag — de 1.069.500 ha, pădurile ocupau încă cca. 47,7%, defrișările cele mai necrutătoare făcându-se ulterior, în perioada 1850—1950 (M. Iacobescu *Din istoria Bucovinei*, București, 1993, p. 222).

că¹⁸. Pentru zona noastră cel mai edificator exemplu este cel al actualului sat Poieni, numit deloc întâmplător astfel, o creație recentă de la sfârșitul secolului XVIII, a cărei naștere în plin codru poate fi surprinsă atât cartografic cât și prin tradiția locului păstrată în termeni clari și apoi consemnată de unele monografii locale.

Ceea ce a rămas împădurit pe teritoriul de la miazănoapte de cursul Solonețului nu sunt astăzi decât practic resturi ale unei păduri imense care se desfășura din munți și Obcina Mare și se întindea încă apoi mult spre răsărit. În acest sens au rămas pădurea Tonog (Pârteștii de Sus), pădurea Comănești, pădurea Todirești sau cea, de mai mici dimensiuni, din apropierea satului Sârghești. Acțiunea devastatoare a omului, ca și în alte regiuni ale țării s-a desfășurat cu intensitate maximă în ultimele două veacuri. După cum constatăm pe o hartă austriacă din 1915, se mai păstrau suprafețele destul de mari de pădure în zona de nord de satul Soloneț (azi dispărută total), altele la N și N—V de Pârteștii de Sus (din care a rămas mica pădure Tonog) și foarte multe parcele împădurite la sud de Cajvana, de cursul mijlociu al râului său, la V, E și S—E de Botoșana, la poalele dealului Gherman ș.a.

Foarte interesante detalii ne dau la rândul lor hărțile Büschel și Oztellowitz. În primul rând se constată stadiul defrișărilor spre sfârșitul veacului al XVIII-lea, ele fiind în strictă corelare cu amplasarea vetrelor de sat, care de altfel așa cum s-a constatat — e vorba de cele de pe valea Solonețului în special — de-a lungul evului mediu s-au deplasat de pe terenuri apropiate râului, pe forme de teren mai îndepărtate de râu și mai înalte. Astfel se explică de ce la momentul la care ne-am referit un teritoriu vast de pe stânga cursului mijlociu și inferior al Solonețului era practic destelenit (cf. harta VIII). Doar două mici parcele de pădure, la Soloneț și Todirești se mai apropiau ca poziționare de cursul râului, realități însă ce nu apar pe harta Oztellowitz.

În același timp se observă și rezultatul acțiunilor antropice distructive pe văile principalilor afluenți, putându-se face astfel o comparație între valea Hinatei, încă nelocuită, împădurită compact, cu cele ale Botoșanei sau Cajvanei.

Dacă luăm în considerare — acceptând și factorii de risc iminenți — mărimea suprafețelor despădurite din jurul fiecărei vetre de sat, inclusiv a celor de dată mai recentă, suntem tentați să bănuim că satele Todirești și Cajvana au fost mai bine populate, fiind poate și mai vechi ca altele, desfășurând astfel mai intens în timp astfel de acțiuni.

Oricum, privind întregul bazin hidrografic, peste 70% din el era încă acoperit cu pădure. În această ordine de idei considerăm că în momentele de debut ale apariției omului în acest teritoriu, el era dominat total de pădure.

Din cele principale ale prezenței de altădată a acestei vegetații și pe arealul azi despădurit, rămân toponimele, la ele mai putându-se doar adăuga și rezultatele cercetării tipurilor de sol: Piscul Rediului, pâraul Făgețel, Poiana Mare, Tăietura Nemților, Dumbrava Armanului, Poiana Mică¹⁹, Poiana lui Milici, dealul Curături, Dealul Poienii, dealul Pe

¹⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete*, V, p. 173.

¹⁹ Toponime atestate pe o hartă cadastrală de la 1783 (cf. N. Grămadă, *Toponimia satelor din Bucovina*, mss. citat, VI, p. 528, dar și IV, p. 359).

Dumbravă, Câmpul Mestecenilor și Pârâul Mestecenilor, în Poiană și Poiana (țarini) în arealul comunei Todirești ; Codru (cătun), La Dumbravă, în Poiană, Stăjari (țarini), Poiana Mică, pârâul Făgetel, pârâul Dumbrava, pârâul Mesteceni (sau Țigăncii), La Pădure (margine de sat) și Codrul Cajvanei („imaș cu copaci rari“) ²⁰ în comuna Cajvana ; La Poienile, Arșița, în Fundul-Dumbrăvii, în Cioate, în Carpeni (țarini), Poiana cea Mare, Bâta Runcului, Poiana lui Slevoacă, Arșița Hohului, Arșița Lucanului, La Făgetele, Curătura ²¹, în Arini (fânaț), Poiana Nuțului, Poiana lui Milici, Carpeni, Curătura, Runc (țarini), dealurile Arșiță, Cioate, Dumbravă și Hoșleagă (și pârâu) și Brădățel și Curătura (pârâie) în comuna Botoșana ; Poiana lui Ignat, Poiana Popii, Poiana Armanului, Poiana Chindiei, Poiana în Gura Vârveții, Poiana Bucovățului ²², Poiana Belții, Poiana Arșiței, Poiana Lucăi, Poiana Lungă, Pârâul Cărpinișului, dealul Runcu, Dealul Pădurii (fânaț), Carpeni, Curătura, Lanul Arșiță (țarini) în comuna Pârteștii de Jos ; țarinile La Poiană (parte de sat), Runcu, Curătura, Poiana (toate notificate la 1939), Curătura, Codru ²³, Runcu (cătun), Runc (deal), dealurile Arșița, Vârful Făgetului și Paltinu, Poiana, Poiana Ștefănoaiei, Între Poieni, Căzătura (țarini și pășuni) și Cioatele Vechi (parte de pădure) în comuna Cacica ; cătunul Poienile ²⁴, Poiana cea Mare, Poiana din Bahnă, Poienile ș.a. în teritoriul suburban Solca.

Deci, revenind la timpurile preistorice, trebuie să acceptăm ideea că în cazul bazinului hidrografic de care ne ocupăm suprafața sa era acoperită în proporție de până la 85—90% cu păduri de foioase, mixte sau numai de conifere. Practic numai luncile apelor curgătoare și eventual fâșii înguste de pe prima terasă a Solonețului ofereau spații deschise, unde în mod normal au apărut pașii omului paleolitic. în explorările sale de vânător, pescar și culegător, acolo unde, de altfel, în derularea mileniilor paleoliticului se vor înfiripa și cele mai vechi puncte locuite sezonier sau pe perioade mai îndelungate.

În mod logic omul preistoric a ajuns în valea Solonețului urmărind drumurile sale care aveau ca axă de pornire cursul mijlociu al râului Suceava. În această ordine de idei nu ni se pare deloc întâmplător faptul că pe platforma înaltă a extremității de S—E a dealului Muncel (punctul 1), care beneficiază și de o perspectivă largă asupra văii Sucevei și a confluenței sale cu Solonețul, s-au descoperit vestigii care ne îndreptătesc să vorbim chiar despre o așezare paleolitică propriu-zisă din Gravetianul timpuriu și eventual de o durată considerabilă.

După cum se știe, dacă aproximațiile cronologice pentru limitele epocilor mai recente sunt de gradul a părți de secole sau în cele mai dificile cazuri chiar de ordinul a mai multor veacuri, în schimb pentru primele perioade de timp, preistorice, marjele de eroare sunt mult mai mari. De aceea, punctarea în arealul studiat a descoperirilor paleolitice, considerăm că păstrează în mod inevitabil — mai ales în această fază

²⁰ Atestări din secolele XVIII și XX (*Ibidem*, I, p. 91).

²¹ Menționări la 1783 (*Ibidem*, I, p. 64, II, p. 147 și V, p. 479).

²² În hărți cadastrale din 1783 și 1788 (*Ibidem*, IV, p. 363—364).

²³ *Ibidem*, I, p. 88—89.

²⁴ În harta cadastrală din 1783, ceea ce va deveni satul Poieni-Solca ; (*Ibidem*, I, p. 64 și IV, p. 390).

de început a cercetării și punere a lor în circuitul științific — un mare factor de risc privind o datare mai exactă. Oricum, se poate opina că cea mai veche zonă locuită din areal ar fi putut fi cea din punctul nr. 1, deși cea mai timpurie atestare materială databilă în paleoliticul inferior, este unealta de la Botoșana (punctul 70).

Tot pentru paleolitic mai dispunem de încă două așezări, probabil din paleoliticul superior. Prima, din Gravetian, identificată pe terenul de la poalele dealului Comănești (punct 34), reprezentând după părerea noastră — datorită unei relative densități a materialului litic descoperit aici — un punct destul de intens locuit, care a implicat reveniri succesive poate chiar de-a lungul multor decenii. A doua, din Aurignacian, spre izvoarele Solonețului (punct 135) beneficia de o bună poziționare, pe un pînten de deal ce străjuiește confluența râului cu afluentul său pârâul Valea Bună, pe unde în amonte se poate ieși în Valea Humorului, afluent de stînga al Moldovei. Și aici, relativa abundență de utilaje, rebu-turi și așchii litice de clivaj, pare să indice prezențe repetate ale vână-torilor paleolitici, poate generații de-a rândul. Amplasarea acestor ultime descoperiri cu o foarte bună vizibilitate asupra circulației periodice a turmelor de animale vîdate, ne duce cu gândul în mod inevitabil la o anumită importanță pe care a avut-o așezarea pentru comunitatea umană respectivă, ale cărei locuiri temporare demonstrează plenar caracterul sezonier-pendulatoriu al acestor colectivități umane ²⁵.

Cele câteva urme răzlețe paleolitice cartate, la rândul lor, nu pot decât să puncteze unele prezențe umane izolate. Discutabile rămân vesti-giile din paleoliticul superior de pe dealul Albeni din Botoșana, despre care însă nu dispunem de mai multe informații (punct 80).

Pentru mezolitic ne lipsesc total informații. Ținând cont de inconve-nientele reale și inevitabile ale cercetării doar de suprafață, aceasta nu ne face însă să ne gândim pentru această nouă perioadă la un hiatus demografic. Tot la fel ne explicăm de ce și debutul neoliticului este mai greu de surprins. În acest sens beneficiem doar de două puncte locuite sau așezări mai modeste ale culturii Criș (punctele 8 și 21), care im-plică și ele însă un anumit grad de incertitudine. Alăturăm ipotetic la acestea și platoul terminal al dealului Muncel (punct 1), care ținând cont de marile sale avantaje de amplasare ar putea oferi pe viitor și surpriza descoperirii de vestigii Criș.

Plasarea celor două puncte locuite pe cursul superior al Solonețului, indică cu certitudine direcția de penetrare în amonte a locuirii neolitice timpurii.

Pentru cultura ceramicii liniare se pot menționa doar trei descope-riri ceramice izolate, una de la Cacica (incertă) și două în zona satului Pârteștii de Jos (una de apartenență incertă), ceea ce ne face doar să bănuim pe cursul superior al râului existența unei așezări propriu-zise. Tot în sfera incertitudinii rămân un număr de cinci puncte locuite neo-litice de fază incertă (68, 74, 98 (?), 137 (?), 100, pe care numai multe alte reveniri ar putea să le lămurească în chip satisfăcător. La acestea adăugăm încă șapte descoperiri izolate (75, 76, 77, 79, 86, 107 (?), 109) având un caracter discutabil.

²⁵ Al. Păunescu, *Evoluția istorică pe teritoriul României din paleolitic până la începutul neoliticului*, în SCIVA, 4, 31, 1980, p. 533.

Un prim salt real demografic se constată o dată cu apariția culturii Cucuteni (5 așezări, 5 puncte locuite și 8 + 2 (?) descoperiri izolate). Fată de etapele timpurii neolitice, acum întregul bazin hidrografic Soloneț este punctat, indiferent de treptele sale de altitudine, de prezența omului cucutenian, care pătrunde cu așezările sale inclusiv pe văile afluenților râului. Așezarea din dreptul vărsării Solonețului în Suceava (nr. 1) se prezintă ca cel mai reprezentativ habitat de epocă, de unde, poate unele roiri, au dus și la crearea altor puncte locuite, chiar pe perioade mai scurte, precum cel cu nr. 12. Pătrunderea de habitat s-a făcut în primul rând pe afluenții cei mai mari, pe cel mai mare — Hinata — dar și pe cei de pe partea dreaptă a râului, pe valea Vărvatei, unde cucutenienii își realizează o așezare importantă atât prin bogatele sale urme de locuire, cât și prin poziția sa dominantă în cadrul peisajului înconjurător (așezarea se poate să fi beneficiat chiar de sistem defensiv din șanț și val de pământ), sau pe valea Blândețului și afluentului său Cacica (de unde au provenit uneori descoperiri fortuite de topoare din piatră), unde prezența izvoarelor cu apă sărată a reprezentat fără îndoială o reală tentativă pentru om. Dovada peremtorie pentru această ultimă afirmație o constituie descoperirile de la punctul 114, care au adus noi informații privind importanța și exploatarea acestor resurse minerale pentru omul eneolitic din zonele submontane unde apar la lumina zilei aceste surse de apă sărată. Câte un rest de vas de tip „brichetaje“, în care se fierbea apa sărată pentru obținerea sării recristalizate în forme conice, mult mai ușor de transportat și de comercializat până la mari distanțe, s-au descoperit și în punctele nr. 115 A și grădina lui Cojocar Călin, dovezi ale mobilității comunității umane care viețuia — probabil aici doar sezonier — în locul viitoareii saline Cacica și mai ales ale transportării și folosirii a unor astfel de vase conice, fie umplute cu sare, fie goale în viața gospodărească cotidiană.

Unele probleme legate de o eventuală folosire a apei sărate a încă unui izvor sunt ridicate de vestigiile ceramice de la punctul 113, unde se pare că a existat o locuire cucuteniană. Sărăcia deosebită a materialului ceramic care se poate încadra sigur în eneolitic, cât și faptul că interfluviul dintre pârâul Dulcea și pârâul Slatina nu a fost arat — se pare — niciodată, terenul de aici fiind folosit doar ca fânaș, necesită reveniri viitoare. Forma de teren de aici, destul de favorabilă unei așezări de mici dimensiuni plasate între o sursă de apă dulce și o altă și cu un izvor sărat, nu exclude existența unui nivel de locuire eneolitic.

În actuala fază a cercetării arealului solonețean nu s-au mai putut surprinde alte vestigii ceramice în apropierea celorlalte surse de slatină, unele păstrate până în contemporaneitate sub forma unor fântâni, azi abandonate și astupate. Cercetarea a vizat deci: izvorul din Poiana Pârteștiului (punct 5 pe harta XIII) amplasat chiar la marginea pădurii, Slatina Pârteștilor, fântână astupată, de pe malul stâng al Blândețului, Slatina Dulcea²⁶ de pe partea dreaptă a pârâului Slatina, numit și „Pârâul Armanului“ și fântânița din marginea sudică a cătunului Runc, care se poate folosi și acum de către sătenii din apropiere.

²⁶ Cf. harta Otzellovitz (harta XIII), punct 3), numită și „Slatina Mare“, unde spre sfârșitul secolului al XVIII-lea s-a amenajat evaporatorul despre care s-a scris deja.

Revenind la afluenții de stânga ai Solonețului, notabilă este prezența pe cel mai mare afluent Hinata (sau Racova), deci spre extremitatea vestică a arealului cercetat, a două așezări cucuteniene și a unui punct locuit. Mai adăugăm aici așezările de pe terasa înaltă a pârâului Neagra, poate cele care având în control și folosință teritoriul unde s-a ridicat apoi salina au și inițiat exploatarea sezonieră a sării.

Suspectă însă ne pare lipsa până în prezent a unei așezări în bazinul hidrografic al Botoșanei, ținându-se cont de importanța acestui afluent, al doilea după Racova și mai ales de prezența totuși în zona satului Botoșana a unor descoperiri izolate. În rest, mare parte din descoperirile izolate (8+2 incerte), unde se remarcă în mod deosebit toporul până din cupru nativ de la Comănești (punct 52), pare să se grupeze în zona cursului mijlociu al Solonețului, unde nu excludem să fi fost încă o așezare, pe care eforturile noastre susținute nu au avut șansa să o depisteze ²⁷.

În ceea ce privește datarea mai exactă a vestigiilor cucuteniene, nu dispunem până acum de multe date care ne-ar fi de folos. Cale câteva fragmente ceramice pictate din punctul 1 se încadrează în Cucuteni B₂ (stilul ζ'). În punctul de exploatare a sării de la Cacica este notabilă o relativă abundență a speciei ceramice Cucuteni C. În rest, în lipsa săpăturilor arheologice și a unei cantități suficiente de ceramică pictată, putem opina doar că mare parte din vestigii se pot încadra în etapa Cucuteni B.

Ținând cont de faptul că perioada de tranziție spre epoca bronzului nu durează decât câteva veacuri, multe din vestigii îmbracă forme și aspecte comune anterioare și prefigurând pe de altă parte pe cele de debut ale epocii următoare, nu ni se pare dificil de explicat, în această fază incipientă a cercetării zonale, puținătatea atestărilor materiale ale prezenței umane din această etapă istorică. Tot explicabil ni se pare prezența celor mai multe descoperiri în zona de contact cu Obcina Mare, acolo unde am văzut că existau sursele de slatină, folosite în mod firesc și în această perioadă de timp. În schimb, cartarea descoperirilor izolate nu ne sugerează nici o posibilitate de observații concrete notabile.

Datorită săpăturilor arheologice de la Botoșana (punct 67), s-a putut depista un nivel de locuire din epoca bronzului timpuriu, aspectul nordic al culturii Costișa — Bialy — Potok, continuat cu un altul târziu. Noua. O situație identică pare să existe pe cursul mijlociu al Solonețului, în punctul 91. Pentru etapa bronzului timpuriu nu mai dispunem de informații, dar suntem convinși că în cadrul unor așezări Noua, de altfel deosebit de numeroase, a existat și un nivel timpuriu de locuire ca cel menționat.

Ajungând la cultura Noua, asistăm la un salt cantitativ cu totul spectaculos: 16 așezări + 1 incertă, 8+5 incerte puncte locuite și 9+2 incerte descoperiri izolate. Privind harta cu repartizarea acestora se constată o adevărată dispersare omogenă pe întregul bazin hidrografic, purtătorii culturii Noua cunoscând o expansiune demografică *fără precedent până în acea perioadă*. Din punctul de vedere al formelor de

²⁷ În acest sens ne gândim în mod special la Dealul Hârbului, a cărui cercetare totuși, nu a dus până în acest moment la nici un fel de vestigii.

relief, nu se constată o anumită preferință exclusivă de amplasare, cunoscându-se cazuri ale folosirii teraselor mai joase sau mai înalte ale cursului râului și afluenților săi (e drept cele mai numeroase), dar și a unor platouri bine poziționate.

Bogăția deosebită de vestigii ale epocii bronzului, precum și pentru Hallstatt cel puțin, se poate parțial explica în arealul solonețean — după părerea noastră — și prin prezența aici a unor surse de apă sărată. Fenomenul a fost luat în discuție și pentru anumite microzone transilvane ²⁸.

Fără să ne inchipuim cumva un regres demografic la începutul epocii fierului, constatăm încă o dată că de regulă numai săpăturile sistematice pot aduce diferențieri cronologice mai exacte. Spre exemplificare, doar săpăturile propriu-zise de la Botoșana (punctul 67), au reușit să pună în evidență aici existența unei locuiri din Hallstatt-ul timpuriu și mijlociu.

Toporul celt descoperit cu mult timp în urmă în așezarea poate fortificată de la Vârvata (punct Cetățica — nr. 94), atribuit Hallstatt-ului timpuriu nu poate fi un element absolut sigur de datare pentru așezare, ținând cont că el ar fi putut fi folosit și păstrat o perioadă de timp mai îndelungată. Nu excludem însă posibilitatea ca la Cetățica prezența umană să fi fost o realitate pe parcursul întregului Hallstatt, mai ales în condițiile în care aici era numai loc de refugiu temporar în funcție de necesitățile de apărare ocazionale apărute în cadrul unor conflicte intertribale.

Este deci de la sine înțeles că în cadrul celor 12 așezări și 12+3 incerte puncte locuite (la care adăugăm 8+3 incerte descoperiri izolate) atribuite în general Hallstatt-ului, au existat și niveluri de debut ale primei epoci a fierului. Ceea ce este cert, în această fază a cercetării, este faptul că după bronzul târziu se continuă în mod intens locuirea bazinului hidrografic, chiar dacă acum punctele vizate și așezările de mai mari dimensiuni se plasează aproape în totalitate anume în valea Solonețului. Pe de altă parte, prezența unor habitate din epoca bronzului și Hallstatt în microzona izvoarelor sărate (punctele 113, 114, 110, 116, 120, 122) este un argument principal în sprijinul ideii că folosirea acestei resurse naturale continuă în mod cert și în acest interval cronologic.

Tot din cuprinsul epocilor istorice amintite provin în mod normal și relativ frecventele grupări de movile funerare, 16 la număr, la care se adaugă doi tumuli izolați și alți doi incerți, care nu numai că nu se mai pot observa de loc pe teren, dar prin fosta lor amplasare, lângă drumul comunal Soloneț-Cajvana, aliniament care nu deține nici o poziție dominantă precum poziționarea obișnuită a grupărilor de astfel de monumente, se pare că au aparținut doar sistemului de demarcație teritorială între cele două sate medievale, dacă nu cumva au fost realizări și mai noi.

În privința datării cel puțin a unora dintre ei, nu ne putem baza decât pe rezultatele obținute până în prezent de către M. Ignat în

---

²⁸ M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului și a Hallstatt-ului timpuriu în județul Suceava, în Thraco-Dacica*, Tom II, 1981, p. 144.

cadrul săpăturilor arheologice efectuate la Codru-Cajvana (punct 48) — Hallstatt târziu — unde cele peste 50 de movile, de regulă de dimensiuni medii și mici, conferă necropolei o importanță aparte în arealul Moldovei de miazănoapte.

Demn de menționat în privința datării acestor vestigii este și apariția frecventă în preajma lor — dovadă a prezenței umane, deloc întâmplătoare — a unor așchii sau fragmente de lame de silex sau chiar ceramică fragmentară de tip Noua, ceea ce ne face să considerăm că o parte dintre ele aparțin epocii bronzului.

Ca și în alte cazuri ale unor tranziții de la o epocă distinctă la alta, posibilitățile perieghetice de datări și atribuirii culturale de precizie sunt dintre cele mai reduse. Astfel, și pentru perioada din jurul anului 400 î.d.H., de debut a La Tène-ului, ne este practic imposibil de a localiza vreun anume habitat. Ceea ce este cert pentru cele patru veacuri dinaintea erei noastre este prezența, bine evidențiată tipologic, a ceramicii și deci implicit a culturii de tip Poienești-Lukašovka, reprezentată în repertoriul descoperirilor noastre de către 4 așezări și 3 descoperiri izolate, incerte. Alăturăm la această situație statistică o așezare + 2 incerte, 4 puncte locuite, incerte și 2 descoperiri izolate + 1 incertă, toate databile larg în La Tène.

Chiar dacă luăm în considerație și aceste ultime atestări de habitat față de numărul așezărilor și punctelor locuite din Hallstatt, se pare că acum, în ultimele veacuri înainte de Christos avem totuși de-a face cu o intensitate de habitat sensibil mai redusă față de prima epocă a fierului.

Așezările Poienești-Lukašovka se plasează pe cursul inferior al Solonețului (două) și câte una pe pâraiele Cajvana și Botoșana, purtătorii acestei culturi arheologice preferând regiunea mai joasă a arealului bazinului hidrografic al râului.

Un real progres demografic se constată pentru orizontul secolelor II—III d.H. De o importanță aparte la debutul erei creștine se bucură în mod justificat cultura materială a primului veac, deoarece în nordul Moldovei aceasta încă nu a putut fi definită și cunoscută deci ca atare. În acest context, considerăm că cercetarea nivelului final al unor așezări Poienești-Lukašovka, dar mai ales a celui timpuriu al unora considerat a fi numai de epocă romană ar putea surprinde — nu fără dificultăți inerente — *etapa distinctă a primului secol*.

Pentru veacurile II—III cunoaștem 6 așezări + una incertă, două puncte locuite + unul incert, două descoperiri izolate incerte și alte două de natură numismatică. La acestea mai adăugăm prezența unei necropole a culturii tumulilor carpatici (punct 64), a cărei cercetare parțială nu este încă pusă în circulația științifică.

Și pentru acest interval cronologic a fost vizat cursul mijlociu și inferior al Solonețului, cel superior fiind repopulat doar o dată cu expansiunea demografică cunoscută a culturii Sântana de Mureș. Astfel, nu avem descoperiri pe valea Racovei (Hinata), principalul afluent al Solonețului, sau pe cea a Blândețului.

Într-adevăr, datorită coabitării daco-gotice, dar și ca efect firesc al unei dezvoltări socio-economice sesizată după cum s-a văzut încă din veacurile II—III, numărul așezărilor de secol IV este deosebit de

semnificativ : 11 aşezări, 13 puncte locuite + 2 incerte, 10 descoperiri izolate şi 2 incerte.

O caracteristică a multor aşezări Sântana de Mureş este faptul că ele se întindeau adesea pe lungimi considerabile ale teraselor respective. Este foarte posibil ca în cadrul acestor habitate să fi existat şi un nivel anterior, din secolele II—III, dar care având în cea mai mare parte ceramică comună şi veacului următor, să nu fi putut fi identificat ca atare perieghetic. Tot aşa de greu de surprins este şi prelungirea locuirii adeseori în plin secol V. În acest sens un exemplu clar îl reprezintă aşezarea de la Todireşti (punct „La Nuci” — nr. 12), unde prin săpăturile efectuate s-a descoperit un prim nivel de locuire din acest veac, al cărui ceramică în cantităţi modeste de la nivelul de călcare perieghetică nu indica iniţial decât secolul al IV-lea.

Iată deci că nu excludem posibilitatea ca această prelungire cronologică de habitat să se fi mai repetat măcar în două-trei alte situaţii din arealul soloneţean. Astfel de descoperiri se vor mai putea face inclusiv pe valea pârâului Botoşana, acolo unde Dan Gh. Teodor a afirmat că pentru secolele V—IX a identificat şase obiective, fără însă a fi descrise şi poziţionate ²⁹.

O privire de ansamblu asupra perioadei veacurilor V—VII ne relevă cunoscuta stare de decadenţă demografică comună acestui interval cronologic. Până în această fază a cercetării s-au identificat 4 aşezări şi alte 3 incerte, cât şi 2 descoperiri izolate, dintre care una incertă ³⁰. Între ele se cunoaşte prin cercetare şi publicare cea de la Botoşana (a doua jumătate a secolului al V-lea — prima jumătate a secolului al VII-lea) şi cea de la Todireşti (secolul V — prima jumătate a veacului VI), în curs de cercetare.

Privind poziţionarea rarelor aşezări din această perioadă, sesizăm că locuitorii au ales cu multă grijă amplasamentul lor, încercând să obţină maximul de avantaje : orientarea pantei terenului spre sud, apropierea de sursele de apă şi posibilităţi cât mai lesnicioase pentru agricultură. Cea mai izolată aşezare şi singura certă până acum pe un afluent al Soloneţului este cea de la Botoşana. Din păcate nu putem — şi pentru această perioadă — cunoaşte relaţiile stricte cronologice între toate aceste puncte de locuire. Dacă totuşi acceptăm, sigur cu rezervele cuvenite, contemporaneitatea lor totală, putem constata faptul că de regulă nu există între ele mari distanţe teritoriale.

²⁹ Dan Gh. Teodor, *Civilizaţia romană de la est de Carpaţi în secolele V—VII e.n. Aşezarea de la Botoşana — Suceava*, Bucureşti, 1986, p. 19, nota 19.

³⁰ Mai adăugăm aici şi o descoperire fortuită din secolul trecut, ale cărei vestigii s-au pierdut. Este vorba despre piesele de aur de la Pârâuşti (prezentare în textul repertoriului, punct necartat 8—9), care poate au aparţinut mor-mântului unei căpetenii militare ostrogote sau alane, aflate în solda hunilor, care nu puteau controla direct şi percepe dările de la populaţie pe teritorii atât de vaste şi — în cazul de faţă — deosebit de bogat împădurite şi cu un relief destul de accidentat. Interesant este şi faptul că descoperiri similare ca importanţă, natură şi datare, s-au efectuat numai cu şase ani înainte, nu departe de Pârâuşti, la Măriţei (azi comuna Dărmăneşti), în condiţii similare, provocate de eroziunea unor inundaţii, când s-au descoperit mai multe obiecte din aur masiv, inclusiv tot o brăţară în formă de şarpe (cf. M. Ignat, *Descoperiri din prima jumătate a secolului V e.n. pe valea Sucevei*, în *Studia antiqua et archaeologica*, I, Iaşi, 1983, p. 206—207.

• Nici ca mărime și deci ca intensitate de habitat nu putem decamdată cunoaște aceste așezări. La Botoșana s-au dezvelit urmele arheologice a 31 de locuințe. La ele se mai pot adăuga cel puțin altele de la încă 7 complexe de locuire, distruse inițial prin lucrări de amenajare rutieră³¹. Oricum, așezarea pare să fi fost de mare amploare, putând să fi avut poate pe parcursul existenței sale un număr dublu de locuințe față de cele cunoscute până acum.

Pentru perioadele secolelor VI—X avem avantajul existenței unui studiu sintetic, care a vizat fenomenul demografic din principalele așezări în care s-au desfășurat săpături sistematice, din Moldova acestui interval cronologic³². Aici, autorul citat constată că față de numărul de așezări din veacurile VI—VII, cele din secolele următoare, perioadă de relativă stabilitate la răsărit de Carpați, devin sensibil mai numeroase, ceea ce implică în mod firesc și un evident spor demografic³³.

În cazul bazinului nostru hidrografic, în această fază incipientă a cercetării, nu se pot aduce alte informații de detaliu cronologic, ceea ce nu înseamnă că, pe viitor, nu se vor putea identifica și alte vestigii din veacurile de sfârșit ale primului mileniu creștin.

Analiza datelor obținute în urma săpăturilor sistematice de la Botoșana, Bacău-Curtea Domnească, Davideni, Dodești, Izvoare-Bahna și Ștefan cel Mare, îl determină pe arheologul I. Mitrea să presupună că un sat al secolelor VI—VII ar fi putut avea la un moment dat aproximativ 7—8 locuințe (respectiv familii) și o populație ce putea varia între 28 și 40 de locuitori³⁴.

Efectuarea săpăturilor la Todirești, punctul „La Nuci”, a dus la descoperirea până acum a urmelor a 18 locuințe care se datează în cursul primei jumătăți a veacului al VI-lea. Este riscant încă să estimăm numărul total de locuințe din această a doua etapă de habitat de aici. Ținând cont de repartizarea în teren a complexelor până acum identificate la Todirești, dar și de suprafața încă necercetată, se poate aprecia existența a încă măcar 10 locuințe. Raportând suma astfel obținută la perioada scurtă de timp, oricum de sub un veac, de existență a acestui nivel de habitat, rezultă că pentru perioada secolului al VI-lea așezarea de la Todirești ar fi putut fi cea mai bine populată de pe întreg cuprinsul bazinul hidrografic al Solonețului.

Dacă luăm în considerare experimental — fără a cunoaște încă raporturile cronologice exacte dintre ele — existența celor patru așezări certe din cuprinsul veacurilor V—VII și încă a uneia dintre cele trei incerte și aplicăm coeficientul mediu de locuitori rezultat din datele propuse de I. Mitrea, de 34, rezultă o sumă a populației din întreaga microzonă de 170 de persoane, existente la un anumit moment dat pe parcursul secolelor VI—VII. De aici, la fel de ipotetic, putem afla și coeficientul densității medii de habitat : aproape 0,80%.

³¹ V. Boca, *Istoricul satului Botoșana*, 1974, mss. citat, p. 46. Numărul complexelor arheologice distruse cu multe alte prilejuri însă a fost mai mare, de cel puțin 10 locuințe (Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 22).

³² I. Mitrea, *Estimări paleodemografice privind spațiul est-carpatic al României în secolele VI—X*, în *Carpica*, XX, 1989, p. 315—338.

³³ *Ibidem*, p. 319.

³⁴ *Ibidem*, p. 333.

În ceea ce privește pe slavi, suntem siguri că bunele condiții de viață din bazinul hidrografic Soloneț, inclusiv prezența izvoarelor sărate, i-a determinat și pe acești migratori să se stabilească și aici. Ceea ce nu se poate încă cunoaște până acum, este pe de-o parte în ce măsură ei au rămas definitiv aici, măcar în parte, fără să fi migrat mai departe spre miazăzi, după anul 602 al prăbușirii frontierei bizantine de la Dunărea de Jos, iar pe de alta, dacă totuși au rămas definitiv, într-o mai mare sau mai mică măsură, care a fost intensitatea inițială de coabitare a lor cu autohtonii. În perspectiva aflării unui astfel de răspuns, avem de acceptat una dintre cele două principale ipoteze pentru *momentul inițial* al sosirii lor : fie așezarea lor s-a făcut eșalonat, în teritoriu, practic în fiecare habitat autohton, fie slavii s-au stabilit compact numai în așezări proprii, în principal pe valea cursului inferior și mijlociu al Solonețului, lăsând autohtonilor în stăpânire zonele mai înalte ale bazinului său hidrografic, inclusiv văile principalilor săi afluenți.

Ceea ce este cert însă, este faptul că impactul cu noua populație așa cum practic s-a întâmplat și în cazul altor coabitări și sinteze etnice (cultura Foienești-Lukașovka, Sântana de Mureș și altele mai vechi) a dus la dispariția ceramicii tradiționale de până atunci (în cazul nostru cea de tip Sântana de Mureș) și înlocuirea ei cu o alta, în situația dată, pentru început având caracteristici tehnice nu atât de avansate, dar din care se vor crea ulterior premisele formării celei din veacurile afirmării etnicului străromânesc.

Pentru primele veacuri medievale, bazinul hidrografic Soloneț nu a oferit până acum, în această primă fază de studiere perieghetică, date concrete, cu excepția monedei bizantine de argint emisă de Ioan Tzimiskes, descoperită la Cajvana și a toporului din fier de la Pârteștii de Sus, care oricum sunt dovezi ale prezenței umane în această microzonă. Notabilă ni se pare plasarea — întâmplătoare sau nu — a celor două descoperiri în locuri mai retrase, respectiv văile cursului inferior al pârâului Cajvana și al Solonețului.

În această etapă incipientă de cercetare este practic imposibil de stabilit cele mai vechi puncte de locuire medievală. Ținând cont de unele fragmente ceramice din punctul nr. 16 B (tarla „Hlei”) de la Todirești, databile în veacul al XIII-lea, dar și de condițiile de trai generale, deosebit de generoase, din cuprinsul zonei „Săliște” de aici, cu precădere din extremitatea ei de vest, este posibil ca noi săpături arheologice sistematice care se vor putea întreprinde aici să aducă informații deosebit de importante pentru acest interval cronologic al primelor secole ale mileniului nostru. De altfel, poate nu întâmplător, tocmai pe cursul mijlociu al Solonețului, în strictă apropiere de zona fostei grădini de legume a CAP-ului Todirești, a apărut satul care a preluat denumirea râului amintind de prezența sării în bazinul său hidrografic. Cu toate acestea, însă, tocmai așezarea constituită cel mai în amonte, pe valea râului, Pârteștii, ne-a oferit cea mai timpurie atestare documentară (1415). Oricum, vechimea unor sate din arealul cercetat, departe de-a fi deocamdată cu exactitate cunoscută, trebuie să fie considerabil mai mare decât anul primei lor menționări. Chiar și

În cazul satului Pârtești, se folosește pentru delimitarea hotarelor sale expresia „pe unde au umblat din veac”. Tot aici se vorbește de o „zavescă” pentru cel sau cei ce vor îndrăzni să atace ulterior dania, dovadă că satul unde „au fost (s.n.) Tatomir și Pârtea” fusese confiscat de domnie în urma unor acțiuni mai vechi ostile acesteia.

Pe de altă parte, dacă este să admitem faptul că în perioadele mai tulburi politic din secolele evului mediu timpuriu, când atacurile și dominația efectivă pecenego-cumană și apoi tătară se desfășurau și se exercitau cu mai multă dificultate în zonele înalte de podiș, premontane și montane, și dacă avem în vedere și unicitatea de până acum în zonă a descoperirilor din veacurile VII—IX de la Cacica — dealul Troian, faptul că cea mai veche atestare de sat din bazinul cercetat este tocmai cea a așezării de „la obârșia Solonețului”, ni se pare pe deplin explicabil.

În etapa prestatală este posibil ca așezările solonețene, care au resimțit mai mult sau mai puțin efectul benefic al aportului demografic cunoscut transilvănean, să se fi constituit într-o uniune de obști satești³⁵, acum fiind probabil conturat în linii generale peisajului rural, așa cum îl vom întâlni în secolele XIV—XV, inclusiv hotarele satești.

În ceea ce privește amplasarea primelor vetre de sat, și aici se pot face unele constatări. În întreg arealul cercetat s-au format șapte așezări rurale, din care două pe afluenți ai Solonețului, pâraiele Cajvana, respectiv Botoșana. Valea pârâului Hinata, deși cel mai important afluent al râului Soloneț — dar plasată în bazinul superior al acestuia — cât și cursul superior al Solonețului nu au devenit locuite permanent decât începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea.

În microzona geografică cercetată nu avem nici un caz de sat ulterior dispărut, ceea ce se poate explica după părerea noastră atât prin bunele condiții de adăpostire temporară a locuitorilor în fața frecvențelor invazii străine, cât și prin existența generoaselor condiții generale de locuire oferite de aceste locuri. O dovadă în plus a acestei stabilități de habitat a satelor solonețene ni se pare și faptul că în general numele lor a apărut de-a lungul veacurilor în atestările documentare sub forme identice sau foarte apropiate, deși în general se constată destul de frecvent prezența în denumirea așezărilor rurale medievale românești a diverselor variante³⁶.

Pentru secolele XV—XVI — perioadă surprinsă clar perieghetic — constatăm o repartizare judicioasă teritorială a satelor respective, exceptând aici doar zona încă nelocuită de care s-a vorbit mai înainte. Satele din valea râului, s-au constituit de preferință în apropierea confluențelor de ape : Pârâuțu, pe o fostă terasă a Solonețului înaintea vărsării sale în Suceava, Soloneț în apropierea confluenței Cajvana-Soloneț, Cămineștiul, în apropierea confluenței Botoșana (sau Solonețu-

³⁵ Pentru alte informații legate de acest fenomen, cf. Radu Popa, *Premisele cristalizării vieții statale românești*, în vol. *Constituirea statelor feudale românești* (sub red. N. Stoicescu), București, 1980, p. 29—34.

³⁶ Tr. Ionescu-Nișcov, Const. Velichi, A. Constantinescu, *Toponimie istorică din perioada feudală a Țării Românești (1374—1600)*, în *Revista Arhivelor*, anul XLIX, vol. XXXIV, nr. 1, p. 27.

Mic) — Soloneț, sau Pârtești, în apropierea vărsării Hinatei în Soloneț. Excepție de aici a făcut-o doar Todireștiul, care a beneficiat însă de întinsele terenuri fertile și însoțite ale țarinei Săliște, chiar și în acest caz, vestigiile de ev mediu dezvoltat repartizându-se spre vest, până nu departe de locul unei confluențe, anume Hornoi-Soloneț.

În situația Botoșanei și Cajvanei, s-a optat pentru sectoarele de mijloc ale văilor respective, la distanțe relativ egale față de satele din valea râului (Comănești și respectiv Soloneț), terenuri de confluențe cu mici pâraie și izvoare. Iată deci, că prin cartarea amplasării acestor prime vetre de sat, cert poziționate în teren, se poate observa lesnicios prin dispunerea lor teritorială faptul că hotarele pământurilor de care dispunea fiecare comunitate fuseseră deja de mult definitivitate, într-o altă etapă premergătoare, aceea a constituirii lor.

Dacă totuși se acceptă prezența în bazinul hidrografic Soloneț în veacurile XIII—XIV a unui puternic curent emigraționist de dincolo de Carpați, oricum anterior tradiționalului „descălecat” al Moldovei, putem accepta ideea că în aceste secole a avut loc constituirea și dispunerea în teritoriu a celor mai multe așezări rurale de aici, cunoscute apoi și documentar. În această ordine de idei, satele Botoșana și Cajvana s-ar fi putut crea numai cu un aport total ardelenesc și poate chiar într-o etapă ceva mai târzie, față de cele din valea râului Soloneț. Notabil, în această ordine de idei, ni se pare faptul că numele lor nu derivă după toate probabilitățile de la un antroponim și au aceeași terminație în „ana”.

În opoziție, cele mai multe sate din valea râului, au primit denumiri de la foști juzi sau proprietari, cazul Pârtești fiind chiar demonstrat documentar. Cel mai controversat nume de sat pare să fie, după modesta noastră opinie, Părhăuțiul. Lăsăm mai departe însă pe filologi să aprofundeze într-o altă etapă a cercetării de viitor a toponimiei din Bucovina, originea, vechimea și răspândirea denumirilor de localități, inclusiv a acelor terminate în „ouți”³⁷.

Revenind la problema vetrelor de sat, constatăm — fără să intrăm în amănunte — că s-a preferat inițial amplasarea de regulă a acestora pe terase înalte, ferite de riscul inundațiilor. Uneori satele au avut mai multe suprafețe aparte locuite. Este cazul Părhăuțiului (punctele 4 și 7) și Pârteștiului (punctele 92, 98 și 100), punctul locuit nr. 22, atestat cert pentru secolul al XV-lea, rămânând a fi interpretat ca un posibil cut al Solonețului, dacă nu a reprezentat poate o inițiativă de colonizare și creare a unei așezări distincte.

Mutarea ulterioară a vetrei satelor s-a făcut aproape întotdeauna pe forme de teren mai înalte, urmărind pantele coastelor de deal, cu excepția satului medieval Pârtești, unde optându-se și pentru terenurile de pe partea dreaptă a Solonețului, căci acestea o permiteau, s-a folosit și zona de luncă.

Cu excepția Botoșanei, și mult mai puțin a Cajvanei, unde vatra așezărilor a fost mutată mult spre miazănoapte, în amonte pe firul apei, în restul situațiilor vechile suprafețe de habitat au rămas plasate.

---

³⁷ Ca prim reper bibliografic cf. Margareta C. Ștefănescu, *Elemente rusești-rutene din limba românească și vechimea lor*, 1925.

undeva în marginea actualelor localități, realitate contemporană ce pare de regulă predominantă ³⁸.

Despre cauzele și momentele acestor mutații considerăm că nu se merită a intra prea mult pentru fiecare sat în sfera pură a supozițiilor. Aici dorim doar să subliniem câteva aspecte. În privința cauzelor, suntem de părere că trebuie pus un accent mai mare ca până acum — în cadrul unui complex de factori, care uneori puteau acționa simultan — pe fenomenul continuu al deștelenirii pădurii și căutării de noi terenuri fertile și nu în ultimul rând pe interesul de a fi permanent în strică apropiere a pădurii, ca unică șansă de supraviețuire fizică într-o perioadă istorică de frecvente invazii străine devastatoare.

În privința momentelor, datele ceramicii din perieghize, cât și datele documentare nu sunt suficient de edificatoare pentru fiecare așezare luată în parte. În general însă, se poate aprecia că cele mai multe dintre aceste mutații de vetre s-au desfășurat în cursul veacurilor XVI—XVII. În cele mai multe din „săliștile” satelor solonețene este prezentă ceramica din secolul XVI, ceea ce ne face să credem că tocmai în cursul acestui veac s-a desfășurat pentru mai toate așezările această schimbare de amplasament ³⁹.

Pornind de la analiza oferită de informațiile primelor atestări documentare, care au avut șansa păstrării, se pot face unele considerații. În general, se constată că cele mai vechi știri despre primii proprietari cunoscuți coboară în epoca lui Alexandru cel Bun. O situație deosebită este cea a Pârteștiului, unde alături de cea mai timpurie menționare documentară (1415), se constată pentru o etapă anterioară și existența a doi juzi (Tatomir și Pârtea, antroponime de origine slavă și veche românească), dovadă că așezarea fusese probabil inițial proprietate domnească, spre a deveni ulterior parte a domeniului mănăstiresc al Humorului. La rândul lor, Costâna (și Berindești), Pârâuți și Todirești, pe de-o parte și Solonețul, Cajvana și Botoșana, pe de altă parte, vor intra în cursul primei jumătăți a secolului al XVI-lea în domeniile funciare ale cunoscuților mări dregători Gavril Totrușan și respectiv Luca Arbure, perioada veacurilor următoare aducând dezmembrarea acestor domenii prin departajări succesoriale și înstrăinări succesive.

---

³⁸ E.I. Emandi, *Considerații istorico-geografice asupra așezărilor medievale din depresiunea piemontană Rădăuți (sec. XIV—XVIII)*, în *SCIVA*, 20, 1979, 3, p. 380—381.

³⁹ Tradiție locală — amintită deja — consemnată monografic la Comănești, de exemplu, care vorbește de o cumplită invazie tătară la 1575. Probabil se fac referiri la cumplitele prădăciuni care au urmat în Moldova, lipsită de capacitatea sa de apărare, imediat uciderii lui Ioan Vodă cel Viteaz. Un alt moment la care merită să ne oprim, în această ordine de idei, este marea invazie tătară din 1650, care a afectat numeroase ținuturi, inclusiv Hotinul, Dorohoiul, Cernăuțiul, ajungându-se după relatarea lui Miron Costin „până la cetatea Sucevei” și „până în munte” (M. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei, în Opere alese*, București, 1967, p. 110—111). De altfel, apropierea microzonei cercetate de reședința voievodală suceveană, măcar pentru perioada până la mutarea capitalei la Iași, a atras în sensul celor de mai sus asupra sa numeroase pericole suplimentare față de alte zone ale țării.

Dacă acceptăm media cunoscută de 20 de locuințe⁴⁰, componente ale unui sat, și de cea de 5 persoane de familie, rezultă că în cele șapte așezări rurale amintite, suma totală a populației a oscilat, de exemplu, în epoca lui Ștefan cel Mare, în jurul cifrei de $(20 \times 5 \times 7 =) 700$ de persoane, cu o densitate medie de circa $3,3 \text{ loc/km}^2$, cifră pe care trebuie s-o atribuim anume acestei zone de contact dintre podiș și Obcina Mare. Este evident însă, ca și în cazul veacurilor XVII—XVIII, că au existat permanent diferite fluctuații, cauzate de frecvențele epidemiei sau incursiuni armate străine devastatoare. Totuși, pentru secolul al XVI-lea se poate aprecia existența unei reale creșteri demografice față de veacul trecut, densitatea medie în întreg bazinul hidrografic Soloneț putând atinge peste 4 loc/km^2 ($25 \times 5 \times 7 = 875$ persoane). De altfel, pentru centrul Câmpiei Române, acolo unde s-au efectuat numeroase cercetări arheologice de habitat rural, creșterea demografică în secolul amintit a fost demonstrată⁴¹.

Alături de cauzele nefaste ale unor scăderi de populație, de care s-a amintit deja, variațiile indicelui demografic au putut fi întreținute, în timpul veacurilor medievale, de această dată în sensul unui aport direct de locuitori, de către curentul emigraționist transilvănean⁴².

Din analiza datelor statistice de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pe care le-am prezentat până acum, nu putem cunoaște exact starea demografică a satelor solonețene dinaintea declanșării puternicului val de emigrări din acest veac.

În anii alcătuirii recensământului lui Rumianțev și a anexării de către Habsburgi a Bucovinei, satele de care ne ocupăm aveau în medie circa 30 de case, deci ceva peste 30 de familii. În această estimare nu am luat în calcul două „anomalii“, Cajvana, având un număr foarte mic de locuințe, răsfirate și Botoșana, care primind deja până la acea dată un număr mare de bejenari ardeleni avea 70 de case, exceptare care însă — ținând cont de cifrele celor două așezări — nu schimbă cu nimic semnificativ suma medie propusă pentru restul localităților.

Alte observații care se mai pot face :

— slaba populare a cursului mijlociu al Solonețului și a afluentului său Cajvana (Todirești, Soloneț, Cajvana — fiecare sub 22 de case) ;

— Părhăuțiul, aflat la gura Solonețului, nu departe de valea râului Suceava, mai bine populat, avea un număr dublu de locuințe ;

---

⁴⁰ *Istoria României* vol. II, București, p. 302. Cifra este deplin acceptată de numeroase studii de demografie istorică sau care tratează colateral astfel de probleme. Citarea lor, cât și a unor documente de epocă care amintesc astfel de realități, considerăm că depășește intențiile noastre. Oricum, abordarea acestor probleme statistice, în condițiile unor surse de informare deosebit de lacunare, implică un mare procent de probabilitate.

⁴¹ Panait P. Panait, *Considerații privind demografia teritoriului ilfovian în secolele XV—XVI*, în *Ilfov — file de istorie*, 1978, p. 171—712, unde se dau și alte date interesante cât și bibliografie de referință.

⁴² St. Ștefănescu, *Mișcări demografice în țările române până în secolul al XVII-lea și rolul lor în unitatea poporului român*, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român* (sub red. D. Berciu), București, 1968, p. 199—204 ; I. Bureacă, *Contribuții privind unele aspecte ale bejeniei locuitorilor de pe valea Bârgăului pe versantul estic al Carpaților în veacurile XVII—XVIII*, în *File de istorie*, II, Bistrița, 1972, p. 131—139 ; St. Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XVIII—XX*, București, 1977, p. 172—174, și altele.

— este posibil ca tocmai sectorul mijlociu al văii Solonețului, să fi păstrat până în momentul anilor recensămintelor lui Rumiantev și Spleny nivelul real de habitat, ce caracterizase până atunci acest secol tardiv medieval în zona noastră, înaintea declanșării puternicului curent emigraționist de care s-a mai amintit ;

— în urma unui calcul estimativ, în momentul raptului austriac, densitatea medie de Km^2 a locuirii bazinului hidrografic Soloneț era de aproximativ 7,5 locuitori ⁴³, aici resimțindu-se clar deja efectul colonizării transilvănene de până atunci a Bucovinei (cazul Botoșanei, deja cu 83 de familii, sau a Pârteștiului, cu 75 de familii, din ambele porvind mai departe inițiative de formare de noi așezări — Poieni, respectiv Pârteștii de Sus și Cacica) ⁴⁴.

Analiza izvoarelor cartografice de către V. Cucu și E. I. Emandi a dus pentru Bucovina secolului al XVIII-lea la unele informații noi privind habitatul uman de epocă, parte dintre acestea verificându-se și prin unele observații din microzona noastră. Astfel, autorii avansează pentru întreaga provincie ca densitate medie la 1774 cifrele de 8—9 locuitori pe km^2 , sesizează preponderența satelor de mărime mică și mijlocie, cu un număr mediu de 30—35 case, frecvența în zona montană și submontană a transformărilor rapide a unor așezări temporare în permanente (în cazul nostru — Poieni, Cacica, Pârteștii de Sus), unele primind spre diferențiere indicative „de sus“, „nou“, „din deal“..., sau creșterea plafonului altitudinal de locuire ⁴⁵.

Așa cum se știe, emigrările masive de peste munți au avut un rol deosebit în evoluția factorului demografic din Moldova și firește din Bucovina. Fenomenul fiind o constantă a întregului ev mediu, cu perioade de aflux deosebit ⁴⁶, a fost firesc ca puterea politică de pe ambele versante ale Carpaților să fi luat diverse măsuri concrete. Pe de-o parte

⁴³ Calculul efectuat având la bază datele publicate pentru 1774 de D. Werenka, la care s-a aplicat coeficientul de 5,5 membri de familie care a rezultat din analiza datelor oferite de statistica militară inedită pentru satele solonețene (mai puțin Todirești, care lipsește) la care face apel T. Balan în manuscrisul său dactilografiat *Sate din Bucovina*. Densitatea medie de cca. 7,5 la care ne-am referit, ni se pare cât se poate de reală, dacă luăm în considerație faptul că între 1774—1810 se apreciază că densitatea medie de habitat a Bucovinei a evoluat de la 6—7 locuitori la peste 20, datorită în primul rând colonizărilor făcute (cf. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 189). Densitatea medie la 1774 se deduce din raportarea la suprafața Bucovinei (10.442 km^2) la suma populației existente, estimată a fi fost între 71.700 (după I. Nistor) și 75—80.000 (după alți autori — cf. Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775—1993)*, *Buletinul Centrului de studii transilvane, Supliment*, iunie, 1994, p. 8) : V. Cucu, E. Emandi, *Geografia istorică a nordului Moldovei în lumina izvoarelor cartografice (secolul al XVIII-lea)*, în R.M., nr. 10, 1981, p. 71).

⁴⁴ Analiza surselor de informare cartografică și cadastrală demonstrează că aproape toate colonizările oficiale s-au desfășurat pe braniștile și moșiile mănăstirești (M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 189). În cazul zonei noastre, colonizările, indiferent de statutul lor, au vizat în special satele mănăstirii Humor (Pârtești, Pârteștii de Sus, Cacica) sau cele ale așezământului de la Solca (Botoșana și mai târziu Cajvana).

⁴⁵ V. Cucu, E. Emandi, *op. cit.*, p. 72—73.

⁴⁶ Cum a fost de exemplu pe perioada de după declanșarea răscoalei regimentelor grănicerești, ajungându-se la 1773 ca locuitorii de dincolo de Carpați să exclame ocazional : „Toată Transilvania vine la noi !“ (I. Nistor, *Emigrările de peste munți*, extras din A.A.R., seria II, tom XXXVII, Mem. secț. ist., 1915, p. 34).

în Transilvania s-au aplicat numeroase ordine regale, măsuri și legi pentru prevenirea și limitarea cât mai eficientă a acestor „bejeni“, iar pe cealaltă, în Moldova, s-au încurajat aceste colonizări, în special începând cu sfârșitul secolului al XV-lea, când domnia a încurajat crearea de „slobozii“⁴⁷. Alături de domnie, alt mare proprietar funciar, biserica, a favorizat pe moșile sale crearea în acest regim a noi așezări. În cazul nostru este vorba de Humoreni (Liuzii Humorului), care apare numit chiar „Slobozia“, înglobând și ceea ce era odată „seliștea lui Dieniș“, într-o adnotare târzie pe un document de scutire de dăjdi de la Petru Aron⁴⁸.

După desființarea șerbiei de către Constantin Mavrocordat în Muntenia și Moldova, se constată o accelerare a curentului emigraționist dinspre Transilvania, în acest context înscriindu-se probabil și începutul colonizării mai intense a Bucovinei. Un exemplu aparte în acest sens este Botoșana, unde datorită în primul rând răscoalei românilor năsăudeni s-au înregistrat sosiri masive de populație. Aici au venit cu vornic și vatamani un număr de 116 familii (63 din Ilva Mare, 28 din Maieru, 6 din Rodna, 6 din Măgura Ilvei, 4 din Bârgău, 9 din alte localități)⁴⁹.

Colonizarea masivă de la Botoșana l-a făcut pe Ion Nistor să exagereze, atunci când a inclus-o între localitățile *intemeiate numai de emigranți* (s.n.), ca și satul „Teodorești“, cu 33 de familii⁵⁰.

În realitate, din cauza *fenomenului instabilității* în primii ani de la sosire a noilor familii, variațiile statistice prezentate de izvoarele cartografice și de recensăminte la care s-a făcut apel în prezentarea istoricului așezării ni se par destul de explicabile, dacă mai adăugăm și erorile de consemnare, inerente încă epocii.

Cel mai mare aflux de colonizare Botoșana l-a primit în anul 1763 (70 de familii), când un raport consular arăta că acum au fugit în Moldova aproape 24.000 de familii⁵¹. Statisticile întocmite în anul 1778 din dispoziția comandamentului general din Liov, cercetate de Ion Nistor, menționează un număr de 79 de sate din Bucovina care au adăpostit între 1718—1778 noii veniți (sunt amintite 1317 capete de familie), între așezări apărând Botoșana, Pârtești, Soloneț și „Teodorești“⁵².

Între 1781—1782 mai vin în provincie 786 familii, cu 3209 suflete (deci circa 5 membri de familie)⁵³.

Circulația populației nu s-a făcut însă într-un singur sens. Conform unui raport a lui Enzenberg la Viena, în perioada anilor 1778—

⁴⁷ St Ștefănescu, *op. cit.*, p. 204.

⁴⁸ Mss. rom., 111, f. 81, Biblioteca Academiei, sau I. Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, I, București, 1907, *Condica sf. Mănăstiri Homorului, cu toate uricile moșilor și a daniilor ctitorilor*, p. 255. Așezarea va adăposti pe lângă un număr de robi țigani, pe unii bejenari ardeleni între care numele de familie Rusu a avut o deosebită frecvență, dacă nu acest fapt nu indică o eventuală proveniență de emigrare galițiană.

⁴⁹ I. Bureacă, *op. cit.*, p. 138.

⁵⁰ I. Nistor, *op. cit.*, p. 46 sau idem, *Bejenari ardeleni în Bucovina*, în C.C. II—III, 1925—1926, Cernăuți, 1927, p. 453.

⁵¹ Idem, *lucrările citate*, p. 49, respectiv p. 453.

⁵² Idem, *Bejenari ardeleni...*, p. 457 și p. 484, 486, 490, 492—496, 528 unde se dau amănunte despre cei sosiți în cele patru sate.

⁵³ *Ibidem*, p. 460.

1782 în Bucovina sosiseră 6.000 familii din Moldova⁵⁴. Fenomenul exista însă și în direcția inversă, căci beneficiem de informația că între noiembrie 1785 și 1786 fug din Bucovina peste „cordun” în Moldova 6937 suflete, în aceeași perioadă sosind din Moldova doar 111 persoane⁵⁵.

Iată deci că toate aceste realități demografice, la care adăugăm puternica colonizare galițiană, în contrasens cu cea românească, prima desfășurându-se cu precădere în spațiul nord-cernăuțean, dintre Nistru și Prut, punctează o imagine generală a situației deosebit de dinamice de habitat cu care debutează perioada administrației imperiale a teritoriului ocupat în 1774. În această ordine de idei, este evident că nu se pot aduce informații mai de substanță privind evoluția locuirii până la 1800 în microzona noastră de studiu.

În ceea ce privește tipologizarea așezărilor din bazinul Solonețului, pe baza studierii de teren și a izvoarelor cartografice la care s-au făcut până acum referiri, se pot face departajări cinstințe ținând cont de caracteristicile peisajului geomorfologic și a celui de habitat. În urma evoluției amplasamentului de vatră a satului de vale depresionară, care în secolele XIV—XVI de regulă s-a aliniat la contactul luncilor cu terasele sau cu interfluviile, spre poziționări superioare altitudinale în veacurile XVII—XVIII, se poate face următoarea clasificare :

a) *sat pe fund de vale și versant*, caracteristic văilor înguste unde lipsa spațiului de habitat, dar și riscurile inundațiilor, au determinat forma lor, cu case de regulă pe o singură parte (Maidan, Solonețu Nou, Pârteștii de Sus, Cacica) ;

b) *sat de luncă*, beneficiind de spațiu suficient pentru constituirea vetrei sale, plasată pe forme pozitive de teren, ca și la contactul luncii cu terasele sau interfluviile, cu casele dispuse de-a lungul văii, destul de rarefiat (Părhăuți, Todirești) ;

c) *sat de contact cu versantul*, cu o amplasare pe unele văi care a impus concentrarea sa, favorizată și de anumite rațiuni economice sau de adăpostire (Cajvana, Botoșana, Comănești)⁵⁶.

---

⁵⁴ *Ibidem*, p. 464. Din cauza conflictului austro-ruso-turc, debutat la 1787, se înregistrează mulți bejenari veniți din Moldova de dincolo și de dincoace de Prut, pribegind de frica războiului și a turcilor, cu familie, cu căruțe și vite, prin pădurile bucovinene, naturalistul Hacquet întâlnind mulți astfel de refugiați chiar prin pădurile din jurul Solcăi, deci din strictă apropiere a văii Solonețului (*Ibidem*, p. 467).

⁵⁵ *Idem*, *Împăratul Iosif II despre emigrările din Bucovina și despre o epistolă pastorală a episcopului Dosoftei Herescu*, în C.C., VIII, 1933—1934, p. 488.

⁵⁶ Pentru o analiză de detaliu, informații generale și bibliografie privind fenomenul demografic rural în Moldova medievală și în primul rând într-un areal geografic distinct — mult mai mare ca cel al Solonețului — cf. Mircea D. Matei, Emil I. Emandi, *Habitatul medieval rural din valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (secolele XI—XVII)*, București, 1982 și eventual complementar, Mircea D. Matei, Emil I. Emandi, Octav Monoranu, *Cercetări arheologice privind habitatul medieval rural din bazinul superior al Șomuzului Mare și Moldovei (secolele XIV—XVII)*, în Suceava, IX, 1982, p. 71—242, cu cercetările de la Berchișești, Liteni și Zaharești. În cazul bazinului hidrografic Soloneț, unde există doar 14 localități, dintre care doar 8 cu vechime multiseclară, nu ne-am propus din lipsă inerentă de izvoare informative, analize de mare detaliu, problematici și structurări de prezentare ca în prima lucrare citată.

O caracteristică a așezărilor noastre, după cum o demonstrează izvoarele cartografice din veacul al XVIII-lea, este faptul că vetrele lor au un caracter răsfrînt-liniar sau adunat-liniar, cu rare excepții fiind risipite, amplasarea lor nepierzând contactul de vecinătate cu pantele dealurilor încă împădurite în acea perioadă. Se poate estima că spre sfârșitul veacului menționat pădurea mai deținea cel puțin 70% din întreaga suprafață a bazinului hidrografic aflat în studiu, opinie formulată pe baza analizei hărții Büschel.

Analiza peisajului rural din această etapă tardiv medievală, din bazinul hidrografic Soloneț ne demonstrează că acesta reprezintă în mod firesc urmarea transformărilor evolutive economice produse de populație, petrecute în timp îndelungat într-un cadru teritorial și social bine determinat. La rândul său, fiecare localitate luată individual, semnifică nu numai repartitia populației, ci și forme reale de organizare socială (sat boieresc sau mănăstiresc), ceea ce poate explica procesul succesiv de cuprindere juridică și ocupare a teritoriului sub aspectul sedentarizării populației.

De asemeni, dorim să subliniem aici și faptul că așezările rurale din zona cercetată s-au constituit în timp ca formațiuni spațiale distincte, cu diverse caracteristici proprii în ceea ce privește densitatea, procesul de producție și cel al schimburilor, ele devenind, fiecare în parte, centre de producție față de care depindea un anumit teritoriu cu însușiri fizice și economice - geografice aparte, reprezentând în ansamblu personalitatea istorico-geografică a acestei unități teritoriale. La această personalitate, pe întreaga perioadă medievală, se adaugă și specificul său aparte rezidând din plasarea în vecinătatea Sucevei, o vreme reședință domnească, de unde au rezultat în chip firesc constante interferențe în primul rând de natură economică⁵⁷.

Prezența frecventă a raidurilor tătare veacuri de-a rândul în nordul Moldovei, a lăsat și în bazinul solonețean unele urme concrete. Ne referim în principal la unele toponime: la Cajvana, „Groapa Mârzei” sau „Tătari”, în Pârteștii de Sus „Drumul Chitailor”⁵⁸, „Drumul Tătarilor”, drum în Soloneț lângă râul cu același nume⁵⁹, sau „Dealul Tătarilor”, „pe care se găseau numeroase movile, actualmente aplatizate din cauza lucrărilor agricole”⁶⁰, puncte de reper numite adesea de către localnici

---

⁵⁷ M.D. Matei, *Observații în legătură cu raporturile economice dintre orașele medievale și satele situate în împrejurimile acestora (Realități din Țara Românească și Moldova)*, în SCIVA, 29, 1978, 3, p. 365-382; idem, *Premisele formării orașului medieval Suceava și rolul așezării până la mijlocul secolului al XIV-lea*, în SCIVA, 28, 1977, 1, p. 81-84.

⁵⁸ I. Dan, *Toponimie și continuitate...*, p. 184.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 142; V. Butnaru, menționează un toponim identic (același ?) pentru drumul la ieșirea din sat spre Cajvana (*Depresiunea Cacica — Costâna în lumina descoperirilor arheologice de suprafață și documentelor scrise, în epoca feudală*, mss. citat, p. 27).

⁶⁰ *Pârteștii de Jos — O așezare din Țara de Sus (scurtă monografie)*, mss. citat, p. 9; cf. și I. Dan, op. cit., p. 64 și 174 (notele 201 și 203), și Em. Grigorevitz, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 159, unde se specifică pentru zona satului Pârtești la acea dată că existau „o mulțime de tumuli numiți în popor movile tătarești”.

„movile tătărești”⁶¹. De fapt, prin distrugerea unei astfel de movile, s-a descoperit și dirhemul de la Pârtești. Deoarece însă majoritatea tumulilor preistorici se amenajau pe înălțimile dominante, mulți dintre ei au fost în mod cert folosiți în cursul evului mediu în punctarea unor limite teritoriale de sate, dar și în sistemul de semnalizare prin foc și fum, care anunța din sat în sat, din vale în vale, apariția iminentă a pericolului, de regulă turco-tătar⁶². Așa considerăm că se și explică — la un moment dat prin generalizare — denumirea dată popular acestor vestigii. Toponime cu valoare demonstrativă certă în privința funcționării acestui sistem de apărare colectivă ne-au rămas „Straja Mare” și „Straja Mică”, folosite pentru două cote mai înalte a dealurilor de pe partea dreaptă a Solonețului, în dreptul amplasării primei vetre cunoscute cu certitudine a Todireștiului (pct. 16 A).

Valea Solonețului, ca și alte văi de comunicare între diverse bazine hidrografice, a putut servi ca drum secundar, de joncțiune, între valea Sucevei și cea a Moldovei, folosindu-se trecerea pe la Vârful Dealului (Strigoaia) sau cea pe la Pleșa⁶³.

În ceea ce privește rolul defensiv, măcar al unor curți boierești, dacă nu al tuturor, despre care s-a scris uneori în literatura de specialitate⁶⁴, trebuie să amintim aici faptul că pe cuprinsul zonei noastre de cercetare nu au existat anume puncte de reală valoare strategică care să fi necesitat deci o anumită supraveghere militară. Rolul defensiv al curților boierești de la Pârhauți, Todirești, Soloneț, eventual Botoșana (Săliște) și Pârtești (Dinești), a fost nesemnificativ, populației rurale rămânându-i practic doar posibilitatea refugierii în pădurile din imediata apropiere. Cel mai interesant caz în acest sens, este cel al dealului Cetățica de la Humoreni, unde tradiția locală a mai păstrat amintirea rolului său de altădată, de adăpost temporar pentru localnici. Pentru sătenii din Pârtești un astfel de rol a putut juca și dealul Zamca, numit deci astfel deloc întâmplător⁶⁵, dacă nu cumva denumirea sa nu ar fi fost dată de călugării metohului înființat aici de mănăstirea Humor. Alte locuri de refugiu, consemnate de unele tradiții locale, s-ar fi aflat pe Pârâul Bordeiului, sau chiar în Poiana Parascanului (Cacica), și nu departe de microzona noastră, puțin mai spre miază-noapte, Pietrele Muierilor, obiectiv de itinerar turistic astăzi pentru cei ajunși la Solca.

⁶¹ V. Tufescu, *Un sat milenar răsărit*, în *Natura*, 1940, XXIX, nr. 11—12, p. 487; Em. Grigorovitz, *op. cit.*, p. 159 (cf. și p. 234 — toponimul „La trei Movile”).

⁶² Considerăm că este necesar să mai subliniem aici, încă un aspect. Este evident faptul că cele mai multe dintre movilele preistorice din zona noastră de cercetare s-au amenajat în acele timpuri în plină pădure, eventual doar cu o defrișare a terenului din jur, deoarece hărțile de secol XVIII, cât și unele toponime din teren, ne demonstrează că toate culmile deluroase dintre văile afluenților Solonețului, sau dintre bazinul său și cel al pârâului Solca, erau încă și atunci în mare parte împădurite. De aici rezultă că numărul tumulilor preistorici folosiți în aceste scopuri defensive, în evul mediu, a fost deosebit de mic.

⁶³ Al. Vasilescu, *Drumurile „tătărești” în lumina noilor descoperiri arheologice din județul Suceava*, în *Suceava*, I, 1969, p. 44—45.

⁶⁴ Cf. spre exemplificare, Gh. Diaconu, *Despre rolul curților boierești în organizarea militară a Moldovei în secolele XIV și XV*, în *Studii și referate privind istoria României*, I, Buc., 1954, p. 551—573.

⁶⁵ I. Dan, *op. cit.*, p. 144.

Iată deci, că abordarea problemei incursiunilor frecvente în evul mediu a unor armate sau cete militare străine implică în principal două aspecte care ne interesează. În primul rând suntem puși în situația de a vorbi și de un *habitat medieval temporar de refugiu* în anscunzișurile codrilor, realitate pentru care arheologia practic nu ne poate oferi vestigii concrete, din motive lesne de înțeles, dar la care s-au făcut unele referiri scrise de către unii călători străini prin țările române⁶⁶. În al doilea rând, distrugerile materiale și umane provocate de către invadatori, au influențat în mod cert și negativ evoluția locuirii medievale în zona cercetată.

Iată deci, sintetic, ceea ce s-a putut constata în ceea ce privește evoluția urmelor de viață umană în arealul cercetat. La totalitatea acestor informații, ținem să adăugăm în final unele idei conclusive. Ca frecvență, se evidențiază bogăția de vestigii aparținând eneoliticului (cultura Cucuteni), fazei târzii a epocii bronzului (cultura Noua), Hallstatt-ului și secolului al IV-lea d.H. (cultura Sântana de Mureș). Aceste realități sunt surprinse atât în evidența așezărilor și a punctelor locuite, dar și în cea a descoperirilor izolate, care are meritul să surprindă și existența a două descoperiri databile chiar în paleoliticul inferior (grafic 1 și 2)⁶⁷.

În analiza pe care ne-o propunem ne putem sprijini concludent pe principalele rezultate prezentate în capitolul final de considerații generale ale repertoriului arheologic al județului Iași⁶⁸. De aici se pot desprinde unele constatări :

— față de așezările Criș, cele ale culturii ceramicii liniare sunt mult mai puțin numeroase, grupându-se preferențial în zona de câmpie a județului, preferință ce ar explica poate raritatea vestigiilor acestei ultime culturi în bazinul nostru cercetat ;

— cel mai bine reprezentată este cultura Cucuteni (572 așezări), urmată de Sântana de Mureș (535) și Noua (308), la toate acestea punându-se problema dacă în cadrul așezărilor lor toate sunt sincrone, fără să existe situații de strămutări de populație pe alte amplasamente din strictă apropiere, incertitudine prezentă după opinia noastră și în cadrul realităților de locuire din bazinul solonețean :

— chiar și pe arealul mult mai extins al județului Iași, s-a constatat — din cauza acelorasi inconveniente majore ale cercetării arheologice de suprafață — dificultatea surprinderii în număr mai mare a așezărilor din etapa de tranziție spre epoca bronzului, ca și din Bronzul timpuriu și mijlociu ;

— comparând numărul descoperirilor Noua cu cele din Hallstatt, atât pentru județul amintit (308 respectiv 284), cât și pentru microzona

---

⁶⁶ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, București, 1981, p. 17.

⁶⁷ Prelucrarea datelor pe computer, Angela Zaharia, Muzeul Național al Bucovinei.

⁶⁸ V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1985, p. 468 și urm. Pentru realități de habitat din zona de nord a Moldovei, în același scop comparativ, a se vedea și Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, București, 1976, cât și P. Șadurschi, N. Ursulescu, *Date istorico-arheologice privind dinamica locuirii în bazinul Miletinului (zona comunei Prăjeni, jud. Botoșani)*, în *Hierasus*, VII—VIII, 1988, p. 291—292.

noastră, se constată valori apropiate și în ambele cazuri ceva mai mari pentru bronzul târziu ;

— o situație inversă, se constată înăă în raportarea evolutivă pentru La Tène și secolele II—III d.H. (229 — 172 pentru județ ; 5 așezări și puncte locuite cert — 8 așezări și puncte locuite cert pentru zona Soloneț), deci cu înregistrarea unei creșteri de număr de așezări și puncte locuite în primele veacuri creștine în microzona noastră ;

— comparând situația evolutiv, între așezările și punctele locuite în secolele II—III și cele aparținând culturii Sântana de Mureș (172—535, respectiv 8—24), constatăm că la o așezare din veacurile amintite au corespuns ulterior trei de secol IV (3,1 respectiv 3) ;

— o analiză identică cu raportarea descoperirilor Sântana de Mureș la cele din etapa secolelor V—VII, nu se poate realiza din păcate, din cauza prezentării diferite în repertoriul județului Iași față de studiul nostru a încadrărilor cronologice din a doua jumătate a primului mileniu.

Revenind la graficele de mai jos dorim să mai subliniem unele aspecte :

— caracterul cu totul orientativ, de *etapă de cercetare*, a evoluției de habitat din arealul dat ;

— relativitatea iminentă a unor *estimări cantitative* (așezări și puncte locuite) mai ales pentru perioade de tranziție sau de debut a unor epoci (epoci în general bogate în urme de viață) — în grafice indicate prin semne de întrebare ;

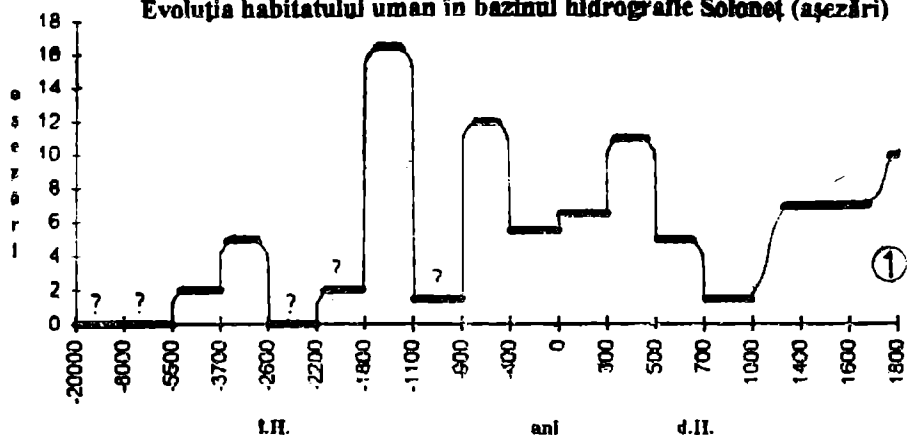
— lipsa inevitabilă a informațiilor privind cu exactitate *intensitatea de locuire* din fiecare obiectiv arheologic identificat în teren, fie așezare sau punct locuit ;

— superioritatea graficului nr. 3, față de primele două deoarece aici s-a calculat pentru etape distincte arheologic coeficientul de habitat, raportându-se la numărul de așezări și puncte arheologice de epocă (pe-rioadă) durată efectivă a acestora.

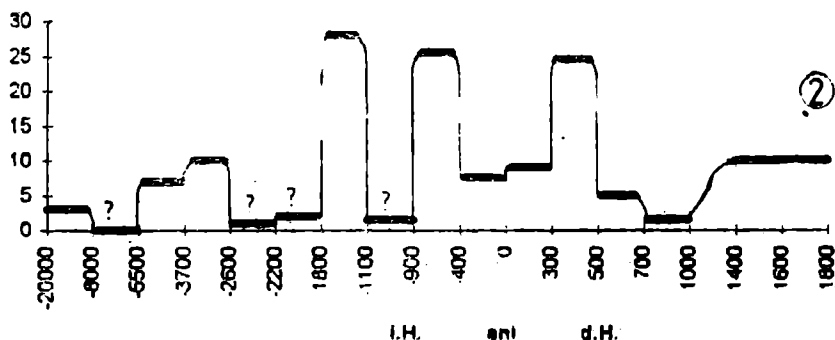
Și în cazul acestui ultim grafic, se poate sesiza caracterul deosebit de ascendent al locuirii în perioada târzie a epocii bronzului, în Hallstatt, dar mai ales în cadrul culturii Sântana de Mureș, ai cărei purtători, pe lângă autohtoni, precum se știe, au fost și goții. Și la el persistă în continuare unele semne de întrebare pentru perioadele care au înscris acest semn grafic, ca și pentru intervalul cronologic al secolelor VIII—XIII, caracterizat după informațiile de până acum pentru microzona cercetată, de contact între Podișul Sucevei și începutul teritoriului montan, printr-o densitate demografică deosebit de scăzută.

Încheiem aici studiul nostru, care s-a dorit cât mai sintetic, prin exprimarea sinceră a speranței că eforturile noastre astfel materializate vor constitui în viitor o bază informativă (și comparativă) pentru alte încercări zonale de gen, pentru alcătuirea viitorului *Repertoriu arheologic al județului Suceava*, dar și un imbold pentru reluarea și mai insistență a cercetărilor de teren în bazinul solonețean de către toți aceia care, având pregătirea necesară, vor răspunde chemării morale să o facă.

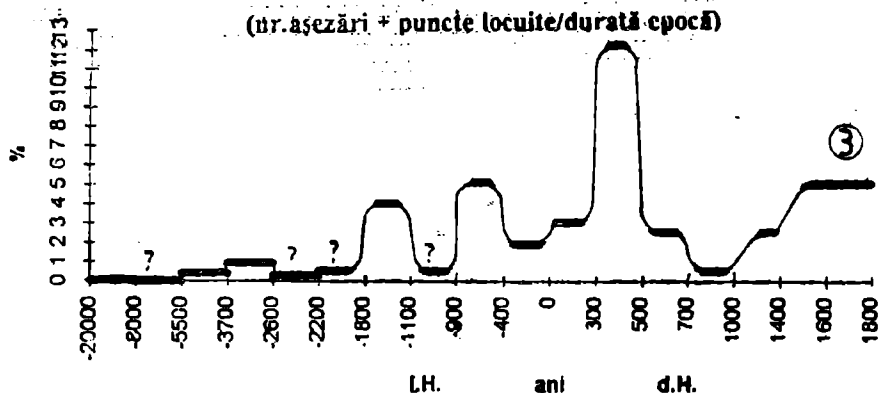
Evoluția habitatului uman în bazinul hidrografic Soloneț (așezări)

Evoluția habitatului uman în bazinul hidrografic Soloneț (așezări + puncte locuite)

Coefficienți sintetici de habitat (nr. așezări + puncte locuite/durată epocă)

Résumé

Le bassin hydrographique de Solonetz, aire d'à peu près 217 km², se trouve dans la zone de contact entre Obcina Mare des Carpates Orientales et du Plateau de Suceava, ayant un relief varié (altitudes entre 300—800 m), avec de nombreuses possibilités pour l'habitat humain. Une caractéristique de cette micro-zone consiste en la présence dans son extrémité ouest de sources d'eau salée, ce qui a constitué depuis la préhistoire un objet d'intérêt réel pour la consommation quotidienne et pour le commerce. La plus ancienne attestation certaine concernant l'utilisation de l'eau salée d'ici est constituée par les découvertes archéologiques du point no. 114 (le bouillonnement de l'eau salée — saumure — dans des vases en céramique coniques pour la recristallisation du sel, dans la culture néolithique de Cucuteni—Tripolie).

Partant de l'importance de connaître tous les vestiges archéologiques d'une certaine aire pour la reconstitution de l'évolution démographique de la zone respective, l'ouvrage met dans le circuit scientifique toutes les découvertes de ce bassin hydrographique, presque toutes inédites. A part ces données cartées et datées, on présente dans un autre chapitre un essai de reconstitution de l'histoire et l'évolution des villages médiévaux, en commençant par les premiers documents qu'on a pu conserver dans l'original, en copie ou en résumé, jusqu'à nos jours.

Le dernier chapitre essaie de reconstituer l'évolution du paysage géographique (en étroite liaison avec les activités anthropiques dans les temps), mais surtout l'habitat humain, en commençant par les premières attestations du paléolithique. A cette fin on fait appel à toutes les sources d'information, archéologiques, historiques des documents et toponymiques, pour présenter synthétiquement et vraisemblablement la présence humaine dans le bassin hydrographique analysé.

L'explication d'illustration :

Graphiques : 1. *L'évolution de l'habitat humain dans le bassin hydrographiques de Solonetz (établissements).*

2. *L'évolution de l'habitat humain dans le bassin hydrographiques de Solonetz (établissements + petits établissements).*

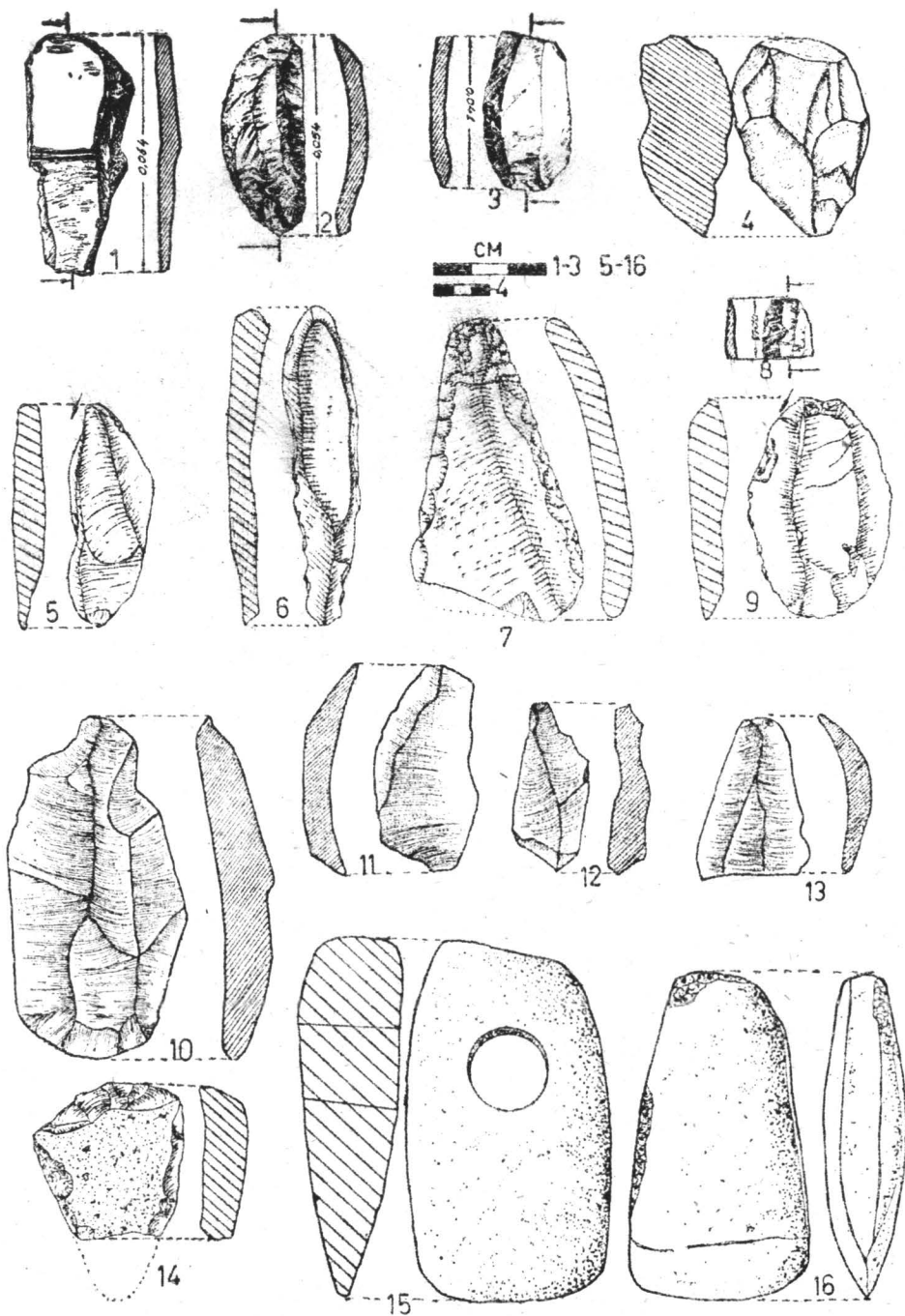
3. *Indicateurs synthétiques de l'habitat (établissements + petits établissements/durée — époque).*

Les planches : I — Objets paléolithiques et néolithiques ; II — Objets lithiques et céramiques du néolithique ; 12 — poignard de la période de transition vers l'époque du bronze ; III — Objets lithiques du néolithique ; IV — Objets lithiques de la période de transition vers l'époque du bronze et de l'époque du bronze ; V — Des profils Poienesti — Lukašovka (1—9), Hallstatt (10, 12—17, 19), objets lithiques de l'époque du bronze, fragment d'anse de vase — la culture Noua ; VI — Des vases et fragments de vases — siècles : V—VI (1—7), VII—IX (8—11), et XIV (12—14) ; VII — Objets en fer, céramique et pierre médiévaux ; VIII — Groupes de buttes (tumulus) — distances approximatives.

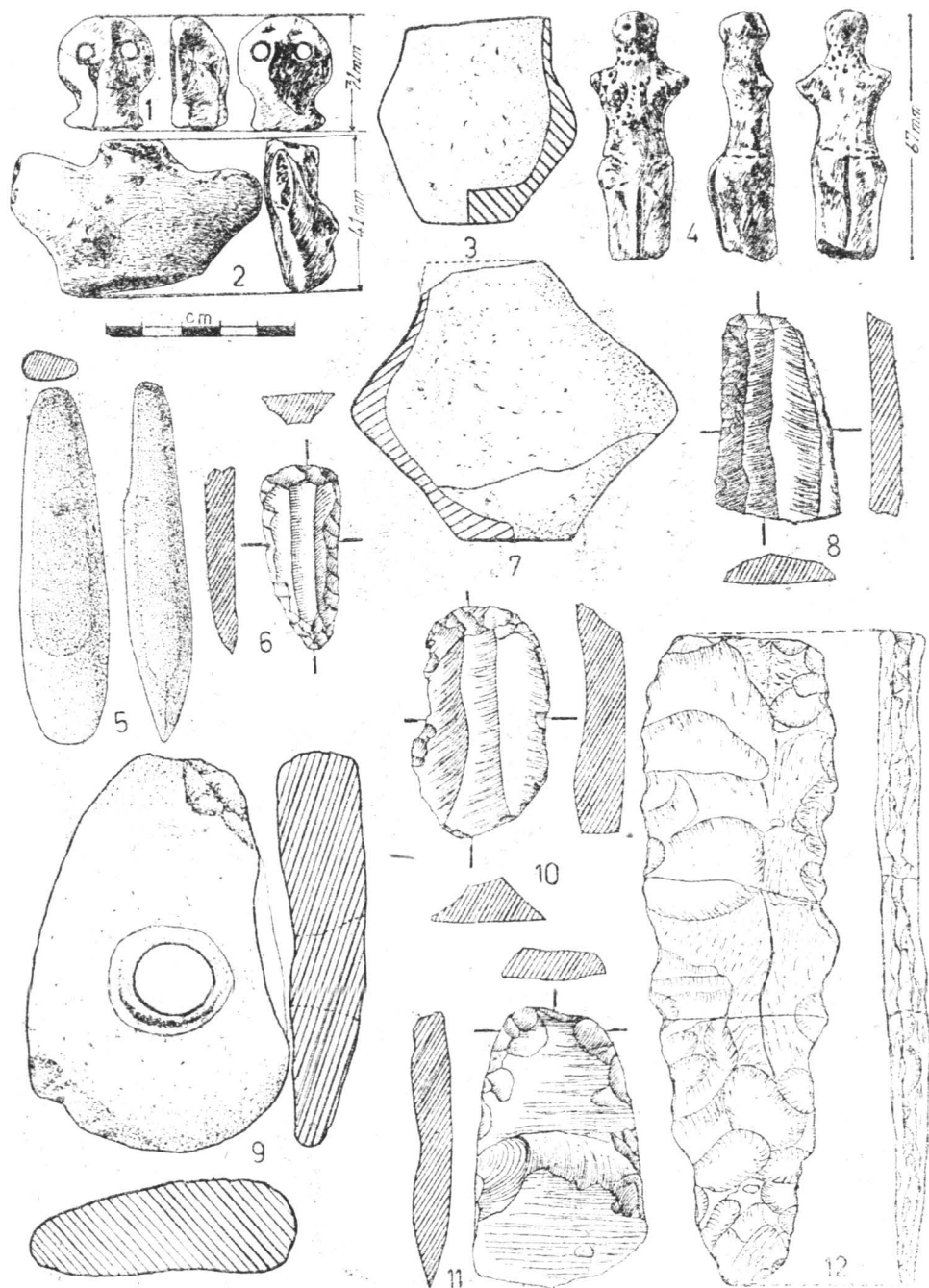
Les cartes : I — La commune Todirești ; II — La commune Cajvana ; III — La commune Botoșana ; IV — La commune Pârteștii de Jos ; V — La commune Cacica et le territoire suburbain Solca (villages Poieni et Racova) ; VI—VII Hora von Otzellowitz ; VIII — Büschel.

Les cartes : IX — XIII — Établissements, petits établissements et découvertes isolées dans le bassin hydrographique de Solonetz depuis paléolithique jusqu'à la fin du XVIII-ème siècle.

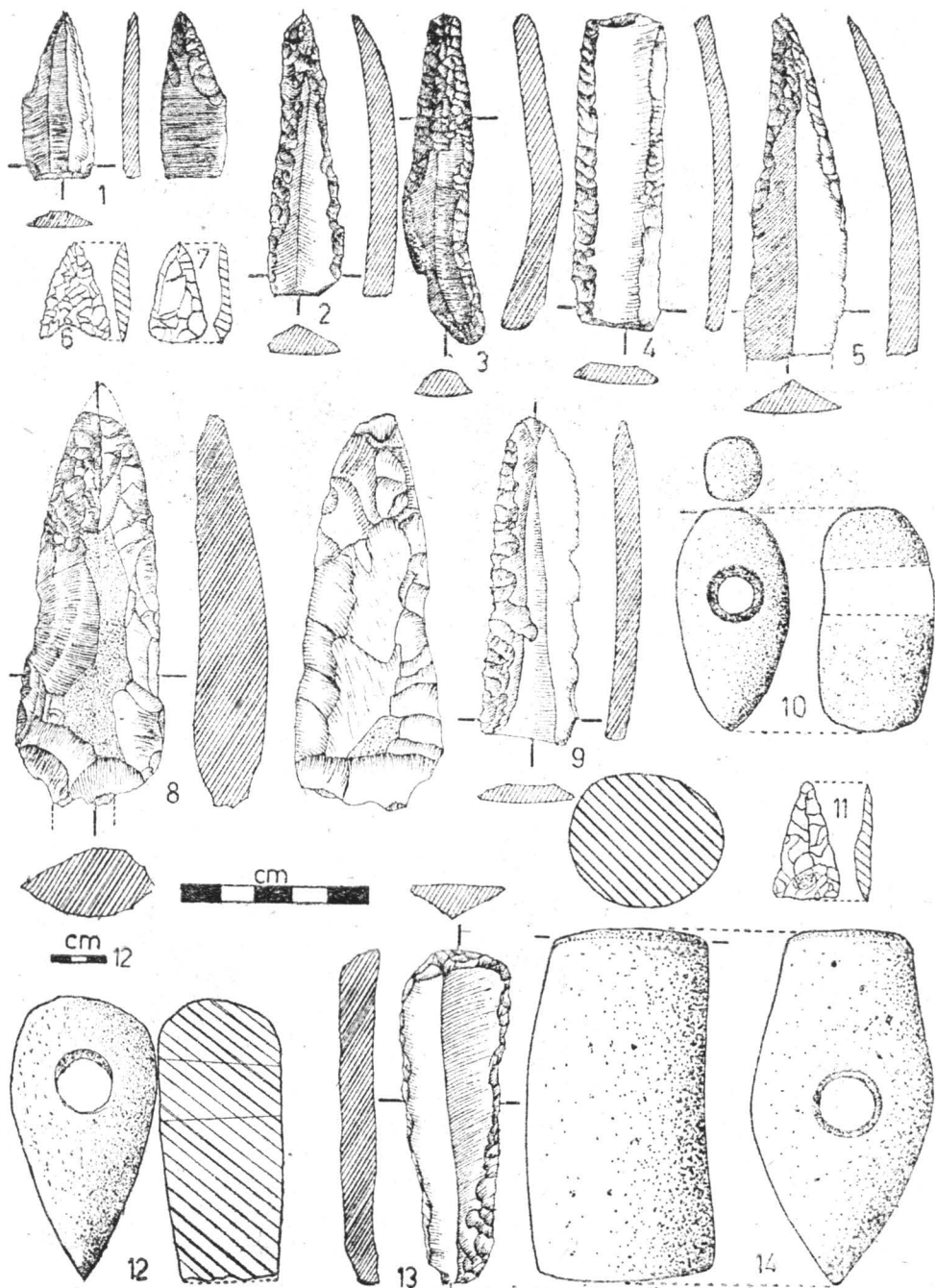

Pl. I : Piese litice din paleolitic și neolitic.

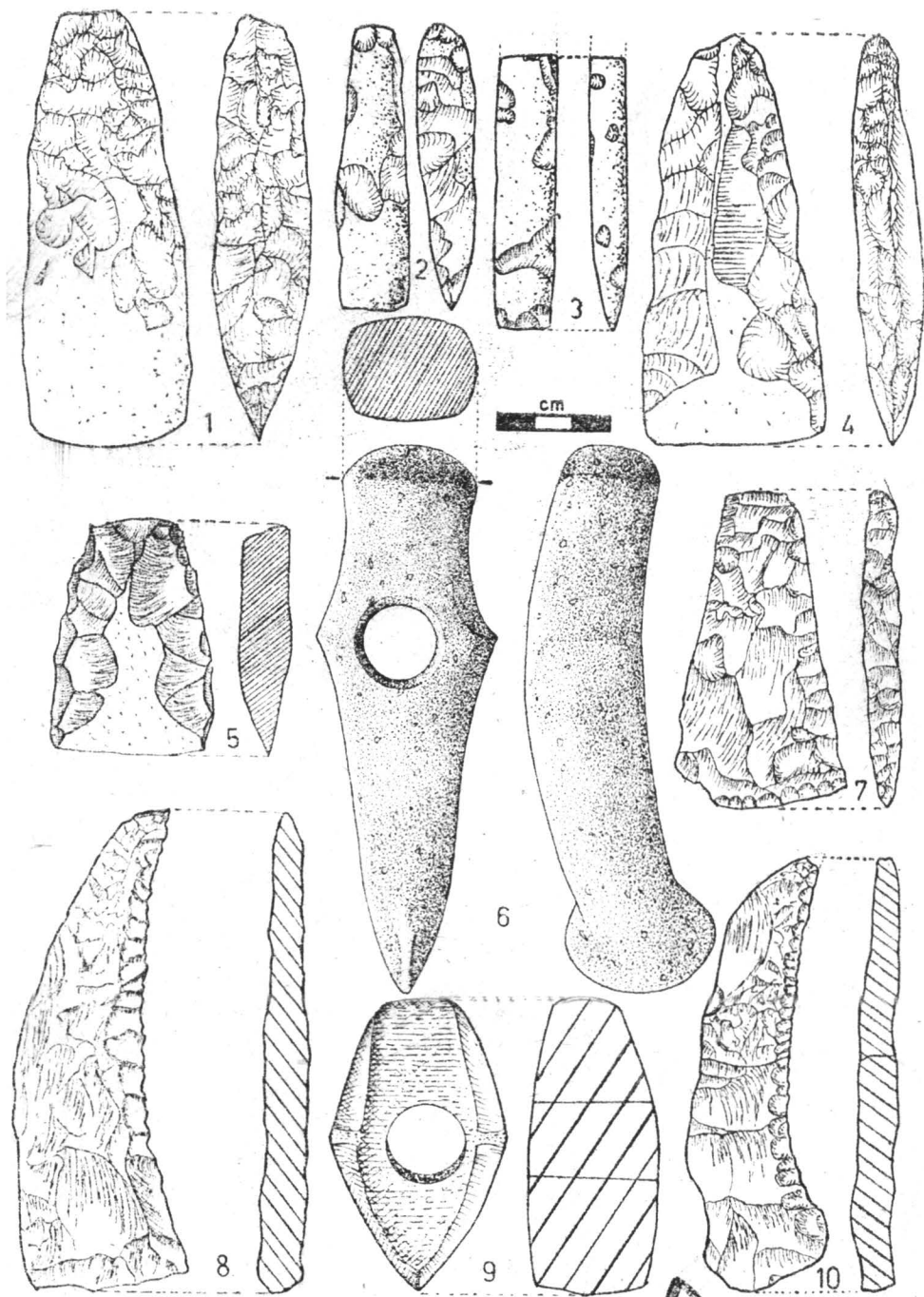

Pl. II : Piese litice și ceramice din neolitic ; 12 — pumnal din perioada de tranziție spre epoca bronzului.

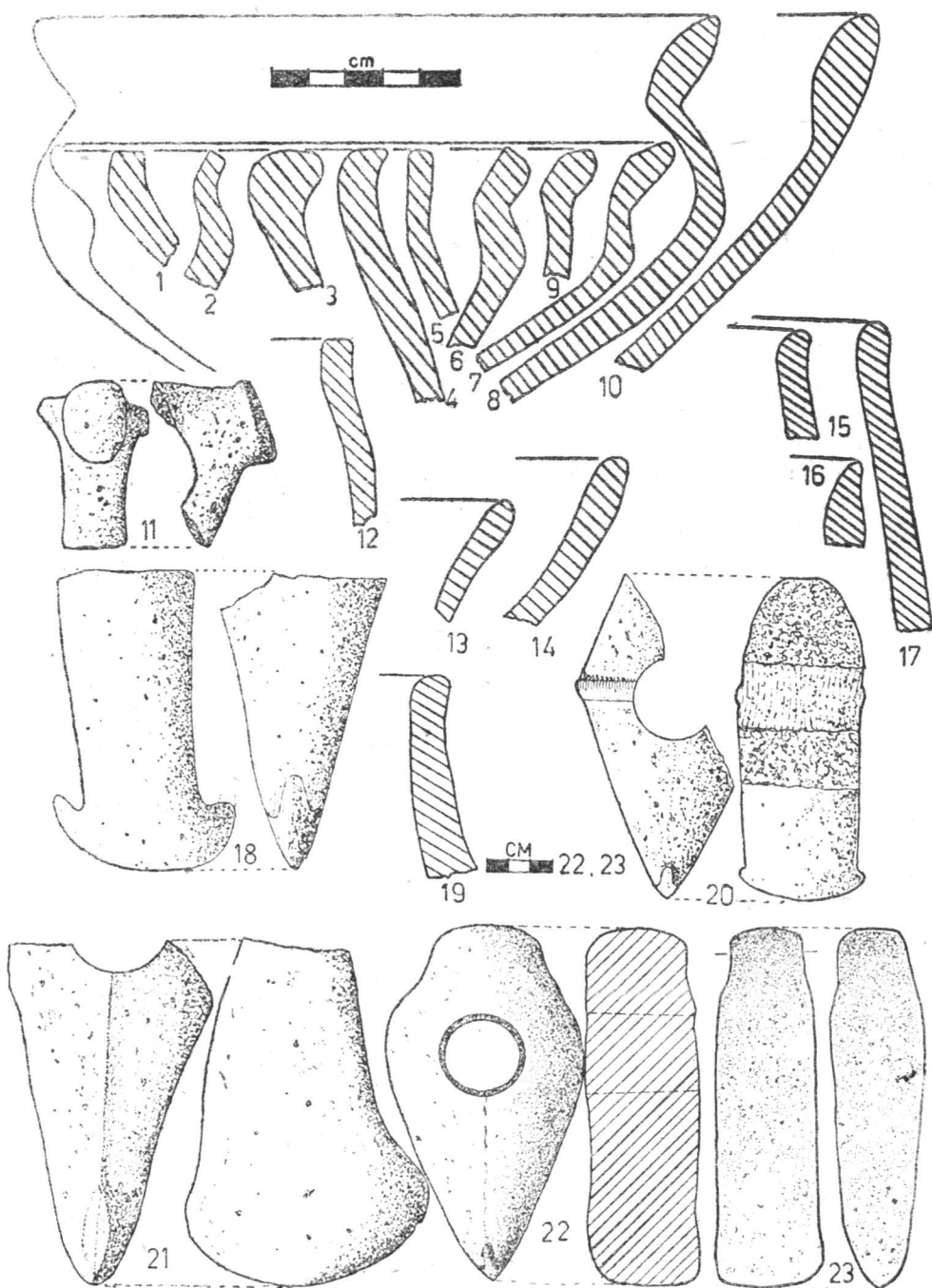

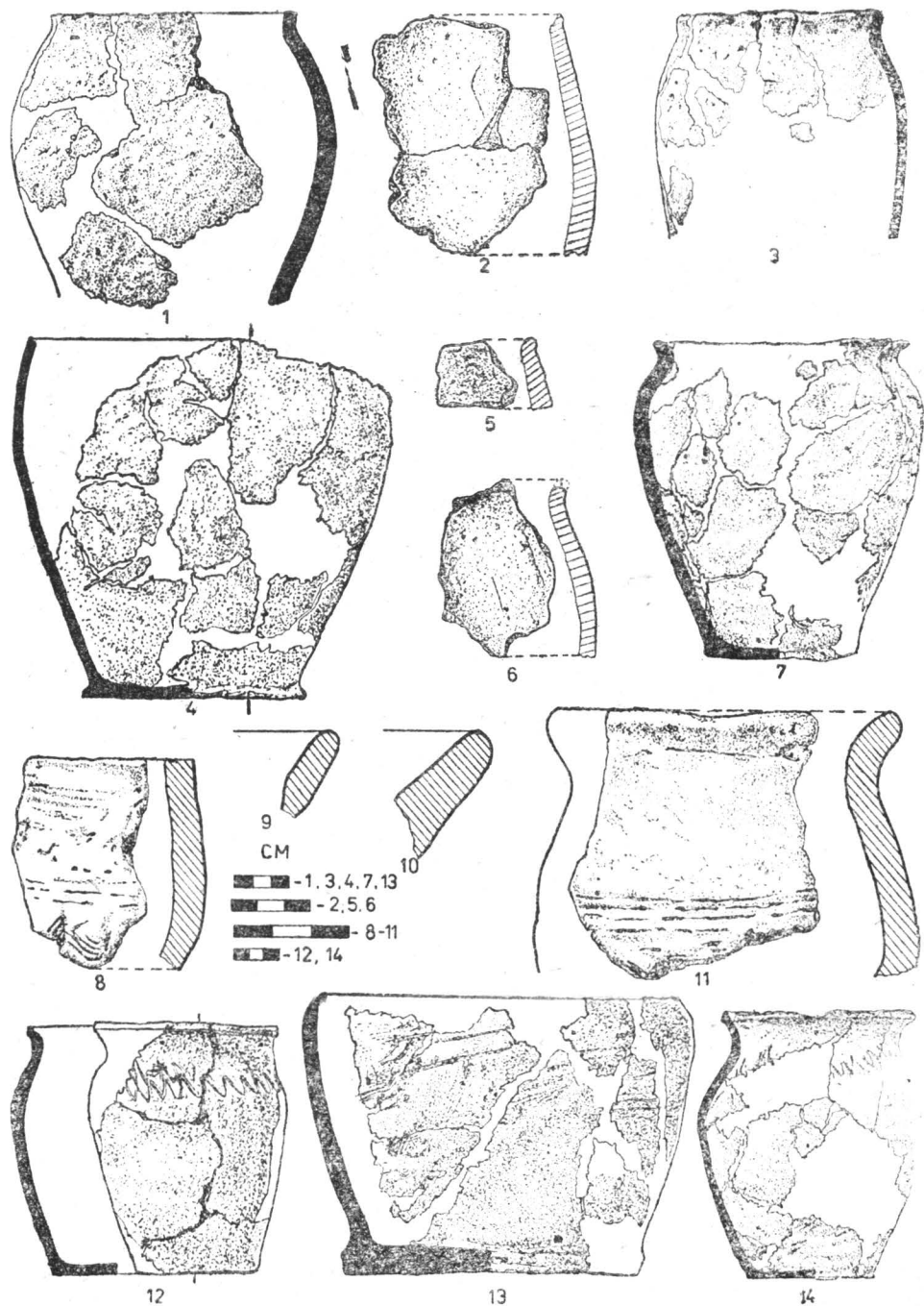
Pl. III : Piese litice din neolitic.

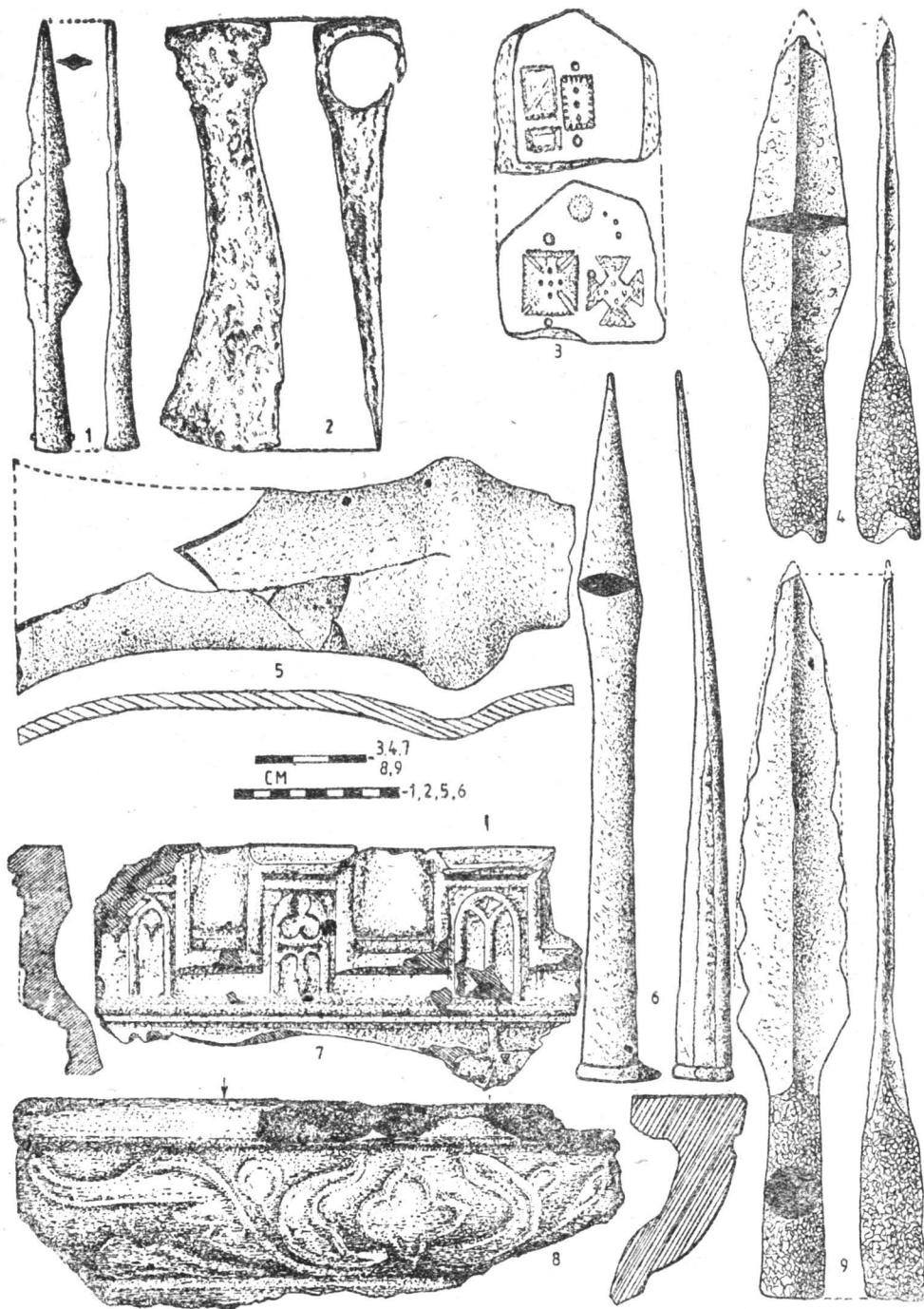
Pl. IV : Piese litice din perioada de tranziție spre epoca bronzului și din epoca bronzului.

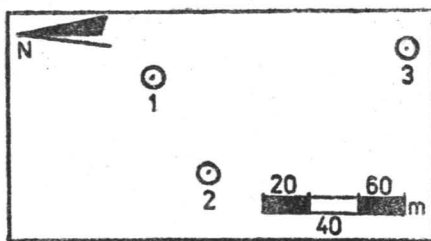
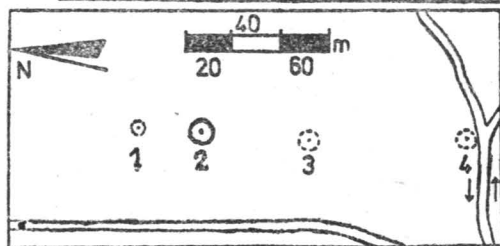
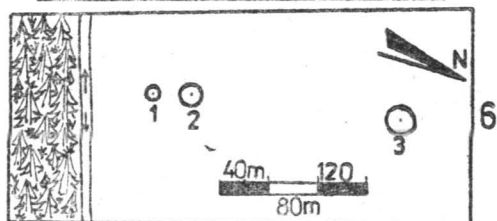
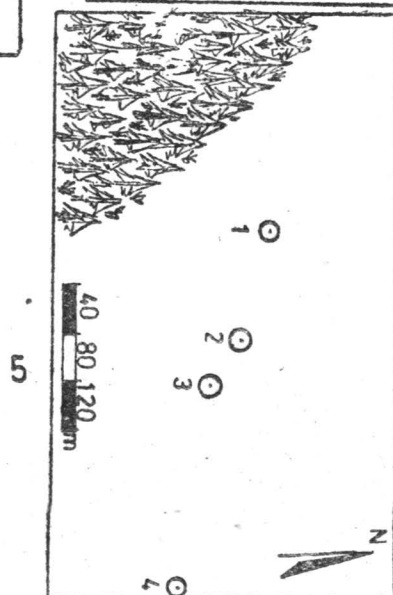
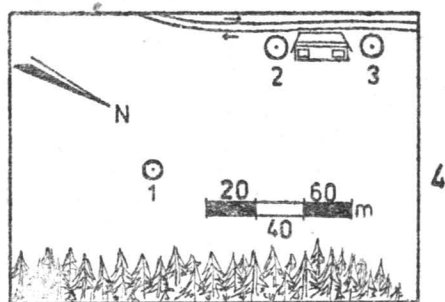
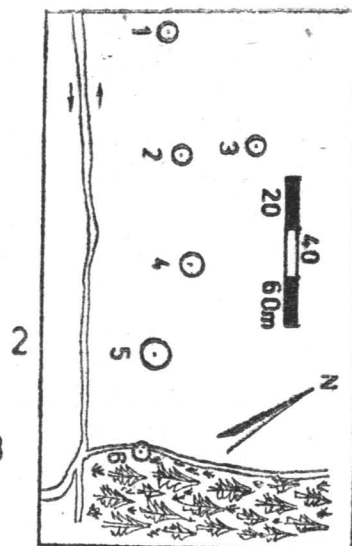
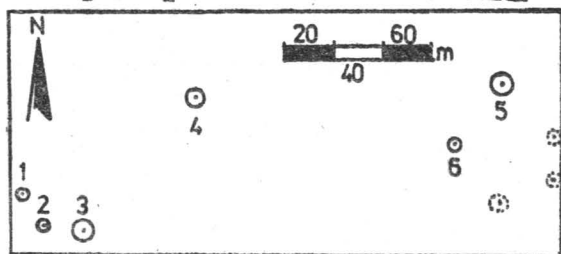
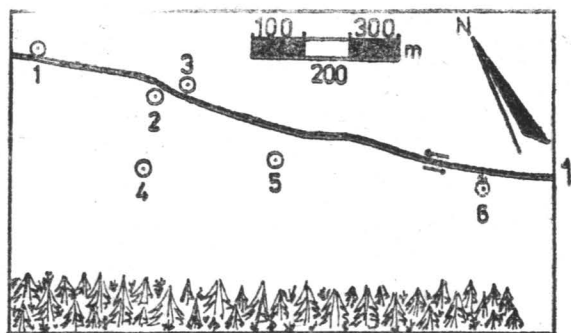
Pl. V : Profile Poienesti-Lukasovka (1-9), Hallstatt (10, 12-17, 19) ; piese litice din epoca bronzului ; fragment de toarta de vas - cultura Noua (11).

Pl. VI : Vase și fragmente de vase din sec. V—VI (1—7), VII—IX (8—11) și din sec. al XIV-lea (12—14).

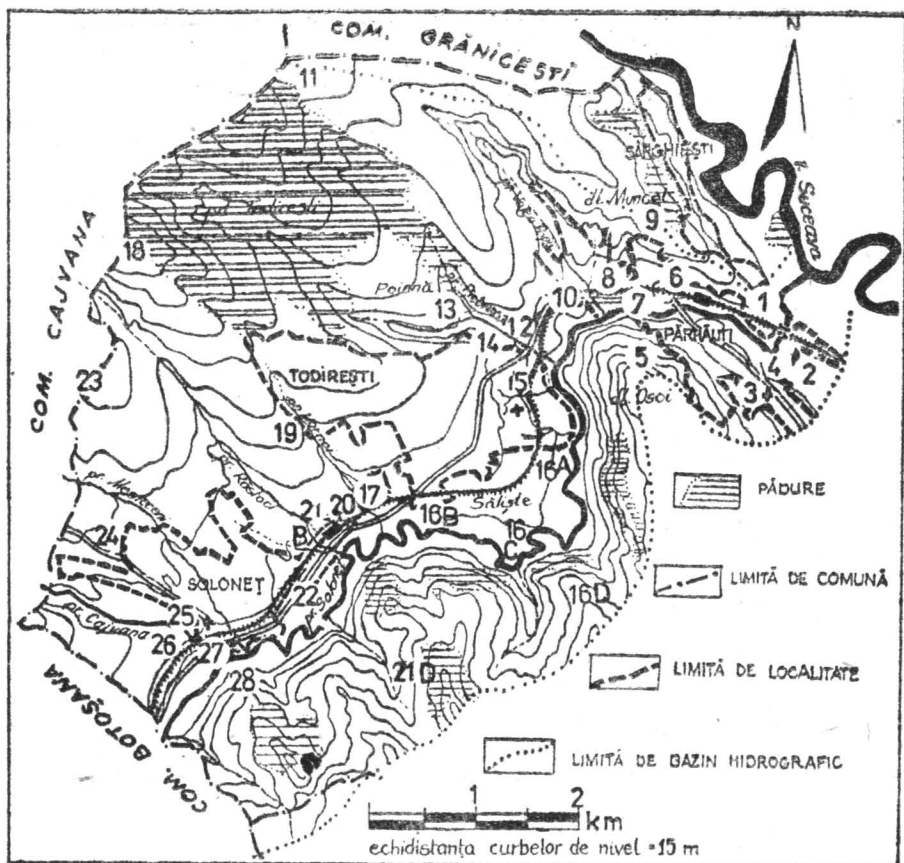
Pl. VII : Piese din fier, ceramică și piatră (3) din evul mediu.

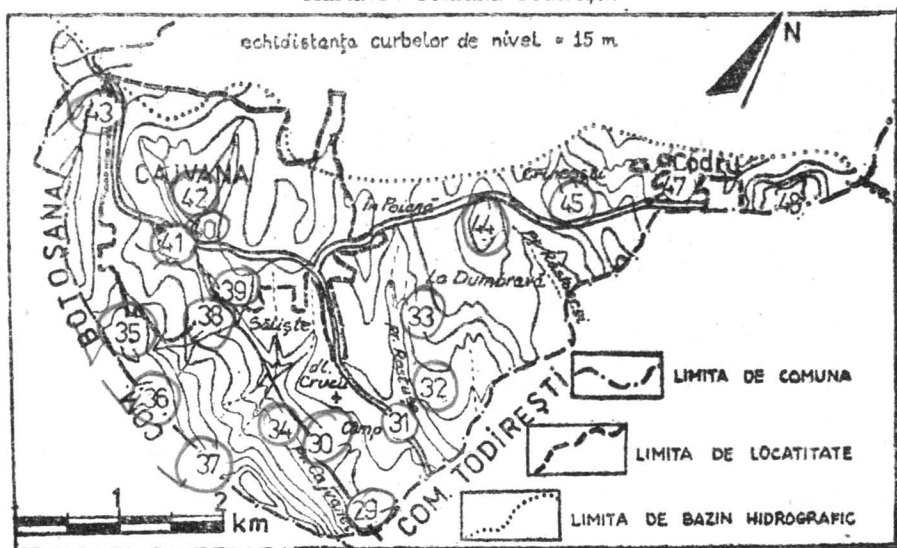
7

8

Pl. VIII : Grupări de tumuli (distanțe aproximative).

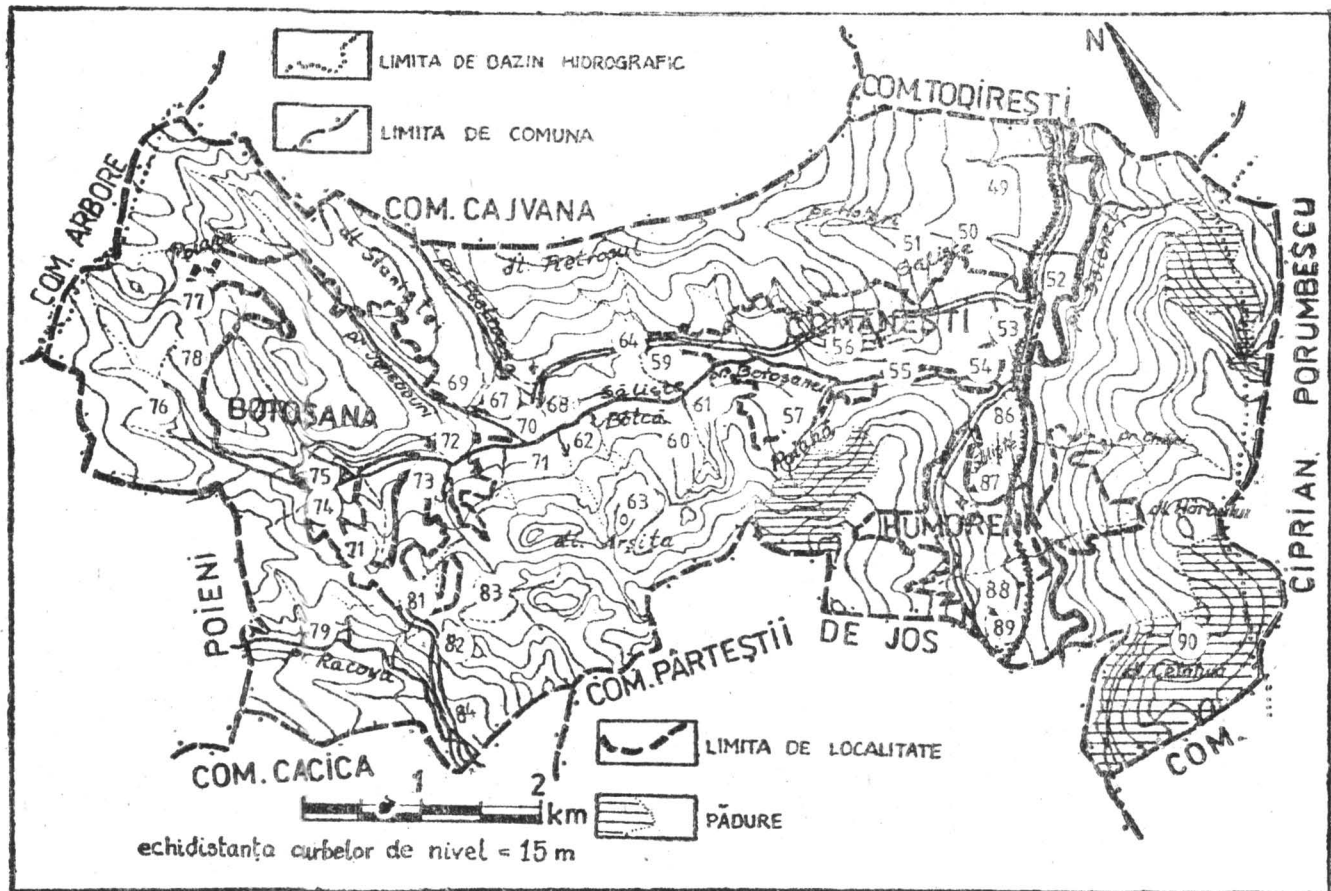
Harta I : Comuna Todirești.

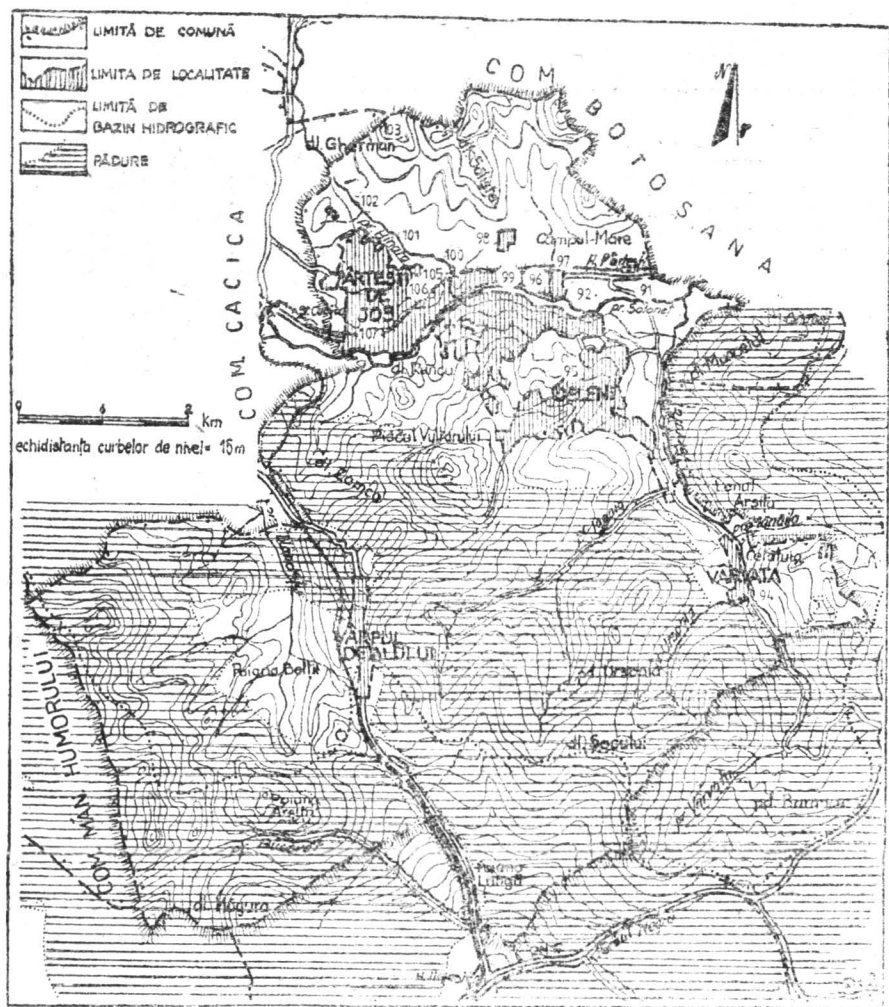
Harta II : Comuna Cajvana.

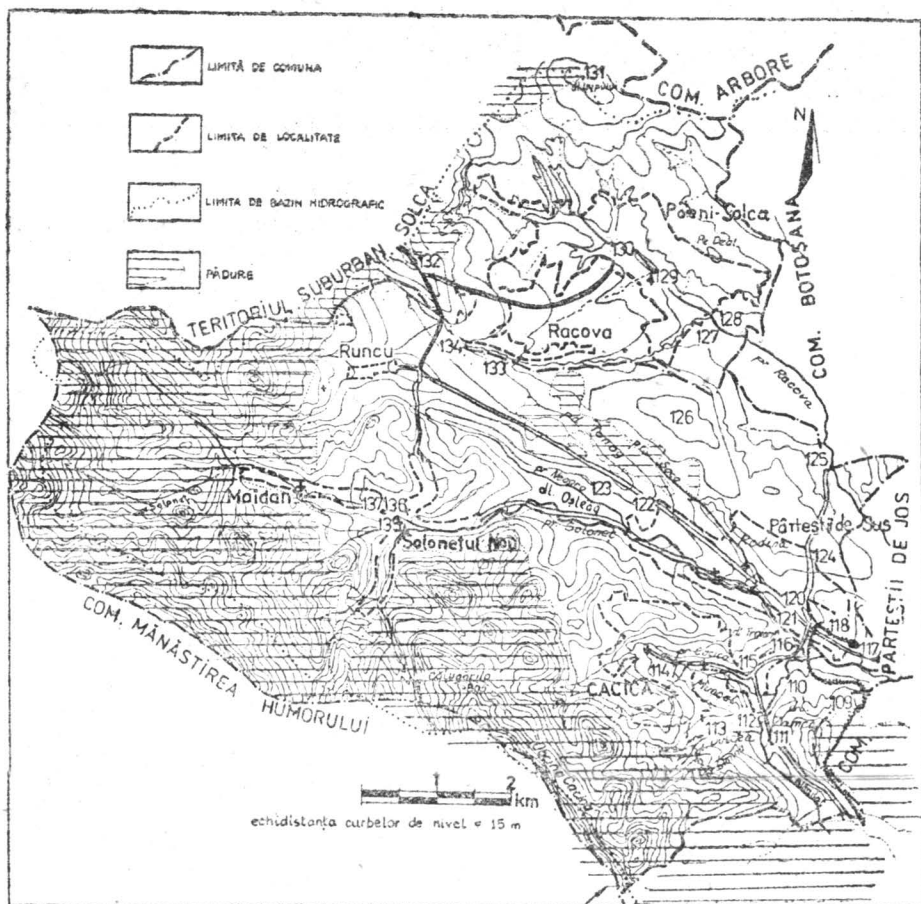
Harta III : Comuna Botosana.

Harta IV : Comuna Pârteștii de Jos.

Harta V : Comuna Cacica și teritoriul suburban Solca (Poieni și Racova).

Harta VI : Hartă Hora von Otzellewitz.

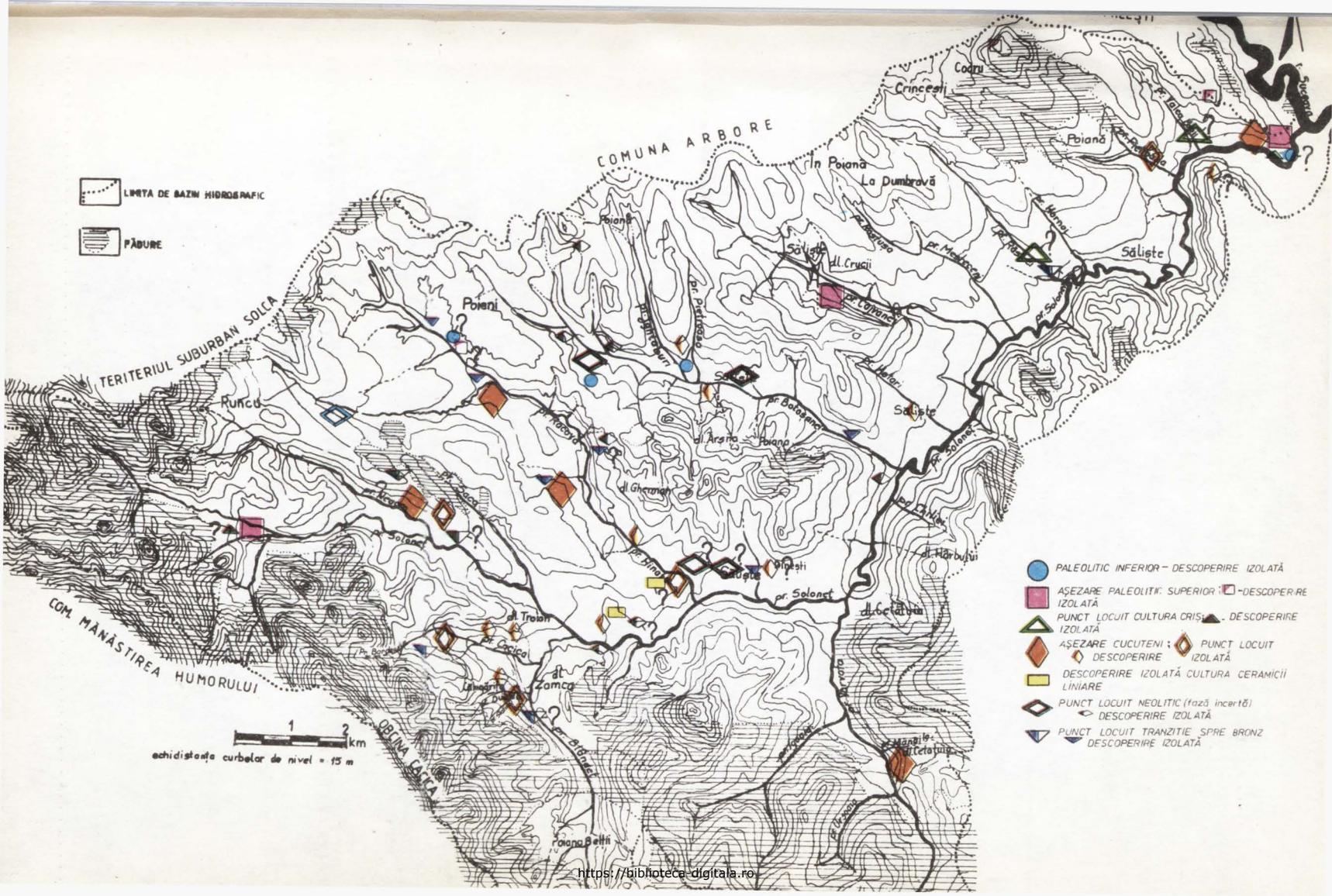
Harta VII : Hartă Hora von Otzellowitz.

Harta VIII : Hartă Büschel.

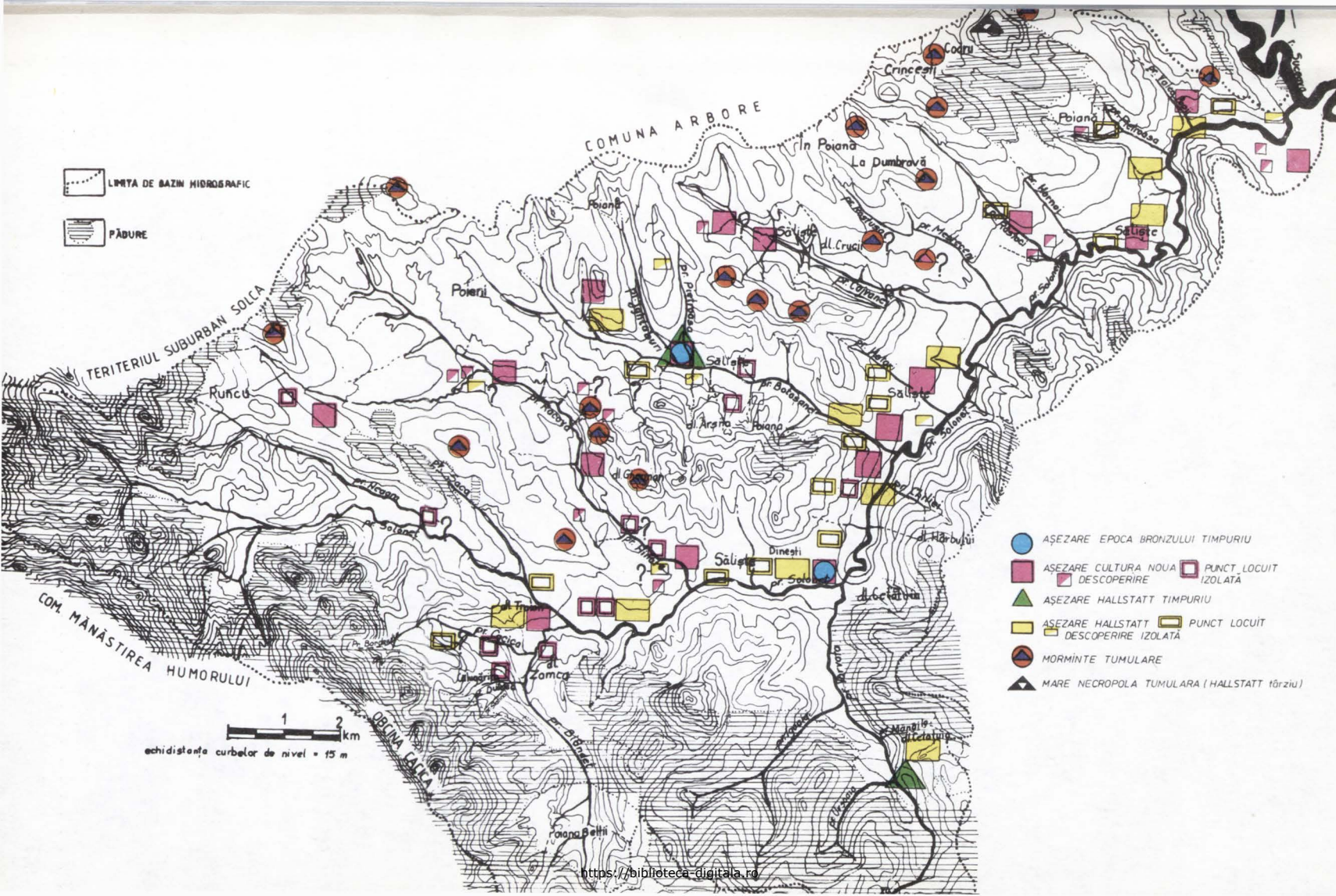
Tipărit sub cd. 186,
la S.C. „Dosoftei” S.A. Iași,
Str. Sfintu Lazăr nr. 49

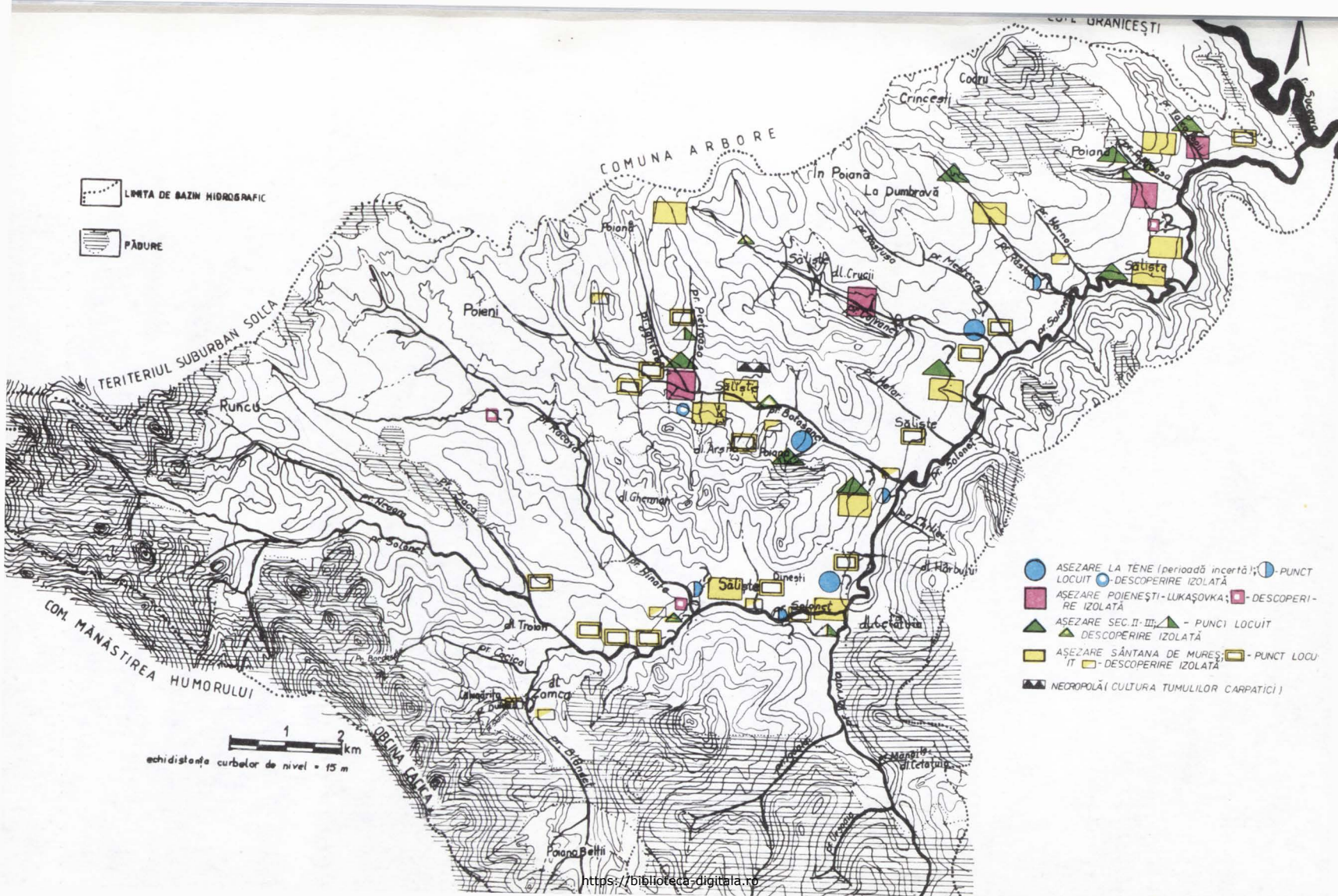

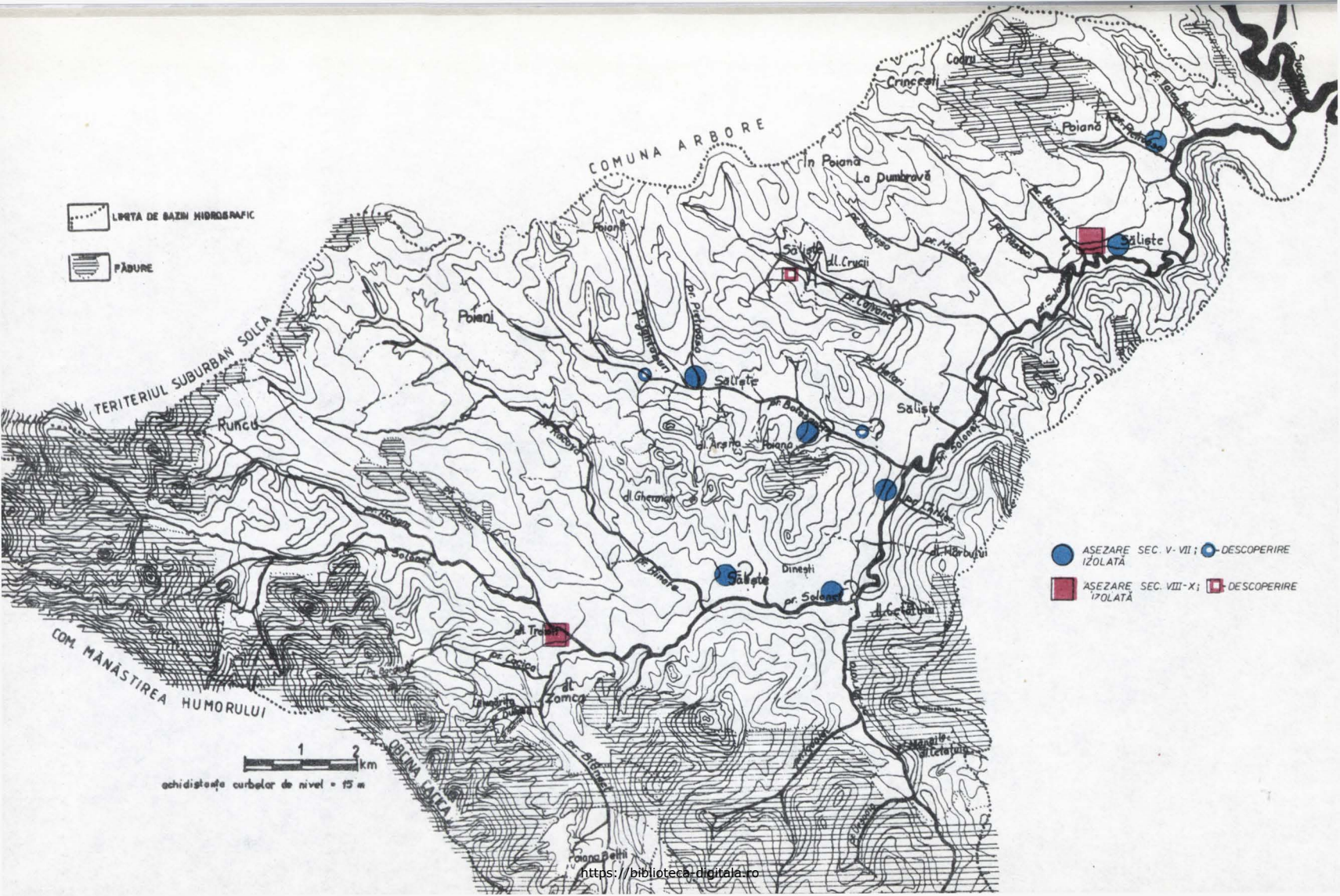

COMUNA ARBORE

TERITERIUL SUBURBAN SOLCA

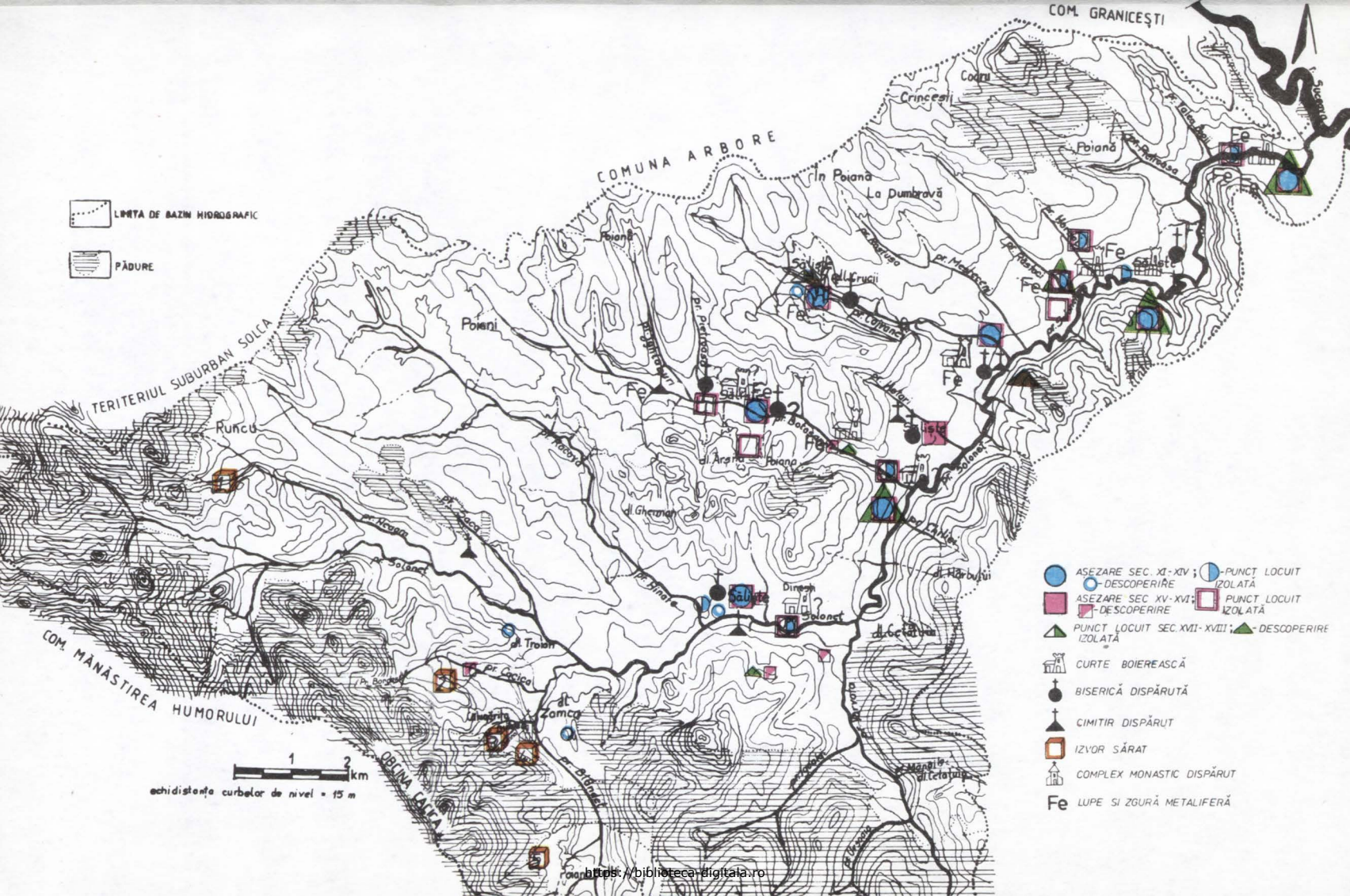
COM. MANASTIREA HUMORULUI

1 2 km
echidistanta curbelor de nivel = 15 m

● AȘEZARE SEC. V-VII; ●-DESCOPERIRE
IZOLATĂ
■ AȘEZARE SEC. VIII-X; ■-DESCOPERIRE
IZOLATĂ

LIMITA DE BAZIN HIDROGRAFIC

PĂDURE

TERITORIUL SUBURBAN SOLCA

COMUNA ARBORE

COM. GRANICEȘTI

COM. MANASTIREA HUMORULUI

1 2 km
echidistanța curbelor de nivel = 15 m

- AȘEZARE SEC. XI-XIV; ● PUNCT LOCUIT
- -DESCOPERIRE; ○ -PUNCT LOCUIT
- AȘEZARE SEC. XV-XVI; ■ PUNCT LOCUIT
- -DESCOPERIRE; □ -PUNCT LOCUIT
- ▲ PUNCT LOCUIT SEC. XVII-XVIII; ▲ -DESCOPERIRE
- ▲ -IZOLATĂ
- ☙ CURTE BOIEREASCĂ
- ⦿ BISERICĂ DISPĂRUTĂ
- ⦿ CIMITIR DISPĂRUT
- ☐ IZVOR SĂRAT
- ☐ COMPLEX MONASTIC DISPĂRUT
- Fe LUPE ȘI ZGURĂ METALIFERĂ

